

Tikime Laisve
1990 KOVO 11

PAGRINDINIO UGDYMO BENDRŲJŲ PROGRAMŲ PRITAIKYMO REKOMENDACIJOS

specialiųjų poreikių žemų ir labai žemų intelektinių
gebėjimų mokinių ugdymui

Vilnius, 2010

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija

UGDYMO
PLĖTOS
CENTRAS

PAGRINDINIO UGDYMO BENDRŲJŲ PROGRAMŲ PRITAIKYMO REKOMENDACIJOS

**specialiųjų poreikių žemų ir labai žemų intelektinių
gebėjimų mokinių ugdymui**

Švietimo aprūpinimo centras

Vilnius

2010

UDK 376(474.5) (072)
Pa67

RENGĖJAI:

M. Bareikienė, D. Binkienė, R. Brazauskienė, J. Dzikavičiūtė, V. Gadliauskienė, Š. Gerulaitis, N. Grybovienė, dr. Pr. Gudynas, Ž. Jautakytė, E. Juodienė, dr. V. Kazragytė, I. Kirkutytė-Aleknienė, R. Labinienė, P. Leonavičius, S. Likienė, G. Orintienė, dr. A. Pacevičiūtė, D. Paulauskienė, H. Prosniakova, S. Skapienė, dr. R. Skripkienė, I. Staknienė, D. Szejnicka, K. Šleževičius, A. Vilimienė, S. Vingelienė, V. Zeliankienė.

SIŪLYMUS TEIKĖ:

Teresa Aidukienė, dr. Alvyra Galkienė, dr. Pranas Gudynas, Rita Kišonienė, Regina Labinienė, Edita Norvaišienė, Lina Palačionienė, Irena Ramoškaitė, Daiva Vaišnorienė, Saulė Vingelienė.

RECENZAVO:

Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras, Kėdainių specialiosios mokyklos mokytojai ir Vilniaus Versmės vidurinės mokyklos mokytojai.

TURINYS

I. ĮVADAS	5
II. METODINĖS REKOMENDACIJOS PAGAL UGDYMO SRITIS: MOKOMŲJŲ DALYKŲ UGDYMO TIKSLAI IR UŽDAVINIAI, MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ, GEBĖJIMŲ RAIDA, PRITAIKYTO TURINIO APIMTIS	14
1. DORINIS UGDYMAS	
ETIKA žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams	17
ETIKA labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams	28
2. KALBOS	
LIETUVIŲ GIMTOJI KALBA žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams	41
LIETUVIŲ GIMTOJI KALBA labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams	52
BALTARUSIŲ, LENKŲ, RUSŲ, VOKIEČIŲ GIMTOSIOS KALBOS žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams.....	56
BALTARUSIŲ, LENKŲ, RUSŲ, VOKIEČIŲ GIMTOSIOS KALBOS labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams.....	66
LIETUVIŲ VALSTYBINĖ KALBA žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams	75
LIETUVIŲ VALSTYBINĖ KALBA labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams	84
UŽSIENIO KALBOS žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams	89
UŽSIENIO KALBOS labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams	95
3. MATEMATIKA	
MATEMATIKA žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams	101
MATEMATIKA labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams	109
4. GAMTAMOKSLINIS UGDYMAS	
GAMTAMOKSLINIS UGDYMAS žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams	118
GAMTAMOKSLINIS UGDYMAS labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams	128

5. SOCIALINIS UGDYMAS

ISTORIJA žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams	139
ISTORIJA labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams	142
GEOGRAFIJA žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams	144
GEOGRAFIJA labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams	147
PILIETIŠKUMO UGDYMAS žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams	149
PILIETIŠKUMO UGDYMAS labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams	155
EKONOMIKA IR VERSLUMAS žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams	158
EKONOMIKA IR VERSLUMAS labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams	160

6. MENINIS UGDYMAS

DAILĖ žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams	163
DAILĖ labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams	166
MUZIKA žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams	168
MUZIKA labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams	171
TEATRAS žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams	174
TEATRAS labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams	176

7. INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS

INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams.....	181
INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams	192

8. KŪNO KULTŪRA

KŪNO KULTŪRA žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams	207
KŪNO KULTŪRA labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams	209

9. TECHNOLOGIJOS

TECHNOLOGIJOS žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams	213
TECHNOLOGIJOS labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams	222

I. ĮVADAS

Rekomendacijų paskirtis

Šios *Pagrindinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijos* parengtos bendrojo lavinimo ir specialiųjų mokyklų mokytojams, dirbantiems su specialiųjų ugdymosi poreikių žemų (riboto intelekto) ir labai žemų (nežymiai sutrikusio intelekto) intelektinių gebėjimų mokiniais.

Rekomendacijų paskirtis – nužymėti ugdymo turinio individualizavimo gaires 5–10 klasių mokinių, turinčių minėtų sutrikimų, ugdymui siekiant, kad mokiniai įgytų jų galimybes atitinkančių bendrųjų ir esminių dalykinių kompetencijų pagrindus, pateikti mokytojams rekomendacijų, kaip veiksmingiau įgyvendinti *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrąsias programas* (2008) dirbant su minėtomis mokinių grupėmis.

Mokyklos ir mokytojai, remdamiesi šiomis *Bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijomis specialiųjų poreikių mokinių ugdymui*, formuoja mokyklos ir klasės lygmens ugdymo turinį pagal atskirų klasių ir mokinių poreikius, rengia individualias programas taip, kad mokiniai pagal savo išgales pasiektų kuo geresnių rezultatų. Siekiama bendrojo ir specialiojo ugdymo dermės, vieningos į kompetencijų ugdymą orientuotos šiuolaikinio ugdymo krypties, ugdymo turinio prieinamumo.

Šiomis rekomendacijomis siekiama padėti mokytojams pritaikyti mokomųjų dalykų bendrąsias programas minėtoms mokinių grupėms. Jose:

- formuluojami prioritetiniai mokymosi *tiksiai ir uždaviniai* atitinkamų grupių mokiniams taip, kad jie tiksliau atitiktų bendruosius ir specialiuosius šių mokinių ugdymo(si) poreikius – sietųsi su mokinių praktiniais interesais, kasdiene gyvenimo patirtimi, įprasta socialine kultūrine aplinka, dėmesys būtų kreipiamas į saugų elgesį gamtoje, su medžiagomis ir prietaisais, rūpinimąsi savo ir kitų sveikata, aplinkos saugojimą ir kt.;

- aprašomos orientacinės *mokinių gebėjimų raidos gairės*, atitinkančios aptariamų mokinių grupių intelekto raidos ypatumus ir mokymosi galimybes, kurių paskirtis – palengvinti mokytojui mokinio individualios pažangos planavimą;

- aprašoma rekomenduojama pritaikyto *turinio apimtis*, nurodomos tos dalykų temos, žinios ir gebėjimai, kurie yra esminiai keliams ugdymo uždaviniams įgyvendinti.

Specialiųjų poreikių mokinių pagrindinio ugdymo tikslai

Žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokinių pagrindinio ugdymo tikslai –

ugdyti asmenines, socialines, kultūrinės kompetencijas, suteikti pilietiškumo pagrindus ir elementarų dalykinį raštingumą, siekti suteikti pagrindinį išsilavinimą, parengti mokymuisi pagal mokinio gebėjimams pritaikytą vidurinio arba profesinio mokymo programą. (*Šiuo metu tai – adaptuota bendroji pagrindinio ugdymo programa.*)

Labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokinių pagrindinio ugdymo tikslai – ugdyti asmenines, socialines, kultūrinės kompetencijas, suteikti pilietiškumo, pagrindus, formuoti savarankiško gyvenimo įgūdžius, siekti elementaraus bendrojo mokinių raštingumo, rengti mokinius įgyti profesiją ir naudotis tęstinio ugdymo galimybėmis pagal jų gebėjimams pritaikytą profesinio mokymo arba pritaikytą vidurinio ugdymo programą. (*Šiuo metu tai – adaptuota bendroji pagrindinio ugdymo programa, kai šie mokiniai integruotai ugdomi bendrojo lavinimo mokyklų bendrosiose klasėse, arba specialioji pagrindinio ugdymo programa, kai šie mokiniai ugdomi specialiosiose mokyklose arba bendrojo lavinimo mokyklų specialiosiose klasėse.*)

Mokinių intelektinių gebėjimų ypatumai

Rengiant šias metodines rekomendacijas,

remtasi psichologijos mokslo terminais (*žemi intelektiniai gebėjimai (ribotas intelektas)* ir *labai žemi intelektiniai gebėjimai (nežymiai sutrikęs intelektas)*), kurie apibūdina mokinių pažinimo ir mokymosi sutrikimų ypatumus.

Žemi intelektiniai gebėjimai (ribotas intelektas) – tai ribinė zona tarp normalaus ir sutrikusio intelekto. Žemų intelektinių gebėjimų kategorijai priskiriami mokiniai, kurių IQ yra nuo 70 iki 79. Šios grupės mokinių pažinimo procesai ir išmokimo dėsningumai panašūs į keleriais metais jaunesnių, žemesnių klasių normalios intelektinės raidos mokinių. Tačiau jų gebėjimų formavimasis yra lėtas ir vangus, o mokymosi pasiekimai žemesni nei minimalūs. Dažnai tokiems mokiniams trūksta intelektinės veiklos savarankiškumo, būdinga perdėta priklausomybė nuo mokytojo. Vaikams būdingi nepakankami kritinio, loginio mąstymo gebėjimai: jie sunkiai taiko naujus principus sudėtingesnėms problemoms (užduotims) spręsti, sunkiai suvokia naujų žodžių prasmę, negali greitai daryti išvadų iš pateiktų faktų, nepakankamai skiria esminius ir šalutinius dalykus. Tokie mokiniai retai dalyvauja diskusijoje ar užduoda kitiems klausimus, kad gautų trūkstamos informacijos. Jiems sunku perfrazuoti duotą mintį, išreikšti ją savais žodžiais, dažniausiai ji atkartojama tais pačiais žodžiais, kaip ir buvo pateikta. Trūksta mąstymo lankstumo.

Ugdant žemų intelektinių gebėjimų mokinius, randasi poreikis palengvinti bendrą-

ją programą, numatyti žemesnius mokymosi pasiekimų reikalavimus. Svarbu atsižvelgti į tai, kad šie mokiniai dėl patiriamų mokymosi sunkumų dažniau nei jų bendraamžiai formuojasi žemą savivertę. Mokymosi nesėkmės susijusios su jų mąstymo ypatumais, patiriamomis emocijų arba elgesio problemomis. Šiuos ypatumus dažniausiai lemia ne įgimti vaiko psichikos sutrikimai, o komplikuota socialinė sąveika, t. y. vaiko ir jo socialinės, mokymosi, kultūrinės aplinkos santykiai. Palanki emocinė ugdymo aplinka ir efektyviai pritaikyta ugdymo programa gali padėti žemų intelektinių gebėjimų mokiniams sėkmingai spręsti su mokymusi susijusias problemas, padėti išvengti išmokto bejėgiškumo ir kitų elgesio kraštutinumų, skatinti pozityvią savivertę.

Labai žemi intelektiniai gebėjimai (nežymiai sutrikęs intelektas) nustatomas įvertinus dviejų sričių gebėjimus – intelekto funkcionavimo ir adaptacijos įgūdžių. Nežymiai sutrikęs intelektas pasireiškia daug silpnesniu už vidutinį intelekto funkcionavimu – mokinių IQ intervalas yra tarp 50 ir 69. Taip pat riboti adaptaciniai įgūdžiai, kurie būtini kiekvienam žmogui prisitaikant prie gyvenamosios aplinkos iš dviejų ar daugiau šių sričių: komunikavimo, savęs priežiūros, gyvenimo šeimoje, socialinio dalyvavimo, kryptingumo siekiant tikslo, sveikatos priežiūros ar saugumo, problemų sprendimo, laisvalaikio, darbo. Dažniausiai neįmanoma nustatyti tikslios intelekto sutrikimo priežasties.

Dirbant su labai žemų intelektinių gebėjimų mokiniais, ypač daug dėmesio reikia skirti mąstymo ir kalbos ugdymui. Labiausiai sutrikusios paprastai būna šių mokinių loginio mąstymo operacijos: analizavimas, lyginimas, apibendrinimas, išvadų formulavimas. Dėl mąstymo inertiškumo mokiniai negeba pritaikyti jau įgytų žinių naujose, neįprastose situacijose. Dažniausiai vyrauja vaizdinis, o ne verbalinis mąstymas, todėl mokiniams perteikiamos akademinės žinios turėtų būti glaudžiai siejamos su praktine veikla, gyvenimo patirtimi, iliustruojamos konkrečiais pavyzdžiais. Mokomąją medžiagą geriau įsimena dažnai ją kartodami. Svarbus vaizdumo taikymas ugdymo procese. Šie mokiniai pasižymi valingos veiklos stoka, pajėgūs organizuoti savo veiklą tik padedami suaugusiųjų, tačiau geba dalyvauti tikslingoje veikloje, kai užduotys atitinka jų gebėjimus. Palanki emocinė ugdymo aplinka ir mąstymo stimuliavimas gali padėti šiems mokiniams formuoti mokymosi ir socialinės adaptacijos įgūdžius, pozityvią savivertę, lengvinti socializaciją ir integraciją į socialinį kultūrinį gyvenimą.

Kiekvienam mokiniui dalis ar net daugelis šių ypatumų gali būti nebūdingi, nes mokinių specialieji poreikiai ir sutrikimai būna labai įvairūs. Todėl individualizuojant ugdymą svarbu atsižvelgti į kiekvieno konkretaus vaiko unikalumą. Mokytojui, rengiančiam individualią programą žemų arba labai žemų intelektinių gebėjimų mokiniui, svarbu pažinti ir

ugdymo mokinio asmenybę, turėti žinių apie mokinio socialinę aplinką ir atitinkamai sutrikimų grupei būdingus ypatumus ir mokymosi sunkumus. Bendradarbiaujant su specialiais pedagogais ir psichologais nustatomi mokiniui reikalingos specialiosios ir specialiosios pedagoginės pagalbos būdai ir intensyvumas.

Ugdomų kompetencijų pagrindai

Siekama, kad baigę pagrindinio ugdymo programą specialiųjų poreikių mokiniai būtų įgiję gyvenimui, tolesniam mokymuisi ir darbui būtinus bendrųjų ir esminių dalykinių kompetencijų pagrindus. Bendrosiose programose išskirtos šešios bendrosios kompetencijos:

mokėjimo mokytis. Ši kompetencija apima dėmesio kontrolės gebėjimus, mokymosi planuoti gebėjimus, informacijos radimo, apdorojimo ir suvokimo gebėjimus, mokymosi rezultatų įsivertinimo gebėjimus ir mokymosi motyvaciją. Mokiniai mokomi tinkamai dalyvauti mokymosi veiklose, pasirinkti mėgstamus ir sau tinkamus mokymosi būdus, pasitikėti savo gebėjimais, suprasti, kad juos galima tobulinti, pasirinkti mokymosi galimybes. Jie mokomi naudotis mokytojo nurodytais informacijos šaltiniais ir susirasti nesudėtingą informaciją. Mokytojo padedami taiko parodytas mokymosi strategijas, atlieka užduotis, sutelkia dėmesį ir saugiai, kultūringai elgiasi mokykloje, pamokose. Stengiasi užbaigti pradėtą darbą, geba paprašyti moky-

tojo pagalbos, jei mokantis ar atliekant bendrą veiklą kyla sunkumų. Mokytojo padedami arba savarankiškai geba įvardyti savo veiklos sėkmes ir sunkumus, taiko mokytojo pasiūlytus užduoties atlikimo būdus bei stengiasi jas atlikti iki galo;

komunikavimo. Šią kompetenciją sudaro ugdomi mokinių gebėjimai orientuotis aplinkoje, atidžiai išklausti ir suprasti kitus, palaikyti ryšį su bendraamžiais ir suaugusiais, jei reikia, paprašyti pagalbos. Mokiniai mokomi suprantamai išreikšti savo būsenas (emocijas, mintis, nuomonę, dalytis su kitais savo patirtimi ir išgyvenimais), rasti ir suprasti nesudėtingais būdais pateiktą tiesiogiai įvardytą informaciją, perduoti ją įvairiais žodiniiais ir nežodiniais pranešimais, naudojantis gerai žinomais (įprastais savo aplinkoje) modeliais. Mokiniai įgyja ir tradicinių mokyklinėje praktikoje kalbinio raštingumo, kalbinės raiškos, žodyno ar atskirų žodžių, sąvokų vartojimo, simbolių atpažinimo ir jų vartojimo, ženklų kalbos ar atskirų ženklų vartojimo ir neverbalinio komunikavimo gebėjimų;

pažinimo. Ši kompetencija apima praktinės veiklos pradmenis, gebėjimą klasifikuoti, spręsti paprasčiausias problemas, pastebėti priežasties ir pasekmės ryšį. Ugdant pažintinius gebėjimus siekiama, kad mokiniai taptų aktyvūs ir mokytūsi naudotis savo jutimais ir įgyta patirtimi aplinkai pažinti. Mokant įvairių dalykų, mokiniai pažįsta save, domisi socialine, kultūrine, gamtine aplinka, jos raida.

Įprastose situacijose, mokytojo padedami, jie palaipsniui mokosi taikyti pažinimo metodus, saugiai tyrinėti aplinką, nuosekliai, logiškai, kritiškai mąstyti, analizuoti ir spręsti problemas, daryti pagrįstas išvadas. Įgyjami gebėjimai aprašyti pasaulį kalba, vaizdais, simboliais, matematinėmis ir kitomis priemonėmis;

socialinė-pilietinė. Ugdant socialinę-pilietinę kompetenciją, mokiniai mokomi suvokti, kad žmonės yra skirtingi, ir gerbti įvairių kultūrų, socialinių ir amžiaus grupių, abiejų lyčių žmones, supažindinami su vaiko teisėmis ir pareigomis, pratinami suvokti save kaip artimiausios bendruomenės narį. Jie įtraukiami į bendras veiklas ir mokomi bendradarbiauti su kitais bendruomenės nariais, siekti bendrų tikslų ir atlikti nesudėtingus, jų galimybes atitinkančius, vaidmenis. Mokiniai palaipsniui įgyja įgūdžių kasdienėse tarpasmeninių konfliktų situacijose ieškoti taikių konfliktų sprendimų, susitarti, rasti kompromisą. Veikiami gerų pavyzdžių, mokosi palaikyti draugiškus santykius, jei reikia, paprašyti pagalbos, atjausti kitus ir elementariose situacijose padėti kitiems;

iniciatyvumo ir kūrybingumo. Ši kompetencija apima sumanymų ir naujų idėjų, požiūrių ir veikimo būdų atradimą bei jų pritaikymą reikiamiems praktiniams rezultatams gauti. Mokiniai pamažu mokomi pritaikyti paprasčiausias idėjas ir standartinius veikimo būdus ne visai įprastose situacijose, skatinami būti inovatyvūs. Meninio ugdymo srityje, mokytojo paskatinti ir padedami, jie gali išmolti

reikšti idėjas jiems prieinamomis, nesudėtingomis meno priemonėmis, išsakyti emocijas, išpūdžius, supratimą, kilusį stebint meno kūrinį, įvardyti menų svarbą gyvenime. Mokiniai įgyja saviraiškos gebėjimų jiems prieinamomis priemonėmis, savaip, ne vien žodžiais išreikšti savo emocijas, išpūdžius, kilusius stebint meno kūrinius, pagal individualias galimybes dalyvauti klasės kultūriniame gyvenime;

asmeninė. Ši kompetencija apima teigiamą savęs vertinimą, pasitikėjimą savimi, mokėjimą sutelkti jėgas siekiant užsibrėžtų tikslų. Ugdant asmeninę kompetenciją, mokiniai mokomi atsispirti nesėkmėms ir konfliktams, įveikti stresą, ieškoti paramos ir ją priimti, sąžiningai ir atsakingai veikti, numatyti savo elgesio padarinius, rūpintis savo ir kitų sveikata, saugiai elgtis ir saugoti aplinką. Dėmesys kreipiamas į tokių adaptacijos ir gyvenimo įgūdžių kaip emocijų raiška ir kito asmens emocijų raiškos supratimas, stresinių situacijų įveikimas, savo veiklos organizavimas, dalyvavimas grupės veikloje, pagrindinių savo ir kitų asmenų teisių ir pareigų pažinimo ugdymą.

Atskirų dalykų esminės dalykinės kompetencijos detalčiau aprašomos atitinkamoje bendrojoje programoje.

Ugdymo turinio pritaikymo specialiųjų poreikių mokiniams principai ir individualizavimo procedūros

Pritaikant Bendrąsias programas specialiųjų poreikių mokiniams, vadovaujamosi šiais principais:

didžiausios naudos mokiniui – ugdymo vieta, įstaiga ir ugdymo organizavimo būdai parenkami tariantis su tėvais ir specialistais taip, kad ugdymas duotų didžiausią naudą mokiniui, atsižvelgiant į jo ugdymosi poreikius;

individualizavimo – gerų ugdymo rezultatų siekiama individualizuojant ugdymo tikslus, metodus ir turinį, atsižvelgiant į mokinių galimybes ir specialiuosius poreikius, mokymosi sunkumus, gebėjimų raidos ypatybes, individualią pažangą;

praktiškumo – ugdymas vyksta per praktinio pobūdžio veiklas ir užduotis, orientuojamasi į mokinio praktinius gyvenimo poreikius.

Rengiant individualias programas, kol bus paskelbta nauja tvarka, vykdomos ligi šiol taikytos programų individualizavimo (modifikavimo ir adaptavimo) procedūros.

Programų pritaikymo (modifikavimo) žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams procedūros

Programų pritaikymo (modifikavimo) pagrindas yra tos pačios klasės, kurioje mokosi vaikas, bendroji dalyko programa. Pritaikant

bendrają dalyko programą, laikomasi nuostatos, kad mokydamasis pagal modifikuotą programą mokinys turėtų pasiekti bent jau minimalųjį tos klasės pasiekimų lygį. Jei reikia, mokytojas numato žemesnių klasių mokymosi spragų šalinimą.

Programa pritaikoma vienam trimestru/ pusmečiui, paskui vertinamas jos tikslingumas, efektyvumas, ji koreguojama ir plėtojama toliau.

Modifikuotos programos žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams paprastinamas, konkretinamas, siaurinamas turinys, ypatingas dėmesys kreipiamas į alternatyvių mokymosi metodų išbandymą ir efektyviausiųjų atranką.

Modifikuojant dalyko bendrąją programą numatomos sutrikusius gebėjimus lavinančios užduotys arba tokie įprastų užduočių keitimo būdai, kad užduotys įgautų korekcinį pobūdį. Dalykų mokytojų užduotys, taikomos lavinti mokinių sutrikusius gebėjimus, itin svarbios tada, kai su mokiniu papildomai nedirba joks pagalbos specialistas (nei logopedas, nei specialusis pedagogas).

Programų pritaikymo (adaptavimo) žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) ir labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams procedūros

Pritaikyta programa adaptuojant taip pat

turėtų būti glaudžiai susijusi su klasės mokyimo programa, jei mokinys yra integruotai mokomas bendrojo lavinimo mokykloje. Pritaikytos adaptuotos programos turinio apimtis iš esmės sutampa su klasėje nagrinėjamu dalyko bendrosios programos turiniu, tačiau *reikšmingai skirsis pasiekimų ir temų apimties lygmuo*, jos gali būti keičiamos, supaprastinamos ar kai kurių visai ar laikinai atsisakoma. Planuojant mokinio ugdymo uždavinius, pasiekimus ir pažangą galima remtis žemesnės klasės dalyko bendrojoje programoje aprašytais laukiamais mokinių pasiekimais.

Adaptuota programa rengiama vienam trimestriui arba pusmečiui. Jei mokiniui programa adaptuojama jau nebe pirmus metus, ir jo mokymosi raida tolygi, mokytojo nuožiūra pritaikyta bendroji dalyko programa gali būti parengta visiems mokslo metams. Programą adaptuojant svarbu ieškoti mokiniui tinkančių alternatyvių mokymosi būdų ir užduočių, kurie padėtų lavinti sutrikusius gebėjimus ir pagerintų jo mokymąsi. Numatoma, kiek laiko ir kada skirti kartojimui ir kaip ugdyti svarbiausias dalyko ir bendrąsias kompetencijas.

Jeigu dėl specialiųjų mokinių ugdymosi poreikių reikia, kad būtų mokomasi specialiojoje mokykloje, mokymas organizuojamas atskiromis veiklos sritimis. Jos parenkamos iš Bendrųjų programų ir pritaikomos pagal mokinių gebėjimus. Svarbu, kad būtų ugdomi kiekvieno mokinio judėjimo, kalbos ir komunikavimo, socialiniai, funkciniai ir pažintiniai gebėjimai.

Vertinant žinias ir pasiekimus remiamasi *Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata* (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. ISAK-256). Mokinių, kuriems modifikuojama bendroji programa, vertinimas apibrėžiamas 2009–2011 m. Bendrųjų ugdymo planų 143 punkte. Mokinio, besimokančio pagal adaptuotą programą, žinios vertinamos remiantis ta pačia vertinimo sistema, kaip ir visų klasės mokinių, tik individualizuotos programos lygiu. Jeigu mokinys gerai atliko jam skirtas uždutis, pasiekė jo programoje numatytus tikslus, įgijo reikiamus įgūdžius, jis turi teisę gauti patį geriausią įvertinimą, kurį gautų bet kuris kitas jam skirtas uždutis atlikęs mokinys. Ugdymo sistemoje diferencijuojamasis veiksnys yra programa, bet ne pažymys, kuris atspindi mokymosi kokybę.

Mokantis daug dėmesio skiriama formuojamajam vertinimui. Gali būti taikomas ir diagnostinis vertinimas. Svarbu, kad šio vertinimo uždutys atitiktų tai, ko buvo mokoma, o mokiniai iš anksto žinotų, už ką ir kaip bus vertinami.

Ugdymo gairės

Individualizuojant ugdymą, svarbu atsižvelgti į kiekvieno mokinio asmenybės ir elgesio ypatumus, emocijų ir pažintinių procesų lygį. Dalį individualizavimui reikalingų duomenų mokytojai gali rasti mokinio psi-

chologinio-pedagoginio įvertinimo išvadose ir rekomendacijose. Kitus duomenis mokytojas susirenka pats stebėdamas ir vertindamas mokinio elgesį įprastose socialinėse situacijose, analizuodamas individualius mokinio mokymosi ypatumus.

Primename, kad kiekvienam atskiram mokiniui dalis ar net daugelis ypatumų, aprašomų šioje dalyje, gali būti nebūdingi, nes specialiųjų poreikių mokinių sutrikimai ir adaptacijos įgūdžiai būna labai įvairūs.

Šioje dalyje pateikiami atskirų pažintinių procesų sutrikimų apibūdinimai bei galimos pedagoginės pagalbos strategijos, kurias gali taikyti kiekvienas dalyko mokytojas. Jeigu su mokiniu atskirai dirba specialusis pedagogas ar/ir logopedas, dėl taikomos pagalbos strategijų reikėtų susitarti su juo/jais.

Ypač mokytojai turėtų atkreipti dėmesį į mokinių **metakognityvinių gebėjimų** išsivystymo lygį. Su metakognityviniais gebėjimais susiję pagrindiniai mokymosi proceso reguliavimo įgūdžiai: veiklos planavimas, savikontrolė, įvertinimas. Planavimas – tinkamų mokymosi strategijų pasirinkimas ir veiklos rezultatų numatymas. Savikontrolė – savireguliacijos strategijų taikymas, tiesioginis žinojimas apie užduties atlikimo eigą. Geros savikontrolės pavyzdys – periodiškas savęs tikrinimas mokantis. Įvertinimas – mokymosi pasiekimų įsi-vertinimas, susijęs su mokymosi efektyvumo vertinimu.

Labai žemų intelektinių gebėjimų moki-

nių metakognityviniai gebėjimai yra silpni, o žemų intelektinių gebėjimų mokinių gali būti netolygūs ir atitikti jaunesniojo amžiaus vaikų gebėjimus.

Mokytojo pagalbos strategijos:

- mokykite išklausti paprastus mokytojo nurodymus;
- paprašykite garsiai pakartoti paprastą užduotį ir mokykite mokinį tyliai kartoti pačiam sau, ką reikia daryti;
- mokykite įsidėmėti loginę užduoties atlikimo seką, užduočių atlikimo žingsnius, kad prireikus vėl „išprotautų“ tą patį, t. y. orientuotusi ne tik į įsimenamą informaciją, faktus, rezultatus, bet ir į veikimo būdą;
- mokykite planuoti savo veiklą, užduotis atlikti iš eilės ar pagal jų svarbą;
- mokykite mokinius vertinti savo ir kitų darbo planingumą, apgalvotumą, nuoseklumą.

Labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokinių aplinkos bei mokomosios medžiagos **suvokimui** būdingas lėtumas, siaurumas, fragmentiškumas, nepakankamas diferencijuotumas. Mokiniai aktyviai reaguoja į tuos dirgiklius, kuriuos jau atpažįsta, ir gali labai menkai arba visai nesureaguoti į svarbius, bet nežinomus dirgiklius. Todėl šių mokinių pasaulio pažinimas yra ribotas. Galimi erdvės suvokimo sutrikimai, kurie išryškėja mokiniui mokantis rašyti, atliekant rankų darbus, formuojantis gamtos, geografijos ir kitus vaizdinius.

Mokytojo pagalbos strategijos:

- ribokite naujos medžiagos kiekį, ją pateikite palaipsniui sunkėjančia tvarka taip, kad per vieną pamoką mokiniui tektų įveikti tik vieną sunkumą;
- informaciją pateikite įvairiais būdais: žodžiu, raštu, vaizdu, garsu;
- mokykite orientuotis erdvėje: liepkite nueiti tam tikra kryptimi, nupiešti popieriaus lapo dešinėje, kairėje pusėje, lapo viduryje, viršuje, apačioje, skirti kairės ir dešinės rankų pirštus, kojų batus;
- mokykite orientuotis laike, naudodami laikrodžius, kalendorius bei kitą vaizdinę medžiagą, atspindinčią metų laikų pagrindinius požymius, nusakyti sezoninius gamtos pasikeitimus.

Labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokinių **dėmesys** dažniausiai yra nevalingas, pasyvus, jį sukeliantys įvykiai nesusiję su žmogaus veiklos tikslu ir valios pastangomis. Tokie mokiniai greičiau atkreipia dėmesį į daiktus, ryškiai išsiskiriančius iš aplinkos savo spalva, forma, garsais ir kt. Tačiau mokiniui yra sunku sutelkti dėmesį į tikslingą, kryptingą, planingą veiklą. Net jeigu ir pavyksta jį sutelkti, tai trumpam. Dalis nežymiai sutrikusio intelekto mokinių dėl pastovios jaudinimo būsenos yra impulsyvūs, neramūs, išsiblaškę, todėl dažnai neišklauso žodinių instrukcijų, skaitydami praleidinėja raides, žodžius, skaito spėliodami,

nesilaikydami skyrybos ženklų. Pasakodami gali įterpti žodžių, sakinių, nesusijusių su situacija. Rašydami dažnai parašo tik dalį žodžio, praleidinėja raides.

Dėmesys labai suprastėja mokiniui pavargus, ypač po ilgesnio protinio darbo. Jam pagerinti reikia ilgesnio poilsio.

Mokytojo pagalbos strategijos:

- skirkite tik po vieną užduotį arba ilgesnes užduotis skirstykite etapais;
- instrukcijas pateikite trumpai arba išskaidykite dalimis, geriausiai vienu sakiniu;
- tekstines užduotis parenkite stambiu šriftu, dideliu intervalu, makete išskirkite prasmines dalis, iliustruokite paveikslėliais, įvairiomis spalvomis.

Labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniai dažnai atsilieka moksle dėl trumpalaikės ir ilgalaikės **atminties** sutrikimų, regimosios ir girdimosios atminties dominavimo viena kitos atžvilgiu, įsiminimo ir atkūrimo strategijų stokos.

Ypač sunkiai įsiminama abstrakti, sudėtingesnė medžiaga, reikalaujanti loginės atminties. Įsiminimui būtinas kartojimas, nes įsiminama lėčiau, lengviau įsimenamos ryškesnės detalės, atskiri faktai, kurie pateikiami vaizdžia forma, o sunkiau – išvados, apibendrinimai, išdėstyti žodžiu ir mokinių suvokti klausia. Daug medžiagos neišsilaiko atmintyje – ji užmirštama. Dažnai mokiniai atkuria atsitiktinę medžiagą, atskirus faktus, pateiktus

pavyzdžius vietoj taisyklių, išvadų. Atkuriamą medžiaga būna netiksli ir atkūrimas vyksta lėčiau, būtina mokytojo pagalba klausimais. Tokie mokiniai lėčiau nei jų bendraamžiai išmoka pakankamai gerai skaityti, daug sunkiau supranta tekstą. Sunkiai išmoka mintinai eilėraščius, dainų tekstus.

Mokytojo pagalbos strategijos:

- patikrinkite, ar mokinys neatlieka užduoties todėl, kad nesupranta jos, ar todėl, kad jau pamiršo, ką daryti;

- nurodymus ir užduotis pasakykite žodžiu ir pateikite raštu, o mokymuisi skirta informacija turi būti ant mokinio stalo, priminkite, kaip ja naudotis;

- naudokite papildomą vaizdinę medžiagą (konkrečią, nesudėtingą, tinkamų spalvų), padedančią suvokti ir įsiminti pateikiamą informaciją;

- orientuokitės į mokinio veiklą, nes praktinė veikla padeda geriau įsiminti informaciją;

- skirkite daug dėmesio jau turimų žinių pakartojimui ir susiejimui su nauja informacija.

Labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams yra būdingi loginio **mąstymo** operacijų sutrikimai, pasireiškiantys nesugebėjimu adekvačiai apibendrinti, abstrahuoti, lyginti, nustatyti loginius ryšius, santykius tarp daiktų ir reiškinių, daryti išvadas, spręsti uždavinius, planuoti ir numatyti rezultatus ir pan. Minėtų mokinių mąstymas gerokai ilgesnį laiką nei kitų mo-

kinių būna vaizdinis-veiksminis. Ši aplinkybė labai apsunkina mokymosi procesą. Tokie mokiniams ypač sunku daryti išvadas. Išmokę taisyklę mintinai, nemoka jos taikyti praktikoje ar pailustruoti pavyzdžiais, o dėl prasto sugebėjimo apibendrinti, blogai supranta apibendrintas tam tikros rūšies užduočių atlikimo taisykles. Mokinys, atlikdamas analogišką užduotį, savarankiškai nepritaiko (arba nepakankamai pritaiko) jau išaiškintų dėsniumų ir taisyklių arba nekritiškai taiko tokį veiklos būdą, kurį naudojo atlikdamas prieš tai buvusią užduotį. Mokinių menkas mąstymo kūrybiškumas.

Mokiniai dažnai negali deramai dalyvauti įvairiuose žaidimuose, pratybose, nes nesupranta taisyklių, instrukcijų. Jų mąstymui būdingas nelankstumas, lėtumas, siaurumas, paviršutiniškumas, nekritiškumas.

Mokytojo pagalbos strategijos:

- atsisakykite užduočių, reikalaujančių sudėtingesnio apibendrinamojo mąstymo, sudėtingesnių sąvokų ir terminų įvaldymo (pavyzdžiui, *apibūdinti*, *palyginti* ir kt.), formuokite konkretų, vaizdinį mąstymą, pavyzdžiui, liepkite mokiniams situacijas ar procesus nusakyti savais žodžiais;

- mokykite abstrakčių sąvokų (dydžio, apimties, tūrio ir kt.), naudodami konkrečius objektus;

- mokydami suprasti priežasties–pasekmės ryšį, naudokite įvykių (reiškinių, elgesio) paveikslėlių seriją, pagal kurią, išdėsčius teisinga

tvarka, galima paaiškinti įvykių seką;

- per pamoką leiskite naudotis papildomomis pagalbinėmis mokymo(si) priemonėmis (sudėties, daugybės, matų lentelėmis, taisyklių kortelėmis, žodynais, vaizdine medžiaga, sudarytu užduoties atlikimo planu ir pan.).

Labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokinio poreikis bendrauti, pažinti pasaulį gali būti palyginti nedidelis. Dėl centrinės nervų sistemos pažeidimų gali sutrikti **kalbos** raida ar vėluoti 3–4 metus. Tokiu atveju atitinkamai vėluoja visi tokio vaiko kalbos raidos etapai. Labiausiai sutrinka sudėtingiausi kalbinės veiklos lygmenys – prasminis (turinys) ir kalbinis (žodynas, sakiniai). Mokiniai, turintys ryškių kalbos supratimo trūkumų, sakinyje negali išskirti prasminių žodžių, o neturintieji ryškesnių kalbos trūkumų suvokia elementarius sakinius, išimena informaciją, perteikiamą gerai žinomais žodžiais.

Nors mokinių kalba gali būti neišvystyta, tačiau ji atlieka savo pagrindines funkcijas: vaikai kalbos priemonėmis bendrauja, išreiškia emocijas, jausmus bei perteikia prašymus, įsakymus. Tačiau nežymiai sutrikusio intelekto mokinių kalba silpniau atlieka intelektinę funkciją, nepakankamai reguliuoja mokinių elgesį bei prasčiau atlieka informacinę funkciją. Šiai mokinių grupei būdingi kalbos planavimo, realizavimo ir kontrolės trūkumai. Dažniausiai mokiniai negali savarankiškai pasakoti, tiks-

lingai įsitraukti į pokalbius ar diskusijas.

Panašių, tik silpniau pasireiškiančių, sunkumų dažnai patiria ir žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniai.

Mokytojo pagalbos strategijos:

- užduočių instrukcijose, tekstuose prašykite išskirti prasminius žodžius;
- mokykite pasakoti skatindami ir struktūruodami pasakojimą klausimais ar pratindami pasakoti pagal mokytojo parengtą planą;
- įtraukite į diskusijas, pokalbius, sudarykite sąlygas dalyvauti grupinėse klasės veiklose.

Labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams dažnai būdingas **emocinis nebrandumas**, pasireiškiantis jausmų primityvumu, nepakankamu diferencijuotumu ar neadekvatumu konkrečiai situacijai, staigia nuotaikų kaita. Mokiniai gali turėti **savireguliacijos sutrikimų**, t. y. gali būti sutrikęs gebėjimas organizuoti savo veiklą bei kontroliuoti savo emocijas, elgesį. Mokiniai gali elgtis neadekvačiai: pernelyg laisvai, be reikiamos socialinės distancijos, netgi familiariai bendrauti su mokytoju ar su svetimais žmonėmis arba gali būti abejingi viskam, kas vyksta, pasyvūs ir apatiški. Dalis labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokinių gali turėti elgesio sutrikimų. Tokiems mokiniams pirmiausia išskyla asmenybės komponentų neišsivystymas: sumažėjęs kritiškumo jausmas, neigiamų potraukių atsiradimas, anksti pasireiškia piktumas, nesuge-

bėjimas žaisti su vaikais, savo elgesio nekontroliavimas. Mokykloje vaikas pasižymi daug menkesne mokymosi motyvacija, nesidomi net įdomia medžiaga. Gali pasireikšti opozicinis neklusnumas ir nuolatinis elgesio bei tvarkos taisyklių laužymas. Vėliau tai perauga į bėgimą iš pamokų, valkatavimą. Tokie mokiniai lengvai gali būti įtraukiami į vagiliavimą, įvairių nusikaltimų darymą.

Mokytojo pagalbos strategijos:

- mokykite mokinį atpažinti ir įvardyti paprasčiausias savo emocijas;
- aiškiai pasakykite, koks elgesys yra tinkamas;
- klasėje sukurkite ir kryptingai įgyvendinkite elgesio taisykles;
- naudokite vaidmenų žaidimus socialinio elgesio įgūdžiams ugdyti (pavyzdžiui, teatre, kavinėje, parduotuvėje ir pan.);
- padėkite suprasti tradicijas, visuomeninės veiklos normas (kaip kiti mokiniai reaguoja į įvairius dalykus, kaip dirba parlamentas, kaip bankas atlieka operacijas ir kt.);
- tinka visos strategijos, kurios padeda sukaupti dėmesį.

Nors daugelis labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokinių **fiziškai** vystosi pagal bendrus vystymosi dėsningumus, tačiau kai kurie mokiniai, pavyzdžiui, po persirgtų galvos smegenų ligų, gali turėti motorikos sutrikimų: sutrikusią pusiausvyrą, judesių koordinaciją, netaisyklingą laikyseną, stereotipinius judesius, sutrikusius

smulkiuosius pirštų judesius. Jei taip atsitinka, mokiniai dažnai labai nepasitiki savimi, prašo mokytojo pagalbos.

Mokytojo pagalbos strategijos:

- įsitikinkite, kad mokymosi aplinka yra saugi;
- skatinkite motorikos treniravimą ir ugdykite pasitikėjimą savimi;
- skirkite daugiau laiko užduotims, kurių metu mokiniui reikia judėti, atlikti rankų judesius.

Sutrikusio intelekto mokiniai gali turėti ir **kitų specialiųjų poreikių**, susijusių su įgimtomis savybėmis, sveikatos būkle ar laikiniais jos sutrikimais, asmenybės raidos sutrikimais, nepalankia socialinės aplinkos įtaka.

Mokymosi sunkumus, žemus pasiekimus gali lemti ir kiti mokinio specialieji poreikiai, kurie nėra susiję su intelekto sutrikimais. Jie gali sudaryti klaidingą įspūdį, kad mokinytis yra žemų ir labai žemų intelektinių gebėjimų.

Mokymosi sunkumų gali turėti mokiniai dėl pažintinių procesų sutrikimų, pasireiškiančių sudėtingu kalbėjimo, rašymo, skaitymo, matematinių įgūdžių formavimusi, dėl savireguliacijos sutrikimų, dėl menko gebėjimo organizuoti savo veiklą: numatyti, planuoti veiksmus, darbo etapus, darbą kantriai atlikti iki galo, įveikti kliūtis ir pasiekti rezultatą, dėl emocijų ir elgesio sutrikimų, pasireiškiančių dėmesio koncentracijos trūkumu, mokymosi motyvacijos stoka, interesų ribotumu, vengimu dirbti ir bendradarbiauti.

Dvikalbystė, socialinis, kultūrinis skirtingumas gali lemti mokymosi sunkumus, sunkią socialinę adaptaciją, dėl ko gali susidaryti klaidingas įspūdis, kad mokinys yra žemų ir labai žemų intelektinių gebėjimų.

Mokinių, ugdomų dvikalbystės sąlygomis, kai šeimoje bendraujama ir mokykloje mokoma skirtingomis kalbomis, vartojamos kalbos ypatumai dažnai lyginami su vienakalbių kalbos vystymosi normomis. Mokytojai gali

pastebėti lėtesnį kalbinių įgūdžių susidarymą, komunikavimo buitine kalba dominavimą, sunkumus suprantant sudėtingesnius grožinius ar mokomųjų dalykų tekstus. Mokymosi kalbos vartojimas pagerėja, kai mokinys išskiria dominuojančią kalbą.

Socialinis ar kultūrinis skirtingumas gali apsunkinti mokinio adaptaciją mokykloje, lemti socialinę atskirtį, o mokymosi sunkumai gali kilti dėl to, kad mokiniai tiesiog nežino,

kaip reikia elgtis vienoje ar kitoje socialinėje situacijoje, skiriasi jų įpročiai, bendravimo normos, vertybės, papročiai.

Šios rekomendacijos yra tęsinys *Pradinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijų specialiųjų poreikių mokinių kalbiniam, matematiniam ir socialiniam bei gamtamoksliniam ugdymui* (Vilnius, 2009).

**II. METODINĖS REKOMENDACIJOS PAGAL UGDYMO SRITIS:
MOKOMŲJŲ DALYKŲ UGDYMO TIKSLAI IR UŽDAVINIAI,
MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ, GEBĖJIMŲ RAIDA,
PRITAIKYTO TURINIO APIMTIS**

DORINIS UGDYMAS

TURINYS

1. DORINIS UGDYMAS

ETIKA žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams /17

Ugdymo tikslas /17

Ugdymo uždaviniai /17

Mokinių gebėjimų raida /17

Turinio apimtis. 5–6 klasės /22

Turinio apimtis. 7–8 klasės /23

Turinio apimtis. 9–10 klasės /25

ETIKA labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams /28

Ugdymo tikslas /28

Ugdymo uždaviniai /28

Mokinių gebėjimų raida /28

Turinio apimtis. 5–6 klasės /31

Turinio apimtis. 7–8 klasės /33

Turinio apimtis. 9–10 klasės /35

ETIKA

žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniam

UGDYMO TIKSLAS

Mokant etikos pagrindinėje mokykloje siekiama skatinti vaiko moralinę ir socialinę raidą: ugdytis pozityvią savivoką, teigiamas charakterio savybes, kurti darnius ir atsakingus santykius su kitais ir aplinka, konstruktyviai spręsti emocines ir elgesio problemas.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Mokiniai skatinami:

- pasitikėti savimi ir suprasti, kad kiekvienas žmogus yra individualus ir ypatingas, pagalvoti, ką jau sugeba ir moka, ko dar reikia mokytis, kokias teigiamas charakterio savybes ugdytis ir kaip saugoti sveikatą;
- draugiškai bendrauti, būti dėmesingi, išklaudyti kito nuomonę, išreikšti savo jausmus, mokytis būdų vengti konfliktų ir konstruktyviai spręsti emocines ir elgesio problemas;
- suvokti save kaip bendruomenės narį, dalyvauti ir bendradarbiauti grupės veikloje, pažinti žmonių socialinius vaidmenis, panašumus ir skirtumus, suprasti savo teises ir pareigas, vertinti kitų gerąsias savybes;
- jausti atsakomybę už aplinką, ja rūpintis, stebėtis tuo, kas aplinkui gera ir gražu, pažinti gamtos ir kultūros paveldą, suprasti, koks elge-

sys tinkamas, o koks – žalingas mūsų aplinkai.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokinių pažinimo procesai panašūs į atitinkamai jaunesniojo amžiaus mokinių. Mokant etikos, svarbu atsižvelgti į tai, kad žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) vaikai dažniau nei jų bendraamžiai, nors ir ne visi, formuojasi neigiamą savivoką dėl įvairių mokymosi sunkumų, susijusių su mąstymo ypatumais (pavyzdžiui, dėmesio ir atminties sutrikimo, riboto suvokimo, informacijos apdorojimo, skaitymo, rašymo, loginio samprotavimo sutrikimų), ir turi emocijų arba elgesio problemų (hiperaktyvumo, agresijos ar nerimo, demotivacijos arba atsiribojimo ir kt.). Juos dažniausiai lemia ne įgimti vaiko psichikos sutrikimai, o komplikuota socialinė sąveika, t. y. vaiko ir jo socialinės, mokymosi, kultūrinės aplinkos santykiai. Žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) vaikai dažnai būna vienur ar kitur patyrę izoliaciją ar atstūmimą, todėl mokykloje šiems mokiniam turi būti sudarytos sąlygos įgyti tokių paprastų bendravimo įgūdžių kaip ko nors prašyti, kreiptis pagalbos, padėkoti, atsiprašyti, draugiškai žaisti, mokėti pasakyti „ne“ saugant save ir pan. Palanki emocinė ugdymo aplinka dorinio

ugdymo pamokose gali padėti išvengti išmokto bejėgiškumo, bendraamžių atstūmimo ir kitų elgesio kraštutinumų, skatinti *teigiamą savivoką ir teigiamas asmenybės savybes*.

Etikos ugdymo procesas grindžiamas dėmesiu kiekvienam vaikui kaip nelygstamos vertės asmeniui, jo orumui, individualumui ir santykiams su kitais – panašiais ir skirtingais, kryptingu jų puoselėjimu. Bendra nuostata mokant žemų intelektinių ir normalių gebėjimų mokinius yra ta: kiekvienas žmogus yra morali būtybė, gebanti doriškai tobulėti ir savarankiškai, atsakingai kurti savo gyvenimą ir jį įprasminti. Kita nuostata yra tokia: žmogus yra sociali būtybė, gebanti bendrauti ir bendradarbiauti, turinti išsiugdyti visuomeninės, pilietinės, tautinės pareigos ir atsakomybės jausmą. Kiekvienoje klasėje, kurioje mokosi ir specialiųjų poreikių mokiniai, skatinamas noras bendrauti, mokymasis bendradarbiaujant, vaiko individualybės supratimas ir bendraamžių tolerancija *kitokiems* vaikams.

Šiose metodinėse rekomendacijose pateikiami svarbiausi etikos pamokose ugdytini gebėjimai atsižvelgiant į dvi specialiųjų poreikių žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokinių grupes: mokymosi sunkumų ir emocijų bei elgesio problemų patiriančių mokinių charakteristikas.

Etikos mokymo(si) sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>Saviugda ir savisauga: <i>Aš–Asmuo</i></p>	<p>Savęs suvokimas grindžiamas ryšiais su kitais žmonėmis ir socialiniais vaidmenimis (brolis, sūnus, komandos narys ir pan.): vaidmenų tapatumas.</p> <p>Suaugusiųjų įtaką požiūriui į save koreguoja draugų turėjimas arba neturėjimas ir santykiai su bendraamžiais.</p> <p>Reikėtų skatinti pozityvią savivoką nepaisant mokymosi sunkumų, kurių gali kilti dėl sulėtėjusios kalbos ir mąstymo raidos, pernelyg „vaikiško“ mąstymo būdo ir elgesio.</p> <p>Mokinius reikėtų mokyti įvertinti save ir ugdyti refleksijos gebėjimus. Kadangi emocijos gali pasireikšti pernelyg stipriai, pavyzdžiui, verkšlenimas ar verkimas esant tokioms situacijoms, kurios paprastai neskatina tokių reakcijų, reikalinga pagalba taikant savikontrolės metodus.</p>	<p>Savęs suvokimas grindžiamas ryšiais su kitais žmonėmis, socialiniais vaidmenimis ir jiems būdingu elgesiu.</p> <p>Didelė bendraamžių vertinimo įtaka, priklausomybė nuo kitų požiūrio. Svarbu skatinti savivoką: konstruktyviai vertinti savo stiprybes ir silpnybes.</p> <p>Mokiniam sudėtinga ilgai klausytis mokytojo aiškinimo, skaityti tekstus ir suprasti moralinę-perkeltinę prasmę, suprasti etikos sąvokas ar daryti išvadas.</p> <p>Kadangi mokiniai dažnai būna neorganizuoti, pamiršta, pameta ar ne ten pasideda savo daiktus, mokymosi priemonės, juos reikėtų mokyti planuoti savo veiklą ir būti atsakingus už savo daiktus, mokymosi priemonės, elgesio pasekmes.</p>	<p>Vaidmenų tapatumą ir aplinkinių žmonių vertinimus pradeda keisti savęs kaip unikalios, ypatingos asmenybės suvokimas.</p> <p>Kai kuriems mokiniams būdingas impulsyvumas arba išmoktas bejėgiškumas, mokiniai, turintys emocinių arba elgesio sutrikimų, gali būti atsiriboję, nepasitikintys savimi, liūdni ar apimti depresijos.</p> <p>Todėl svarbu mokinius mokyti suprasti savo emocijas ir veikti atsakingai: elgtis ne tik nuoširdžiai – taip, kaip jaučiu, bet ir veikti galvojant apie pasekmes.</p> <p>Mokymosi sunkumų patiriantys mokiniai gali išgyventi frustraciją dėl pernelyg didelių reikalavimų arba per sunkių užduočių ir slėpti šią problemą tariamu užimtumu, nenusiteikimu dirbti, skeptišku požiūriu, neįdomumu ir pan. Reikėtų stiprinti jų motyvaciją mokytis, veikti savarankiškai, atlikti darbą rūpestingai ir baigti iki galo.</p>

Etikos mokymo(si) sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>Dialoginis bendravimas: <i>Aš–Tu</i></p>	<p>Mokiniai, kurie sunkiai reiškia mintis pokalbiuose ar grupinėse diskusijose, gali būti drovūs, todėl jiems sunku susirasti draugų, palaikyti su jais ilgalaičius santykius.</p> <p>Hiperaktyvūs vaikai dažnai įsiterpia į kitų žmonių pokalbį, todėl bendraamžiai gali jų vengti. Reikėtų išmokyti elementarių mandagaus bendravimo pavyzdžių įvairiose komunikavimo situacijose.</p> <p>Altruistiniam elgesiui daro įtaką stereotipiniai įvaizdžiai ir aplinkinių reakcija: norima draugauti su „gerais“ ir „šauniais“, vengiama „netikusių“. Reikėtų mokyti suprasti, ką jaučia <i>kitas</i> konkrečioje situacijoje. Vertinant kito poelgius padėti suvokti aplinkybių vaidmenį ir į jas atsižvelgti. Suprasti, kad įsipareigojimai kitam nėra tik skola, – juk draugystę sustiprina tokie jausmai, kaip dėkingumas, lojalumas.</p>	<p>Mažėja stereotipinis kito žmogaus vertinimas ir juo grindžiami santykiai su kitu, todėl reikėtų ugdyti gebėjimą priimti kito nuomonę, pažvelgti į situaciją iš kito žmogaus pozicijų, pajusti simpatiją ar empatinę užuojautą.</p> <p>Elgesio ir emociniai sutrikimai gali pasireikšti tuomet, jei mokiniai yra agresyvūs, provokuoja kitus įsivelti į konfliktą ar muštynes, erzina žodžiais ir nuolat kritikuoja ar užgaulioja. Kartais tokį bendravimą galima koreguoti tik padedant suaugusiesiems ir specialistams, tačiau svarbu mokyti taikių konfliktų sprendimo būdų. Vaikai skatinami padėti vienas kitam ne tik todėl, kad galima sulaukti priitarimo, bet gebėti ir patys inicijuoti pagalbą, jei kitas patenka į sudėtingą, rizikingą situaciją.</p>	<p>Dėl paaugliško egocentrizmo ir impulsyvumo labai kategoriškai vertinami reikšmingi suaugusieji ir tiesiogiai susiję žmonės, bet apskritai kitą žmogų imama suprasti geriau. Jeigu išsaugomi vaikystės draugai, draugystė stiprėja.</p> <p>Svarbu stebėti, padėti suprasti, tinkamai išreikšti mintis ir jausmus susidūrus su emocijomis ar elgesio problemomis, kurios gali pasireikšti išoriniais arba vidiniais konfliktais: agresija, lydima elgesio „išprovokavimas“, arba nerimu, depresija, atsiribojimu nuo kitų, perdėtu kaltės jausmu, galiausiai – mintimis apie savižudybę.</p> <p>Svarbiausi kriterijai nustatant šiuos sutrikimus yra tokių požymių pastovumas ir ryškumas, kuriuos pastebėjus reikėtų kreiptis pagalbos į specialiuosius pedagogus ar psichologus.</p> <p>Per etikos pamokas mokomasi tinkamai bendrauti ugdant gebėjimus įsivaizduoti save kito vietoje, suvokti bendraamžių išgyvenimus, jausmus ir elgesio motyvus.</p>

Etikos mokymo(si) sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>Socialiniai santykiai: <i>Aš–Mes</i></p>	<p>Vaiko bendruomeniškumo sampratai daro įtakos šeimos, mokyklos ir vietos bendruomenės sociokultūrinė aplinka, kurią svarbu pažinti ugdant mokinius.</p> <p>Bendruomenė (grupė) vertinama tiek, kiek yra draugiška ir padeda savo nariams, ugdomas suvokimas, kad mainais už tai reikia laikytis bendruomenės taisyklių.</p> <p>Žemų intelektinių gebėjimų vaikams sunku pasakyti, kada jų elgesys ima trukdyti kitiems, ar paaiškinti, kodėl jis gali būti netinkamas, todėl reikėtų mokytis dirbti komandoje ir bendradarbiauti.</p> <p>Modeliuojamos situacijos, kokia laikysena būtų priimtina (agresyvi, priitarianti, abejinga ar kt.), jei bendramžių grupėje atsirastų naujokas ar kitoks, iš grupės išsiskiriantis mokinys, kad jis nebūtų ignoruojamas ar atstumtas.</p>	<p>Ugdomas suvokimas, kad bendruomenė (grupė) yra ne tik panašių, bet ir skirtingų žmonių bendrija, kuriuos sieja tai, kas bendra. Aiškiau suprantama, kad norint būti priimtam į bendruomenę, reikia nebūti egoistu, paisyti jos narių poreikių ir abipusiškai laikytis susitarimų ir bendrų taisyklių. Tačiau dėl nepakankamo socialinio pažinimo (žemų intelektinių) gebėjimų mokiniams gali būti sudėtinga suvokti socialinius santykius, interpretuoti kitų žmonių tikslus ir interesus, atskirti teigiamą ir neigiamą įtaką.</p> <p>Reikėtų padėti suprasti, kokią įtaką grupėje gali daryti vienas ar kitas elgesio pavyzdys, kad ne kiekvienas lyderis atlieka teigiamą vaidmenį grupėje, ir skatinti pageidaujamas bendruomenės narių savybes, o slopinti netinkamą jų raišką.</p>	<p>Poreikis priklausyti bendruomenei (grupei) tebėra labai svarbus, bet daugėja konfliktų dėl suaugusiųjų reikalavimų ir savo požiūrio ir norų nesutapimo. Būdingas negatyvus ir kritiškas nusiteikimas prieš autoritetus, tačiau mokiniams reikėtų padėti suprasti suaugusiųjų, kurie jais rūpinasi ir stengiasi padėti, geranoriškumą, ugdytis dėkingumą.</p> <p>Socialinė patirtis mokiniams bręstant leidžia geriau suprasti tam tikras socialines problemas, jos darosi ryškesnės, todėl mokiniams svarbu žinoti savo kaip vaiko ir mokinio teises ir suprasti, ką reiškia lygios galimybės demokratinėje visuomenėje.</p> <p>Mokomasi skirti teigiamą ir neigiamą įtaką, žmonių tikslus ir motyvus, agresijos priežastis: ją gali skatinti išoriniai motyvai (socialinio statuso ir galios pripažinimas, trokštamų dalykų gavimas, baimė tapti auka) ar kitų pavyzdys (kai matoma, kad kiti pasiekia rezultatų agresyviai elgdami, išvengia bausmės, toleruojamas agresyvumas) arba vidinis, neišsąmonintas motyvas pastiprinti savivertę.</p> <p>Ugdomas gebėjimas kurti ir palaikyti socialinius ryšius, skatinama tolerancija ir dalyvavimas prevencijos programų veikloje.</p>

Etikos mokymo(si) sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>Santykis su pasauliu: <i>Aš–Tai</i></p>	<p>Plečiasi pasaulio matymo perspektyva – pradeda dominti tai, kas yra kitur ir toliau, skatinama nuostaba. Ugdant mąstymo gebėjimą, gali kilti klausimų dėl to, kas pasaulyje yra nedarnu, bloga, pavojinga. Svarstoma, kaip suderinti didėjančią informacijos srautą, asmeninį patyrimą ir pozityvų požiūrį.</p> <p>Motyvacijos problemų turintiems žemų intelektinių gebėjimų mokiniams gali atrodyti, kad gyvenimo sėkmė priklauso ne nuo jų pačių pastangų ar gebėjimų, o nuo išorinių aplinkybių, ir jie nieko negali pakeisti. Tokius mokinius reikėtų skatinti nepasiduoti susidūrus su sunkumais ar suklydus, o tikėti savo galimybėmis.</p>	<p>Mokiniam gali atrodyti, kad įvykiai slenka savo vaga ir niekas negali jų kontroliuoti ar pakeisti. Susidūrę su gyvenimo problemomis ir sunkumais, jie gali būti pesimistiškai įsitikinę, kad ir kiek stengsis, vis tiek bus nelaimingi ar patirs nesėkmę.</p> <p>Gali susidaryti uždaras ratas: mokiniai, remdamiesi savo patirtimi, išmoka laukti nesėkmės naujoje, neįprastoje situacijoje. Šis nesėkmės laukimas skatins lengvai pasiduoti susidūrus su sunkumais ar sudėtinga problema. Ir, priešingai, sėkmės patirtis stiprina pasitikėjimą savo galimybėmis ir laimės jausmą, džiaugsmą gyventi. Todėl reikėtų stiprinti ne išorinę, o vidinę šių mokinių motyvaciją, t. y. požiūrį, kad jų gyvenimą dažniausiai lemia jų pačių laisvas pasirinkimas, pastangos ir veiksmai, o ne vien sėkmė ar likimas.</p>	<p>Suvokiamos savo gyvenimo galimybės, tačiau dar neišugdyti atitinkami gebėjimai jas realizuoti. Sudėtinga pritaipyti prie aplinkos, kuri siūlo nemažai priešingų alternatyvų, reikia mokyti jas įvertinti. Gali didėti nerimas dėl ateities ir būsimos profesijos pasirinkimo, mokiniams reikia pagalbos svarstant, kokius priimti sprendimus renkantis profesiją.</p> <p>Dėl gerėjančio kritinio mąstymo gali būti ryškiau matomi neigiami pasaulio reiškiniai, rasti destruktivaus mąstymo ir elgesio rizika.</p> <p>Mokiniam svarbu padėti pajusti ir išgyventi žmogaus ir gamtos pasaulio darną, rūpinimąsi ne tik savimi, bet ir aplinka. Atgauti pusiausvyrą padeda gyvenimo tikslų, grožio ir vertės supratimas, gyvenimo įprasminimo vizija, saviugda, iniciatyvos ir kūrybos skatinimas, sąmoningo apsisprendimo ugdymas, išitraukimas į kūrybinius projektus ir teigiamas pažangos įvertinimas.</p>

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Pagrindinėje mokykloje mokytojui svarbu išsiaiškinti, ar mokiniai jau lankė etikos pamokas pradinėje mokykloje, ar tik pradeda mokytis etikos, kokių specialiųjų poreikių mokinių esama klasėje ir kokių sunkumų jiems buvo iškilę mokantis. Svarbu suprantamai paaiškinti mokiniams, ko mokomasi per etikos pamokas, parodyti etikos ir tikybos mokomųjų dalykų sąsajas.

Bendrąją ir pritaikytą žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams etikos programas sieja *charakterio ugdymo koncepcija*. Ji orientuota į asmens saviugdą, grindžiamą aiškiai apibrėžtomis ir tvirtomis etinėmis nuostatomis, tinkamus elgesio modelius ir išmintingą elgseną, vengiant kraštutinumų.

5–6 klasėse apie etines dorybes siūloma kalbėti aptariant *konkrečias praktines sritis*, t. y. nagrinėjant *konkrečius atvejus*. Įvairiose praktinėse srityse žmonėms tenka vis kitokie socialiniai vaidmenys, kurie tampa suprantami remiantis kasdienėmis situacijomis iš mokinių asmeninės patirties, pažįstamos socialinės aplinkos, iš vaikų literatūros, diskutuojant apie rodomus per televiziją filmų herojus, perskaiytų knygų ar kompiuterinių žaidimų veikėjus, taip pat lyginant pavyzdžius iš gamtos. Konkrečiame socialiniame kontekste paprastai gana aišku, kokios dorybės kiekvienu atveju reikalauja tam tikras socialinis vaidmuo, pavyzdžiui, koks turi būti geras vaikas, mokinys,

draugas, gera mama, mokytojas ir kt. Etikos turinį siūloma pateikti vaiko akimis, jis suskirstytas taip, kad aprėptų vis sudėtingesnę vaiko santykių kontekstą pagal keturias ugdomosios veiklos sritis: *Aš–Asmuo*, *Aš–Tu*, *Aš–Mes*, *Aš–Tai*. Temos formuluojamos kaip probleminiai, mąstyti skatinantys klausimai.

Pritaikant etikos programos turinį specialiųjų poreikių žemų intelektinių gebėjimų mokiniams, gali būti daugiau dėmesio skiriama vienai ar kitai ugdomosios veiklos sričiai. Pavyzdžiui, jei mokiniui būdingas motyvacijos arba dėmesio sutrikimas, ar hiperaktyvumas, galima daugiau dėmesio skirti *saviugdai ir savisaugai*: *Aš–Asmuo* etikos sričiai, o mokant agresyvius sutrikusio elgesio mokinius – *dialoginio bendravimo*: *Aš–Tu* ir/ar *socialinių santykių*: *Aš–Mes* sritims. Etikos pamokos negali padėti išspręsti visų elgesio koregavimo uždavinių, tam būtina specialioji pagalba. Tačiau etikos ugdymo turinys yra labai parankus skatinti psichosocialinę šių vaikų raidą, bendraamžių toleranciją ir pozityviąją integraciją.

Saviugda ir savisauga: *Aš–Asmuo*

Etikos klausimai – kas yra dori ar nedori poelgiai? Ką reiškia būti geram? Ko mokysimės per etikos pamokas šiais mokslo metais? Keturios ugdomosios veiklos sritys: saviugda ir savisauga; dialoginis bendravimas; socialiniai santykiai; santykis su pasauliu.

Savarankiškumas. Ką jau sugebu ir moku? Kuo džiaugiuosi ir kas man kelia nerimą? Kas

man gali padėti pasirinkti? Kokias būdo savybes norėčiau turėti? O kokios man jau būdingos?

Darbštumas. Kaip man sekasi mokytis? Kokia veikla man patinka ir gerai sekasi, o kokia nepatinka arba nesiseka? Kodėl reikia mokytis – dėl savęs ar dėl kitų? Kas mane skatina mokytis – noras, susidomėjimas dalyku, supratimas, kad tai man svarbu, ar tėvai, mokytojai, pažymiai?

Sąžiningumas. Kaip suprantu, kas yra sąžinė? Ką darau gerai arba negerai? Norai ir draudimai, kaip juos suderinti? Kada klystu, o kada elgiuosi nesąžiningai? Ar nusirašinėti yra sąžininga? Kodėl?

Drąsa ir rizika. Kokį žmogų galiu vadinti drąsiu? Su kokia rizika susiduriama kasdienėse situacijose? Kada verta rizikuoti, o kada – negalima? Ar turiu drąsos pasakyti „Ne“? Kada gali įvykti nelaimingi atsitikimai? Kaip prasmingai leisti laisvalaikį ir atsisipirti neigiamai bendraamžių įtakai? Kodėl žalinga rūkyti, ragauti alkoholinių gėrimų ir bandyti kitas psichiką veikiančias medžiagas? Kokios gali būti pasekmės?

Dialoginis bendravimas: *Aš–Tu*

Nuoširdumas. Kaip aš suprantu nuoširdumą? Jei kartais jaučiuosi vienišas, kuo aš pasitikiu, su kuo galiu rimtai pasikalbėti? Kokių jausmų patiriu bendraudamas? Kada pokalbis būna nuoširdus, o kada – ne? Ar visada reikia rodyti savo jausmus ir elgtis taip, kaip jaučiuo-

si? Kodėl meluoti yra nenuoširdu? Kaip elgtis, jei mano ir kito nuomonės nesutampa? Kaip reikia mandagiai kreiptis į kitą, suaugusį žmogų? Kaip man gali padėti pokalbis su psichologu? Kam skirtas dienoraštis?

Patikimumas. Koks yra tikras draugas? Kodėl būti kartu – tai įsipareigoti? Ar aš atsakingas už kitą? Kam ir už ką jaučiuosi atsakingas? Kodėl svarbu tesėti duotą žodį ir laikytis susitarimų? Ar stengiuosi kito neapvilti: atsiliepiu į prašymus, vykdau pažadus ir susitarimus, sakau tiesą?

Meilė artimui. Kaip bendrauju su savo artimaisiais? Ar jaučiuosi mylimas toks, koks esu? Kaip tėveliai parodo, kad mane myli? Kaip aš galiu parodyti, kad juos myliu (žodžiais, jausmais, gerais darbais)? Kuo esame panašūs į brolius, seseris ir kuo nuo jų skiriamės? Kaip galiu padėti kitam? Kodėl sunku su kuo nors skirtis? Kaip suprantu žodžius: „Mylėk savo artimą kaip save patį“?

Draugiškumas. Ar turiu gerų draugų? Kaip susidraugauti? Ar moku sutarti ir spręsti konfliktus? Kodėl kartais nutrūksta darnus santykis su kitu? Kaip galiu jį atkurti? Kodėl negaliu juoktis iš kito berniuko ar kitos mergaitės dėl išvaizdos, šeimos, tautybės, rasės ar negalios?

Socialiniai santykiai: Aš–Mes

Pagarba. Dėkingumas. Kas sieja šeimos narius? Kodėl reikia gerbti savo tėvą ir motiną, vyresnius, senelius? Už ką jiems esu dėkingas? Kuo mano šeima panaši ir kuo skiriasi

nuo kitų šeimų? Kada šeimoje gera?

Solidarumas. Kas vienija mūsų klasę? Kokie yra mano bendraamžiai, kuo berniukai ir mergaitės panašūs ir kuo skiriasi? Kas patinka vieniems ir kitiems? Kaip klasėje jaučiasi naujokas?

Kas sieja mane su visais tautiečiais ir Lietuvos žmonėmis (kalba, gyvenamoji vieta, praeitis, šventės, tikėjimas)?

Pakantumas. Ar bendrauju su kitos tautybės vaikais, kas mus sieja? Kokių tautybių žmonės taikiai gyvena Lietuvoje nuo senų laikų? Ką esu girdėjęs apie karaimus, totorius, žydus, romus ir kt.? Kaip galime užmegzti ryšį su kitataučiais? Kokią šalį norėčiau aplankyti?

Laisvė ir teisės. Jei esu laisvas, ar galiu daryti, ką noriu? Kokios vaiko teisės? Kas saugo ir gina mano, kaip vaiko ir mokinio, teises?

Teisingumas. Kam reikalingos taisyklės? Kokių taisyklių laikomės žaisdami, klasėje, mokykloje? Ar su manimi kiti elgiasi teisingai, ar gaunu teisingus įvertinimus? Ką daryti, jei randu pamestus kito daiktus ar pinigus? Kaip teisinga spręsti ginčus: derėtis, susitarti ar muštis, pravardžiuoti, apgauti?

Santykis su pasauliu: Aš–Tai

Išmintingumas. Iš kokių šaltinių galiu pasisemti išminties? Kodėl pagyvenę žmonės laikomi išmintingais? Ką esu girdėjęs iš senelių pasakojimų? Ko moko perskaityta pasaka? Kuo žmogus išsiskiria iš kitų gyvų būtybių pasaulyje? Kaip matytas filmas ar knyga nusako gerį ir blogį?

Rūpestingumas. Kaip aš rūpinuosi aplinka, augalais ir gyvūnais? Kodėl gyvybė yra trapi ir ją reikia branginti? Kuo nuostabi gamtos įvairovė? Kokių pavojų gali kilti gamtai mano gyvenamojoje vietovėje? Kaip man pavyko ką nors išgelbėti? Kas lengviau – kurti ar griauti? Kaip išsaugoti švarią gamtą ir jos neteršti?

Patriotiškumas. Kuo gražus mano gimtasis kraštas? Kokias šventes švenčiame kartu su visais Lietuvos žmonėmis? Kokią kultūros paveldo vertybę mūsų gyvenamojoje vietovėje norėčiau aplankyti? Ką papasakočiau apie savo gimtąjį kaimą/miestą svečiams iš kitos šalies?

Iniciatyvumas. Kūrybingumas. Ką darau, kad nebūtų nuobodu? Koks būtų geriausias laisvalaikis – prie televizoriaus, kompiuterio ar kita kūrybinė veikla? Kaip įsivaizduoju savo Svajonių mokyklą? Ką savo namuose galiu pakeisti, o ko negaliu? Kaip žmonės keičia aplinką – koks bus mano kaimas ar miestas po 10 metų?

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Kaip ir žemesnio ugdymo koncentre, 7–8 klasių etikos programos turinį pritaikant specialiųjų poreikių žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams, gali būti daugiau dėmesio skiriama vienai ar kitai ugdomosios veiklos sričiai: *Aš–Asmuo*, *Aš–Tu*, *Aš–Mes* ar *Aš–Tai*. Mokytojas gali pradėti pokalbį su mokiniais problemineis klausimais.

Šiame ugdymo koncentre etiniu požiūriu

gali būti nagrinėjami jau ne vien konkretūs atvejai – dori ar nedori poelgiai, bet pastovesni ir per ilgesnį laiką susiformavę *ipročiai, nuostatos, elgesys*. Mokinių supratimas apie etines dorybes, jų svarbą ir pastovumą plėtojamas paauglio asmenybės raidos ir gyvenimo pokyčių perspektyvoje. Parodomos dilemos ir pasirinkimo galimybės, elgesio alternatyvos ir galimos pasekmės. Mokiniam siūloma pažvelgti į juos supančią aplinką platesniame žiniasklaidos ir informacinių technologijų kontekste, ugdyti(s) draugišką, pagarbų santykį su kitais, sykiu bandyti kritiškai vertinti masinio vartojimo reiškinius, reklamas, žiniasklaidos teikiamą informaciją, laimingo gyvenimo stereotipus. Šiuo amžiaus tarpsniu svarbu, kad žemų intelektinių gebėjimų mokiniai kryptingai ir sistemingai ugdytųsi etines charakterio nuostatas ir socialinius gebėjimus, padedančius integruotis į bendruomenę ir dalyvauti jos veikloje visateisiais nariais.

Saviugda ir savisauga: *Aš–Asmuo*

Savarankiškumas. Ką reiškia būti paaugliu? Kokie pokyčiai vyksta mano gyvenime? Kodėl jie atsiranda ir kokių emocijų sukelia? Kokie svarbiausi mano poreikiai? Ką sugebu pasirinkti ir kas vertinga?

Pasitikėjimas. Kiek aš pasitikiu savimi? Kas esu – optimistas ar pesimistas? Kas man sekasi, o kas nesiseka? Ką galvoju apie ateitį? Kokių turiu svajonių, lūkesčių, vilčių, kad jos išsipildys? Kaip mokymosi veikla padeda siekti

užsibrėžtų tikslų? Kaip nepalūžti, jei nesiseka?

Tvirtumas. Kokios mano nuotaikos ir jausmai? Kodėl patiriame nuotaikų ir jausmų kaitą? Kas sukelia stresą? Kaip galima kontroliuoti neigiamas emocijas ir sumažinti stresą? Ar sugebu atsispirti pagundoms? Kaip galiu pasiekti užsibrėžto tikslo? Kodėl kartais verta atsisakyti trumpalaikių malonumų?

Geranoriškumas. Ką reiškia būti „egoistu“ ar „altruistu“? Ar man būdingas egoizmas, ar dažnai geranoriškai padedu kitam? Ar sutikčiau atlikti darbą be atlygio? Ką daryti, kad nebūtum egoistas? Kokie egoizmo padariniai?

Gyvybės saugojimas. Kaip atsiranda gyvybė? Kas kenkia gyvybei ir kaip išvengti galimų pavojų? Su kokiomis rizikos situacijomis esu susidūręs ir kaip saugiai elgtis tokiose situacijose?

Susivaldymas. Ką reiškia „žalingi ipročiai“? Kas yra psichiką veikiančios medžiagos ir kuo jos žalingos? Kas yra priklausomybė, kuri atsiranda jas vartojant? Kaip elgtis situacijose, jei kas nors siūlo parūkyti, ragauti alkoholinių gėrimų ar išbandyti psichiką veikiančias medžiagas? Kas man teikia natūralų džiaugsmą ir kaip prasmingai leidžiu laisvalaikį? Kodėl per didelis susivaldymas – pavyzdžiui, dietos, gali būti kenksmingos?

Dialoginis bendravimas: *Aš–Tu*

Draugiškumas. Kas yra mano draugai? Kokios yra gero draugo savybės? Kas mane sieja su geriausiu draugu/drauge? Kurie mokiniai iš mūsų klasės yra draugiškiausi?

Tiesos sakymas. Kodėl svarbu sakyti tiesą ir vengti melo? Kaip atskirti melą nuo tiesos?

Atvirumas. Kada galiu būti atviras, o kada atsargus bendraudamas su kitu? Kokiais žmonėmis galiu pasitikėti? Kaip neprarasti kitų pasitikėjimo? Kokiose situacijose netinka atvirai reikšti žmogui savo jausmus, meilę arba pyktį? Kaip pasielgti, jei sužinojau blogą žinią – paslaptį?

Atlaidumas. Ką jaučiu, jei patiriu skriaudą ar patyčias, kaip tuomet elgtis? Kokiose situacijose pats jaučiuosi kaltas? Kaip tuomet elgiuosi? Ar esu kaltas dėl to, ko pats nepadariau, bet mačiau kitą darant? Ar sugebu atleisti kitam? Kaip man pavyko susitaikyti su draugu? Kodėl reikia atleisti?

Kritiškumas. Ką daryti, jei mano ir draugo nuomonės skiriasi? Kaip apginti savo nuomonę? Įvairios situacijos, kaip galima vesti derybas ir susitarti. Ar kritikuoti reiškia paneigti kito nuomonę? Kaip aš vertinu kito darbą ir pasiekimus?

Socialiniai santykiai: *Aš–Mes*

Dėkingumas. Mano giminės medis – kuo artimi žmonės man svarbūs? Kaip rodau dėkingumą savo artimiesiems? Kas sieja šeimoje žmones? Ką labiausiai branginu savo šeimoje – ką paveldėjau, įgijau, ko išmokau? Kaip siekti tarpusavio supratimo? Kodėl galimi konfliktai?

Solidarumas. Kas sieja mane su bendraamžiais? Kokie yra mano klasės mokinių santy-

kiai ir aplinka? Kas jungia paauglius į grupes? Mūsų minčių knyga – kaip mes bendradarbiaujame, kuriame draugiškus santykius, vengiame patyčių, mokomės vieni iš kitų?

Patriotiškumas. Kuo man brangi Lietuva? Kokie yra svarbūs jos praeities įvykiai ir garbingi žmonės? Kuo didžiuojusi? Kaip stengiuosi dalyvauti Lietuvos gyvenimo įvykiuose? Apie kokią ateitį svajoju?

Pareigingumas. Ar stengiuosi elgtis pareigingai? Kas skatina būti pareigingą – vidinis pareigos jausmas ar suaugusiųjų reikalavimai? Kokios mano kaip vaiko ir mokinio teisės ir pareigos?

Pagarba. Kas mūsų klasėje yra gerbiamas kaip autoritetas ar lyderis? Ar noriu būti lyderiu? Kokius žmones gerbiu ir kas man yra autoritetas? Ar kiekvienas lyderis rodo gerą pavyzdį? Atvejai, kada rodoma pagarba, o kada paklūstama iš baimės? Ar kiti mane gerbs, jei aš jų negerbsiu? Kas būtų, jeigu visada akylai paklusčiau kitiems ir neturėčiau savo nuomonės?

Tolerancija ir pakantumas. Kuo mūsų klasėje vaikai panašūs ir skirtingi? Ar gera būti tokiam „kaip visi“? Su kuo norėčiau, o su kuo nenorėčiau sėdėti viename suole, gyventi kaimynystėje? Ką reiškia būti tolerantiškam? Kodėl kartais kyla vaikų patyčios ir konfliktai? Kaip jie sprendžiami? Kaip gali būti skatinama tolerancija ir pakantumas?

Santykis su pasauliu: *Aš–Tai*

Darbštumas. Kokie yra mano mėgstami

darbai? Kas yra *geras darbas* – tas, už kurį gerai moka, ar tas, kuris gerai atliekamas? Kokius darbus dirbu kartu su kitais? Ar darbas būtina turi būti malonus? Kodėl kiekvienas darbas (pavyzdžiui, ...) svarbus ir reikalingas? Kodėl pradėjęs darbą turiu baigti jį iki galo?

Iniciatyvumas ir kūrybingumas. Kokie pokyčiai vyksta mano gyvenime? Ką galiu pasirinkti, o ko negaliu pakeisti? Kokią įtaką mano gyvenime daro oras, horoskopai ir kitos išorinės aplinkybės? Ar esu kūrybingas ir išradingas? Jeigu dalyvaučiau mokyklos talentų konkurse, ar norėčiau tapti populiarius? Kaip paskirstau savo dienos laiką, ar esu aktyvus, kaip galiu puoselėti sveiką gyvenimo būdą?

Dosnumas. Ką manau apie žmones, kurie prašo išmaldos? Kaip aš padalyčiau duonos kepalą visai klasei? Ar tai, kas man brangu, visada galima įsigyti už pinigus? Ką daryčiau, jei išloščiau nemažą pinigų sumą? Kokį žmogų galima vadinti dosniu, o kokį – godišiumi? Ar dosnus žmogus, kuris dalijasi su kitais, tik praranda ar praturtėja?

Tiesa ir teisingumas. Kaip susiję kinas ir gyvenimas? Ar tai, kas sukurta ir rodoma kine, visada yra gera? Ar visa tai, ką matome per televiziją, girdime per radiją, skaitome spaudoje, internete, yra tiesa? Kas yra reklama, ko ji siekia? Kokią įtaką daro reklama kasdieniams mano pasirinkimams? Jeigu reikia pasirinkti *arba-arba*, kas man padeda nuspręsti ir pasirinkti teisingai? Ar gali būti teisinga tik viena – mano – nuomonė, ar taip pat ir kitų?

Atsakingumas. Ar stengiuosi gamtoje elgtis kultūringai, pavyzdžiui, nešiukšlinti ir nelaužyti medžių? Kodėl svarbu puoselėti, tausoti gamtą? Ką mes gauname iš gamtos ir ką reiškia protingai ją naudoti? Kokios gali būti žmonių neatsakingo elgesio pasekmės gamtai (pavyzdžiai)?

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

9–10 klasių ugdymo turinys nėra griežtai reglamentuotas. Vadovėlių ar metinių planų temos – tai veikiau probleminiai klausimai, kuriais mokytojas gali pradėti pokalbį su mokiniais. Pokalbių gairės – dvejų mokslo metų tematika, suskirstyta pagal ugdomosios veiklos sritis: *Aš–Asmuo, Aš–Tu, Aš–Mes, Aš–Tai*. Žemų intelektualinių gebėjimų mokiniai skatinami ne tik įsitraukti į grupės diskusijas, bet ir bandyti pagrįsti savo nuomonę, kodėl jie mano vienai ar kitaip.

Šiame ugdymo konkreste etinis supratimas apie charakterio dorybių svarbą plėtojamas *gyvenimo istorijos* perspektyvoje, kuri atskleidžia žmogaus pastangas siekti gėrio, kovoti su blogiu ir neteisybe, įprasinti gyvenimą. Siūloma pamąstyti apie ateitį ir gyvenimo tikslą-prasmę, padėti mokiniui ieškoti savojo tapatumo, laimingo gyvenimo ir profesinio pašaukimo vizijos. Paranki etikos mokymui(si) medžiaga gali būti nagrinėjamos žymių žmonių biografijos, pristatomos perskaitytos knygos, žiūrimi kino filmai ir aptariama, kiek įvairių veikėjų

gyvenimo istorijose pasireiškė etinės charakterio dorybės. Bandoma kritiškai vertinti žinias-klaidos ir reklamos, jaunimo kultūros ir masinio vartojimo reiškinius, jų įtaką.

Saviugda ir savisauga: Aš–Asmuo

Savarankiškumas. Koks dabar esu ir kuo noriu būti? Ar noriu būti panašus į populiarias asmenybes, ar noriu būti išskirtinis? Kokį pavyzdį rodau kitiems? Kokios man būdingos teigiamos ar neigiamos charakterio savybės? Kuo man reikšmingos etikos pamokos?

Laisvė ir orumas. Su kuo man asocijuojasi žodis „laisvė“? Kaip suprantu posakius: „laisvas nuo ko“ ar „laisvė kam“? Ar jaučiuosi laivas ir atsakingas už savo poelgius, mokymąsi ir gyvenimą? Ar esu pasirengęs priimti sprendimus, kurie lems mano ateitį? Ar sutampa mano norai, svajonės ir galimybės? Ką galiu pakeisti, o ko – ne? Kokiais atvejais nusikaltama asmens laisvėms, teisėms ir orumui (pavyzdžiui, prekybos žmonėmis ar narkotikais, prostitucijos problemos, rizikos veiksniai, veikimo būdai, prevencijos priemonės, laisvės atėmimo bausmės tikslai).

Sąžiningumas. Kaip turėtų elgtis sąžiningas žmogus kasdienio gyvenimo situacijose? Ar nusirašinėti – sąžininga? Kaip gali būti vertinamas toks mokinys, kuris nusirašinėja? Kaip suprantu, kas yra sąžinė? Kas skatina mane elgtis sąžiningai: tėvų auklėjimas, mokytojai, tikėjimas, bendraamžiai ar pats suprantu ir ugdu save?

Pasitikėjimas. Ar esu drovus, ar pasitikiu savimi kasdieniame gyvenime? Kaip įveikti baimę ir nedrąsą? Kaip ištaisyti savo klaidas? Jeigu nepasisekė, ką kitą kartą daryčiau kitaip? Kokios savybės būdingos žmogui lyderiui ir autoritetui? Kas man yra autoritetas ir kodėl? Ar noriu, ar galiu būti lyderiu kurioje nors veikloje?

Darbštumas. Kokius kasdienius darbus ir pareigas atlieku namuose? Kam naudingi namų darbai? Kokios profesijos man patinka? Kaip įsivaizduoju savo būsimąją profesiją? Kokių savybių reikia šios profesijos žmonėms? Kokios mano ateities svajonės ir galimybės? Kokio tikslo siekiu mokydamasis? Kodėl žmonės kartais neranda darbo arba išvyksta dirbti į užsienį? Kodėl emigracija yra problema, o žmonės kartais grįžta nusivylę?

Dialoginis bendravimas: Aš–Tu

Draugiškumas. Kodėl kartais jaučiuosi vienišas net minioje? Kaip įveikti vienišumą? Kodėl žmonės draugauja: dėl naudos, malonumo ar dėl to, kad draugas yra vertinamas? Kuri iš šių trijų rūšių draugystė būtų patvariausia?

Meilė ir atsakingumas. Koks mano santykis su kitos lyties žmogumi? Kas mane sieja su kitu: kolegiški santykiai ar asmens išskirtinumas? (Jis arba ji yra kitoks arba kitokia nei visi kiti, nei aš.) Kuo meilė skiriasi nuo trumpalaikio susižavėjimo? Ar fizinis potraukis yra meilė? Kokią įtaką mano santykiams su kitu gali turėti tretieji asmenys: kodėl kartais kyla

pavydas ir neapykanta kaip problema? Ką aš manau apie santuoką ir šeimą? Kodėl turiu jausti atsakomybę už kitą?

Nuoširdumas ir atlaidumas. Ar sugebu suprasti kito jausmus, problemas, džiaugtis sėkme ir pozityviai mąstyti, kai su kuo nors išsikiriam? Kas yra *empatija*? Ar gebu atleisti, neteisti ir pateisinti kitą, nes ir pats galiu klysti? Kodėl svarbu nesmerkti ir neteisti žmogaus?

Tikėjimas ir pasitikėjimas. Kas gali padėti, jei aplanko liūdnos mintys? Kaip įveikti netekties skausmą? Jeigu bendraamžis sako, kad galvoja apie savižudybę, kaip turėčiau elgtis? Kokios būdingos jaunuolių savižudybių priežastys? Kur kreiptis prevencinės pagalbos saugant savo ir kitų gyvybę?

Socialiniai santykiai: Aš–Mes

Pagarba ir pareiga. Ar kiekvienas žmogus vertas pagarbos? Kaip elgtis norint, kad kiti tave gerbtų? Kaip suprantu „auksinę taisyklę“: „Elkis taip, kaip nori, kad kiti su tavimi elgtųsi“? Kuo ypatingi tėvų ir vaikų, brolių ir seserų santykiai? Kodėl privalu gerbti tėvus? Kodėl reikia padėti artimiesiems net ir tuomet, kai jie neprašo?

Lygybė. Kieno vaidmuo šeimoje svarbesnis: vyro ar moters, o galbūt abiejų lygiai svarbūs? Kaip aš suprantu lygias lyčių galimybes? Ką reiškia posakiai: „Visi turi lygias teises“ ir „Visi lygūs prieš įstatymą“?

Tolerancija. Ar reikia norėti būti tokiam, kaip visi? Kokių kyla problemų mūsų moky-

kloje dėl to, kad kuris nors vaikas yra kitoks nei dauguma? Ką reiškia būti tolerantiškam? Kokie žmonės pagarsėjo kaip patys tolerantiškiausi? Kokios garsios asmenybės vaikystėje kentėjo dėl to, kad buvo išskirtiniai, keistuočiai? Mes esame spalvingo ir didelio pasaulio – Europos – dalis, kurioje gyvena daugelio tautų žmonės: kuo jie panašūs ir kuo skiriasi?

Teisingumas. Ką daryti, jei kas nors tyčiojasi ar pažeidžia mano teises? Kaip taikiai spręsti ginčus ir demokratiškai priimti sprendimus? Kodėl tarp tautų kartais kyla karo, terorizmo grėsmė ir kokie jų padariniai? Koks buvo mūsų tautos išsivadavimo iš okupacijos kelias?

Santykis su pasauliu: Aš–Tai

Laimė ir gyvenimo tikslas. Kaip aš suprantu savo gyvenimo tikslą: ar tai gali būti laimė, nauda, garbė, pareiga, šeima, kūryba, mokslas ar kt.? Ką sako filosofai apie gyvenimo prasmę? Kodėl stoikai sako, kad mirties nereikėtų

bijoti? Ką pasakyčiau jaunuoliui, kuris stovi ant tilto ir svarsto: šokti ar nešokti?

Tikėjimas. Kokias žinau didžiąsias pasaulio religijas? Kokios jų pagrindinės tikėjimo tiesos? Kokie jų šventieji raštai? Kuo tiki mano tėvai, seneliai, kuo aš tikiu? Ar tikėjimas padeda gyventi laimingai? Koks žmogaus išsivadavimo iš blogio ir kančios kelias gėrio ir laimės link?

Laisvė ir pasirinkimai. Kada jaučiuosi laisvas, o kada – priklausomas? Kas daro įtaką mano pasirinkimams? Ką reiškia pavadinimas „vartotojų visuomenė“? Nuo ko gali atsirasti priklausomybė? Pavyzdžiai, kaip pasireiškia priklausomybė ir kokias problemas sukelia. Kaip aš naudojuosi žiniasklaida, reklama ir informacinėmis technologijomis: ar tai riboja mano laisvę, kokių jos teikia galimybių?

Kultūrinis sąmoningumas. Kokį poveikį man daro televizija? Ar man patinka tai, kas daugeliui jaunimo: rinktis tam tikrus visame pasaulyje reklamuojamus masinio vartojimo

produktus – populiariąją muziką, filmus ir televizijos programas, drabužių stilių ar greitai paruošiamą maistą? Kokie simboliai išreiškia mūsų tautos kultūrą? Kurios vertybės yra pastovios (meno ir kultūros paveldas), o kurios kinta (modernios transporto, telekomunikacijų priemonės ir kt.), kuo jos reikšmingos mano gyvenime? Kokias žinau pasaulio paveldo vietas ir „pasaulio stebuklus“? Kodėl svarbu gerbti kitų tautų kultūrą ir saugoti pasaulio paveldą?

Gyvybės ir sveikatos tausojimas. Ar mane stebina gyvybės įvairovė? Kuo žmogus išsiskiria iš kitų gyvų būtybių pasaulyje? Kaip medicina padeda žmogui saugoti sveikatą ir gyvybę? O kas gali pakenkti gyvybei? Ar žmogus turi prigimtine teise į gyvybę nuo pat prasidėjimo iki natūralios mirties? Ką reiškia pasirengti tapti tėvu ar motina? Kokie tėvų įpročiai gali būti žalingi vaisiaus organizmui? Kokių žalingų įpročių turėčiau vengti?

ETIKA

labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Mokant etikos pagrindinėje mokykloje siekiama padėti specialiuųjų poreikių labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams išsiugdyti pozityvią savivoką, socialinius emocinius ir praktinius gyvenimo įgūdžius bei nuostatas, kurie svarbūs moralinei asmens raidai, pozityviai socializacijai ir integracijai.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Mokiniams padedama:

- pažinti save: kaip auga ir keičiasi, suprasti, kad yra individualus ir ypatingas, vertinti, ką jau sugeba ir moka, pasirinkti tai, kas naudinga sveikatai;
- užmegzti draugystę, dėmesingai išklausyti ir suprasti kito žodžius ir jausmus, reikšti savo jausmus ir poreikius, mokytis būdų pra-

šyti pagalbos ir spręsti kylančius konfliktus;

- mokytis bendradarbiauti grupės veikloje, suprasti save kaip visateisį bendruomenės narį, pažinti žmonių socialinius vaidmenis ir profesijas, priimti bendraamžių pagalbą, pripažinti kitų gerąsias savybes, rodyti dėkingumą;
- ieškoti būdų, kaip įveikti gyvenimo sunkumus ir vengti rizikos situacijų, stebėtis supančiu pasauliu – tuo, kas gera ir gražu, pažinti Lietuvos paveldą, rūpintis augalais ir gyvūnais.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Intelekto sutrikimais pasižyminčių mokinių gebėjimai charakterizuojami tam tikromis psichologinėmis ir elgesio ypatybėmis, kurios būdingos daugumai sutrikusio intelekto vaikų grupei. Tačiau specialiuųjų poreikių mokinių adaptyvus elgesys labai įvairus, todėl svarbu atsižvelgti į kiekvieno vaiko unikalumą.

Palanki emocinė ugdymo aplinka ir moralinio mąstymo stimuliavimas dorinio ugdymo procese gali padėti tokiems mokiniams formuoti pozityvią savivoką ir socialinius emocinius įgūdžius, išvengti išmokto bejėgiškumo ir bendraamžių atstūmimo, elgesio kraštutinumų. Etikos ugdymo turinys, pritaikytas labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokinių ugdymui, turėtų būti parankus skatinti socialinius ir emocinius intelekto gebėjimus.

Lentelėje aprašomos 5–10 klasių labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokinių psichologinės ir elgesio gairės, kurios apytikriai parodo mokytojui, planuojančiam pritaikyti etikos ugdymo turinį dirbant su specialiuųjų poreikių labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniais tam tikrame ugdymo konkurencijoje, mokinio moralinio mąstymo galimybes.

Etikos mokymo(si) sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Savęs pažinimas ir savisauga: <i>Aš–Asmuo</i>	Vaikas save suvokia remdamasis išoriniais požymiais, turimais daiktais, pomėgiais ir pan. (natūralus tapatumas), iš dalies – socialiniais vaidmenimis (vaidmenų tapatumas).	Savęs suvokimas grindžiamas ryšiais su kitais žmonėmis ir socialiniais vaidmenimis (brolis, sūnus, komandos narys ir pan.).	Vaidmenų tapatumas: savęs suvokimas grindžiamas ryšiais su kitais žmonėmis, socialiniais vaidmenimis ir jiems būdingu elgesiu. Nors bendraamžiai turi didelę įtaką vertinant save,

Etikos mokymo(si) sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>Savęs pažinimas ir savisauga: <i>Aš–Asmuo</i></p>	<p>Požiūris į save grindžiamas reikšmingų suaugusiųjų vertinimais, kurie svarbūs formuojant pozityvią savivoką. Mąstymas yra konkretus. Mokydamasis greitai išsiblaško, todėl vaiką reikėtų mokyti sukaupti dėmesį į konkrečią situaciją, atidžiai klausytis mokytojo aiškinimo, įsiminti rizikingas situacijas, kurių reikėtų vengti, nuosekliai atlikti darbą iki galo. Vaiko motyvaciją turėtų stiprinti mokytojo dėmesys ir teigiamas vertinimas.</p>	<p>Suaugusiųjų įtaką požiūriui į save koreguoja draugų turėjimas arba neturėjimas ir santykiai su bendraamžiais. Reikėtų skatinti vaiko pasitikėjimą savo galimybėmis ir išradingumą.</p> <p>Dėl būdingo konkretaus mąstymo etikos supratimą gali palengvinti konkretūs pavyzdžiai, asociacijos, rizikos situacijų modeliavimas: kas būtų, jeigu...</p> <p>Motyvacija stiprinama pabrėžiant tai, kas gerai sekasi (pavyzdžiui, atlikti konkrečius, nesudėtingus, kasdienius darbus).</p>	<p>reikėtų formuoti savęs kaip unikalios, nepakartojamos ir laisvos, turinčios savo charakterį, nuomonę ir galinčios priimti sprendimus asmens suvokimą.</p> <p>Jei mokinys pajėgia organizuoti savo veiklą tik padedamas suaugusiųjų ar pasižymi valingos veiklos stoka, reikėtų skatinti jo pasitikėjimą savimi ir iniciatyvą (pavyzdžiui, teigiamu patiprinimu ir pažangos įvertinimu).</p> <p>Kadangi vyrauja vaizdinis, o ne žodinis suvokimas, etinis mąstymas skatinamas ir sąvokos geriau išsimenamos tuomet, kai žinios siejamos su praktine veikla, gyvenimo patirtimi, užduotys suasmeninamos.</p>
<p>Bendravimas: <i>Aš–Tu</i></p>	<p>Ugdomas altruistinis vaiko elgesys, kuris gali būti ne tik spontaniškas, paremtas emocijomis, tačiau ir sąmoningas: santykiai su bendraamžiais primena mainus: su kitu elgiuosi taip, kaip jis elgiasi su manimi. Ugdant empatiją, vaikas jau gali suvokti skirtumus (jaunesnis, silpnesnis, sergantis, neįgalus), skatinama įsivaizduoti save kito vietoje, užjausti. Dažnai kopijuojamas kito elgesys, tačiau reikėtų mokyti skirti, kuris pavyzdys yra geras, o kuris – blogas.</p>	<p>Altruistiniam elgesiui daro įtaką aplinkinių reakcija: norima draugauti su „gerais“ ir „šauniais“, vengiama „netikusiu“. Ugdomas gebėjimas draugauti ne tik dėl naudos ar globėjiškos pagalbos, bet ir todėl, kad draugystę sustiprina tokie jausmai kaip dėkingumas, lojalumas. Mokomasi vertinti kito poelgius suprantant, jog ne kiekvienas pavyzdys geras, blogo pavyzdžio nereikia kopijuoti.</p>	<p>Skatinama nuostata ne tik priimti kito pagalbą, bet ir padėti kitam pagal galimybes. Ugdomas gebėjimas pažvelgti į situaciją iš kito žmogaus pozicijų, pajusti simpatiją ar empatinę užuojautą. Vaikas, norėdamas išlaikyti užmegztą ryšį, gali reikšti šiltus jausmus ir griebtis hiperkompensacijos: per dažnai skambinti arba per ilgai kalbėti telefonu, reikalauti dėmesio ir nenorėti skirtis. Reikėtų mokyti tinkamu būdu</p>

Etikos mokymo(si) sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Bendravimas: <i>Aš–Tu</i>	<p>Kalbos raida sulėtėjusi, bet vaikas geba bendrauti kasdienėje veikloje. Reikėtų skatinti dialogą su suolu draugu ar suaugusiu žmogumi, mokytoju, kuriuo pasitiki.</p>	<p>Kalba nėra labai rišli, todėl vaikas gali drovėtis kalbėti viešai, bet svarbu skatinti nuoširdų bendravimą, sudaryti sąlygas asmeniškai pasakyti, ką galvoja ir kaip jaučiasi.</p>	<p>reikšti jausmus, skiriant bendravimą oficialioje ir asmeninėje neformalioje aplinkoje.</p> <p>Kalboje gali pasitaikyti artikuliacijos klaidų, bet mokinys gali būti skatinamas dalyvauti klasės diskusijoje, nebijoti išsakyti savo mintis.</p>
Bendradarbiavimas: <i>Aš–Mes</i>	<p>Ugdomas suvokimas, ką reiškia būti bendruomenės (grupės) nariu. Vaikas gali sutrikti ir nežinoti, kaip tinkamai reaguoti neįprastoje situacijoje tarp žmonių, todėl jam reikalingi konkretūs pamokymai, suaugusiųjų patarimai ir pagalba.</p> <p>Mokykloje, klasėje skatinama bendra veikla ir bendraamžių kuravimas. Tai svarbu ne tik todėl, kad stiprina saugumo jausmą, bet ir ugdo socialinius emocinius intelektualinius gebėjimus.</p>	<p>Bendruomenė (grupė) vertinama tiek, kiek yra draugiška ir padeda savo nariams. Ugdomas teisingumo suvokimas, kad mainais už tai reikia laikytis bendrų taisyklių ir susitarimų.</p> <p>Vaikui gana sudėtinga suvokti ir paaiškinti taisykles, instrukcijas, pritaikyti išmoktas taisykles neįprastoje socialinių santykių situacijoje. Kartais jis gali būti nedėmesingas ir trukdyti kitiems bendroje veikloje. Mokomasi numatyti, kokios būtų elgesio pasekmės aplinkiniams, ir modeliuoti pakeičiamas socialines nuostatas.</p>	<p>Bendruomenės (grupės) santykiai tebėra labai svarbūs. Ugdomas supratimas, kas sieja mūsų bendruomenės narius ir kuo esame panašūs ir kuo skiriamės. Vaikui gali būti sudėtinga pasirinkti tinkamus elgesio modelius neįprastose situacijose, prisitaikyti ir veikti pakitusių sąlygomis drauge su kitais.</p> <p>Ugdomas gebėjimas suprasti ne tik savo, bet ir kitų bendruomenės narių poreikius ir suvokti, kad norint būti priimtam į bendruomenę (grupę) reikia paisyti ir kitų jos narių interesų.</p>

Etikos mokymo(si) sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>Gyvenimo sunkumų įveikimas: <i>Aš–Tai</i></p>	<p>Vaiko santykis su pasauliu egocentriškas: rūpi iš esmės tai, kas kaip nors susiję su jo paties gyvenimu. Plečiamas jo akiratis, stebimasi ir grožimasi supančiu pasauliu, paveldo vertybėmis.</p> <p>Dėl sutrikusio loginio mąstymo mokinys negeba atskleisti reiškinio–pasekmės ryšio, nuosekliai atpasakoti įvykių. Sunkiai sekasi skaityti tekstus, negeba išskirti pagrindinės minties.</p> <p>Yra didelė tikimybė, kad patyrus nesėkmių ir mokymosi sunkumų reikšis išmoktas bejėgiškumas, todėl svarbu ugdyti vaiko pasitikėjimą savimi, padėti jam įvardyti veiklos prasmę ir aktyviai spręsti kylančias problemas.</p>	<p>Plečiasi pasaulio matymo perspektyva. Svarbu skatinti domėtis aplinka, pastebėti vykstančius pokyčius.</p> <p>Suvokimo procesai pasižymi fragmentiškumu, stokojama apibendrinamojo supratimo. Nagrinėjant tekstus gali būti sunku suprasti metaforas ir perkeltinę prasmę, daryti išvadas. Svarstant etikos klausimus, gali atsirasti nerimas dėl to, kas pasaulyje yra nedarnu, bloga, pavojinga, todėl reikėtų padėti ieškoti atsakymų į rūpimus klausimus.</p> <p>Sunkiau suderinti didėjančią informacijos srautą ir asmeninį patyrimą, tačiau reikėtų drąsinti nepasiduoti išmokto bejėgiškumo jausmui.</p>	<p>Vaikas yra imlus naujai informacijai, ilgiau išlaiko dėmesį ir yra atkaklesnis. Dėl mąstymo konkretumo vis dėlto gali būti sudėtinga suprasti abstrakčias etikos sąvokas, analizuoti ir nagrinėti reiškinius, nutolusius nuo įprastos realybės. Todėl mokomasi modeliuoti įvairias galimas situacijas ir priimti gyvenimo pokyčius. Nagrinėjamos įvairios galimybės, pasirinkimo alternatyvos ir galimi pokyčiai remiantis konkrečiais pavyzdžiais.</p> <p>Tai palankus metas skatinti galvoti apie būsimą profesiją, atrasti naujas veiklos sritis, imtis didesnių darbų, dalyvauti projektuose, stiprinti vaiko pasitikėjimą ir gyvenimo džiaugsmą.</p>

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Pagrindinėje mokykloje mokytojui svarbu išsiaiškinti, kokių specialiųjų poreikių mokinių esama ir kokios specialios pagalbos jiems reikės, ar mokiniai jau lankė etikos pamokas pradinėje mokykloje, ar tik pradeda mokytis etikos.

Bendrąją ir pritaikytą labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams etikos programas sieja *Gyvenimo įgūdžių ugdymo* koncepcija. Etikos ugdymo turinį siūloma kiek galima labiau priartinti prie *kasdienio gyvenimo praktikos*, ypatingą dėmesį skirti socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymui – savęs pažinimui, sprendimų priėmimui,

bendravimui, bendradarbiavimui, gyvenimo sunkumų įveikimui.

5–6 klasių etikos programos turinys, pritaikytas labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams, sudaromas remiantis Pradinio ugdymo (3–4 klasių koncentro) etikos bendrosios programos turiniu, kuris pagal temas suskirstytas į ketu-

rias dorinių santykių sritis: *Aš–Asmuo, Aš–Tu, Aš–Mes, Aš–Tai*. Nagrinėjant šią tematiką ugdomas mokinių supratimas ir etinės nuostatos, skatinami socialiniai gyvenimo įgūdžiai, atitinkantys specialiuosius poreikius, kasdienio gyvenimo kontekstą ir padedantys pasirengti savarankiškai veiklai, saviugdai. Etikos siūloma mokytis atsižvelgiant į šio amžiaus mokinių mąstymo konkretumą ir sutrikusias loginio, kritinio, simbolinio mąstymo funkcijas, todėl apie etines dorybes reikia kalbėti *vaizdžiai modeliuojant konkrečias situacijas* ir nagrinėjant *konkrečius poelgius – teigiamus arba neigiamus atvejus*. Turinys integruojamas su *Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa* (ŠAC, 2004). Pagal ją išskiriamos šios ugdomosios veiklos sritys: *savęs pažinimas ir savisauga; bendravimas; bendradarbiavimas ir gyvenimo sunkumų įveikimas*.

Etikos mokymo turinys pateikiamas ne vien mokytojo, bet ir vaiko akimis. Jis orientuotas į mąstymo ir vertybinių nuostatų formavimą(si), todėl skatinami tokie ir panašūs mokinio svarstymai ir samprotavimai, kurie pateikiami nebaigtų sakinių forma.

Savęs pažinimas ir savisauga: *Aš–Asmuo*

Ko mokysiuos per etiką? *Aš lankau etikos pamokas, nes... Mokykloje labiausiai patinka... Man sekasi..., o nesiseka...*

Asmens unikalumas ir poreikiai. *Esu ypatingas vaikas... Labiausiai mėgstu... Man labiausiai reikia...*

Darbštumas ir galimybės. *Galiu atlikti*

daug gerų darbų... Turiu akis..., galvą..., širdį..., rankas..., kojas..., kad galėčiau...

Savarankiškumas ir ugdytojai. *Aš augu ir jau daug ko išmokau, pavyzdžiui... Esu dėkingas tėvams, seneliams, mokytojams, auklėtojams ir kitiems žmonėms už tai, kad...*

Laimė ir jausmai. *Patiriu įvairių jausmų... Aš jaučiuosi laimingas, kai... Kartais jaučiuosi nelaimingas, jei... Kai liūdna ar baisu, man gali padėti...*

Saugus elgesys. *Vaikai kartais susiduria su pavojais ir rizika, pavyzdžiui,... Saugiai elgtis – reiškia vengti...*

Bendravimas: *Aš–Tu*

Mandagumas. *Žodžiai gali būti malonūs arba ... Mandagiai bendrauti – tai su pagarba kreiptis į kitą, pavyzdžiui,... Svečiuose, viešojoje vietoje ir bendraujant su suaugusiaisiais nemandagu...*

Kito žmogaus supratimas. *Pirmasis įspūdis gali būti... Kai pirmą kartą tave sutikau, man atrodei... Mano bendraamžiai kartais mane stebina... Stengiuosi suprasti, ką jaučia artimas, neigalūs, kitos tautybės mokinys ar naujokas... Jei apsiaučiau kito batais...*

Vienatvė ir paguoda. *Kiekvienas žmogus kartais būna vienas, pavyzdžiui,... Kad nesijausčiau vienišas, mane džiugina ir guodžia ...*

Draugiškumas. *Geras draugas yra tas, kuris... Dabar suprantu, kad draugai gali būti panašūs ir skirtingi, pavyzdžiui,... (Ne)sutinku, kad mūsų klaseje vaikai draugiški, nes... Net*

geri draugai kartais susipyksta, todėl norint nesipykti svarbu...

Tiesos sakymas. *Svarbu sakyti tiesą ir vengti melo, nes... Kartais sunku pasakyti, kas teisus, o kas – klysta, kiekvienas gali turėti savo...*

Bendradarbiavimas: *Aš–Mes*

Pagarba artimiesiems. *Mano artimi žmonės – tai... Šeimoje žmonės suartina... Mano artimieji irgi turi poreikių, todėl... Aš rodau pagarbą tėvams, seneliams, kai elgiuosi... Nepagarba būtų, jei...*

Pakantumas ir žmonių skirtumai. *Mergaitės ir berniukai panašūs ..., o skiriasi ... Būti kitokiam – išskirtiniam yra gerai/blogai, nes... Išvaizda nėra svarbiausias dalykas, svarbiau... Jeigu sėdėčiau viename suole su neįgalium mokiniu...*

Priklausymas grupei. *Su kitais bendraamžiais ir grupės nariais mane sieja... Tik drauge su kitais galiu... Man lengva (gera) būti grupėje, kurioje... Man sunku būti drauge, kai... Aš jausčiausi geriau, jeigu...*

Vaiko teisės. *Kiekvienas vaikas turi teisę... Jei kas nors pažeistų mano teises, aš galėčiau kreiptis į vaiko teises saugančius žmones... Aš turiu teises ir pareigas šeimoje, pavyzdžiui,... ir mokykloje, pavyzdžiui,...*

Mūsų tautos šventės. *Man labiausiai patinka švęsti... Drauge su visais Lietuvos žmonėmis kartu švenčiame... Jei mano kaimynystėje gyventų kitos tautybės vaikai, aš norėčiau... Lietuvoje taikiai sugyvena šių tautybių žmonės...*

Gyvenimo sunkumų įveikimas: *Aš–Tai*
Džiaugsmas dėl kiekvienos dienos. *Kiekviena diena – dovana, nes aš galiu matyti..., girdėti..., jausti..., suprasti..., pažinti..., mokytis..., mylėti...*

Tikėjimas ir pasitikėjimas. *Tikiu, kad žmogus gali būti stiprus net ir tuomet, kai ... Aš labiausiai pasitikiu... Sunkumus man padeda įveikti... Mano tėvai, seneliai pasakojo apie tikėjimą, kad...*

Darbas ir kūrybingumas. *Tėveliai eina į darbą todėl, kad... Aš jau sugebu padėti tėvams ar seneliams, pavyzdžiui,... Kasdien naudojuosi šių žmonių paslaugomis... Ateityje norėčiau dirbti... Kiekvienas darbas yra reikalingas ir garbingas, nes... Net ir kasdieniai darbai gali būti rizikingi, pavyzdžiui,...*

Iniciatyva ir rūpinimasis gamta. *Mano augintiniai ar mėgstamiausi gyvūnai – tai... Aš stengiuosi rūpintis augalais, pavyzdžiui,... Kaip man pavyko išgelbėti nuo pavojaus... Svarbu neteršti aplinkos, nes...*

Ko išmokau? *Per etikos pamokas man patiko... Supratau, kad svarbu... Didžiausias įvertinimas, kurio sulaukiau...*

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

7–8 klasių etikos programos turinys, pritaikytas labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams, sudaromas remiantis Pagrindinio ugdymo (5–6

klasių koncentro) etikos bendrosios programos turiniu, kuris pagal temas suskirstytas į keturias dorinių santykių sritis: *Aš–Asmuo, Aš–Tu, Aš–Mes, Aš–Tai*. Turinys gali būti integruojamas su *Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa* (ŠAC, 2004). Pagal ją išskiriamos šios ugdomosios veiklos sritys: *savęs pažinimas ir savisauga; bendravimas; bendradarbiavimas ir gyvenimo sunkumų įveikimas*.

Šiame koncentre etiniu požiūriu gali būti nagrinėjami jau ne vien konkretūs atvejai – dori ar nedori poelgiai, bet pastovesni ir per ilgesnį laiką susiformavę *įpročiai, nuostatos, elgesys*. Mokinių supratimas apie etines dorybes, jų svarbą ir pastovumą plėtojamas paauglystės pokyčių ir tarpasmeninių santykių perspektyvoje. Šiuo amžiaus tarpsniu svarbu, kad specialiųjų poreikių mokiniai ugdytūsi socialinius gebėjimus, padedančius integruotis į mokyklos gyvenimą ir dalyvauti jos veikloje visateisiais nariais. Ugdomi jausmai ir empatija skaitant ar vaizduojant situacijas vaiko ir jo bendraamžių akimis, nemažai dėmesio skiriama savijautai. Mąstymas gali būti skatinamas keliant aktualius, rūpimus klausimus ir padedant spręsti problemas, o praktiniai gebėjimai ugdomi taikant pratimus ir modeliuojant situacijas skirtinguose kontekstuose: savimonės – asmeniniame, draugystės – tarpasmeniniame, priklausymo grupei – socialiniame ir kasdienio gyvenimo bei rizikos atveju. Daugiausia dėmesio etikos ugdymo turinyje skiriama vertybinėms nuostatomis formuoti(s), todėl skatinami tokie ir panašūs mokinio svarstymai ir

samprotavimai, kurie pateikiami nebaigtų sakinių forma.

Savęs pažinimas ir savisauga: *Aš–Asmuo*

Etika – savęs pažinimo kelias. *Etikos pamokos man padeda geriau pažinti... Galiu apibūdinti save – esu... Aš norėčiau tapti ... žmogumi. Kaip ir kiekvienas žmogus, turiu stiprybių ir silpnybių – tai... Būdamas paauglys jaučiuosi... Būti geram – reiškia...*

Savijauta. *Mano nuotaika šiandien yra... Kartais aš džiaugiuosi ar liūdžiu, bijau arba pykstu, kai... Visi jausmai yra reikalingi todėl, kad... Mokykloje dažnai jaučiuosi... Geriausiai galiu veikti tada, kai mano nuotaika... Gerą nuotaiką skatina... Blogą nuotaiką lemia... Kai padarau gerą darbą ar atlieku pareigą, jaučiuosi... Būti paaugliu man reiškia... Kai apima nerimas ar baimė, nusiraminti padeda... Galiu nupiešti tai, ką jaučiu...*

Mano veikla ir elgesys. *Aš jau sugebu ir moku pats/pati... Man patinka ir gerai sekasi ..., o nepatinka arba nesiseka... Reikėtų pasistengti... Mane skatina mokytis... (noras, įdomumas, dalyko svarba ar tėvų kontrolė, mokytojų reikalavimai, pažymiai?) Geras mokinytis yra tas, kuris ... Jeigu būna sunku mokytis ar atlikti kitą pareigą, aš tikiuosi pagalbos...*

Susivaldymas ir sveikata. *Norint gyventi sveikai, kartais reikia atsisakyti to, kas malonu ar skanu, bet nesveika, pavyzdžiui, ... Negalima rūkyti ar ragauti alkoholinių gėrimų, net jei kas nors ir pasiūlytų, nes...*

Bendravimas: Aš–Tu

Dėmesingas klausymasis. *Žmonės kartais jaučiasi vieniši, o kai aš būnu vienas, jaučiuosi... Gera turėti žmogų, kuriam galėčiau pasakoti... Aš galiu pasitikėti ir rimtai pasikalbėti su... Psichologas gali padėti... Dėmesingas klausytojas yra tas, kuris...*

Nuoširdumas ir nežodinė kalba. *Bendravime ne tik žodžiais, bet ir kūno kalba, pavyzdžiui... Atidus klausytojas yra tas, kuris... Veidas ir kūno judesiai atspindi žmogaus... Aš žinau, kad artimi žmonės mane myli, nes jie savo jausmus parodo...*

Draugiškumas. *Aš draugauju su visais/daugeliu/tik keliais klasės draugais, nes... Draugai gali būti ne tik panašūs, bet ir... Draugų pomėgiai gali skirtis, pavyzdžiui... Norėčiau turėti gerą draugą, kuris... Tikri bičiuliai draugauja ne dėl..., o dėl... Mūsų klasėje draugiškiausiais mokiniais galėtų būti išrinkti ...*

Pagarba ir pakantumas. *Mūsų klasėje ... (kartais/retai/dažnai) pasitaiko patyčių ir konfliktų dėl to, kad... Aš norėčiau sėdėti viename suole su mokiniu..., o nenorėčiau su mokiniu, kuris... Draugų nuomonės gali skirtis, pavyzdžiui... Svarbu ne tik tai, ką kiti pamanyt, o ką... Jei nori, kad tave gerbtų, ir pats turi...*

Bendradarbiavimas: Aš–Mes

Dėkingumas artimiesiems. *Turiu tėtį ir mamą, kuriems esu dėkingas už... Šeimos būna skirtingos, tačiau vaikus ir tėvus sieja... Su broliu ar seserimi esame panašūs..., o skiriamės...*

Šeimoje gera, kai žmonės... Jeigu kasdieną šalia nebūtų artimų žmonių, tuomet... Mūsų giminės medį galėčiau pavaizduoti šitaip...

Poreikis priklausyti grupei. *Daug ko negalėčiau atlikti vienas (-a), pavyzdžiui,... Man reikalinga kitų pagalba tuomet, kai... Žmonės, į kuriuos visada galiu kreiptis, yra... Jei į mūsų klasę ateitų naujokas, aš pasistengčiau... Jei atsidurčiau negyvenamojoje saloje...*

Panašūs ir skirtingi. *Pasaulyje gyvena daug įvairių rasių ir tautybių žmonių, pavyzdžiui,... Jei man tektų išvykti mokytis į kitą šalį... Su Lietuvos žmonėmis mane sieja... (kalba, istorija, tikėjimas, tautiniai simboliai, šventės). Kai kurie žmonės yra garsūs visoje Lietuvoje, pavyzdžiui,... Galime didžiulis šiais tautiečiais, kurie garsina Lietuvos vardą Europoje ir pasaulyje... Mano požiūris į kitų tautų žmones pasikeitė/nepasikeitė po to, kai...*

Sprendimų priėmimas. *Kai kuriuos dalykus būtinai privalau daryti, pavyzdžiui, ..., o kai kuriuos galiu laisvai pasirinkti... Jei esu tarp žmonių, turiu atsižvelgti... Mano poelgiai gali daryti įtaką... Mūsų klasėje yra lyderių, kurie daro įtaką... Bendraamžių įtaka gali būti ... arba ... Jei mane išrinktų klasės seniūnu, pasistengčiau... Taisyklės (pavyzdžiui, klasės, mokyklos, kelių eismo, žaidimo) reikalingos todėl, kad... Ginčus teisingiau spręsti ne kumščiais, šiurkščiais žodžiais ar jėga, o derybomis ir susitarimais, nes... Teisinga gali būti ne tik vieno žmogaus, bet ... nuomonės.*

Gyvenimo sunkumų įveikimas: Aš–Tai

Tai, kas brangu. *Brangiausia gimtadienio dovana – tai... Į kelionę visada pasiimčiau... Negalėčiau atsisakyti... Jei išloščiau milijoną,... Ne viską galima nusipirkti ir parduoti, pavyzdžiui,... Gyvybė yra trapi, todėl kiekvieną gyvybę reikia... Gyvenimas – tai didžiausia dovana, nes...*

Saugūs namai ir aplinka. *Namai yra vieta, kurioje jaučiuosi... Kiekvienam gyvam padarėliui reikia namų, nes... Vieną kartą mano aplinkoje buvo kilęs pavojus... Jei iškiltų pavojus mano saugumui, aš kreipčiausi į... Kai vaikais neklausoma suaugusiųjų, jie kartais rizikuoja, pavyzdžiui,... Neverta rinktis..., nes gali iškilti pavojus... Reikėtų vengti... Nuostabus gamtos kampelis, kurį turėtume išsaugoti, yra... Nepakenkti gamtai, reiškia...*

Prasmingas laisvalaikis. *Kai man būna nuobodu, aš sugalvoju... Man patinka šie darbai... Būdamas mokinys, turiu ruošti namų darbus, nes... Jeigu neruoščiau... Man patinka istorijos, kurių pabaiga... Išminties apie gerį ir blogį galiu pasisemti iš... Mano mėgstamoje pasakoje, knygoje, filme laimi..., o pralaimi...*

Elgesio pokyčiai. *Kiekvieną dieną esu įpratęs... Įprotis yra tai, ką žmogus... Įpročius sunku keisti, nes... Sveikatai naudingi įpročiai – tai, pavyzdžiui, ..., o žalingi – pavyzdžiui, ...*

Ko išmokau? *Etikos pamokos man padėjo suprasti... Didžiausias įvertinimas, kurio sulaukiau šiais mokslo metais... Kitais mokslo metais pasistengsiu...*

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Šiame ugdymo konkurencijos etikos programos turinys, pritaikytas labai žemų intelektualinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams, sudaromas remiantis Pagrindinio ugdymo 7–8 klasių etikos bendrosios programos turiniu, kuris pagal temas suskirstytas į keturias dorinių santykių sritis: *Aš–Asmuo, Aš–Tu, Aš–Mes, Aš–Tai*. Siekiant integracijos su *Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa* (ŠAC, 2004) išskiriamos šios ugdymosių veiklos sritys: *savęs pažinimas ir savisauga; bendravimas; bendradarbiavimas ir gyvenimo sunkumų įveikimas*.

9 ir 10 klasėse etinis supratimas apie etines dorybes gali būti plėtojamas *žmogaus gyvenimo istorijos* kontekste aptariant jau ne vien konkrečius atvejus – dorus ar nedorus poelgius, bet ir gyvenimo pokyčius ir kokią įtaką jie turėjo per ilgesnį laiką susiformavusiems įpročiams, nuostatomis, elgesiui.

Mokiniams siūloma domėtis savo aplinka platesniame informacinės visuomenės šiuolaikinio gyvenimo kontekste, ugdyti(s) draugišką, pagarbų santykį su kitais ir aplinka, sykiu skatinti mokinius mąstyti apie ateities perspektyvą ir įsivaizduoti pagal savo galimybes gyvenimo įprasminimo ir profesinio pašaukimo viziją. Šiuo amžiaus tarpsniu vis dar svarbu, kad specialiuoju poreikių mokiniai ugdytųsi socialinius adaptacijos įgūdžius, padedančius integruotis į bendruomenę, ir dalyvauti jos veikloje visateisiais nariais.

Turinio tematika gali būti taikoma lanksčiai, atsižvelgiant į tai, kas mokiniui aktualu. Ugdymosių nuostatos gali kartotis skirtingo lygio samprotavimuose pagal mokinio mąstymo ypatumus. Daugiau dėmesio gali būti skiriama vienai ar kitai veiklos ir dorinių santykių sričiai, tos pačios temos 9 ir 10 klasėse gali būti analizuojamos kitu aspektu.

Savęs pažinimas ir savisauga: *Aš–Asmuo*

Laisvė ir pasirinkimai. *Dažnai tenka rinktis ... Pasirinkau etikos pamokas, nes... Mano pasirinkimui turi įtakos... Tikiuosi iš etikos mokytojo (-os), kad... Per etiką svarstome, kada poelgiai ir pasirinkimai yra ... arba ... Esu laisvas ir galiu... Daugelį dalykų galiu pakeisti, pavyzdžiui, ... Tačiau kai ką ne tik galiu, bet ir privalau, pavyzdžiui, ... Kartais reikia rinktis ne tai, kas malonu, o kas...*

Esu ypatingas. *Mano gyvenimo istorija ypatinga, nes... Daug kas keičiasi šalia manęs ir manyje, tačiau aš esu... Svarbiausi mano poreikiai – tai... Mane galima atpažinti tarp daugelio berniukų ir mergaičių pagal... Jei dalyvaučiau talentų konkurse ir reikėtų prisistatyti, ... Pasitikėti savimi man padeda... Esu... (optimistas ar pesimistas) ir, jei man nesiseka, manau, kad...*

Sąžiningumas ir kilnumas. *Man patinka herojai, kurie... Manau, kad nusirašinėti arba pasisavinti kito daiktus ar pinigus, būtų... Sąžinės balsas pasako, kaip elgtis ..., o kaip... Jeigu net niekas nemato, aš, kaip sąžiningas*

žmogus, niekada... Kilnus žmogus yra tas, kuris padeda kitiems, nes... Nedaryk kitam to, ko... Jei nenori būti vadinamas egoistu, ...

Drąsa ir rizika. *Esu girdėjęs apie drąsius Lietuvos vaikus, pavyzdžiui, ... Galima pavadinti drąsiu tokį žmogų, kuris... Kartais rizikingi gali būti darbai ar poelgiai, pavyzdžiui, ... Nelaimingi atsitikimai gali įvykti, jeigu... Kartais reikia drąsos atsispirti bendraamžių siūlymams ir pasakyti „Ne“, pavyzdžiui, jei kas nors siūlytų... Laisvalaikį geriausia praleisti...*

Tvirtumas ir savikontrolė. *Man kelia nerimą ar baimę... Kartais pasielgiu neapgalvotai, kai būnu... Mokausi iš savo klaidų, pavyzdžiui, didelė mano klaida – tai... Dažniausiai patiriu stresą tada, kai... Jei susijaudinu ar supykstu, nusiraminti padeda... Kartais nesusivaldau prieš..., o paskui jaučiuosi... Poelgius reikia apgalvoti – kas bus, jei pasielgsiu, pavyzdžiui, ... Sveikatai naudinga..., o kenkia... Reikia vengti psichiką veikiančių medžiagų ir žalingų įpročių – tokių kaip, pavyzdžiui, ... todėl, kad...*

Bendravimas: *Aš–Tu*

Nuoširdumas. *Kai bendrauju su kitu, patiriu įvairių jausmų, pavyzdžiui, ... Savo jausmus kitam galiu parodyti įvairiais būdais, pavyzdžiui, ... Aš žinau, kad tėvai mane myli, nes... Suprantu, kaip tu dabar jautiesi... Kai tau liūdna, stengiuosi... Jei būčiau tavo vietoje... Galiu atvirai kalbėti apie savo jausmus (ne) su kiekvienu todėl, kad... Supratau, kad nuoširdūs santykiai užsimezga tada, kai dalijamasi... ir*

padedama... Tas, kuris meluoja, nėra...

Draugystė ir jos rūšys. Jei žmonės draugauja dėl malonumo, pavyzdžiui, ..., tokia draugystė nėra... Kiti žmonės tikisi iš draugų naudos, pavyzdžiui, ..., tačiau tokia draugystė nėra... Patvariausia yra tokia draugystė, kai abiem svarbiausias yra pats... Galiu turėti daug pažįstamų, o draugų – ... Aš branginu draugystę su... Norėdamas išsaugoti draugystę, stengiuosi... Dėl draugo galėčiau... Man būtų sunku skirtis su draugu, nes...

Meilė ir tarpusavio pasitikėjimas. Savo paslaptį galėčiau patikėti žmogui, kuris... Man patinka berniukas/mergaitė, kuris (-i)... Kai berniukai ir mergaitės nori atkreipti vieni kitų dėmesį, jie dažnai... Svarbu laikytis garbės žodžio, nes... Įsimylėti reiškia... Meilė – tai dviejų žmonių... Jei dviese apkalba už akių trečią, manau, kad... Manau, kad svarbiau už išvaizdą yra... Norint išlaikyti gerus santykius su kitu, reikia stengtis neprarasti...

Kaltė ir susitaikymas. Kartais aš nesutariu su tėvais ar mokytojais, nes... Manau, kad su manimi neteisingai pasielgė tuomet, kai... Kartais jaučiu kaltės jausmą dėl to, kad... Suprantu, kad nesu kaltas už tai, ko nepadariau, pavyzdžiui, ... Jei esi kaltas, svarbu prisipažinti ir atsiprašyti norint... Ar aš sugebu atleisti kitam? – Taip/ne/nežinau... Atleisti kitam būna lengva/sunku tada, kai... Norėdamas susitaikyti, pasistengsiu...

Įvairios nuomonės ir susitarimai. Man lengva/sunku reikšti savo nuomonę, nes... Kai klasės mokinių nuomonės skiriasi, jie dažnai...

Norint nesipykti, reikia stengtis išklausti... Taikiai spręsti ginčus gali padėti... Susitarimai – tai nuomonių suderinimas arba derybos, pavyzdžiui, ... Gali būti teisinga ne viena, o kelios nuomonės, pavyzdžiui, taip... ir ne... Aš galiu apginti savo požiūrį, kad... Kritikuoti – nereikia tik paneigti..., o pasakyti, kas yra..., o kas ... Negalima tyčiotis ar kelti ranką prieš kitą todėl, kad...

Bendradarbiavimas: Aš–Mes

Artimi žmonės. Žmonės, kurie man ypač svarbūs – tai... Esu panašus į savo tėtį/mamą tu, kad... Jei reikėtų nupiešti savo giminės medį, aš jį pavaizduočiau... Iš savo tėvų/senelių paveldėjau... ir išmokau... Mūsų šeimoje artimus žmones sieja... Norint gražiai sutarti, svarbu... Reikia gerbti savo tėvus, senelius, mokytojus ir būti jiems dėkingiems, nes... Aš įsivaizduoju ateityje savo šeimą, kuri...

Mūsų santykiai grupėje. Mane su bendramžiais sieja... Mūsų klasėje mokinių santykiai yra... Esu ... bendruomenės narys. Daugelio dalykų aš negaliu atlikti vienas, o tik drauge su kitais, pavyzdžiui, ... Man patinka dalyvauti šios... grupės veikloje ir priklausyti ... (klubui/komandai/būreliui). Gerų santykių receptas: norint bendradarbiauti, kad mums sektųsi, ir laimėti, turime... Jeigu kiekvienas vaikas elgtųsi, kaip jam patinka, ir negalvotų apie kitus...

Lyderiai ir autoritetai. Kiekvienai žmonių grupei kas nors vadovauja, pavyzdžiui, mūsų klasei/mokyklai vadovauja... Mūsų klasėje gerą pavyzdį rodo... Autoritetas yra ..., kuriam

rodoma pagarba, o ne tas..., kuriam paklūstama iš baimės. Aš stengiuosi elgtis pareiškiai, nes... Aš norėčiau/nenorėčiau tapti klasės seniūnu, nes... Jei kas nors mane verčia ką nors daryti, toks vertimas gali būti ir neigiamas, pavyzdžiui, ... ir teigiamas, pavyzdžiui, ... Jei reikėtų sulaukyti draugus nuo netinkamo poelgio, aš bandyčiau įtikinti.../kreipčiausi pagalbos į.../nesikiščiau.

Kitokie nei dauguma. Aš norėčiau sėdėti viename suole su..., o nenorėčiau... Kai prisimeniu pasaką apie Bjaurųjį ančiuką, galvoju, kad... Kai kurie vaikai išsiskiria iš kitų mokinių, pavyzdžiui, ... Kartais patyčios ir konfliktai kyla dėl to, kad vaikai yra ne tik panašūs, bet ir... Būti išskirtiniam gali būti ir gerai, ir blogai, nes... Nesvarbu, kokia žmogaus išvaizda, drabužių stilius, šeimos padėtis, negalė, kiekvienas žmogus turi ... teises. Aš pritarčiau/nepritarčiau siūlymui visiems nešioti vienodas mokyklinės uniformas, nes... Jei mūsų mokykloje būtų minima tolerancijos diena, aš pabandyčiau ...

Mes turime Lietuvą – tėvynę. Kai galvoju apie savo ateitį, man kyla ... jausmai. Žodis „laisvė“ man siejasi su... Gyvendamas (-a) laisvoje ir nepriklausomoje Lietuvoje, jaučiuosi... Mane su kaimynais sieja... Mes kartu švenčiame Lietuvos valstybės šventes, pavyzdžiui, neseniai paminėjome Lietuvos ... jubiliejų. Žymūs žmonės, kurie garsina Lietuvos vardą, – tai, pavyzdžiui, ... Nesvarbu, kokios tautybės yra žmogus, jis turi teisę ... Jeigu į mūsų mokyklą atvyktų svečių iš kitos šalies, jiems pasiū-

lyčiau aplankyti ... Norėčiau gyventi Lietuvoje, kurioje...

Gyvenimo sunkumų įveikimas: Aš–Tai

Pasaulis, kuriame gyvenu. Pastebiu tai, kas mano aplinkoje nauja, pavyzdžiui, ... Vertinu tai, kas sena ir paveldėta iš praeities, kas turi istoriją, pavyzdžiui, ... Mane labai nustebino... Man rūpi klausimai... (ar verta, ar gerai, kas bus, jeigu... ir t. t.), į kuriuos nežinau atsakymo... Svetur gerai, o namie... Man teko keliauti ir aplankyti... Į negyvenamąją salą pasiimčiau... Nuostabus gamtos kampelis, kurį reikia išsaugoti, – tai...

Laimė. Nuostabus vaikystės prisiminimas – ... Laimingiausia diena, kurią prisimenu, buvo... Man patinka tokia pasaka, istorija ar filmas, kurių pabaiga... Laimę žmonės supranta skirtingai. Įsivaizduoju laimingą gyvenimą kaip... Žmonių gyvenimas mano matytuose filmuose skiriasi nuo... Man atrodo, kad laimė – tai ...

Darbas. Mano mėgstama profesija – tai, pavyzdžiui,... Žmonės dirba, nes... Manau, kad geras darbas – ne tik tas, už kurį gerai moka, bet ir tas, kuris ... atliekamas. Aš galiu padėti artimiesiems atlikti kai kuriuos darbus,

pavyzdžiui,... Ne kiekvienas darbas yra malonus, tačiau kiekvienas darbas reikalingas, pavyzdžiui, ... Jeigu būna sunku mokytis ar atlikti kitą pareigą, aš stengiuosi...

Kūryba ir laisvalaikis. Laisvalaikį aš dažniausiai praleidžiu... Nuobodulį įveikti gali padėti... Sakoma, kad knyga – gera bičiulė, nes... Man... (patinka/nepatinka/įdomu/neįdomu) svajoti ir fantazuoti apie... Jei vaikas praleidžia daug laiko prie kompiuterio, tai kompiuterinių žaidimų poveikis gali būti ir teigiamas, ir neigiamas, pavyzdžiui, ... Reklamos man daro... poveikį, nes jomis siekiama... Didelį įspūdį man padarė... (pasaka, knyga, filmas, spektaklis, žurnalas, kelionė ar sportas) – tai... Pasaulyje yra daug nuostabių gamtos ir žmogaus kūrinų, pavyzdžiui, UNESCO saugomos pasaulio paveldo vietovės: ...

Turtas ir nuosavybė. Mano mėgstamiausi daiktai, su kuriais būtų sunku skirtis, – tai... Aš suprantu, kas yra turtas ir nuosavybė, – tai... Godus žmogus – tas, kuris linkęs per daug... turtą, o dosnus yra tas, kuris ... kitiems. Jei išloščiau 100 litų, geriausia būtų juos panaudoti... Dėl turto žmonės kartais net... Yra dalykų, kurie vertingi ne dėl pinigų, pavyzdžiui, ... Gamta – visų mūsų..., todėl ją reikia puo-

selėti, ir draudžiama... Gamta mums duoda... Jei žmonės neprotingai elgiasi gamtoje, pavyzdžiui, šiukšlina, laužo medžius ir t. t., tuomet... Aš galiu prisidėti prie švarios gamtos, pavyzdžiui, ... Jei būčiau gamtosaugos ir kultūros paveldo inspektorius/inspektorė...

Pokyčiai ir netektys. Įvykis, po kurio mano gyvenimas pasikeitė, – tai... Jei tektų persikraustyti į kitą gyvenamąją vietą... Jei reikėtų keisti mokyklą... Mano gyvenamojoje vietoje per... (kelis mėnesius ar metus) įvyko šie pokyčiai... Aš taip pat keičiuosi, pavyzdžiui, ... Yra gyvenime tai, ko aš negaliu pakeisti, pavyzdžiui, ... Liūdniausia diena mano gyvenime... Tikiuosi, kad...

Pasaulis, kuriame norėčiau gyventi. Aš įsivaizduoju save, kai užaugsiu... Namai, kuriuose norėčiau gyventi,... Mano svajonių mokykla – tai... Norėčiau įgyti profesiją... Mano kaimas ar miestas ateityje pasikeis... Dabar turiu svajonę... Kai galvoju apie ateitį, jaučiu...

Ko išmokau? Etikos pamokos man padėjo suprasti... išmokti... Didžiausias įvertinimas, kurio sulaukiau stengdamasis gerai elgtis ir mokytis, – tai...

KALBOS

2.

TURINYS

2. KALBOS

LIETUVIŲ GIMTOJI KALBA žemų
intelektinių gebėjimų (riboto intelekto)
mokiniam /41

Ugdymo tikslas /41

Ugdymo uždaviniai /41

Mokinių gebėjimų raida /41

Turinio apimtis. 5–6 klasės /45

Turinio apimtis. 7–8 klasės /47

Turinio apimtis. 9–10 klasės /49

LIETUVIŲ GIMTOJI KALBA labai žemų
intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio
intelektu) mokiniams /52

Ugdymo tikslas /52

Ugdymo uždaviniai /52

Mokinių gebėjimų raida /52

Turinio apimtis. 5–6 klasės /54

Turinio apimtis. 7–8, 9–10 klasės /55

BALTARUSIŲ, LENKŲ, RUSŲ, VOKIEČIŲ
GIMTOSIOS KALBOS žemų intelektinių
gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams /56

Ugdymo tikslas /56

Ugdymo uždaviniai /56

Mokinių gebėjimų raida /56

Turinio apimtis. 5–6 klasės /59

Turinio apimtis. 7–8 klasės /61

Turinio apimtis. 9–10 klasės /63

BALTARUSIŲ, LENKŲ, RUSŲ, VOKIEČIŲ
GIMTOSIOS KALBOS labai žemų
intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio
intelektu) mokiniams /66

Ugdymo tikslas /66

Ugdymo uždaviniai /66

Mokinių gebėjimų raida /66

Turinio apimtis. 5–6 klasės /69

Turinio apimtis. 7–8 klasės /70

Turinio apimtis. 9–10 klasės /72

LIETUVIŲ VALSTYBINĖ KALBA žemų
intelektinių gebėjimų (riboto intelekto)
mokiniam /75

Ugdymo tikslas /75

Ugdymo uždaviniai /75

Mokinių gebėjimų raida /76

Turinio apimtis. 5–6 klasės /79

Turinio apimtis. 7–8 klasės /81

Turinio apimtis. 9–10 klasės /82

LIETUVIŲ VALSTYBINĖ KALBA labai
žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai
sutrikusio intelekto) mokiniams /84

Ugdymo tikslas /84

Ugdymo uždaviniai /84

Mokinių gebėjimų raida /84

Turinio apimtis. 5–10 klasės /86

UŽSIENIO KALBOS žemų intelektinių
gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams /89

Ugdymo tikslas /89

Ugdymo uždaviniai /89

Mokinių gebėjimų raida /90

Turinio apimtis. 5–6 klasės /91

Turinio apimtis. 7–8 klasės /91

Turinio apimtis. 9–10 klasės /92

UŽSIENIO KALBOS labai žemų intelektinių
gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto)
mokiniam /95

Ugdymo tikslas /95

Ugdymo uždaviniai /95

Mokinių gebėjimų raida /95

Turinio apimtis. 5–6 klasės /96

Turinio apimtis. 7–8 klasės /96

Turinio apimtis. 9–10 klasės /97

LIETUVIŲ GIMTOJI KALBA

žemų intelektualinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Lietuvių kalbos ugdymo tikslas – sudaryti prielaidas žemų intelektualinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams ugdytis komunikavimo ir kultūrinę kompetencijas, atsižvelgiant į jų individualią kalbinę, kultūrinę, socialinę patirtį, poreikius ir išgales.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Kad įgytų komunikavimo ir kultūrinę

kompetencijas, būtinas kiekvieno žmogaus visaverčiam asmeniniam gyvenimui, sėkmingai mokymosi, visuomeninei ir būsimai profesinei veiklai, mokiniai:

- mokosi kurti sakinčius ir rašytinius tekstus, siekdami įvairių tikslų pažįstamose socialinėse situacijose;
- ugdomi poreikį sąmoningai skaityti, gebėjimą suprasti įvairaus pobūdžio tekstus;
- ugdomi poreikį nuolat tobulinti savo kalbinius gebėjimus, remiantis pavyzdžiais, modeliais, įgunda taikyti tinkamas strategijas;

- patiria estetinių išgyvenimų skaitydami grožinės literatūros tekstus, atpažįsta esmines vertybes.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Šioje dalyje nurodoma esminių kiekvienos veiklos srities – kalbėjimo ir klausymo, skaitymo, literatūros (kultūros) pažinimo, rašymo – gebėjimų raida. Jei gebėjimas atitinkamame konkreciuose neugdomas, jis žymimas brūkšneliu.

1. Kalbėjimas ir klausymas		
5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1.1. Atsakyti į klausimus iš klausomo teksto.	1.1. Glaustai nusakyti klausomo teksto turinį.	1.1. Suformuluoti klausomo teksto temą. Išsakyti savo nuomonę apie klausomo teksto turinį, remiantis patirtimi.
1.2. –	1.2. Mokytojui padedant pasirengti ir kalbėti pažįstamiems adresatams (bendraamžiams, artimiesiems, mokytojams) įprastose komunikacinėse situacijose.	1.2. Kalbėti pažįstamiems adresatams (jaunesniems, bendraamžiams, artimiesiems, mokytojams) neoficialiose komunikacinėse situacijose.
1.3. Mokytojui padedant perduoti informaciją apie įvykį, nuotykį.	1.3. Mokytojui padedant tiksliai, aiškiai informuoti: apibūdinti daiktą, vietą, gyvūną, asmenį, papasakoti įvykį (kaip tai atsitiko).	1.3. Tiksliai, aiškiai informuoti: apibūdinti daiktą, vietą, gyvūną, asmenį, papasakoti įvykį (kaip tai atsitiko), paaiškinti nesudėtingą procesą (kaip tai daroma).

1. Kalbėjimas ir klausymas		
5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1.4. Mokytojui padedant pasakyti savo nuomonę apie gerai pažįstamus dalykus, vertinti.	1.4. Mokytojui padedant pasakyti savo nuomonę apie gerai pažįstamus dalykus, pagrįsti remiantis patirtimi.	1.4. Pasakyti savo nuomonę apie gerai pažįstamus dalykus, pagrįsti remiantis patirtimi ir kitais šaltiniais.
1.5. Dalyvaujant pokalbiuose klausytis, klausti, atsakyti.	1.5. Dalyvaujant įvairaus pobūdžio pokalbiuose klausytis, klausti, atsakyti, prieštarauti.	1.5. Dalyvaujant įvairaus pobūdžio pokalbiuose klausytis, klausti, atsakyti, svarstyti, prieštarauti, pagrįsti savo nuomonę.
1.6. Mokytojui padedant siekti kalbėti aiškiai.	1.6. Mokytojui padedant siekti kalbėti tiksliai ir aiškiai.	1.6. Siekti kalbėti tiksliai ir aiškiai.
1.7. Mokytojui padedant apmąstyti savo kalbėjimo ir klausymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė.	1.7. Mokytojui padedant apmąstyti savo kalbėjimo ir klausymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl.	1.7. Mokytojui padedant apmąstyti savo kalbėjimo ir klausymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl, ką kitąkart reikėtų daryti kitaip.
2. Skaitymas, literatūros (kultūros) pažinimas		
5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
2.1.A. Daryti teksto visumą apibendrinančias išvadas		
Atsakyti į klausimus apie teksto turinį ir tematiką.	Nurodyti aiškiai išreikštą teksto temą, pagrindinę mintį, nusakyti nuotaiką, tiesiogiai įvardytas vertybes.	Remiantis tiesiogiai pasakytais dalykais, nurodyti teksto temą, konfliktą, formuluoti pagrindinę mintį. Atpažinti aiškiai tekstuose teigiamas visuotines vertybes.
2.1.B. Interpretuoti skaitomus tekstus		
Paaiškinti nesudėtingas grožiniame kūrinyje vaizduojamas situacijas remiantis patirtimi.	Paaiškinti grožiniame kūrinyje vaizduojamas situacijas remiantis patirtimi, įvairių sričių žiniomis, teksto visuma.	Paaiškinti nesudėtingas netiesiogiai pasakytas mintis, grožiniame kūrinyje vaizduojamas situacijas remiantis patirtimi.
2.1.C. Analizuoti, kaip tekstuose kuriama prasmė		
Įvardyti grožinio kūrinio veiksmo vietą, laiką, veikėjus.	Pagal pateiktą modelį apibūdinti grožinio kūrinio vaizduojamojo pasaulio elementus: veiksmo vietą, laiką, veikėjus.	Apibūdinti grožinio kūrinio vaizduojamojo pasaulio elementus: veiksmo vietą, laiką, veikėjus.

2.1.D. Vertinti skaitomų tekstų turinį ir raišką		
Pasakyti savo nuomonę apie tekste rašomus dalykus remiantis išpūdžiu, patirtimi.	Pasakyti savo nuomonę apie tekste rašomus dalykus remiantis išpūdžiu, patirtimi, tekstu.	Vertinti pagal pateiktus kriterijus, vertinimus pagrįsti tinkamais argumentais iš teksto.
2.2. Atsižvelgiant į mokymosi tikslą dirbti su skirtingo pobūdžio (taip pat ir įvairialypės informacijos) tekstais		
Rasti tiesiogiai pasakytą informaciją nurodytame šaltinyje.	Rasti informaciją nurodyta tema nurodytuose šaltiniuose. Tinkamai ją pasirinkti pagal pateiktą modelį.	Savarankiškai susirasti informaciją nurodyta tema. Tinkamai ją pasirinkti ir vertinti šaltinius informatyvumo požiūriu pagal pateiktus aiškius kriterijus.
2.3. Sąmoningai skaityti, stebėti ir koreguoti savo suvokimą. Apmąstyti savo skaitymo veiklą ir planuoti mokymąsi		
2.3.A. Įvairiais būdais tikrintis teksto suvokimą: skaityti dar kartą (kelis kartus), klausti.	2.3.A. Įvairiais būdais tikrintis teksto suvokimą: skaityti dar kartą (kelis kartus); pasižymėti, kas neaišku; klausti kitų; perfrazuoti mintis savais žodžiais.	2.3.A. Įvairiais būdais tikrintis teksto suvokimą: skaityti dar kartą (kelis kartus); pasižymėti, kas neaišku; klausti kitų; perfrazuoti mintis savais žodžiais; remtis kitų dalykų žiniomis, ieškoti papildomų šaltinių.
2.3.B. Mokytojo klausiamam paaiškinti, kas pasisekė.	2.3.B. Mokytojo klausiamam paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl.	2.3.B. Mokytojo klausiamam paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl, ką kitąkart reikėtų daryti kitaip.
3. Rašymas		
5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
3.1. Rašyti atsižvelgiant į tikslą, situaciją, adresatą		
3.1.A. Pasirinkti kalbinę raišką atsižvelgiant į adresatą (pažįstamas, nepažįstamas; bendraamžis, vyresnis žmogus).	3.1.A. Pasirinkti kalbinę raišką atsižvelgiant į komunikavimo situaciją (oficiali, neoficiali) ir adresatą (pažįstamas, nepažįstamas; bendraamžis, vyresnis žmogus).	3.1.A. Pasirinkti kalbinę raišką ir pritaikyti turinį atsižvelgiant į komunikavimo situaciją ir adresatą (jaunesnis žmogus, bendraamžis, vyresnis žmogus; gerai išmanantis dalyką, menkai informuotas žmogus).
3.1.B. Pagal modelį kurti nesudėtingos kompozicijos trumpus pasakojimus.	3.1.B. Siekiant sudominti kurti nesudėtingos kompozicijos pasakojimus. Siekti gyvumo, vaizdumo naudojantis pateiktomis leksikos priemonėmis.	3.1.B. Siekiant sudominti kurti vientisus pasakojimus. Siekti įtaigumo kuriant intrigą, motyvuotai siejant pasakojimo, aprašymo elementus.
3.1.C. Aiškiai apibūdinti gerai žinomą asmenį, daiktą, gyvūną, vietą.	3.1.C. Tiksliai, aiškiai apibūdinti gerai žinomą asmenį, daiktą, gyvūną, vietą, paaiškinti įvykį, procesą (pavyzdžiui, žaidimą).	3.1.C. Nuosekliai, aiškiai aprašyti proceso (pavyzdžiui, atliekamo bandymo) eigą, paaiškinti nesudėtingą reiškinį.

3. Rašymas		
5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
3.1. Rašyti atsižvelgiant į tikslą, situaciją, adresatą		
3.1.D. Trumpai parašyti savo nuomonę (pavyzdžiui, apie perskaitytą knygą, įvykusį renginį), argumentuoti remiantis patirtimi.	3.1.D. Parašyti savo nuomonę (pavyzdžiui, apie perskaitytą knygą, įvykusį renginį), argumentuoti remiantis patirtimi.	3.1.D. Parašyti savo nuomonę, laikantis trinarės teksto struktūros reikalavimų. Rašant remtis patirtimi ir kitais šaltiniais.
3.1.E. -	3.1.E. -	3.1.E. Kurti įtikinamojo pobūdžio tekstus, susijusius su kasdienio gyvenimo situacijomis.
3.2. Rašyti taisyklinga ir stilinga kalba		
Daugeliu atvejų rašyti suprantamai, taisyklingai rašyti ir skirti išmokus atvejus, siekti mintis formuluoti tiksliai ir aiškiai.	Daugeliu atvejų tinkamai taikyti išmoktas rašybos, skyrybos, gramatikos taisykles; siekti mintis formuluoti tiksliai ir aiškiai.	Daugeliu atvejų tinkamai taikyti išmoktas rašybos, skyrybos, gramatikos taisykles; siekti mintis formuluoti tiksliai ir aiškiai.
3.3. Sąmoningai rašyti taikant strategijas ir žinias apie rašymo procesą. Apmąstyti rašymo veiklą ir planuoti mokymąsi		
3.3.A. Planuoti naudojantis pateiktu modeliu.	3.3.A. Mokytojui padedant kaupti medžiagą rašymui ir planuoti taikant tinkamas strategijas.	3.3.A. Mokytojui padedant kaupti medžiagą rašymui ir planuoti taikant tinkamas strategijas. Planuoti rašymo užduočiai atlikti skirtą laiką.
3.3.B. Mokytojui padedant tobulinti nurodytą teksto dalį turinio ir taisyklingumo aspektais.	3.3.B. Mokytojui padedant tobulinti nurodytą teksto dalį turinio, kalbinės raiškos ir taisyklingumo aspektais.	3.3.B. Mokytojui padedant tobulinti tekstą ar nurodytą jo dalį turinio, kalbinės raiškos, struktūros ir taisyklingumo aspektais.
3.3.C. Mokytojui padedant apmąstyti savo rašymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl, ką kitąkart reikėtų daryti kitaip.	3.3.C. Mokytojui padedant apmąstyti savo rašymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl.	3.3.C. Mokytojui padedant apmąstyti savo rašymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl, ką kitąkart reikėtų daryti kitaip.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Kalbėjimas ir klausymas

Kalbėjimo tikslai. Kalbama atsižvelgiant į tikslą: sudominti (mokomasi pasakoti įvykius, nuotykius, sekti pasakas), informuoti (tiksliai perduoti informaciją), išreikšti savo nuomonę.

Aktyvaus klausymosi veikla. Aptariama klausymosi svarba bendraujant, mokomasi naudotis mokytojo pasiūlytomis klausymosi strategijomis. Mokytojui padedant kuriamos tinkamo klausymosi taisyklės ir mokomasi jų laikytis.

Kalbėjimo veiklos pobūdis. Mokomasi tinkamai dalyvauti neoficialiuose pokalbiuose, atsakyti į klausimus, formuluoti klausimą.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas*.

Skaitymas, literatūros (kultūros) pažinimas

Tekstų atranka. Skaitomi vertingiausi, kultūrai pažinti svarbūs tautosakos, klasikinės ir šiuolaikinės literatūros (ir lietuvių, ir kitų tautų) kūriniai. Skaitomi mokinių suvokimo galimybes ir jų kaip skaitytojų įvairius poreikius atitinkantys negrožiniai (publicistiniai, dokumentiniai, informaciniai) ir įvairialypės informacijos (pavyzdžiui, filmas, reklama, paveikslėlių istorija, elektroninis tekstas, daino-

vaizdis, žemėlapis) tekstai.

Šiame konkreste mokiniai turėtų perskaityti ir aptarti:

- kiekvienos literatūros rūšies kūrinį ištraukę;
- stambesnės formos kūrinį (romanų, apysakų) ištraukę;
- smulkesnių žanrų kūrinį (smulkiosios tautosakos, sakmių, padavimų, tautosakinių ir literatūrinių pasakų, apsakymų, eilėraščių, poemų).

Literatūros, kaip meno rūšies, savitumo pažinimas. Šiame konkreste formuojamas literatūros kaip išmonės, vaizduojamojo pasaulio sąlygiškumo suvokimas.

Mokomasi suvokti mitų, sakmių, padavimų meninę išmonę. Aptariama smulkioji tautosaka, jos savitumas. Skaitomos liaudies pasakos, aptariamoms etinės vertybės. Susipažįstama su tradiciniais lietuvių liaudies pasakų personažais (pavyzdžiui, trečias brolis, sesuo, ragana, našlaitė).

Skaitomos ir aptariamoms literatūrinės pasakos, mokomasi apibūdinti literatūrinių pasakų personažus.

Skaitant ir aptariant poezijos tekstus mokomasi atkreipti dėmesį į eiliuotą formą, skambumą, nuotaiką.

Literatūros sąrašas (pasirenkami tekstai ar jų ištraukos atsižvelgiant į konkretaus mokinio galimybes, polinkius, poreikius).

Lietuvių literatūros tekstai
Kaip atsirado žemė ir Sužeistas vėjas (pasirinktos saktmės)

Lietuviškos pasakos. *Baltas vilkas. Dvylika brolių, juodvarniais lakstančių. Stiklo kalnas*

Maironis. *Trakų pilis. Milžinų kapai. Pavasaris*

Šatrijos Ragana. *Irkos tragedija*

J. Biliūnas. *Kliudžiau. Brisiaus galas. Kūdikystės sapnai* (pasirinkta ištrauka)

A. Vienuolis. *Padavimai ir legendos* arba V. Krėvė. *Dainavos šalies senų žmonių padavimai*, arba A. Ramonas. *Vilniaus legendos. Pasakos* (pasirinkti kūriniai)

V. Krėvė. *Galvažudys*

J. Aistis. *Peizažas*

S. Nėris. *Eglė žalčių karalienė*

A. Vaičiulaitis. *Nidos žvėrys. Auksinė kurdė*

P. Cvirka. *Vaičių karas*

H. Radauskas. *Gėlė ir vėjas. Lietus. Balti malūnai*

V. Žilinskaitė. *Nebijokė* (pasirinkti kūriniai)

S. Geda. *Baltoji varnelė* arba J. Erlickas. *Bobutė iš Paryžiaus, arba lakštingala Zarasuose*, arba *Bilietas iš dangaus*, arba V. Kukulius. *Vėjo birbynė* (pasirinkti eilėraščiai)

Visuotinės literatūros tekstai
Biblija (ištraukos iš *Senojo Testamento Pradžios knygos* apie pasaulinį tvaną arba Nojaus arką)

H. K. Andersen. *Pasakos arba Žiemos pasakos* (1 ar 2 pasirinktos pasakos)

F. Bernet (F. H. Burnett). *Paslaptingas sodas* arba S. Kūlidž (S. Coolidge). *Ką nuveikė Keitė*, arba L. M. Montgomeri (L. M. Montgomery). *Anė iš Žaliastogių*, arba E. H. Porter. *Poliana*, arba J. Spyri. *Heida*

A. Čechovas (pasirinkta novelė)

J. Gorderis (J. Gaarder). *Ei, ar čia yra kas nors?* arba N. Bebit (N. Babbitt). *Amžinieji Takiai*, arba M. Endė (M. Ende) *Momo, arba Nuostabus pasakojimas apie laiko vagis ir mergaitę, kuri žmonėms gražino iš jų pavogtą laiką*

Graikų mitai. (Dedalas ir Ikaras. Tesėjo kelionė į Kretą)

T. Janson. *Burtininko skrybėlė* arba *Muminuko tėčio memuarai*

A. Lindgren. *Broliai Liūtaširdžiai* arba *Mijo, mano Mijo*, arba *Ronja plėšiko duktė*

K. Paterson. *Tiltas į Terabitiją (Smarkuolė Gilė Hopkins)* arba E. Doneli (E. Donnelly). *Sudie, seneli, ištariau aš tyliai*, arba J. Richter. *Lydekos vasara*

A. De Sent-Egziuperi (A. De Saint-Exupéry). *Mažasis princas*

M. Tvenas (M. Twain). *Tomo Sojerio nuotykių*

Rekomenduojamų skaityti knygų sąrašas skelbiamas Ugdymo plėtotės centro interneto svetainėje adresu www.pedagogika.lt

Literatūra ir kiti menai. Kitos komunikacijos formos. Ugdomas knygos kaip litera-

tūros pateikimo formos supratimas. Mokomasi skirti sąvokas: *autorius, rašytojas, poetas, dailininkas*. Mokomasi išvelgti literatūros ir kitų menų ryšius: aptariami dainomis tapusių eilėraščių, skaitomų kūrinių ir iliustracijų sąsajos. Aptariami pasirinkti vaikams skirtos periodikos leidiniai, televizijos ir radijo laidos, filmai, vaikų literatūros ekranizacijos, spektakliai, interneto svetainės (pasirinkti pavyzdžiai).

Rašytinio teksto kūrimas (rašymas)

Rašymo tikslai. Mokiniai rašo siekdami įvairių tikslų: sudominti, informuoti kitus, išsakyti savo nuomonę, mintis ir jausmus. Rašoma įvairiems adresatams: bendraamžiams, vyresniems asmenims.

Rašymo užduočių kontekstas. 5–6 klasių koncentre mokiniai rašo apie jiems gerai pažįstamus ir aktualius dalykus (bendravimo, laisvalaikio, šeimos, klasės gyvenimo temomis) remdamiesi savo patirtimi – nutikimais, įspūdžiais, išgyvenimais.

Rašymo veiklos pobūdis. Rašoma spontaniškai ir pasirengus. Rašoma reguliariai. Rašymo eiga: planavimas, juodraščio rašymas, juodraščio svarstymas (su draugais ir (arba) mokytoju), redagavimas, pateikimas.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas* (8.3.2.4).

Tekstų žanrai. Mokomasi rašyti asmeninį laišką, žinutę, kvietimą, skelbimą, sveikinimą. Mokiniam suteikiama galimybių pasirinktinai rašyti išmone grįstus tekstus, imtis tam tikrų

kūrybinių bandymų. Jie kuria arba perkuria pasaką, pasakėčią, sakmę, padavimą, eilėrašį.

Kalbos pažinimas

Fonetika ir akcentologija. Mokiniai praktiškai mokosi skirti ir taisyklingai tarti balsius (ilguosius, trumpuosius), priebalsius (skardžiuosius, dusliuosius), dvigarsius (dvi-balsius, mišriuosius dvigarsius). Mokiniai mokosi atpažinti priebalsių supanašėjimo atvejus ir taisyklingai tarti bei rašyti. Mokytojas stebi mokinių kalbą ir pasižymi dažnesnes klaidas, atkreipia mokinių dėmesį į daromas kalbos klaidas apibendrinamas atliktas užduotis.

Leksika. Aptariami mokinių kalbai būdingi leksikos normų pažeidimai (semantizmai, barbarizmai). Naudojami žodynais.

Morfologija. Mokiniai supranta, kad kiekvienas žodis yra kalbos dalis, kad kalbos dalys yra kaitomos ir nekaitomos. Mokiniai mokosi praktiškai atpažinti tekste daiktavardį, būdvardį, veiksmažodį,rieveiksmį (būdo, laiko, vietos). Mokomasi taisyklingos rašybos pagal individualius poreikius.

Sintaksė. Mokiniai mokosi suskirstyti sakinius žodžių junginiais. Mokomasi skirti sakinių rūšis pagal komunikacinę tikslą. Mokomasi skirti pagrindines ir antrininkes sakinio dalis. Nagrinėti pateikiami atvejai tik su grynuoju tariniu, vientisiniu veiksniu, neišplėstomis sakinio dalimis. Vienarūšių sakinio dalių skyrimas kableliais (kai vardijamos sakinio dalys, kai jos jungiamos priešinamaisiais ar pasikar-

tojančiais jungtukais). Nagrinėdami nesudėtingus pavyzdžius mokosi atpažinti vientisinį ir sudėtinį sakinius, mokosi skirti nesudėtingus sudėtinio sakinio atvejus. Mokomasi skirti tiesioginę kalbą (nenagrinėjami atvejai, kai autoriaus žodžiai įsiterpia į veikėjo žodžius). Mokiniai atpažįsta sakinyje kreipinį, mokosi jį skirti. Mokomasi taisyklingos skyrybos pagal individualius poreikius.

Stilistika. Mokomasi tinkamai pasirinkti kalbinę raišką atsižvelgiant į adresatą (bendramžis, vyresnis žmogus).

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Šiame konkretyje vyrauja pasakojamojo tipo tekstų nagrinėjimas ir kūrimas. Nagrinėjami pasakojamojo tipo tekstai. Susipažįstama su esmine pasakojimo savybe – dinamiškumu, praktiškai mokomasi vartoti veiksmažodžius, kurti pasakojimą laikantis chronologinio principo. Mokomasi išsakyti savo nuomonę. Mokomasi apibūdinti žmones, gyvūnus, daiktus, tinkamai vartoti būdvardžius. Nagrinėjamas teksto rišlumas. Mokiniai mokosi suprasti, kad sakinius į visumą sieja teksto tema. Mokiniai nagrinėja, kaip tekstuose siejami sakiniai, ir patys pagal modelius, pavyzdžius sieja sakinius vartodami jungtukus, laiko, vietos ir būdo prieveiksnius, įvardžius.

Kalba kaip socialinis kultūrinis reiškinys. Mokiniai išsiaiškina, kad egzistuoja kalbų įvairovė, kad kalbos skirstomos į grupes, kad lietuvių kalba priklauso baltų kalboms. Mokiniai analizuoja mokytojo pateiktus ir pačių rastus pavyzdžius, parodančius, kad kalba keičiasi.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Kalbėjimas ir klausymas

Kalbėjimo tikslai. Kalbama atsižvelgiant į tikslą: informuoti, sudominti, įtikinti. Nagrinėjami privačiojo ir viešojo kalbėjimo panašumai ir skirtumai. Aptariamos pagrindinės kalbos etiketo taisyklės ir mokomasi jų laikytis.

Aktyvaus klausymo veikla. Mokomasi tikslingai taikyti klausymo strategijas (nusiteikimas aktyviai klausytis; faktų, datų, pavadinimų, neaiškios informacijos pasižymėjimas). Mokomasi gauti grįžtamąją klausymo informaciją (klausimai, komentarai). Aptariamos netinkamo klausymosi priežastys ir pasekmės.

Kalbėjimo veiklos pobūdis. Kalbama pažįstamiems adresatams neoficialiose situacijose apie gerai žinomus dalykus. Toliau plėtojami dialoginio kalbėjimo gebėjimai.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas*.

Skaitymas, literatūros (kultūros) pažinimas

Tekstų atranka. Skaitomi vertingiausi, kultūrai pažinti svarbūs klasikinės ir šiuolaikinės grožinės literatūros (ir lietuvių, ir kitų tautų) kūriniai (epiniai, lyriniai, draminiai), jaunimui skirta literatūra. Skaitomi platesnį socialinį kultūrinį kontekstą apimantys vai-

kams ir paaugliams skirti negrožiniai tekstai. Skaitomi įvairaus pobūdžio (publicistiniai, reklaminiai, informaciniai) ir įvairialypės informacijos tekstai (pavyzdžiui, reklama, nesudėtingos schemos, elektroninis tekstas, internetinių diskusijų forumai). Skaitomi įvairių žanrų negrožiniai tekstai: enciklopedijų, žiny-nų straipsniai, mokslo populiarieji straipsniai, laiški, dienoraščiai, atsiminimai.

Literatūros, kaip meno rūšies, savitumo pažinimas. Šiame konkretyje dėmesys skiriamas literatūros rūšių, tipų, žanrų specifikai pažinti. Skaitomos pasirinkto epo ištraukos, aptariami pasaulio suvokimo ypatumai, epo herojaus savitumas. Nuotykių ir detektyvinė literatūra aptariama intrigos kūrimo požiūriu. Skaitoma komiškoji literatūra, mokomasi suvokti ironiją, skirti prasmingą ir lėkštą komizmą (nevarojant terminų). Skaitant istorinę literatūrą aptariamas istorinių asmenybių vaizdavimas, grožinės literatūros ir istorijos santykis. Skaitant fantastinę literatūrą aptariamos ateities visuomenės gyvenimo prognozės, vertybių kaita.

Privalomos literatūros sąrašas (pasirenkami čia nurodyti arba žemesniųjų klasių tekstai ar jų ištraukos, atsižvelgiant į konkretaus mokinio galimybes, polinkius, poreikius).

L i e t u v i ų l i t e r a t ū r o s t e k s t a i

K. Donelaitis. *Metai* (ištrauka)

V. Pietaris. *Algimantas* (ištrauka)

Maironis. *Jūratė ir Kastytis*

V. Krėvė. *Skerdžius*

J. Biliūnas. *Laimės žiburys*

- S. Nėris. *Anksti rytą* (pasirinkti eilėraščiai)
 K. Boruta. *Baltaragio malūnas*
 K. Ostrauskas. *Jūratė ir Kastytis*
 M. Martinaitis. *Žemės dukra*
 J. Vaičiūnaitė arba A. Marčėnas, arba S. Parulskis. *Poezija* (pasirinkti eilėraščiai)
 B. Radzevičius. *Žmogus sniege*
 B. Vilimaitė. *Papartynų saulė* (pasirinktos novelės)
 J. Erlickas. *Humoreskos* (pasirinkti kūriniai)

Visuotinės literatūros tekstai
Biblija (ištraukos iš *Senojo Testamento Pradžios knygos*: pasakojimas apie nupuolimą; pikto kilmę); ištraukos iš *Naujojo Testamento Evangelijos pagal Matą* (palyginimas apie sėją, palyginimas apie talentus).

- R. Bredberis (R. Bradbury). *Pradžios pa- baiga* arba *Akies mirksniu* (pasirinkti kūriniai)
 R. Bredberis (R. Bradbury). *Pienių vynas*
 D. Defo (D. Defoe). *Robinzonas Kruzas Graikų mitai. Prometėjas. Heraklis* (pasirinktas mitas)
 V. Goldingas (W. G. Golding). *Musių valdovas*
 M. Gripė (M. Gripe). *Nepaprasta Agnės Sesilijos istorija*
 Homeras. *Odisėja* (ištraukos)
 A. Konan Doilis (A. Conan Doyle). *Užrašai apie Šerloką Holmsą*
 A. Mickevičius (A. Mickiewicz). *Gražina*
 L. Lauri (L. Lowry). *Siuntėjas*

E. A. Pou (E. A. Poe). *Raudonosios mirties kaukė* (pasirinkti kūriniai)

O. Proisleris (O. Preßler). *Krabatas, arba Treji metai užburtame malūne* arba Dž. Kriusas (J. Krüss). *Timas Taleris, arba Parduotas juokas*

V. Šekspyras (W. Shakespeare). *Romeo ir Džiuljeta*

Tūkstantis ir viena naktis (pasirinktos pasakos)

Rekomenduojamų skaityti knygų sąrašas skelbiamas Ugdymo plėtotės centro svetainėje adresu www.pedagogika.lt

Literatūra ir kiti menai. Kitos komunikacijos formos. Mokomasi išvelgti literatūros ir kitų menų ryšį: skaitomų kūrinių iliustracijų pavyzdžiai, literatūros kūrinio interpretacija kine ar teatre (pavyzdžiui, K. Borutos romano *Baltaragio malūnas*). Aptariami pasirinkti jaunimui ir plačiajai visuomenei skirtos periodikos leidiniai, televizijos ir radijo laidos, filmai, spektakliai, interneto svetainės (pasirinkti pavyzdžiai).

Rašymas

Rašymo tikslai. Mokiniai rašo siekdami įvairių tikslų: sudominti, informuoti kitus, paaiškinti reiškinius, išsakyti savo požiūrį, mintis, idėjas. Rašoma apie gerai žinomus, patirti mi grįstus dalykus pažįstamiems adresatams.

Rašymo užduočių kontekstas. Šiame

koncentre mokiniai rašo apie gana gerai žinomus ir aktuales dalykus (bendravimo, pomėgių, klasės ir mokyklinio gyvenimo, per lietuvių ir kitų dalykų pamokas nagrinėjamos temomis). Rašoma remiantis savo patirtimi.

Rašymo veiklos pobūdis. Rašoma spontaniškai ir pasirengus. Rašoma reguliariai. Rašymo eiga: medžiagos kaupimas, planavimas, juodraščio rašymas, juodraščio svarstymas (su draugais ir (arba) mokytoju), redagavimas, pateikimas.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas* (8.4.2.4).

Tekstų žanrai. Mokiniai mokosi rašyti paisydami žanro reikalavimų. Mokomasi rašyti laišką (asmeninį ir dalykinį), straipsnį apie mokyklos, paauglių gyvenimo problemas, kelionių išpūdžius, pasiaiškinimą. Mokiniam suteikiama galimybių pasirinktinai rašyti išmone grįstus tekstus, imtis tam tikrų kūrybinių bandymų.

Kalbos pažinimas

Fonetika ir akcentologija. Fonetikos žinios taikomos tik praktiškai kalbant ir rašant. Mokytojas stebi mokinių kalbą ir pasižymi dažnesnes lietuviškų ir tarptautinių žodžių tarties ir kirčiavimo klaidas, atkreipia mokinių dėmesį į jas apibendrinamas atliktas užduotis.

Leksika. Mokomasi vengti nevertotinių žodžių.

Morfologija. Mokomasi praktiškai atpažinti ir skirti kalbos dalis, praktiškai taikyti rašybos taisykles. Mokomasi taisyklingos rašybos pagal individualius poreikius. Mokomasi taisyklingai vartoti neasmenuojamąsias veiksmažodžio formas (dalyvis, pusdalyvis, padalyvis), dalelytes. Dalelyčių rašybos mokomasi tik praktiškai.

Sintaksė. Mokomasi antrininkų sakinio dalių skyrybos: vienaarūšių sakinio dalių su apibendrinamaisiais žodžiais, derinamųjų ir išplėstinių pažyminių, priedėlių, tikslinamųjų aplinkybių skyrybos. Išsamiau mokomasi tiesioginės kalbos skyrybos (pateikiami atvejai, kai į veikėjo žodžius įsiterpia autoriaus žodžiai), kreipinio skyrybos (kreipinys su pažymimaisiais žodžiais). Mokomasi atpažinti ir skirti įterpinius. Mokomasi praktiškai skirti elementarius prijungiamųjų sakinių atvejus (šalutinis sakinytis prijungtas aiškiu jungtuku, eina po pagrindinio sakinio). Mokomasi taisyklingai vartoti žodžių junginius (*atstovauti kam?, atitikti ką? atsisakyti, atsirasti ko? domėtis kuo?, prisitaikyti prie ko?, turtingas ko?*).

Stilistika. Mokiniai mokosi rašyti laikydamiesi bendrųjų stiliaus reikalavimų: aiškumo (paiso tinkamos žodžių tvarkos, vengia tų pačių žodžių kartojimosi tame pačiame sakinyje), logikos reikalavimų. Mokomasi tinkamai pasirinkti kalbinę raišką atsižvelgiant į situaciją (oficiali, neoficiali) ir adresatą (bendraamžis, vyresnis žmogus).

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Anali-

zuodami ir kurdami sakytinius ir rašytinius tekstus mokiniai plėtoja teksto kaip vientisos struktūros pažinimą: įžanga susijusi su dėstymu, dėstymas – su pabaiga, pabaiga apibendrina visą tekstą ir susijusi su įžanga. Mokiniai nagrinėja ir mokosi kurti pasakojimą su aprašymo ir samprotavimo (savo nuomonės išsakymas) elementais. Nagrinėjamas teksto rišlumas, vientisumas temos aspektu. Aptariamos teksto pavadinimo funkcijos. Mokomasi sieti sakinius.

Kalba kaip socialinis kultūrinis reiškinys. Mokiniai susipažįsta su indoeuropiečių kalbų šeima, su baltų kalbomis ir jų likimais. Mokiniai diskutuoja apie dabartinę lietuvių kalbos padėtį, kalbos kitimą, naujų žodžių kūrimą ir įsitvirtinimą aktyviojoje vartosenoje.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Kalbėjimas ir klausymas

Kalbėjimo tikslai. Kalbama atsižvelgiant į tikslą: informuoti, sudominti, įtikinti.

Aktyvaus klausymosi veikla. Aptariama įvairaus pobūdžio sakytinių tekstų turinys (pagrindinė mintis, keliamos problemos, reiškiami požiūriai, pateikiami argumentai).

Kalbėjimo veiklos pobūdis. Mokomasi kalbėti viešai pagal modelį mokytojui padedant. Mokomasi pristatyti informaciją, atliktą

veiklą (gali būti bet kurio mokomojo dalyko). Toliau lavinami dialoginio kalbėjimo gebėjimai: mokomasi dalyvauti įvairiuose pokalbiuose. Mokomasi tikslingai naudotis tinkamomis klausymo ir kalbėjimo strategijomis.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas (8.5.2.4)*.

Skaitymas, literatūros (kultūros) pažinimas

Tekstų atranka. Skaitomi vertingiausi, kultūros pažinimui svarbūs įvairių epochų ir laikotarpių, klasikinės bei šiuolaikinės literatūros kūriniai, jaunimui skirta literatūra, populiariosios literatūros pavyzdžiai. Skaitomi įvairių socialinių kultūrinių kontekstą apimantys įvairaus pobūdžio (publicistiniai, dokumentiniai, reklaminiai, informaciniai) negrožiniai ir įvairialypės informacijos tekstai (pavyzdžiui, elektroninis tekstas, internetinių diskusijų forumai). Skaitomi įvairių žanrų negrožiniai tekstai: viešosios kalbos, pranešimai, interviu, mokslo populiarieji straipsniai, laišškai, dienoraščiai, atsiminimai, reklamos.

Literatūros, kaip kultūros dalies, pažinimas. Šiame konkreste susipažįstama su bendriausiais visuotinės ir lietuvių literatūros kaitos bruožais, mokomasi suprasti literatūros istoriškumą. Aptarti parenkami paprastesnės raiškos ir struktūros tekstai. Skaitant įvairių epochų ir literatūros kryptų kūrinius aptariamos visuotinės vertybės, žmogaus samprata. Skaitant antikos bei lietuvių tautosakos kūri-

nus, Biblijos ištraukas aptariama vertybės, žmogaus samprata. Skaitant viduramžių literatūros pavyzdį aptariamas žmogaus idealas, riteriškumo samprata. Skaitant ir nagrinėjant Renesanso literatūros kūrinius ar ištraukas pabrėžiamos humanizmo vertybės, pasitikėjimas žmogaus kūrybinėmis galiomis. Skaitant ir nagrinėjant romantizmo literatūros pavyzdžius aptariama romantinės literatūros idealai, romantinis herojus. Skaitant ir nagrinėjant realistinę literatūrą aptariama gyvenimo tikrovės vaizdavimas, socialinė problematika. Skaitant ir nagrinėjant modernizmo literatūros pavyzdžius aptariama santykis su kultūros tradicija, požiūriai į asmenį ir visuomenę. Aptariama šiuolaikinės literatūros paauglių ir jaunimo literatūros psichologinė problematika.

Literatūra ir kiti menai. Kitos komunikacijos formos. Aptariami svarbiausių įvykių ir laiko dvasios atspindžiai nagrinėjamo laikotarpio meno (dailės, muzikos, architektūros) pavyzdžiuose. Literatūra siejama su teatrinio meno elementais, pavyzdžiui, kuriama (išivaizduojama) literatūros kūrinio inscenizacija arba ekranizacija. Aptariama literatūros kūrinio interpretacija kine ar teatre (pavyzdžiui, B. Sruogos *Dievų miškas*, S. Šaltenio *Riešutų duona*). Aptariami pasirinkti jaunimui ir plačiajai visuomenei skirtos periodikos leidiniai, televizijos ir radijo laidos, filmai, spektakliai, interneto svetainės (pasirinkti pavyzdžiai).

Privalomos literatūros sąrašas (pasirenkami čia nurodyti arba žemesniųjų klasių tekstai ar jų ištraukos atsižvelgiant į konkrečius

mokinio galimybes, polinkius, poreikius).

Lietuvių literatūros tekstai
Lietuvių pasakos. *Eglė Žalčių karalienė*
Pasakos apie bebaimį herojų ir baimės paieškas

Gedimino laišakai (pasirinkti laišakai)

M. Daukša. *Postilė*. (Prakalba)

M. Mažvydas. *Katekizmas*. (Prakalba)

A. Baranauskas. *Anykščių šilelis*

Maironis. *Pavasario balsai*

V. Mykolaitis-Putinas arba B. Sruoga (pasirinkti simbolistiniai eilėraščiai)

J. Aistis, A. Miškinis, B. Brazdžionis, S. Nėris (pasirinkti neoromantiniai eilėraščiai)

Žemaitė. *Marti*

J. Savickis. *Kova* arba P. Cvirka. *Saulėlydis Nykos valsčiuje (Kasdienės istorijos)* (pasirinkta novelė)

A. Vaičiulaitis. *Valentina* arba I. Šeinius. *Kuprelis*

K. Binkis. *100 pavasarių*

H. Radauskas (pasirinkti eilėraščiai)

V. Mačernis. *Po ūkanotu nežinios dangum* (pasirinkti sonetai)

B. Sruoga. *Dievų miškas* (ištrauka)

A. Škėma. *Raštai* (pasirinkta novelė)

J. Aputis arba R. Granauskas (1 ar 2 pasirinktos novelės)

J. Grušas. *Barbora Radvilaitė* arba *Meilė, džiazas ir velnias*

A. Mackus. *Žodžiai ir raidės* arba Liūnė Sutema. *Tebūnie* (pasirinkti kūriniai)

M. Martinaitis. *Kukučio baladės* (pasirink-

ti kūriniai)

S. Šaltenis. *Riešutų duona*

V. Juknaitė. *Išsiduosi. Balsu* arba *Tariamasi iš tamsos* (pasirinktos ištraukos)

J. Ivanauskaitė. *Pakalnučių metai* arba S. T. Kondrotas. *Įvairių laikų istorijos*

Visuotinės literatūros tekstai

Graikų mitai. Sizifas. Narcizas

Sofoklis. *Edipas karalius* arba *Antigonė*

Biblija. Senasis Testamentas. Pradžios knyga (pasakojimas apie Kainą ir Abelį, pasakojimas apie Babelio bokštą). Ištraukos iš *Naujojo Testamento Evangelijos pagal Matą* (Kalno pamokslas, palyginimas apie vynuogyno darbininkus)

Rolando giesmė arba *Tristanas ir Izolda*, arba *Apvaliojo stalo riteriai* (ištraukos)

Senovės rytų poezija (pasirinktinai)

M. de Servantesas Savedra (M. de Cervantes Saavedra). *Don Kichotas* (ištrauka)

V. Šekspyras (W. Shakespeare). *Karalius Lyras* arba *Makbetas*

Ž. B. Moljeras (J. B. Molière). *Don Žuanas* arba *Tartiufas*

A. Mickevičius (A. Mickiewicz). *Vėlinės* arba *Konradas Valenrodas* (pasirinktos ištraukos)

O. de Balzakas (H. de Balzac). *Tėvas Gorijo* arba *Eugenija Grande*

R. M. Remarkas (R. M. Remarque). *Vakarų fronte nieko naujo* arba *Juodasis obeliskas*

Dž. Selindžeris (J. D. Salinger). *Rugiuose prie bedugnės*

J. Gorderis (J. Gaarder). *Mergaitė su apelsiniais*

A. Platonovas arba I. Buninas (pasirinktas apsakymas)

U. Eko (U. Eco). *Rožės vardas*

Rekomenduojamų skaityti knygų sąrašas skelbiamas Ugdymo plėtotės centro interneto svetainėje adresu www.pedagogika.lt

Rašymas

Rašymo tikslai. Mokiniai rašo siekdami įvairių tikslų: sudominti, informuoti kitus, išsiaiškinti ir paaiškinti kitiems procesus, reiškinius, išsakyti savo požiūrį, mintis, idėjas. Rašoma įvairiems adresatams: bendraamžiams, jaunesniems, vyresniems, pažįstamiems ir nepažįstamiems žmonėms, visuomenei.

Rašymo užduočių kontekstas. Šiame konkreste mokiniai rašo apie mokyklos bendruomenės gyvenimo aktualijas, vertybes, kitų dalykų pamokose nagrinėjamus dalykus.

Rašymo veiklos pobūdis. Rašoma spontaniškai ir pasirengus. Rašoma reguliariai. Rašymo eiga: medžiagos kaupimas, planavimas, juodraščio rašymas, juodraščio svarstymas (su draugais ir (arba) mokytoju), redagavimas, pateikimas. Tekstai rašomi ranka ir tekstų rengykle.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas (8.5.2.4)*.

Tekstų žanrai. Mokiniai mokosi rašyti paisydami svarbiausių žanro reikalavimų. Rašomi asmeninio pobūdžio tekstai: laiškas, dienoraštis; dalykiniai tekstai: motyvacinis laiškas, straipsnis, gyvenimo aprašymas, prašymas. Mokiniais suteikiama galimybių pasirinktinai imtis tam tikrų kūrybinių bandymų.

Kalbos pažinimas

Leksika. Mokomasi vengti nevertotinių žodžių.

Morfologija. Pagal poreikius kartojama kalbos dalių rašyba ir vartosenos normos. Mokomasi taisyklingos rašybos pagal individualius poreikius.

Sintaksė. Mokomasi praktiškai vartoti sudėtinius jungtukinius (sujungiamuosius, prijungiamuosius ir mišriuosius) ir bejungtukius sakinius. Mokomasi sudėtinių sakinių skyrybos (privalomųjų skyrybos taisyklių). Mokomasi tinkamai cituoti ir skirti citatas. Apibendrinama vientisinio ir sudėtinio sakinio skyryba (praktiškai).

Stilistika. Mokiniai mokosi rašyti laikydamiesi bendrųjų stiliaus reikalavimų: aiškumo (vengia tų pačių linksnių kartojimosi tame

pačiame sakinyje, tinkamai vartoja veiksmažodžių laikus, įvardžius), logikos. Mokomasi tinkamai pasirinkti kalbinę raišką atsižvelgiant į situaciją ir adresatą.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Šiame konkreste ypač daug dėmesio skiriama tekstui kaip visumai komponuoti, samprotaujamojo tipo (aiškinamiesiems ir argumentuojamiesiems) tekstams rašyti. Mokiniai pagal modelius komponuoja aiškinamuosius tekstus, kurių struktūra pagrįsta loginiais ryšiais (klausias – atsakymas, teiginys – pavyzdys, priežastis – padarinys). Mokiniai kuria argumentuojamuosius tekstus pagal schemas, pavyzdžius: formuluoja teksto tezę, pagrindinius teiginius, parenka tinkamus argumentus. Nagrinėjamas teksto temos ir pagrindinės minties vientisumas. Aptariamasi teksto pavadinimo funkcijos. Nagrinėjamas teksto rišlumas. Mokiniai mokosi vartoti ryšius rodančias siejimo priemones: jungtukus, dalelytes, įterpinius.

Kalba kaip socialinis kultūrinis reiškinys. Mokiniai skaito tekstus apie seniausius lietuvių kalbos rašytinius šaltinius, aptaria lietuvių kalbos unikalumą ir savitumą, diskutuoja apie dabartinę lietuvių kalbos padėtį. Klausydamiesi įrašų mokiniai susipažįsta su lietuvių kalbos tarmėmis.

LIETUVIŲ GIMTOJI KALBA

labai žemų intelektualinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Lietuvių kalbos ugdymo tikslas – sudaryti prielaidas labai žemų intelektualinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams ugdytis komunikavimo ir kultūrinę kompetencijas, atsižvelgiant į jų individualią kalbinę, kultūrinę, socialinę patirtį, poreikius, sutrikimo pobūdį ir išgales.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Kad įgytų komunikavimo ir kultūrinę kompetencijas, būtinas kiekvieno žmogaus visaverčiam asmeniniam gyvenimui, sėkmingai mokymosi, visuomeninei ir būsimai profesinei veiklai, mokiniai:

- ugdosi gebėjimą bendrauti su įvairiais adresatais pažįstamos socialinėse situacijose;
- ugdosi gebėjimą suprantamai reikšti mintis raštu;
- ugdosi sąmoningo skaitymo įgūdžius, gebėjimą suprasti raštu pateiktą informaciją;

- ugdosi poreikį nuolat tobulinti savo kalbinius gebėjimus;
- patiria estetinių išgyvenimų skaitydami grožinės literatūros tekstus, atpažįsta esmines vertybes.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Šioje dalyje nurodoma esminių kiekvienos veiklos srities – kalbėjimo ir klausymo, skaitymo, literatūros (kultūros) pažinimo, rašymo – gebėjimų raida. Jei gebėjimas atitinkamame konkreste neugdomas, jis žymimas brūkšneliu.

1. Kalbėjimas ir klausymas	
5–6 klasės	7–8 klasės, 9–10 klasės
1.1. Atsakyti į klausimus iš neilgo (kelių sakinių) klausomo teksto.	1.1. Glaustai nusakyti klausomo teksto turinį.
1.2. Tinkamai papasakoti apie save atsižvelgiant į komunikacinę situaciją.	1.2. Mokytojui padedant tiksliai, aiškiai informuoti: apibūdinti daiktą, vietą, gyvūną, asmenį, papasakoti įvykį (kaip tai atsitiko).
1.3. -	1.3. Mokytojui padedant pasakyti savo nuomonę apie gerai pažįstamus dalykus, remtis savo patirtimi.
1.4. Dalyvaujant pokalbiuose klausytis, klausti, atsakyti.	1.4. Dalyvaujant įvairaus pobūdžio pokalbiuose klausytis, klausti, atsakyti, pateikti pavyzdžių iš savo patirties, pasakyti savo nuomonę.
1.5. Mokytojui padedant stengtis kalbėti aiškiai.	1.5. Mokytojui padedant stengtis kalbėti tiksliai ir aiškiai.
1.6. Mokytojui padedant apmąstyti savo kalbėjimo ir klausymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė.	1.6. Mokytojui padedant apmąstyti savo kalbėjimo ir klausymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, taikyti pasiūlytą kalbėjimo strategijos modelį.

2. Skaitymas, literatūros (kultūros) pažinimas	
5–6 klasės	7–8 klasės, 9–10 klasės
2.1.A. Daryti teksto visumą apibendrinančias išvadas	
Atsakyti į klausimus apie teksto turinį ir tematiką.	Atsakyti į klausimus apie teksto turinį ir tematiką, nusakyti nuotaiką, tiesiogiai įvardytas vertybes.
2.1.B. Interpretuoti skaitomus tekstus	
	Paašškinti nesudėtingas grožiniame kūrinyje vaizduojamas situacijas remiantis patirtimi.
2.1.C. Analizuoti, kaip tekstuose kuriama prasmė	
Nurodyti tiesiogiai įvardytus grožinio kūrinio vaizduojamojo pasaulio elementus: veiksmo vietą, laiką, veikėjus.	Nurodyti tiesiogiai įvardytus grožinio kūrinio vaizduojamojo pasaulio elementus: veiksmo vietą, laiką, veikėjus, pagal pateiktą modelį apibūdinti pagrindinį veikėją.
2.1.D. Vertinti skaitomų tekstų turinį ir raišką	
Pasakyti savo nuomonę apie veikėjų poelgius.	Pasakyti savo nuomonę apie tekste rašomus dalykus remiantis išpūdžiu, patirtimi.
2.2. Atsižvelgiant į mokymosi tikslą dirbti su skirtingo pobūdžio (taip pat ir įvairialypės informacijos) tekstais	
Mokytojui padedant rasti tiesiogiai pasakytą informaciją nurodytame šaltinyje.	Rasti tiesiogiai pasakytą informaciją nurodytame šaltinyje.
2.3. Sąmoningai skaityti, stebėti ir koreguoti savo suvokimą. Apmąstyti savo skaitymo veiklą ir planuoti mokymąsi	
2.3.A. Klausti, kas buvo neaišku.	2.3.A. Įvairiais būdais tikrintis teksto suvokimą: skaityti dar kartą (kelis kartus), klausti, ieškoti žodyne.
2.3.B. Mokytojo klausiamam paaiškinti, kas pasisekė.	2.3.B. Mokytojo klausiamam paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, taikyti pasiūlytą teksto suvokimo strategijos modelį.
3. Rašymas	
5–6 klasės	7–8 klasės, 9–10 klasės
3.1. Rašyti atsižvelgiant į tikslą, situaciją, adresatą	
3.1.A. Pasirinkti kalbinę raišką atsižvelgiant į adresatą (pažįstamas, nepažįstamas žmogus; bendraamžis, vyresnis žmogus).	3.1.A. Pasirinkti kalbinę raišką atsižvelgiant į komunikavimo situaciją (oficiali, neoficiali) ir adresatą (pažįstamas, nepažįstamas žmogus; bendraamžis, vyresnis žmogus).
3.1.B. Trumpai (keliais sakiniais) aprašyti nuotyki, įvyki.	3.1.B. Pagal modelį kurti nesudėtingos kompozicijos trumpus pasakojimus.

3.1.C. Aiškiai aprašyti gerai žinomą asmenį, daiktą, gyvūną, vietą.	3.1.C. Aiškiai aprašyti gerai žinomą asmenį, daiktą, gyvūną, vietą, procesą (pavyzdžiui, žaidimą).
3.1.D. -	3.1.D. Trumpai parašyti savo nuomonę (pavyzdžiui, apie perskaitytą tekstą, įvykusį renginį), argumentuoti remiantis patirtimi.
3.2. Rašyti taisyklinga ir stilinga kalba	
Daugeliu atvejų rašyti suprantamai, mokytojui padedant stengtis mintis formuluoti tiksliai ir aiškiai.	Daugeliu atvejų rašyti suprantamai, taisyklingai rašyti ir skirti išmoktus atvejus, stengtis mintis formuluoti tiksliai ir aiškiai.
3.3. Sąmoningai rašyti taikant strategijas ir žinias apie rašymo procesą. Apmąstyti rašymo veiklą ir planuoti mokymąsi	
3.3.A. Mokytojui padedant tobulinti nurodytą teksto dalį aiškumo ir taisyklingumo aspektu.	3.3.A. Mokytojui padedant tobulinti nurodytą teksto dalį aiškumo ir taisyklingumo aspektu.
3.3.B. Mokytojo klausiamam paaiškinti, kas pasisekė.	3.3.B. Mokytojo klausiamam paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, taikyti pasiūlytą rašymo strategijos modelį.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Kalbėjimas ir klausymas

Kalbėjimo tikslai. Kalbama atsižvelgiant į tikslą: sudominti (mokomasi pasakoti įvykius, nuotykius, sekti pasakas), informuoti (tiksliai perduoti informaciją apie save).

Aktyvaus klausymosi veikla. Aptariama klausymosi svarba bendraujant. Mokytojui padedant kuriamos tinkamo klausymosi taisyklės ir mokomasi jų laikytis.

Kalbėjimo veiklos pobūdis. Mokomasi tinkamai atsakyti į klausimus, formuluoti klausimą.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas* (8.3.2.4).

Skaitymas, literatūros (kultūros) pažinimas

Tekstų atranka. Skaitymui pasirenkami individualias mokinių suvokimo galimybes ir jų kaip skaitytojų įvairius poreikius atitinkantys grožiniai ir negrožiniai tekstai.

Literatūros, kaip meno rūšies, savitumo pažinimas. Šiame koncentre formuojamas literatūros kaip išmonės, vaizduojamojo pasaulio sąlygiškumo suvokimas, mokomasi skirti, kas tikra ir kas išgalvota.

Literatūra ir kiti menai. Kitos komunikacijos formos. Ugdomas knygos kaip literatūros pateikimo formos supratimas. Mokomasi skirti sąvokas: *autorius, rašytojas, poetas, dailininkas*. Pagal galimybes aptariami pasirinkti vaikams skirtos periodikos leidiniai, televizijos

ir radijo laidos, filmai, vaikų literatūros ekranizacijos, spektakliai, interneto svetainės.

Rašytinio teksto kūrimas (rašymas)

Rašymo tikslai. Mokiniai rašo siekdami papasakoti apie save, sudominti kitus, informuoti.

Rašymo užduočių kontekstas. 5–6 klasių koncentre mokiniai rašo apie jiems gerai pažįstamus ir aktualius dalykus remdamiesi savo patirtimi – nutikimais, įspūdžiais, išgyvenimais.

Rašymo veiklos pobūdis. Rašoma reguliariai. Parenkami rašymo modeliai ir strategijos atsižvelgiant į individualius mokinio poreikius.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas* (8.3.2.4).

Tekstų žanrai. Mokomasi rašyti asmeninę žinutę, kvietimą, skelbimą, sveikinimą.

Kalbos pažinimas

Mokiniai praktiškai (pagal modelius, analogijas ir pan.) mokosi kalbos pažinimo dalykų, reikalingų komunikavimo gebėjimams ugdytis. Atsižvelgiama į konkretaus mokinio poreikius ir galimybes.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Šiame konkente vyrauja pasakojamojo tipo tekstų nagrinėjimas ir kūrimas. Mokiniai mokosi suprasti, kad sakinius į visumą sieja teksto tema.

TURINIO APIMTIS. 7–8, 9–10 KLASĖS

Kalbėjimas ir klausymas

Kalbėjimo tikslai. Kalbama atsižvelgiant į tikslą: informuoti, sudominti, įtikinti. Aptariamos pagrindinės kalbos etiketo taisyklės ir mokomasi jų laikytis.

Aktyvaus klausymo veikla. Mokomasi gauti grįžtamąją klausymo informaciją (klausimai, komentarai). Aptariamos netinkamo klausymosi priežastys ir pasekmės.

Kalbėjimo veiklos pobūdis. Kalbama pažįstamiems adresatams neoficialiose situacijoje

se apie gerai žinomus dalykus Toliau plėtojami dialoginio kalbėjimo gebėjimai.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas (8.4.2.4)*.

Skaitymas, literatūros (kultūros) pažinimas

Tekstų atranka. Skaitymui pasirenkami individualias mokinių suvokimo galimybes ir jų kaip skaitytojų įvairius poreikius atitinkantys grožiniai ir negrožiniai tekstai.

Literatūros, kaip meno rūšies, savitumo pažinimas. Šiame konkente skaitomi įvairių literatūros rūšių, tipų, žanrų kūriniai ar jų ištraukos.

Literatūra ir kiti menai. Kitos komunikacijos formos. Mokomasi išvelgti literatūros ir kitų menų ryšius: aptariama dainomis tapusių eilėraščių, skaitomų kūrinių ir iliustracijų sąsajos. Aptariami pasirinkti jaunimui ir plačiajai visuomenei skirtos periodikos leidiniai, televizijos ir radijo laidos, filmai, spektakliai, interneto svetainės.

Rašymas

Rašymo tikslai. Mokiniai rašo siekdami įvairių tikslų: sudominti, informuoti kitus, išsakyti savo mintis. Rašoma pažįstamiems ir

nepažįstamiems adresatams.

Rašymo užduočių kontekstas. Šiame konkente mokiniai rašo apie gana gerai žinomus ir aktualius dalykus. Rašoma remiantis savo patirtimi.

Rašymo veiklos pobūdis. Rašoma reguliariai. Parenkami rašymo modeliai ir strategijos atsižvelgiant į individualius mokinio poreikius.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas (8.4.2.4)*.

Tekstų žanrai. Mokiniai mokosi rašyti paisydami žanro reikalavimų. Mokomasi rašyti laišką (asmeninį ir dalykinį), nuotykių, kešionių įspūdžius, pasiaiškinimą, žinutę, kvietimą, skelbimą, sveikinimą.

Kalbos pažinimas

Mokiniai praktiškai (pagal modelius, analogijas ir pan.) mokosi kalbos pažinimo dalykų, reikalingų komunikavimo gebėjimams ugdytis. Atsižvelgiama į konkretaus mokinio poreikius ir galimybes.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Šiame konkente vyrauja aprašomojo ir aiškinamojo tipo tekstų nagrinėjimas ir kūrimas. Mokiniai mokosi kurti vientisą tekstą. Aptariamos teksto pavadinimo funkcijos. Mokomasi tinkamai sieti sakinius.

BALTARUSIŲ, LENKŲ, RUSŲ, VOKIEČIŲ GIMTOSIOS KALBOS

žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Gimtosios kalbos ugdymo tikslas – sudaryti prielaidas mokiniams ugdytis komunikavimo ir kultūrinę kompetencijas, būtinas kiekvieno žmogaus visaverčiam asmeniniam gyvenimui, sėkmingai mokymosi, visuomeninei ir būsimai profesinei veiklai.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Kad būtų įgyvendintas dalyko ugdymo tikslas, mokiniai:

- mokosi kurti sakininius ir rašytinius tekstus, siekdami įvairių tikslų pažįstamose socialinėse situacijose;
- ugdomi poreikį sąmoningai skaityti, gebėjimą suprasti įvairaus pobūdžio tekstus;
- ugdomi poreikį nuolat tobulinti savo kalbinius gebėjimus, remiantis pavyzdžiais, modeliais, įgunda taikyti tinkamas strategijas;

- patiria estetinių išgyvenimų skaitydami grožinės literatūros tekstus, atpažįsta esmines vertybes.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Šioje dalyje nurodoma esminių kiekvienos veiklos srities – kalbėjimo ir klausymo, skaitymo, literatūros (kultūros) pažinimo, rašymo – gebėjimų raida. Gebėjimų aprašas rodo, ką turi gebėti dauguma mokinių, baigiančių tam tikrą ugdymo koncentrą.

1. Klausymas ir kalbėjimas		
5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1.1. Suprasti sakininį tekstą: atsakyti į klausimus iš klausomo teksto, nusakyti monologo temą, aiškiai išsakyti pagrindinę mintį, teikti grįžtamąją informaciją (pateikti klausimų).	1.1. Suprasti sakininį tekstą: atsakyti į klausimus iš klausomo teksto, nusakyti monologo temą, perteikti svarbiausią informaciją, teikti grįžtamąją informaciją (užduoti įvairių klausimų).	1.1. Suprasti sakininį tekstą: atsakyti į klausimus iš klausomo teksto, nusakyti monologo temą, glaustai atpasakoti, išsakyti savo nuomonę apie klausomo teksto turinį, remiantis patirtimi, teikti grįžtamąją informaciją (užduoti įvairių klausimų, pakomentuoti).
1.2. Kalbėti atsižvelgiant į tikslą, adresatą ir bendravimo situaciją (pavyzdžiui, pokalbis namie, svečiuose, per pamoką): pasirinkti tinkamą intonaciją, garsumą, kalbėjimo tempą bei žodyną, stengtis laikytis kalbos etiketo.	1.2. Kalbėti atsižvelgiant į tikslą, adresatą ir bendravimo situaciją: stengtis tinkamai pasirinkti leksiką, kontroliuoti kūno kalbą, veido išraišką, taisyklingai tarti, laikytis kalbos etiketo.	1.2. Kalbėti atsižvelgiant į tikslą, adresatą ir bendravimo situaciją: pasirinkti tinkamą leksiką, sintaksines konstrukcijas, kontroliuoti kūno kalbą, veido išraišką, stengtis laikytis kalbos etiketo.

1. Klausymas ir kalbėjimas		
5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>1.3. Mokytojui padedant kurti pasakojimą pagal paveikslėlių seriją, papasakoti patirtus įspūdžius. Aprašyti daiktą, žmogų arba gyvūną pagal pavyzdį arba detalų planą.</p> <p>1.4. Mokytojui padedant bendrauti žodžiu: kalbėti rišliai, nuosekliai, normaliu tempu; laikytis kalbėjimo elgesio taisyklių: pasisveikinti, atsisveikinti, dėkoti, atsiprašyti, kreiptis ir kt.</p> <p>1.5. Mokytojui padedant apmąstyti savo kalbėjimo ir klausymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė.</p>	<p>1.3. Kurti įvairių tipų tekstus: aiškiai perteikti informaciją, kurti nesudėtingos kompozicijos pasakojimus (pavyzdžiui, mokinių gyvenimo mokykloje bei namuose temomis), suvokti pasakojamojo ir aprašomojo pobūdžio tekstus.</p> <p>1.4. Bendrauti žodžiu: kalbėti rišliai, turinčiai, nuosekliai, normaliu tempu, mokytojui padedant ištraukti į pokalbį, atsižvelgiant į situaciją; laikytis kalbėjimo elgesio taisyklių: pasisveikinti, atsisveikinti, linkėti, dėkoti, atsiprašyti, kreiptis ir kt.</p> <p>1.5. Apmąstyti savo kalbėjimo ir klausymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl.</p>	<p>1.3. Kurti įvairių tipų tekstus: tiksliai ir aiškiai perteikti informaciją, suvokti pasakojamojo, aprašomojo bei samprotaujamojo pobūdžio tekstus; kurti nesudėtingos kompozicijos tekstus.</p> <p>1.4. Bendrauti žodžiu: kalbėti rišliai, turinčiai, nuosekliai, savarankiškai, normaliu tempu, ištraukti į pokalbį, atsižvelgiant į situaciją; laikytis kalbėjimo elgesio taisyklių: pasisveikinti, atsisveikinti, linkėti, dėkoti, atsiprašyti, kreiptis, reikšti pagarbą ir kt.</p> <p>1.5. Apmąstyti savo kalbėjimo ir klausymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl, ką kitąkart reikėtų daryti kitaip.</p>
2. Skaitymas, literatūros ir kultūros pažinimas		
5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>2.1. Sklandžiai skaityti įvairios tematikos ir žanrų (lyrikos bei epikos) grožinius ir negrožinius tekstus, atitinkančius mokinių amžių. Analizuoti tekstą pagal mokytojo ar vadovėlio klausimus ir užduotis. Išskirti pagrindinius kūrinio veikėjus ir įvykius. Padedant mokytojui nusakyti pagrindinę kūrinio mintį. Apibūdinti veikėjus (išvaizda, poelgis), randant tekste žodžius ir posakius, kurie apibūdina veikėjus. Padedant mokytojui suskirstyti kūrinį loginėmis dalimis ir parinkti tinkamus pavadinimus.</p>	<p>2.1. Sklandžiai ir raiškiai skaityti įvairius grožinius ir negrožinius tekstus, atitinkančius mokinių amžių. Nusakyti aiškiai išreikštą pagrindinę mintį, įvykių vietą ir laiką, veikėjus (pagrindinius ir šalutinius). Apibūdinti veikėjus (išvaizda, poelgiai, poelgių motyvai, tarpusavio santykiai). Suskirstyti kūrinį loginėmis dalimis ir parinkti tinkamus pavadinimus. Atpasakoti tekstą (išsamiai ar glaustai) pagal nurodytą planą ar be jo. Pagal mokytojo nuorodą atpasakoti tekstą ištaisai,</p>	<p>2.1. Sklandžiai ir raiškiai skaityti įvairius grožinius ir negrožinius tekstus, atitinkančius mokinių amžių. Nusakyti kūrinio temą, pagrindinę mintį, įvykių vietą ir laiką, veikėjus (pagrindinius ir šalutinius). Apibūdinti veikėjus ir aptarti jų vidines savybes. Aiškinant kūrinio suvokimą, pasitelkti citatų iš teksto. Savarankiškai sudaryti kūrinio planą. Atpasakoti tekstą nurodytu būdu. Savarankiškai nustatyti teksto žanrą (lyrika, epika, drama). Nusakyti būdingiausias dalykinio ir grožinio</p>

2. Skaitymas, literatūros ir kultūros pažinimas		
5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>Atpasakoti tekstą bei jo dalį pagal nurodytą planą. Padedant mokytojui analizuoti kūrinio iliustracijas. Rasti tekste vaizdingus žodžius ir pasakymus. Mokytojui padedant pastebėti dalykinio ir grožinio teksto skirtumus. Apibūdinti savo išpūdžius, išgyvenimus, vertinant kūrinį ir jo veikėjus.</p> <p>2.2. Tikrintis teksto suvokimą: skaityti dar kartą (kelis kartus), klausti.</p> <p>2.3. Mokytojui padedant rasti reikiamą informaciją įvairiuose žinynuose arba žodynuose.</p>	<p>dalimis arba atrenkamuoju būdu. Analizuoti kūrinio iliustracijas arba pačiam koku nors būdu iliustruoti tekstą. Rasti tekste vaizdingus žodžius ir pasakymus bei paaiškinti jų prasmę. Skirti dalykinį ir grožinį tekstą, eiliuotą ir neeiliuotą. Apibūdinti savo išpūdžius, išgyvenimus, vertinant kūrinį ir jo veikėjus, lyginti veikėjų išgyvenimus su savaisiais.</p> <p>2.2. Įvairiais būdais tikrintis teksto suvokimą: skaityti dar kartą (kelis kartus), pasižymėti, kas neaišku, klausti kitų, perfrazuoti mintis savais žodžiais.</p> <p>2.3. Rasti reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose (1–2): žinynuose, žodynuose, enciklopedijose, internete.</p>	<p>teksto skirtumus. Mokytojui padedant palyginti literatūrą su kitomis meno ir kultūros sritimis (daile, kinu, teatru, televizija). Apibūdinti savo išpūdžius, lyginti veikėjų vertybes, lyrinio subjekto išgyvenimus su savaisiais. Paaiškinti grožinio kūrinio poveikį, ką jis padėjo suvokti, iš naujo įvertinti.</p> <p>2.2. Savarankiškai ar mokytojo padedamam pasirinkti skaitymo strategijas ir jas taikyti.</p> <p>2.3. Savarankiškai rasti reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose: žinynuose, žodynuose, enciklopedijose, internete, bibliotekoje; mokėti ja naudotis.</p>
3. Rašymas		
5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>3.1. Pagal pavyzdį arba detalų planą stengtis kurti nesudėtingos struktūros tekstus (pavyzdžiui, pasakojimas, aprašymas, laiškas tėvams, žinutė) atsižvelgiant į adresatą ir rašymo tikslą. Tiksliai žymėti sakinio ribas, skirstyti tekstą dalimis.</p>	<p>3.1. Pagal pavyzdį, paveikslėlių seriją arba sudarytą planą kurti įvairių tipų (pavyzdžiui, pasakojamojo, aprašomojo ar samprotaujamojo pobūdžio tekstus) ir skirtingos paskirties tekstus atsižvelgiant į adresatą, rašymo tikslą ir situaciją. Stengtis išlaikyti teksto dalių (pradžios, dėstymo ir pabaigos) proporcijas.</p>	<p>3.1. Kurti nesudėtingos struktūros įvairių tipų, žanrų ir skirtingos paskirties tekstus atsižvelgiant į adresatą, rašymo tikslą ir situaciją. Siekti teksto turinio ir struktūros dermės.</p>

3. Rašymas		
5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>3.2. Rengtis rašyti tekstą: rinkti faktinę medžiagą, kaupti žodyną, sudaryti planą. Pradėti teksto kūrimą nuo juodraščio.</p> <p>3.3. Stengtis rašyti suprantamai, taisyklingai, siekti mintis formuluoti tiksliai ir aiškiai.</p> <p>3.4. Mokytojui padedant tobulinti nurodytą teksto dalį turinio ir taisyklingumo aspektu bei apmąstyti savo rašymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl, ką kitąkart reikėtų daryti kitaip.</p>	<p>3.2. Rengtis rašyti tekstą: rinkti faktinę medžiagą, kaupti žodyną, sudaryti planą. Suvokti rašymo etapus (juodraščio rašymas – parašyto teksto tobulinimas – švarraščio rašymas).</p> <p>3.3. Daugeliu atvejų tinkamai taikyti išmoktas rašybos, skyrybos, gramatikos taisykles; siekti mintis formuluoti tiksliai ir aiškiai.</p> <p>3.4. Mokytojui padedant tobulinti tekstą turinio, kalbinės raiškos ir taisyklingumo aspektais naudojantis ortografijos žodynu. Apmąstyti savo rašymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl.</p>	<p>3.2. Suvokti teksto rašymo eigą ir stengtis jos laikytis. Planuoti rašymo užduočiai atlikti skirtą laiką.</p> <p>3.3. Daugeliu atvejų tinkamai taikyti išmoktas rašybos, skyrybos, gramatikos taisykles; siekti mintis formuluoti tiksliai ir aiškiai.</p> <p>3.4. Mokytojui padedant tobulinti tekstą ar nurodytą jo dalį turinio, kalbinės raiškos, struktūros ir taisyklingumo aspektais. Apmąstyti savo rašymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl, ką kitąkart reikėtų daryti kitaip.</p>

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Kalbėjimas ir klausymas

Kalbėjimo tikslai. Kalbama atsižvelgiant į tikslą: sudominti (mokomasi pasakoti įvykius, nuotykius, sekti pasakas), informuoti (tiksliai perduoti informaciją), išreikšti savo nuomonę.

Aktyvaus klausymosi veikla. Aptariama klausymosi svarba bendraujant, mokomasi naudotis mokytojo pasiūlytomis klausymosi

strategijomis. Mokytojui padedant kuriamos tinkamo klausymosi taisyklės ir mokomasi jų laikytis.

Kalbėjimo veiklos pobūdis. Mokomasi tinkamai dalyvauti neoficialiuose pokalbiuose, atsakyti į klausimus, formuluoti klausimą.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas*.

Skaitymas, literatūros (kultūros) pažinimas

Tekstų atranka. Pasirenkami tekstai ar jų ištraukos atsižvelgiant į konkretaus moki-

nio galimybes, polinkius, poreikius.¹ Svarbu, kad būtų skaitomi vertingiausi, kultūrai pažinti svarbūs tautosakos, klasikinės ir šiuolaikinės literatūros (savo ir kitų tautų) kūriniai. Taip pat skaitomi mokinių suvokimo galimybes ir jų kaip skaitytojų įvairius poreikius atitinkantys negrožiniai (publicistiniai, dokumentiniai, informaciniai) ir įvairialypės informacijos (pavyzdžiui, filmas, reklama, paveikslėlių istorija, elektroninis tekstas, žemėlapis) tekstai.

Šiame konkreste mokiniai turėtų perskaityti ir aptarti:

¹ Mokytojo nuožiūra galima pasinaudoti iš skaitomų ir analizuojamų kūrinių sąrašų (žr. Pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008 m.).

- kiekvienos literatūros rūšies kūrinų ištraukų;
- stambesnės formos kūrinų (romanų, apysakų) ištraukų;
- smulkesnių žanrų kūrinų (smulkiosios tautosakos, sakmių, padavimų, tautosakinių ir literatūrinių pasakų, apsakymų, eilėraščių ir kt.).

Nagrinėjamų kūrinų problematika ir vertybės

Namai. Šeima. Vaikų ir suaugusiųjų pasaulis.

Kelionės. Kelias. Nuotykia. Kelionių būdai ir tikslai. Kelionių suvenyrai. Prisiminimai.

Vaikas ir jo draugai. Draugų teisės ir pareigos.

Pažink save. Išlik tvirtas kiekvieną dieną. Svajonės. Trūkumai ir teigiamos ypatybės. Aš ir kiti.

Mokykla. Atsakomybė. Tolerancija.

Gimtinė. Tėvynė. Tėvynės simbolika. Senujų laikų atgarsiai. Didelių darbų troškimas ir garbė.

Žmogaus ir gamtos dermė.

Kasdienybės stebuklai, sapnai, svajonės, vaizduotė.

Literatūros, kaip meno rūšies, savitumo pažinimas. Šiame konkurse formuojamas literatūros kaip išmonės, vaizduojamojo pasaulio sąlygiškumo suvokimas. Mokomasi suvokti meninę mitų, sakmių, padavimų išmonę.

Aptariama smulkioji tautosaka, jos savitumas. Skaitomos liaudies pasakos, aptariamose etinės vertybės. Skaitomos ir aptariamose literatūrinės pasakos, mokomasi apibūdinti literatūrinių pasakų personažus. Skaitant ir aptariant poezijos tekstus mokomasi atkreipti dėmesį į eiliuotą formą, skambumą, nuotaiką.

Literatūra ir kiti menai. Kitos komunikacijos formos. Ugdomas knygos kaip literatūros pateikimo formos supratimas. Mokomasi apibūdinti perskaitytą knygą: pasakyti jos autorių, pavadinimą. Mokomasi išvėlgti literatūros ir kitų menų ryšius: aptariama dainomis tapusių eilėraščių, skaitomų kūrinų ir iliustracijų sąsajos. Aptariama pasirinkti vaikams skirtos periodikos leidiniai, televizijos ir radijo laidos, filmai, spektakliai, interneto svetainės (bent po vieną pavyzdį).

Pagrindinės teorinės sąvokos. Mokiniai supažindinami su šiomis sąvokomis: *aprašymas, eilėraštis, eiliuota kalba, įžanga, kartojimas, padavimas, pagrindinė mintis, pagrindinis veikėjas, palyginimas, pasakojimas, peizažas, tema, vaizdingi žodžiai, veiksmo laikas, veiksmo vieta* ir pagal galimybę jų vartoseną.

Rašytinio teksto kūrimas (rašymas)

Rašymo tikslai. Mokiniai rašo siekdami įvairių tikslų: sudominti, informuoti kitus, išsakyti savo nuomonę, mintis ir jausmus. Rašoma įvairiems adresatams: bendraamžiams, vyresniems žmonėms.

Rašymo užduočių kontekstas. 5–6 klasių konkurse mokiniai rašo apie jiems gerai pažįstamus ir aktualius dalykus (bendravimo, laisvalaikio, šeimos, klasės gyvenimo temomis) remdamiesi savo patirtimi – nutikimais, įspūdžiais, išgyvenimais.

Rašymo veiklos pobūdis. Rašoma spontaniškai ir pasirengus. Rašoma reguliariai. Rašymo eiga: planavimas, juodraščio rašymas, juodraščio svarstymas (su draugais ir (arba) mokytoju), redagavimas, pateikimas.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas*.

Tekstų žanrai. Mokomasi rašyti asmeninį laišką, žinutę, kvietimą, skelbimą, sveikinimą. Mokiniai suteikiama galimybių pasirinktinai rašyti išmone grįstus tekstus, imtis tam tikrų kūrybinių bandymų. Jie kuria arba perkuria pasaką, pasakėčią, sakmę, padavimą, eilėraščių.

Kalbos pažinimas

Fonetika. Mokiniai mokosi skirti ir taisyklingai tarti balsius, priebalsius (skardžiuosius, dusliuosius). Mokiniai mokosi rašyti žodžius su painiojamais balsiais bei priebalsiais, su minkštumo ženklu; skirti skardžiuosius ir dusliuosius priebalsius iš klausos; atpažinti priebalsių supanašėjimo atvejus ir taisyklingai tarti bei rašyti. Mokytojas stebi mokinių kalbą ir pasižymi dažnesnes klaidas, atkreipia mokinių dėmesį į daromas kalbos klaidas apibendrinamas atliktas užduotis.

Leksika. Mokiniai, vartodami kalbą, supranta, kad žodis gali būti vartojamas tiesiogine ir perkeltine reikšme, gali būti daugia-reikšmis. Aptariami mokinių kalbai būdingi leksikos normų pažeidimai (semantizmai, barbarizmai). Daug dėmesio kreipiama į mokinių žodyno plėtimo, tikslinimo bei aktyvinimo pratimus. Tiesioginė ir perkeltinė žodžių reikšmės; panašios ir priešingos reikšmės žodžiai; vienodos garsinės sandaros, bet skirtingos reikšmės žodžiai. Mokoma naudotis žodynais (pavyzdžiui, ortografijos).

Morfologija. Mokiniam paaiškinama, kad kiekvienas žodis yra kalbos dalis, kad kalbos dalys yra kaitomos ir nekaitomos. Mokiniai mokosi atpažinti tekste daiktavardį, būdvardį, veiksmažodį,rieveiksmį (būdo, laiko, vietos). Mokiniai mokosi taisyklingai rašyti linksnių (ir įvardžiuotinių formų), asmenų galūnes, veiksmažodžio laikų ir nuosakų priesagas bei galūnes,rieveiksmių (būdo ir laiko, vietos) priesagas, laipsnių priesagas. 5–6 klasės centre išsamiau nagrinėjama: daiktavardžio ir būdvardžio gramatiniai požymiai, šių kalbos dalių lyginimas, kaitymas bei rašyba, daiktavardžio ir būdvardžio vartojimas sakinyje; veiksmažodis: reikšmė, klausimai, bendratis, laikai (reikšmė, asmenavimas), sudarymas su priesagomis ir priešdėliais, skaitymas ir vartojimas kalboje; asmeninių įvardžių vartojimas su veiksmažodžiais. Mokiniai mokosi atskirti reikšmines žodžio dalis: šaknis, priešdėlis, priesaga, galūnė. Mokoma taisyklingos rašybos pagal individualius poreikius.

Sintaksė. Mokiniai mokosi suskirstyti sakinius žodžių junginiais. Mokoma kalbant ir skaitant reikšti tiesioginio, klausiamojo ar skatinamojo (šaukiamojo) sakinio intonaciją, reikšti loginį kirtį. Mokoma skirti pagrindines sakinio dalis ir atkreipiamas dėmesys į žodžius, kurie papildo, paaiškina, praplečia pagrindinių sakinio dalių mintį. Nagrinėjami nesudėtingus pavyzdžius mokosi atpažinti vientisinį ir sudėtinį sakinius. Mokiniai atpažįsta sakinyje kreipinį, mokosi jį skirti. Atliekami sakinių sudarymo ir perdurbimo (išplėtimo, atsakant į klausimus, arba glaudinimo) pratimai. Mokoma derinti žodžius sakinyje. Mokoma taisyklingos skyrybos pagal individualius poreikius.

Stilistika. Mokoma tinkamai pasirinkti kalbinę raišką atsižvelgiant į adresatą (bendramžis, vyresnis žmogus).

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Šiame centre vyrauja pasakojamojo tipo tekstų nagrinėjimas ir kūrimas. Nagrinėjamas veiksmažodžio vaidmuo pasakojime, mokoma kurti pasakojimą laikantis chronologinio principo. Nagrinėjami aprašomojo tipo tekstai: jų komponavimo ypatumai (erdvinio išdėstymo principas: viršus – apačia, kairė – dešinė, arti – toli), būdvardžių, dalyvių, skaitvardžių vartojimas aprašomojo tipo tekste. Mokoma išsakyti savo nuomonę. Nagrinėjamas teksto rišlumas. Mokiniai mokomi suprasti, kad sakinius į visumą sieja teksto tema. Mokiniai nagrinėja, kaip tekstuose siejami sakiniai, ir patys mokomi sieti sakinius vartodami jungtukus, laiko, vietos ir būdorieveiksmius, įvardžius.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Kalbėjimas ir klausymas

Kalbėjimo tikslai. Kalbama atsižvelgiant į tikslą: sudominti (mokoma pasakoti įvykius, nuotykius, sekti pasakas), informuoti (tiksliai perduoti informaciją), išreikšti savo nuomonę. Nagrinėjami privačiojo ir viešojo kalbėjimo panašumai ir skirtumai. Aptariamos pagrindinės kalbos etiketo taisyklės ir mokoma jų laikytis.

Aktyvaus klausymo veikla. Mokoma tikslingai taikyti klausymo strategijas (nusi-teikimas aktyviai klausytis; klausymo tikslo paisymas; informacijos pasižymėjimas). Mokoma gauti grįžtamąją klausymo informaciją (klausimai). Aptariamos netinkamo klausymo-priestastys ir pasekmės.

Kalbėjimo veiklos pobūdis. Kalbama pažįstamiems adresatams neoficialiose situacijose apie gerai žinomus dalykus. Plėtojami dialoginio kalbėjimo gebėjimai.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas*.

Skaitymas, literatūros (kultūros) pažinimas

Tekstų atranka. Pasirenkami tekstai ar jų ištraukos, atsižvelgiant į konkretaus moki-

nio galimybes, polinkius, poreikius.² Skaitomi vertingiausi, kultūrai pažinti svarbūs klasikinės ir šiuolaikinės grožinės literatūros (savo ir kitų tautų) kūriniai (epiniai, lyriniai, draminiai), jaunimui skirta literatūra. Skaitomi vaikams ir paaugliams skirti negrožiniai tekstai. Skaitomi įvairaus pobūdžio (publicistiniai, reklaminiai, informaciniai) ir įvairialypės informacijos tekstai (pavyzdžiui, reklama, nesudėtingos schemas, elektroninis tekstas, internetinių diskusijų forumai). Skaitomi įvairių žanrų negrožiniai tekstai: enciklopedijų, žinytų straipsniai, mokslo populiarieji straipsniai, laišakai, dienoraščiai, atsiminimai.

Šiame konkcentre mokiniai turėtų perskaityti ir aptarti:

- kiekvienos literatūros rūšies kūrinių;
- įvairių literatūros tipų – istorinės, nuotykių ir detektyvinės, komiškosios, fantastinės, populiariosios – kūrinių ištraukų;
  - stambesnės formos kūrinių (romanų, apysakų, dramų) ar jų ištraukų;
  - smulkesnių žanrų kūrinių (apsakymų, eilėraščių, baladžių, poemų) ištraukų.

Nagrinėjamų kūrinių problematika ir vertybės

Tėvynė, tauta, valstybė. Laisvės samprata. Teisės – privilegijos ar pareigos. Tolerancija. Sutarimai ir nesutarimai. Praeities ir šių dienų didvyriai.

² Mokytojo nuožiūra galima pasinaudoti iš skaitomų ir analizuojamų kūrinių sąrašų (žr. Pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008 m.).

Žmogus visatoje. Vertybių skalė. Idealai. Autoritetai. Riteriškumas. Gyvenimo modeliai. Egzistencijos džiaugsmas.

Menas ir menininkai. Kūrybos išraiška. Menininkas ir menu besidomintis žmogus. Literatūros pasaulio įvairovė.

Svajonių mokykla. Mokslas, darbas, pasisekimas.

Jaunystė ir branda. Paauglių kompleksai, problemos ir abejonės. Meilė ir neapykanta. Ištikimybė ir pasiaukojimas. Menas atleisti.

Atotrūkis nuo namų. Sunkus ir lengvas sugrįžimas į šeimą.

Tikrovė ir svajonės. Pinigai. Karjera. Labdara.

Literatūros, kaip meno rūšies, savitumo pažinimas. Šiame konkcentre dėmesys skiriamas literatūros rūšių, tipų, žanrų specifikai pažinti. Skaitomos pasirinkto epo ištraukos, aptariami pasaulio suvokimo ypatumai, epo herojaus savitumas. Mokomasi pagal pavyzdį atpažinti romaną, apsakymą, eilėraščių, dramą.

Literatūra ir kiti menai. Kitos komunikacijos formos. Mokomasi išvelgti literatūros ir kitų menų ryšį: skaitomų kūrinių iliustracijų pavyzdžiai, literatūros kūrinio interpretacija kine ar teatre. Aptariami pasirinkti jaunimui ir plačiajai visuomenei skirtos periodikos leidiniai, televizijos ir radijo laidos, filmai, spektakliai, interneto svetainės (bent po vieną pavyzdį).

Pagrindinės teorinės sąvokos. Mokiniai supažindinami su šiomis sąvokomis: *apsakymas, baladė, dialogas, drama, epas, epika,*

komedija, komizmas, konfliktas, lyrika, lyrinis herojus, monologas, poema, romanas, tragedija, veiksmo eiga, žanras ir pagal galimybes jų vartoseną.

Rašymas

Rašymo tikslai. Mokiniai rašo siekdami įvairių tikslų: sudominti, informuoti kitus, paaiškinti reiškinius, išsakyti savo požiūrį, mintis, išgyvenimus. Rašoma apie gerai žinomus, patirtimi grįstus dalykus pažįstamiems adresatams.

Rašymo užduočių kontekstas. Šiame konkcentre mokiniai rašo apie gana gerai žinomus ir aktualius dalykus (bendravimo, pomėgių, klasės ir mokyklinio gyvenimo, per gimtosios kalbos ir kitų dalykų pamokas nagrinėjamomis temomis). Rašoma remiantis savo patirtimi.

Rašymo veiklos pobūdis. Rašoma spontaniškai ir pasirengus. Rašoma reguliariai. Rašymo eiga: medžiagos kaupimas, planavimas, juodraščio rašymas, juodraščio svarstymas (su draugais ir (arba) mokytoju), redagavimas, pateikimas.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas*.

Tekstų žanrai. Mokiniai mokosi rašyti paisydami žanro reikalavimų. Mokomasi rašyti laišką (asmeninį ir dalykinį), kūrinio veikėjo charakteristiką, kelionių įspūdžius, pasiaiškinimą, reklamą. Mokiniais suteikiama galimybių pasirinktinai rašyti išmone grįstus tekstus, imtis tam tikrų kūrybinių bandymų.

Kalbos pažinimas

Fonetika. Fonetikos žinios taikomos tik praktiškai kalbant ir rašant. Mokytojas stebi mokinių kalbą ir pasižymi dažnesnes tarties ir kirčiavimo klaidas, atkreipia mokinių dėmesį į jas apibendrinamas atliktas užduotis.

Leksika. Mokomasi vengti nevertotinių žodžių. Taip pat išmoktos medžiagos apie žodžius, kurie reiškia daiktus, daiktų požymius ir veiksmus, kartojimas, sisteminimas, apibendrinimas, vartojimas žodžiu bei raštu kuriamuose tekstuose.

Morfologija. Mokomasi praktiškai atpažinti ir skirti kalbos dalis, jų vartojimo tekstuose, buityje; praktiškai taikyti rašybos taisykles. Mokiniai plečia ir gilina turimas žinias apie skaitvardį, įvardį,rieveksmį. Toliau mokomasi taisyklingai rašyti linksnių, asmenų galūnes, veiksmažodžio laikų ir nuosakų priesagas ir galūnes, vietos, būdo, laiko, kiekybėsrieveksmius. Mokomasi atpažinti, vartoti neasmenuojamąsias veiksmažodžio formas (dalyvis, pusdalyvis, padalyvis), dalelytes. Dalelių rašybos mokomasi tik praktiškai. Mokomasi taisyklingai vartoti kalbos dalis (linksnių, laikų, pusdalyvio ir padalyvio vartojimas).

Sintaksė. Mokomasi atpažinti ir vartoti antrininkes sakinio dalis: papildinį, aplinkybes (vietos, laiko, būdo), pažyminius. Mokomasi sudaryti sakinius su kreipiniais, vienuarūšėmis sakinio dalimis, sudarytus sakinius nagrinėti turinio (reikšmės) ir struktūros požiūriu. Ana-

lizuojami vientisiniai ir elementarios sandaros sudėtiniai sakiniai, mokomasi skirti elementarius prijungiamųjų sakinių atvejus (šalutinis sakinytis prijungtas aiškiu jungtuku, eina po pagrindinio sakinio). Sakinių sudarymo pratimai (taikant sakinių struktūrą žyminčias schemas ir naudojant literatūrinę bei praktinę vaizdinę medžiagą), skirti mokytis formuoti, išreikšti ir apibendrinti mintį. Analizuojamos sakinių sudarymo klaidos (netaisyklinga žodžių tvarka, sakinio ribų nepaisymas, netinkamas žodžių derinimas ir kt.). Tiesioginė kalba: bendras supratimas, skaitymas, siekiant raiškumo, intonacinės įvairovės.

Stilistika. Mokiniai mokosi rašyti laikydamiesi bendrųjų stiliaus reikalavimų: aiškumo (paiso taisyklingos žodžių tvarkos, vengiantų pačių žodžių kartojimosi tame pačiame sakinyje), logikos reikalavimų. Mokomasi tinkamai pasirinkti kalbinę raišką atsižvelgiant į tikslą, situaciją (oficiali, neoficiali) ir adresatą (bendraamžis, vyresnis žmogus).

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Analizuodami ir kurdami sakininius ir rašytinius tekstus mokiniai plėtoja teksto kaip vientisos struktūros pažinimą: įžanga susijusi su dėstymu, dėstymas – su pabaiga, pabaiga apibendrina visą tekstą ir susijusi su įžanga. Mokiniai nagrinėja ir mokosi kurti įvairių tipų – pasakojimo, aprašymo, samprotavimo (aiškinimo) – tekstus. Nagrinėjamas teksto rišlumas, vientisumas temos ir pagrindinės minties aspektu. Aptariamos teksto pavadinimo funkcijos. Mokomasi sieti sakinius vartojant siejimo priemo-

nes: jungtukus, dalelytes, įvardžius,rieveksmius, įterpinius.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Kalbėjimas ir klausymas

Kalbėjimo tikslai. Kalbama atsižvelgiant į tikslą: informuoti, sudominti, įtikinti.

Aktyvaus klausymosi veikla. Aptariama įvairaus pobūdžio sakininių tekstų turinys (pagrindinė mintis, keliamos problemos).

Kalbėjimo veiklos pobūdis. Mokomasi kalbėti viešai pagal modelį mokytojui padedant. Mokomasi pristatyti informaciją, atliktą veiklą (gali būti bet kurio mokomojo dalyko). Toliau lavinami dialoginio kalbėjimo gebėjimai: mokomasi dalyvauti pokalbiuose. Mokomasi tikslingai naudotis tinkamomis klausymo ir kalbėjimo strategijomis.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas*.

Skaitymas, literatūros (kultūros) pažinimas

Tekstų atranka. Pasirenkami tekstai ar jų ištraukos, atsižvelgiant į konkretaus mokinio galimybes, polinkius, poreikius.³ Skaitomi vertingiausi, kultūros pažinimui svarbūs įvairių epochų ir laikotarpių, klasikinės bei

³ Mokytojo nuožiūra galima pasinaudoti iš skaitomų ir analizuojamų kūrinių sąrašų (žr. Pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008 m.).

šiulaikinės literatūros kūriniai, jaunimui skirta literatūra, populiariosios literatūros pavyzdžiai. Skaitomi įvairių socialinį kultūrinį kontekstą apimantys įvairaus pobūdžio (publicistiniai, dokumentiniai, reklaminiai, informaciniai) negrožiniai ir įvairialypės informacijos tekstai (pavyzdžiui, elektroninis tekstas, internetinių diskusijų forumai). Skaitomi įvairių žanrų negrožiniai tekstai: viešosios kalbos, pranešimai, interviu, mokslo populiarieji straipsniai, laiški, dienoraščiai, atsiminimai, reklamos.

Šiame konkente mokiniai turėtų perskaityti ir aptarti:

- bent po vieną tautosakos skirtingų rūšių ir žanrų pavyzdį;
- keletą Biblijos ištraukų;
- įvairių literatūros rūšių kūrinių;
- įvairių literatūros epochų kūrinių pavyzdžių;
- stambesnės formos kūrinių (romanų, apysakų, dramų) ar jų ištraukų;
- smulkesnių žanrų kūrinių (apsakymų, eilėraščių, baladžių, poemą).

Nagrinėjamų kūrinių problematika ir vertybės

Kūrinio ir jame pavaizduotos epochos ryšys, istorinė literatūros kaita.

Amžinosios literatūros temos ir motyvai: humanizmas, užuojauta, gyvenimo prasmės ieškojimas, meilės siekimas, patriotizmas, garbė, maištas.

Asmenybės auklėjimo paradoksai. Knygos ir švietimo reikšmė asmenybės formavimuisi. Savianalizė ir saviugda.

Žmogus ir visuomenė.

Žmogus ir pinigai, materialinės vertybės, socialinė padėtis. Pasirinkimo kaina.

Legendų ir magijos pasaulis.

Žmogus ir jo likimas. Bandymai suprasti Dievą ir jo sukurtą pasaulį.

Gyvenimo tragizmas ir išbandymai. Antrasis pasaulinis karas. Žmogaus teisės.

Literatūra ir kiti menai. Kitos komunikacijos formos. Aptariami svarbiausių įvykių ir laiko dvasios atspindžiai nagrinėjamo laikotarpio meno (dailės, muzikos, architektūros) pavyzdžiuose. Literatūra siejama su teatrinio meno elementais, pavyzdžiui, kuriama (įsivaizduojama) literatūros kūrinio inscenizacija arba ekranizacija. Aptariama literatūros kūrinio interpretacija kine ar teatre. Aptariami pasirinkti jaunimui ir plačiajai visuomenei skirtos periodikos leidiniai, televizijos ir radijo laidos, filmai, spektakliai, interneto svetainės (bent po vieną pavyzdį).

Pagrindinės teorinės sąvokos. Pagal mokytojo nuožiūrą ir mokinio galimybes mokiniai turi suprasti ir vartoti literatūros teorijos sąvokas.

Rašymas

Rašymo tikslai. Mokiniai rašo siekdami įvairių tikslų: siekdami sudominti, informuoti, išsiaiškinti ir paaiškinti kitiems procesus,

reiškinius, išsakyti savo požiūrį, mintis, idėjas. Rašoma įvairiems adresatams: bendraamžiams, jaunesniems, vyresniems, pažįstamiems ir nepažįstamiems žmonėms.

Rašymo užduočių kontekstas. Šiame konkente mokiniai rašo apie mokyklos bendruomenės gyvenimo aktualijas, vertybes, kitų dalykų pamokose nagrinėjamus dalykus.

Rašymo veiklos pobūdis. Rašoma spontaniškai ir pasirengus. Rašoma reguliariai. Rašymo eiga: medžiagos kaupimas, planavimas, juodraščio rašymas, juodraščio svarstymas (su draugais ir (arba) mokytoju), redagavimas, pateikimas. Tekstai rašomi ranka ir pagal galimybę tekstų rengykle.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas*.

Tekstų žanrai. Mokiniai mokosi rašyti paisydami žanro reikalavimų. Rašomi asmeninio pobūdžio tekstai: laiškas, dienoraštis; dalykiniai tekstai: gyvenimo aprašymas, prašymas. Mokiniais suteikiama galimybių pasirinktinai imtis tam tikrų kūrybinių bandymų.

Kalbos pažinimas

Leksika. Žodžio reikšmė, žodžių vartojimas tiesiogine ir perkeltine reikšme, daugia-reikšmiai žodžiai, artimos ir priešingos reikšmės žodžiai, jų nagrinėjimas tekste ir vartojimas, sudarant sakinius ir tekstus. Mokomasi sudurtinių žodžių rašybos ir vartojimo kalboje. Mokiniai mokosi naudotis žodynais analizuo-

dami žodžių vartojimą ir plėsdami savo žodyną. Mokiniai mokomi atpažinti tarptautinius žodžius spaudoje ir savo aplinkoje. Mokomasi vengti nevartotinių žodžių.

Morfologija. Pagal poreikius kartojamos kalbos dalys, jų rašyba ir vartosenos normos.

Sintaksė. Mokomasi sakinių skirstymo į klausiamuosius, šaukiamuosius, tiesioginius pagal sakymo būdą (intonaciją), skyrybos ženklų šių sakinių gale. Pagrindinės sakinio dalys (veiksny, tarinys) ir antrininkės sakinio dalys (papildinys, pažyminy, aplinkybės: būdo, laiko ir vietos), jų atpažinimas pagal klausimus ir reikšmę. Plečiamos žinios apie sudėtinius sakinius: mokomasi praktiškai vartoti sudėtinius

jungtukinius ir bejungtukius sakinius. Mokomasi sudėtinių sakinių skyrybos (privalomųjų skyrybos taisyklių). Mokomasi tinkamai cituoti ir skirti citatas. Apibendrinama vientisinio ir sudėtinio sakinio skyryba (praktiškai). Mokomasi laikytis sakinių sudarymo ir siejimo normų.

Stilistika. Mokiniai mokosi rašyti laikydamiesi bendrųjų stiliaus reikalavimų: aiškumo, tikslumo, logikos. Mokomasi tinkamai pasirinkti kalbinę raišką atsižvelgiant į tikslą, situaciją ir adresatą.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Šiame konkretyje ypač daug dėmesio skiriama tekstui kaip visumai komponuoti, samprotaujamojo tipo (aiškinamiesiems ir argumentuojamie-

siems) tekstams rašyti. Mokiniai pagal modelius komponuoja aiškinamuosius tekstus, kurių struktūra pagrįsta loginiais ryšiais (klausimas – atsakymas, teiginys – pavyzdys, priežastis – padarinys). Mokiniai pagal savo galimybes kuria argumentuojamuosius tekstus pagal schemas, pavyzdžius: formuluoja teksto tezę, pagrindinius teiginius, parenka tinkamus argumentus. Nagrinėjamas teksto temos ir pagrindinės minties vientisumas. Aptariamos teksto pavadinimo funkcijos. Nagrinėjamas teksto rišlumas. Mokiniai mokosi vartoti ryšius rodančias siejimo priemones.

BALTARUSIŲ, LENKŲ, RUSŲ, VOKIEČIŲ GIMTOSIOS KALBOS

labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Gimtosios kalbos ugdymo tikslas – sudaryti prielaidas mokiniams ugdytis komunikavimo ir kultūrinę kompetencijas, būtinas kiekvieno žmogaus visaverčiam asmeniniam gyvenimui, sėkmingai mokymosi, visuomeninei ir būsimai profesinei veiklai.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Kad būtų įgyvendintas dalyko ugdymo tikslas, mokiniai:

- ugdosi gebėjimą bendrauti su įvairiais adresatais pažįstamose socialinėse situacijose;
- ugdosi gebėjimą suprantamai reikšti mintis raštu;
- ugdosi sąmoningo skaitymo įgūdžius, gebėjimą suprasti raštu pateiktą informaciją;
- ugdosi poreikį nuolat tobulinti savo kalbinius gebėjimus;

- patiria estetinių išgyvenimų skaitydami grožinės literatūros tekstus, atpažįsta esmines vertybes.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Šioje dalyje nurodoma esminių kiekvienos veiklos srities – kalbėjimo ir klausymo, skaitymo, literatūros (kultūros) pažinimo, rašymo – gebėjimų raida. Gebėjimų aprašas rodo, ką turi gebėti dauguma mokinių, baigiančių tam tikrą ugdymo koncentrą.

1. Klausymas ir kalbėjimas		
5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>1.1. Suprasti sakinį tekstą: atsakyti į klausimus iš klausomo teksto.</p> <p>1.2. Mokytojui padedant pasirengti kalbėti atsižvelgiant į tikslą, adresatą ir bendravimo situaciją (pavyzdžiui, pokalbis namie, per pamoką): pasirinkti tinkamą intonaciją, garsumą, kalbėjimo tempą bei žodyną.</p>	<p>1.1. Suprasti sakinį tekstą: atsakyti į klausimus iš klausomo teksto, glaustai nusakyti klausomo teksto turinį. Atpasakoti girdėtą tekstą pagal planą arba pagal duotus atrامينius žodžius.</p> <p>1.2. Kalbėti atsižvelgiant į tikslą, adresatą ir bendravimo situaciją: stengtis tinkamai pasirinkti žodyną, kontroliuoti kūno kalbą, veido išraišką.</p>	<p>1.1. Suprasti sakinį tekstą: atsakyti į klausimus iš klausomo teksto, nusakyti monologo temą, glaustai atpasakoti, išsakyti savo nuomonę apie klausomo teksto turinį, remiantis patirtimi, teikti grįžtamąją informaciją (užduoti klausimų).</p> <p>1.2. Kalbėti atsižvelgiant į tikslą, adresatą ir bendravimo situaciją: pasirinkti tinkamą leksiką, kontroliuoti kūno kalbą, veido išraišką, stengtis laikytis kalbos etiketo.</p>

1. Klausymas ir kalbėjimas		
5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>1.3. Mokytojui padedant kurti pasakojimą pagal paveikslėlių seriją. Aprašyti daiktą, žmogų arba gyvūną pagal pavyzdį.</p> <p>1.4. Mokytojui padedant bendrauti žodžiu: kalbėti rišliai, normaliu tempu; stengtis laikytis kalbėjimo elgesio taisyklių: pasisveikinti, atsisveikinti ir t. t.</p> <p>1.5. Mokytojui padedant apmąstyti savo kalbėjimo ir klausymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė.</p>	<p>1.3. Stengtis kurti įvairių tipų tekstus: perteikti informaciją, skirti pasakojamojo ir aprašomojo pobūdžio tekstus, kurti nesudėtingos kompozicijos pasakojimus (pavyzdžiui, pagal paveikslėlių seriją arba detalų planą) bei aprašyti daiktą, žmogų arba gyvūną pasinaudojant atraminiais žodžiais.</p> <p>1.4. Bendrauti žodžiu: kalbėti rišliai, nuosekliai, normaliu tempu; mokytojui padedant ištraukti į pokalbį, atsižvelgiant į situaciją; stengtis laikytis kalbėjimo elgesio taisyklių: pasisveikinti, atsisveikinti, dėkoti, atsiprašyti, kreiptis ir t. t.</p> <p>1.5. Mokytojui padedant apmąstyti savo kalbėjimo ir klausymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl.</p>	<p>1.3. Kurti įvairių tipų tekstus: aiškiai perteikti informaciją, suvokti pasakojamojo bei aprašomojo pobūdžio tekstus, kurti nesudėtingos kompozicijos tekstus.</p> <p>1.4. Bendrauti žodžiu: kalbėti rišliai, nuosekliai, savarankiškai, normaliu tempu; ištraukti į pokalbį, atsižvelgiant į situaciją; stengtis laikytis kalbėjimo elgesio taisyklių: pasisveikinti, atsisveikinti, linkėti, dėkoti, atsiprašyti, kreiptis, reikšti pagarbą ir t. t.</p> <p>1.5. Mokytojui padedant apmąstyti savo kalbėjimo ir klausymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl, ką kitąkart reikėtų daryti kitaip.</p>
2. Skaitymas, literatūros ir kultūros pažinimas		
5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>2.1. Pagal galimybę sklandžiai skaityti įvairios tematikos ir žanrų (lyrikos bei epikos) grožinius ir negrožinius tekstus, atitinkančius mokinių amžių. Atsakyti į klausimus apie teksto turinį ir tematiką. Paaiškinti nesudėtingas grožiniame kūrinyje vaizduojamas situacijas remiantis patirtimi. Įvardyti grožinio kūrinio veiksmo vietą, laiką, veikėjus. Pasakyti savo nuomonę apie tekste rašomus dalykus remiantis išpūdžiu, patirtimi.</p>	<p>2.1. Sklandžiai skaityti įvairius grožinius ir negrožinius tekstus, atitinkančius mokinių amžių. Paaiškinti tekste vaizduojamas situacijas remiantis patirtimi, įvairių sričių žiniomis, teksto visuma. Pagal pateiktą modelį apibūdinti grožinio kūrinio vaizduojamojo pasaulio elementus: veiksmo vietą, laiką, veikėjus. Apibūdinti veikėjus (išvaizda, poelgiai). Suskirstyti kūrinių loginėmis dalimis. Atpasakoti tekstą pagal nurodytą planą ar be jo. Aptarti kūrinių iliustracijas. Mokytojui padedant skirti dalykinį ir grožinį tekstą bei eiliuotą ir neeiliuotą tekstą. Pasakyti savo nuomonę apie tekste rašomus dalykus remiantis išpūdžiu, patirtimi, tekstu.</p>	<p>2.1. Sklandžiai ir raiškiai skaityti įvairius grožinius ir negrožinius tekstus, atitinkančius mokinių amžių ir galimybes. Remiantis tiesiogiai pasakytais dalykais, nurodyti teksto temą, konfliktą, formuluoti pagrindinę mintį. Atpažinti aiškiai tekstuose teigiamas visuotines vertybes. Apibūdinti grožinio kūrinio vaizduojamojo pasaulio elementus: veiksmo vietą, laiką, veikėjus. Savarankiškai arba mokytojui padedant sudaryti kūrinių planą. Atpasakoti tekstą arba jo dalį. Skirti dalykinį ir grožinį tekstą bei eiliuotą ir neeiliuotą tekstą, nusakyti būdingiausias jų bruožus ir paskirti. Pasakyti savo nuomonę apie tekste rašomus dalykus remiantis išpūdžiu, patirtimi, tekstu.</p>

2. Skaitymas, literatūros ir kultūros pažinimas		
5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>2.2. Tikrintis teksto suvokimą: skaityti dar kartą (kelis kartus), klausti. Mokytojo klausiamam paaiškinti, kas pasisekė.</p> <p>2.3. Rasti tiesiogiai pasakytą informaciją nurodytame šaltinyje.</p>	<p>2.2. Savarankiškai ar mokytojo padedamam pasirinkti skaitymo strategijas ir jas taikyti.</p> <p>2.3. Rasti informaciją nurodyta tema nurodytuose šaltiniuose. Tinkamai ją atsirinkti pagal pateiktą modelį.</p>	<p>2.2. Pasirinkti skaitymo strategijas ir jas taikyti.</p> <p>2.3. Susirasti informaciją nurodyta tema. Tinkamai ją atsirinkti.</p>
3. Rašymas		
5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>3.1. Pagal pavyzdį stengtis kurti nesudėtingos struktūros tekstus (pavyzdžiui, pasakojimas, daikto arba gyvūno aprašymas, laiškas tėvams, žinutė) atsižvelgiant į adresatą ir rašymo tikslą. Tiksliai žymėti sakinio ribas.</p> <p>3.2. Rengtis rašyti tekstą: mokytojui padedant rinkti faktinę medžiagą, kaupti žodyną, sudaryti planą. Pradėti teksto kūrimą nuo juodraščio naudojantis atraminiais žodžiais.</p> <p>3.3. Stengtis rašyti suprantamai, siekti mintis formuluoti tiksliai ir aiškiai.</p> <p>3.4. Mokytojui padedant tobulinti nurodytą teksto dalį turinio ir taisyklingumo aspektu bei apmąstyti savo rašymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl, ką kitąkart reikėtų daryti kitaip.</p>	<p>3.1. Pagal pavyzdį, paveikslėlių seriją arba sudarytą planą stengtis kurti nesudėtingos struktūros įvairių tipų ir skirtingos paskirties tekstus atsižvelgiant į adresatą, rašymo tikslą ir situaciją.</p> <p>3.2. Rengtis rašyti tekstą: rinkti faktinę medžiagą, kaupti žodyną, sudaryti planą. Mokytojui padedant suvokti rašymo etapus (juodraščio rašymas, parašyto teksto tobulinimas, švarraščio rašymas).</p> <p>3.3. Daugeliu atvejų tinkamai taikyti išmoktas rašybos, skyrybos, gramatikos taisykles, siekti mintis formuluoti tiksliai ir aiškiai.</p> <p>3.4. Mokytojui padedant tobulinti tekstą turinio, kalbinės raiškos ir taisyklingumo aspektais. Apmąstyti savo rašymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl.</p>	<p>3.1. Pagal pavyzdį arba sudarytą planą kurti nesudėtingos struktūros įvairių tipų, žanrų ir skirtingos paskirties tekstus atsižvelgiant į adresatą, rašymo tikslą ir situaciją.</p> <p>3.2. Suvokti teksto rašymo eigą ir stengtis jos laikytis.</p> <p>3.3. Daugeliu atvejų tinkamai taikyti išmoktas rašybos, skyrybos, gramatikos taisykles, siekti mintis formuluoti tiksliai ir aiškiai.</p> <p>3.4. Mokytojui padedant tobulinti tekstą ar nurodytą jo dalį turinio, kalbinės raiškos, struktūros ir taisyklingumo aspektais. Apmąstyti savo rašymo veiklą: paaiškinti, kas pasisekė, kas ne, kodėl, ką kitąkart reikėtų daryti kitaip.</p>

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Kalbėjimas ir klausymas

Kalbėjimo tikslai. Kalbama atsižvelgiant į tikslą: sudominti (mokomasi pasakoti įvykius, nuotykius, sekti pasakas), informuoti (tiksliai perduoti informaciją), išreikšti savo nuomonę.

Aktyvaus klausymosi veikla. Aptariama klausymosi svarba bendraujant, mokomasi naudotis mokytojo pasiūlytomis klausymosi strategijomis. Mokytojui padedant kuriamos tinkamo klausymosi taisyklės ir mokomasi jų laikytis.

Kalbėjimo veiklos pobūdis. Mokomasi tinkamai dalyvauti neoficialiuose pokalbiuose, atsakyti į klausimus, formuluoti klausimą.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas*.

Skaitymas, literatūros (kultūros) pažinimas

Tekstų atranka. Pasirenkami tekstai ar jų ištraukos, atsižvelgiant į konkretaus mokinio galimybes, polinkius, poreikius.⁴ Svarbu, kad būtų skaitomi vertingiausi, kultūrai pažinti

⁴ Mokytojo nuožiūra galima pasinaudoti iš skaitomų ir analizuojamų kūrinių sąrašų (žr. Pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008 m.).

svarbūs tautosakos, klasikinės ir šiuolaikinės literatūros (savo ir kitų tautų) kūriniai. Taip pat skaitomi mokinių suvokimo galimybes ir jų kaip skaitytojų įvairius poreikius atitinkantys negrožiniai (publicistiniai, dokumentiniai, informaciniai) ir įvairialypės informacijos (pavyzdžiui, filmas, reklama, paveikslėlių istorija, elektroninis tekstas, žemėlapis) tekstai.

Šiame konkreste mokiniai turėtų perskaityti ir aptarti:

- kiekvienos literatūros rūšies kūrinių ištraukų;
- stambesnės formos kūrinių (romanų, apysakų) ištraukų;
- smulkesnių žanrų kūrinių (smulkiosios tautosakos, sakmių, padavimų, tautosakinių ir literatūrinių pasakų, apsakymų, eilėraščių ir kt.).

Nagrinėjamų kūrinių problematika ir vertybės

Namai. Šeima. Vaikų ir suaugusiųjų pasaulis.

Kelionių būdai ir tikslai. Kelionių suvenyrai. Prisiminimai.

Vaikas ir jo draugai.

Pažink save. Išlik tvirtas kiekvieną dieną. Svajonės. Trūkumai ir teigiamosios ypatybės. Aš ir kiti.

Mokykla. Atsakomybė.

Gimtinė. Tėvynė. Tėvynės simbolika.

Žmogaus ir gamtos dermė.

Kasdienybės stebuklai, sapnai, svajonės, vaizduotė.

Literatūros, kaip meno rūšies, savitumo pažinimas. Šiame konkreste formuojamas literatūros kaip išmonės, vaizduojamojo pasaulio sąlygiškumo suvokimas. Aptariama smulkioji tautosaka, jos savitumas. Skaitomos liaudies pasakos, aptiriamos pagrindinės etinės vertybės. Skaitomos ir aptiriamos literatūrinės pasakos, mokomasi apibūdinti literatūrinių pasakų personažus. Skaitant ir aptariant poezijos tekstus mokomasi atkreipti dėmesį į eiliuotą formą, skambumą, nuotaiką.

Literatūra ir kiti menai. Kitos komunikacijos formos. Ugdomas knygos kaip literatūros pateikimo formos supratimas. Mokomasi apibūdinti perskaitytą knygą: pasakyti jos autorių, pavadinimą.

Mokomasi įžvelgti literatūros ir kitų menų ryšius: aptariama dainomis tapusių eilėraščių, skaitomų kūrinių ir iliustracijų sąsajos. Aptariama pasirinkti vaikams skirtos periodikos leidiniai, televizijos ir radijo laidos, filmai, spektakliai, interneto svetainės (bent po vieną pavyzdį).

Rašybinio teksto kūrimas (rašymas)

Rašymo tikslai. Mokiniai rašo siekdami įvairių tikslų: sudominti, informuoti kitus, išsakyti savo nuomonę, mintis ir jausmus. Ra-

šoma įvairiems adresatams: bendraamžiams, vyresniems žmonėms.

Rašymo užduočių kontekstas. 5–6 klasių koncentre mokiniai rašo apie jiems gerai pažįstamus ir aktualius dalykus (bendravimo, laisvalaikio, šeimos, klasės gyvenimo temomis) remdamiesi savo patirtimi – nutikimais, įspūdžiais, išgyvenimais.

Rašymo veiklos pobūdis. Rašoma spontaniškai ir pasirengus. Rašoma reguliariai. Rašymo eiga: planavimas, juodraščio rašymas, juodraščio svarstymas (su draugais ir (arba) mokytoju), redagavimas, pateikimas.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas*.

Tekstų žanrai. Mokomasi rašyti asmeninį laišką, žinutę, kvietimą, skelbimą, sveikinimą. Mokiniais suteikiama galimybių imtis tam tikrų kūrybinių bandymų, pavyzdžiui, jie kuria arba perkuria pasaką.

Kalbos pažinimas

Fonetika. Mokiniai mokosi skirti ir taisyklingai tarti balsius, priebalsius (skardžiuosius, dusliuosius). Mokiniai mokosi rašyti žodžius su painiojamais balsiais bei priebalsiais, su minkštumo ženklų; skirti skardžiuosius ir dusliuosius priebalsius iš klausos; atpažinti priebalsių supanašėjimo atvejus ir taisyklingai tarti bei rašyti. Mokytojas stebi mokinių kalbą ir pasižymi dažnesnes klaidas, atkreipia mokinių dėmesį į daromas kalbos klaidas apibendrinamas atliktas užduotis.

Leksika. Aptariamą mokinių kalbai būdingi leksikos normų pažeidimai. Daug dėmesio kreipiama į mokinių žodyno plėtimo, tikslinimo bei aktyvinimo pratimus. Tiesioginė ir perkeltinė žodžių reikšmė, panašios ir priešingos reikšmės žodžiai, vienodos garsinės sandaros, bet skirtingos reikšmės žodžiai. Mokoma naudotis žodynais (pavyzdžiui, ortografijos).

Morfologija. Mokiniais paaiškinama, kad kiekvienas žodis yra kalbos dalis, kad kalbos dalys yra kaitomos ir nekaitomos. Mokiniai mokosi pagal pavyzdį, užduodant klausimus atpažinti tekste daiktavardį, būdvardį, veiksmažodį,rieveiksmį (būdo, laiko, vietos), bet nereikalaujama vartoti šių sąvokų. Pagal duotą modelį mokiniai mokosi taisyklingai rašyti linksnių (ir įvardžiutinių formų), asmenų galūnes, veiksmažodžio laikų ir nuosakų priesagas bei galūnes,rieveiksmių (būdo ir laiko, vietos) priesagas, laipsnių priesagas. Mokomasi taisyklingos rašybos pagal individualius poreikius.

Sintaksė. Mokiniai mokosi suskirstyti sakinius žodžių junginiais. Mokomasi kalbant ir skaitant reikšti tiesioginio, klausiamojo ar skatinamojo (šaukiamojo) sakinio intonaciją, reikšti loginę kirtį. Mokomasi skirti pagrindines sakinio dalis ir atkreipiamas dėmesys į žodžius, kurie papildo, paaiškina, praplečia pagrindinių sakinio dalių mintį. Nagrinėdami nesudėtingus pavyzdžius mokosi atpažinti vientisinį ir sudėtinį sakinius. Mokiniai atpažįsta sakinyje kreipinį, mokosi jį skirti. Atliekami

sakinių sudarymo ir perdirbimo (išplėtimo, atsakant į klausimus, arba glaudinimo) pratimai. Mokomasi derinti žodžius sakinyje. Mokomasi taisyklingos skyrybos pagal individualius poreikius.

Stilistika. Mokomasi tinkamai pasirinkti kalbinę raišką atsižvelgiant į adresatą (bendraamžis, vyresnis žmogus).

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Šiame koncentre vyrauja pasakojamojo tipo tekstų nagrinėjimas ir kūrimas. Nagrinėjamas veiksmažodžio vaidmuo pasakojime, mokomasi kurti pasakojimą laikantis chronologinio principo. Nagrinėjami aprašomojo tipo tekstai: jų komponavimo ypatumai (erdvinio išdėstymo principas: viršus – apačia, kairė – dešinė, arti – toli). Mokomasi išsakyti savo nuomonę. Nagrinėjamas teksto rišlumas. Mokiniai mokosi suprasti, kad sakinius į visumą sieja teksto tema. Mokiniai nagrinėja, kaip tekstuose siejami sakiniai, ir patys mokosi sieti sakinius.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Kalbėjimas ir klausymas

Kalbėjimo tikslai. Kalbama atsižvelgiant į tikslą: sudominti (mokomasi pasakoti įvykius, nuotykius, sekti pasakas), informuoti (tiksliai perduoti informaciją), išreikšti savo nuomonę. Nagrinėjami privačiojo ir viešojo

kalbėjimo panašumai ir skirtumai. Aptariamos pagrindinės kalbos etiketo taisyklės ir mokomasi jų laikytis.

Aktyvaus klausymo veikla. Mokomasi tikslingai taikyti klausymo strategijas (nusi-teikimas aktyviai klausytis; klausymo tikslo paisymas; informacijos pasižymėjimas). Mokomasi gauti grįžtamąją klausymo informaciją (klausimai). Aptariamos netinkamo klausymo si priežastys ir pasekmės.

Kalbėjimo veiklos pobūdis. Kalbama pažįstamiems adresatams neoficialiose situacijose apie gerai žinomus dalykus. Plėtojami dialoginio kalbėjimo gebėjimai.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas*.

Skaitymas, literatūros (kultūros) pažinimas

Tekstų atranka. Pasirenkami tekstai ar jų ištraukos, atsižvelgiant į konkretaus mokinio galimybes, polinkius, poreikius⁵. Skaitomi vertingiausi, kultūrai pažinti svarbūs klasikinės ir šiuolaikinės grožinės literatūros (savo ir kitų tautų) kūriniai (epiniai, lyriniai, dramatiniai), jaunimui skirta literatūra. Skaitomi vaikams ir paaugliams skirti negrožiniai tekstai. Skaitomi įvairaus pobūdžio (publicistiniai, reklaminiai, informaciniai) ir įvairialypės informacijos tekstai (pavyzdžiui, reklama,

nesudėtingos schemas, elektroninis tekstas, internetinių diskusijų forumai). Skaitomi įvairių žanrų negrožiniai tekstai: enciklopedijų, žinytų straipsniai, mokslo populiarieji straipsniai, laiškai, dienoraščiai, atsiminimai.

Šiame konkcentre mokiniai turėtų perskai-tyti ir aptarti:

- kiekvienos literatūros rūšies kūrinių;
- įvairių literatūros tipų – istorinės, nuo-tykių ir detektyvinės, komiškosios, fantastinės, populiariosios – kūrinių ištraukų;
- stambesnės formos kūrinių (romanų, apysakų, dramų) ar jų ištraukų;
- smulkesnių žanrų kūrinių (apsakymų, eilėraščių, baladžių, poemų) ištraukų.

Nagrinėjamų kūrinių problematika ir vertybės

Tėvynė, tauta, valstybė. Laisvės samprata. Teisės – privilegijos ar pareigos. Praeities ir šių dienų didvyriai.

Vertybių skalė. Idealai. Autoritetai. Gyve-nimo modeliai.

Menininkas ir menu besidomintis žmogus. Literatūros pasaulio įvairovė.

Svajonių mokykla. Mokslas, darbas, pasi-sekimas.

Jaunystė ir branda. Paauglių kompleksai, problemos ir abejonės.

Šeimoje.

Tikrovė ir svajonės. Pinigai. Karjera. Lab-dara.

Literatūros, kaip meno rūšies, savitumo pažinimas. Šiame konkcentre dėmesys skiria-mas literatūros rūšių specifikai pažinti. Mo-komasi pagal pavyzdį atpažinti prozą, lyriką, dramą. Skaitomos pasirinkto epo ištraukos, aptariami pasaulio suvokimo ypatumai, epo herojaus savitumas.

Literatūra ir kiti menai. Kitos komuni-kacijos formos. Mokomasi išvelgti literatūros ir kitų menų ryšį: skaitomų kūrinių iliustracijų pavyzdžiai, literatūros kūrinio interpretacija kine ar teatre. Aptariama pasirinkti jaunimui ir plačiajai visuomenei skirtos periodikos leidiniai, televizijos ir radijo laidos, filmai, spektakliai, interneto svetainės (bent po vieną pavyzdį).

Rašymas

Rašymo tikslai. Mokiniai rašo siekdami įvairių tikslų: sudominti, informuoti kitus, paaiškinti reiškinius, išsakyti savo požiūrį, mintis, išgyvenimus. Rašoma apie gerai žinomus, patirtimi grįstus dalykus pažįstamiems adresatams.

Rašymo užduočių kontekstas. Šiame konkcentre mokiniai rašo apie gana gerai žino-mus ir aktualius dalykus (bendravimo, pomė-gių, klasės ir mokyklinio gyvenimo, per gim-tosios kalbos ir kitų dalykų pamokas nagrinė-jamomis temomis). Rašoma remiantis savo patirtimi.

Rašymo veiklos pobūdis. Rašoma spon-

⁵ Mokytojo nuožiūra galima pasinaudoti iš skaitomų ir analizuojamų kūrinių sąrašų (žr. Pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008 m.).

taniškai ir pasirengus. Rašoma reguliariai. Rašymo eiga: medžiagos kaupimas, planavimas, juodraščio rašymas, juodraščio svarstymas (su draugais ir (arba) mokytoju), redagavimas, pateikimas.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas*.

Tekstų žanrai. Mokiniai mokosi rašyti paisydami žanro reikalavimų. Mokomasi rašyti laišką (asmeninį ir dalykinį), kūrinio veikėjo charakteristiką, kelionių išpūdžius, pasiaiškinimą, reklamą. Mokiniais suteikiama galimybių imtis tam tikrų kūrybinių bandymų.

Kalbos pažinimas

Fonetika. Fonetikos žinios taikomos tik praktiškai kalbant ir rašant. Mokytojas stebi mokinių kalbą ir pasižymi dažnesnes tarties ir kirčiavimo klaidas, atkreipia mokinių dėmesį į jas apibendrinamas atliktas užduotis.

Leksika. Mokomasi vengti nevartotinių žodžių. Taip pat išmoktos medžiagos apie žodžius, kurie reiškia daiktus, daiktų požymius ir veiksmus, kartojimas, sisteminimas, apibendrinimas, vartojimas žodžiu bei raštu kuriamuose tekstuose.

Morfologija. Pagal mokytojo duotas nuorodas mokomasi praktiškai atpažinti ir skirti kalbos dalis, jų vartojimą tekstuose, buityje; praktiškai taikyti rašybos taisykles. Mokiniai plečia ir gilina turimas žinias apie kalbos dalis. Toliau pagal pavyzdį mokomasi taisyklingai ra-

šyti linksnių, asmenų galūnes, veiksmažodžio laikų ir nuosakų priesagas ir galūnes, vietos, būdo, laiko, kiekybėsrieveiksmius. Mokomasi taisyklingai vartoti kalbos dalis (linksnių, laikų, pusdalyvio ir padalyvio vartojimas).

Sintaksė. Mokomasi atpažinti ir vartoti antrininkes sakinio dalis: papildinį, aplinkybes (vietos, laiko, būdo), pažyminius. Mokomasi sudaryti sakinius su kreipiniais, sudarytus sakinius nagrinėti turinio (reikšmės) ir struktūros požiūriu. Sakinių sudarymo pratimai (taikant sakinių struktūrą žyminčias schemas ir naudojant literatūrinę bei praktinę vaizdinę medžiagą), mokyti formuoti, išreikšti ir apibendrinti mintį. Analizuojamos sakinių sudarymo klaidos (netaisyklinga žodžių tvarka, sakinio ribų nepaisymas, netinkamas žodžių derinimas ir kt.). Tiesioginė kalba: bendras supratimas, skaitymas, siekiant raiškumo, intonacinės įvairovės.

Stilistika. Mokiniai mokosi rašyti laikydamiesi bendrųjų stiliaus reikalavimų: aiškumo (paiso taisyklingos žodžių tvarkos, vengiant pačių žodžių kartojimosi tame pačiame sakinyje), logikos reikalavimų. Mokomasi tinkamai pasirinkti kalbinę raišką atsižvelgiant į tikslą, situaciją (oficiali, neoficiali) ir adresatą (bendraamžis, vyresnis žmogus).

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Analizuodami ir kurdami sakytinius ir rašytinius tekstus mokiniai plėtoja teksto kaip vientisos struktūros pažinimą: įžanga susijusi su dėstymu, dėstymas – su pabaiga, pabaiga apiben-

drina visą tekstą ir susijusi su įžanga. Nagrinėjamas teksto rišlumas, vientisumas temos ir pagrindinės minties aspektu. Aptariamos teksto pavadinimo funkcijos. Mokomasi sieti sakinius.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Kalbėjimas ir klausymas

Kalbėjimo tikslai. Kalbama atsižvelgiant į tikslą: informuoti, sudominti, įtikinti.

Aktyvaus klausymosi veikla. Aptariama įvairaus pobūdžio sakytinių tekstų turinys (pagrindinė mintis, keliamos problemos).

Kalbėjimo veiklos pobūdis. Mokomasi kalbėti viešai pagal modelį mokytojui padedant. Mokomasi pristatyti informaciją, atliktą veiklą (gali būti bet kurio mokomojo dalyko). Toliau lavinami dialoginio kalbėjimo gebėjimai: mokomasi dalyvauti pokalbiuose. Mokomasi tikslingai naudotis tinkamomis klausymo ir kalbėjimo strategijomis.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas*.

Skaitymas, literatūros (kultūros) pažinimas

Tekstų atranka. Pasirenkami tekstai ar

jų ištraukos, atsižvelgiant į konkretaus mokinio galimybes, polinkius, poreikius⁶. Skaitomi vertingiausi, kultūros pažinimui svarbūs įvairių epochų ir laikotarpių, klasikinės bei šiuolaikinės literatūros kūriniai, jaunimui skirta literatūra, populiariosios literatūros pavyzdžiai. Skaitomi įvairių socialinių kultūrinių kontekstą apimantys įvairaus pobūdžio (publicistiniai, dokumentiniai, reklaminiai, informaciniai) negrožiniai ir įvairialypės informacijos tekstai (pavyzdžiui, elektroninis tekstas, internetinių diskusijų forumai). Skaitomi įvairių žanrų negrožiniai tekstai: pranešimai, interviu, mokslo populiarieji straipsniai, laišškai, dienoraščiai, atsiminimai, reklamos.

Šiame konkreste mokiniai turėtų perskaityti ir aptarti:

- bent po vieną tautosakos skirtingų rūšių ir žanrų pavyzdį;
- keletą Biblijos ištraukų;
- įvairių literatūros rūšių kūrinių ištraukų;
- įvairių literatūros epochų kūrinių ištraukų pavyzdžių;
- stambesnės formos kūrinių (romanų, apysakų, dramų) ištraukų;
- smulkesnių žanrų kūrinių (apsakymų, eilėraščių, baladžių).

Nagrinėjamų kūrinių problematika ir vertybės

Dabartis ir praeitis (skirtingos epochos). Vertybės, pasaulėžiūra.

⁶ Mokytojo nuožiūra galima pasinaudoti iš skaitomų ir analizuojamų kūrinių sąrašų (žr. Pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008 m.).

Literatūros amžinosios temos ir motyvai, pavyzdžiui, užuojauta, gyvenimo prasmės ieškojimas, meilės siekimas, patriotizmas, garbė, maištas.

Literatūra ir kiti menai. Kitos komunikacijos formos. Aptariami svarbiausių įvykių ir laiko dvasios atspindžiai nagrinėjamo laikotarpio meno (dailės, muzikos, architektūros) pavyzdžiuose. Literatūra siejama su teatrinio meno elementais, pavyzdžiui, kuriama (įsivaizduojama) literatūros kūrinio inscenizacija arba ekranizacija. Aptariama literatūros kūrinio interpretacija kine ar teatre. Aptariama pasirinkti jaunimui ir plačiajai visuomenei skirtos periodikos leidiniai, televizijos ir radijo laidos, filmai, spektakliai, interneto svetainės (bent po vieną pavyzdį).

Rašymas

Rašymo tikslai. Mokiniai rašo siekdami įvairių tikslų: siekdami sudominti, informuoti, išsiaiškinti ir paaiškinti kitiems procesus, reiškinius, išsakyti savo požiūrį, mintis, idėjas. Rašoma įvairiems adresatams: bendraamžiams, jaunesniems, vyresniems, pažįstamiems ir nepažįstamiems žmonėms.

Rašymo užduočių kontekstas. Šiame konkreste mokiniai rašo apie mokyklos bendruomenės gyvenimo aktualijas, vertybes, kitų dalykų pamokose nagrinėjamus dalykus.

Rašymo veiklos pobūdis. Rašoma spon-

taniškai ir pasirengus. Rašoma reguliariai. Rašymo eiga: medžiagos kaupimas, planavimas, juodraščio rašymas, juodraščio svarstymas (su draugais ir (arba) mokytoju), redagavimas, pateikimas. Tekstai rašomi ranka ir pagal galimybę tekstų rengykle.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Žr. *Kalbos pažinimas*.

Tekstų žanrai. Mokiniai mokosi rašyti paisydami žanro reikalavimų. Rašomi asmeninio pobūdžio tekstai: laiškas, dienoraštis; dalykiniai tekstai: gyvenimo aprašymas, prašymas. Mokiniais suteikiama galimybių pasirinktinai imtis tam tikrų kūrybinių bandymų.

Kalbos pažinimas

Fonetika. Fonetikos žinios taikomos tik praktiškai kalbant ir rašant. Mokytojas stebi mokinių kalbą ir pasižymi dažnesnes tarties ir kirčiavimo klaidas, atkreipia mokinių dėmesį į jas apibendrinamas atliktas užduotis.

Leksika. Žodžio reikšmė; žodžių vartojimas tiesiogine ir perkeltine reikšme; daugia-reikšmiai žodžiai, artimos ir priešingos reikšmės žodžiai, jų nagrinėjimas tekste ir vartojimas, sudarant sakinius ir tekstus. Mokomasi sudurtinių žodžių rašybos ir vartojimo kalboje. Mokiniai mokosi naudotis žodynais, analizuodami žodžių vartojimą ir plėsdami savo žodyną. Mokomasi vengti nevertotinų žodžių.

Morfologija. Pagal poreikius kartojamos kalbos dalys, jų rašyba ir vartosenos normos.

Sintaksė. Mokomasi sakinių skirstymo į klausiamuosius, šaukiamuosius, tiesioginius pagal sakymo būdą (intonaciją), skyrybos ženklų šių sakinių gale. Pagrindinės sakinio dalys (veiksny, tarinys) ir antrininkės sakinio dalys (papildinys, pažyminy, aplinkybės: būdo, laiko ir vietos), jų atpažinimas pagal klausimus ir reikšmę. Tiesioginė kalba: bendras supratimas, skaitymas, siekiant raiškumo, intonacinės įvairovės. Mokomasi laikytis sakinių sudarymo ir siejimo normų.

Stilistika. Mokiniai mokosi rašyti laikydamiesi bendrųjų stiliaus reikalavimų: aiškumo, tikslumo, logikos. Mokomasi tinkamai pasirinkti kalbinę raišką atsižvelgiant į tikslą, situaciją ir adresatą.

Teksto struktūra ir tekstų tipai. Šiame konkente ypač daug dėmesio skiriama tekstui kaip visumai komponuoti. Mokiniai pagal modelius komponuoja aiškinamuosius tekstus, kurių struktūra pagrįsta loginiais ryšiais (klausimas – atsakymas, teiginys – pavyzdys,

priežastis – padarinys). Mokiniai pagal savo galimybes kuria argumentuojamuosius tekstus pagal schemas, pavyzdžius: formuluoja teksto tezę, pagrindinius teiginius, parenka tinkamus argumentus. Nagrinėjamas teksto temos ir pagrindinės minties vientisumas. Aptariamos teksto pavadinimo funkcijos. Nagrinėjamas teksto rišlumas. Mokiniai mokosi vartoti ryšius rodančias siejimo priemones.

LIETUVIŲ VALSTYBINĖ KALBA

žemų intelektualinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniam

UGDYMO TIKSLAS

Lietuvių valstybinės kalbos, kaip moko-
mojo dalyko, ugdymo tikslas – atsižvelgiant
į mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius,
kalbinę, kultūrinę ir socialinę patirtį, sudaryti
tinkamas sąlygas įgyti komunikavimo lietuvių
kalba kompetencijos pagrindus.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekama, kad žemų intelektualinių gebė-
jimų (riboto intelekto) 5–10 klasių mokiniai:

- mokytusi bendrauti lietuvių kalba as-
meninio ir viešojo gyvenimo situacijose bei
mokymosi aplinkoje;
- ugdytusi sakytinę kalbą: gebėjimą ben-
drauti su bendraamžiais ir kitais savo aplinkos
žmonėmis įprastose kasdienio gyvenimo ir
mokymosi situacijose;
- ugdytusi rašytinę kalbą: pagal galimy-
bes lavintusi aiškaus ir taisyklingo rašymo įgū-
džius, mokytusi perteikti informaciją, reikšti
mintis ir jausmus rašytine kalba;
- ugdytusi sąmoningo skaitymo įgūdžius,
gebėjimą suvokti informacijos šaltinių svarbą,

pagal galimybes gebėtų rasti reikiamą rašytinę
informaciją ir ja naudotis;

- ugdytusi poreikį tobulinti savo kalbi-
nius gebėjimus;
- pagal galimybes ir išgales domėtusi
lietuvių kalba ir kultūra, kad sėkmingai socia-
lizuotusi: įgytų bendravimo įgūdžių, dalyvautų
mokymosi, mokyklos bendruomenės veikloje,
vėliau galėtų įsitraukti į darbinę veiklą.

Valstybinės kalbos ugdymo tikslas ir užda-
viniai orientuoja į komunikavimo ne gimtąja
kalba gebėjimų ugdymą bei jiems reikalingų
lietuvių kalbos ir sociokultūrinių žinių plėto-
jimą. Šiose rekomendacijose, kaip ir bendro-
joje programoje, lietuvių valstybinės kalbos
ugdymo turinys apibrėžiamas koncentrais kas
dvi klasės: 5–6, 7–8, 9–10 klasės, tačiau atsi-
žvelgiant į individualius mokinių ugdymosi
poreikius, ugdymo turinys gali būti lanksčiai
pritaikomas griežtai nesilaikant pateikiamų
koncentrų. Ugdymo turinį sudaro programoje
iš dalies atskirtos, bet ugdymo procese inte-
gruojamos kalbinės veiklos sritys:

- klausymas (sakytinio teksto suvoki-
mas);
- kalbėjimas (sakytinio teksto kūrimas);

- skaitymas (skaitymo technika, rašyti-
nio teksto suvokimas);
- rašymas (rašymo technika, rašytinio
teksto kūrimas).

Specialiųjų ugdymosi poreikių žemų inte-
lektinių gebėjimų mokinių ugdymui svarbios
visos keturios kalbinės veiklos rūšys. Ypač
svarbus *klausymas ir kalbėjimas*, nes gyvenant
ne gimtosios kalbos aplinkoje labai svarbu ne
tik išmokti įdėmiai klausytis ir suprasti, kas
sakoma ar pasakyta, bet ir gebėti atitinkamai
reaguoti, komunikacijai naudoti verbalines ir
neverbalines priemones.

Skaitymas pagrindinio ugdymo pakopoje
apima dvi sritis:

- skaitymo techniką ir rašytinio teksto
suvokimą (sąmoningą skaitymą);
- sociokultūrinės žinias (Lietuvos kultū-
ros (literatūros) pažinimą).

Rašymas pagrindinio ugdymo klasėse taip
pat apima dvi sritis:

- rašymo techniką;
- rašytinių tekstų kūrimą, remiantis
įgytomis kalbos sandaros, rašybos ir skyrybos
praktinėmis žiniomis bei jų supratimu.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Šiame skyriuje pateikiama visų veiklos sričių – klausymo, kalbėjimo, skaitymo ir

kultūros (literatūros) pažinimo, rašymo – gebėjimų raida. Gebėjimų aprašas labai apibendrintai nurodo, ką galėtų gebėti baigdamas tam tikrą koncentrą specialiųjų poreikių žemų inte-

lektinių gebėjimų mokinys, jei jam yra suteikta reikiama vaizdinė, garsinė ir kt. parama.

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Klausymas	<p>1.1. Suprasti esmę, kai kalbama aiškiai artikuliuojant bendrine kalba nesudėtingomis konstrukcijomis (dialogu ar monologu) apie gerai žinomus dalykus, su kuriais nuolat susiduriama įprastose kasdienėse situacijose.</p> <p>1.2. Suprasti nesudėtingus pokalbius, kuriuose pats dalyvauja, žinomomis temomis, kai kalbama aiškiai artikuliuojama bendrine kalba.</p> <p>1.3. Suprasti paprastas instrukcijas ir skelbimus, vadovautis jais, kai informacija pakartojama kelis kartus.</p> <p>1.4. Suprasti televizijos, radijo laidų vaikams ir specialiai parengtų klausymo įrašų esmę ir svarbias detales, kai kalbama pakankamai lėtai ir aiškiai.</p>	<p>1.1. Suprasti nesudėtingą faktinę informaciją kasdienėmis temomis, skirti esmę ir specifines detales, kai natūraliu tempu kalbama (dialogu ar monologu) bendrine kalba.</p> <p>1.2. Suprasti nesudėtingus pokalbius žinomomis temomis.</p> <p>1.3. Suprasti instrukcijas, kaip naudotis buitiniiais įrenginiais, ir skelbimus, vadovautis jais, kai informacija pateikiama du kartus.</p> <p>1.4. Suprasti dalį klausomų žiniasklaidos tekstų žinomomis temomis, kai aiškiai kalbama bendrine kalba.</p>	<p>1.1. Suprasti nesudėtingo teksto konkrečiomis temomis pagrindines mintis, kai kalbama bendrine kalba.</p> <p>1.2. Suprasti pokalbius ir juose pačiam dalyvauti.</p> <p>1.3. Suprasti skelbimus, instrukcijas ir pranešimus konkrečiomis temomis, kai normaliu tempu kalbama bendrine kalba.</p> <p>1.4. Suprasti daugelį klausomų žiniasklaidos tekstų, kai aiškiai kalbama bendrine kalba.</p>
2. Kalbėjimas	<p>2.1. Kalbėti žinomomis temomis atliekant nurodytus kalbos veiksmus: užmegzti, tęsti ir užbaigti pokalbį žinoma tema.</p>	<p>2.1. Palaikyti pokalbį, atliekant nurodytus kalbos veiksmus.</p>	<p>2.1. Plėtojami anksčiau įgyti kalbėjimo gebėjimai: užmegzti, palaikyti ir tęsti pokalbį.</p>

<p>2. Kalbėjimas</p>	<p>2.2. Trumpai pasakoti (kurti monologą) ar dalyvauti pokalbyje apie kasdienę veiklą, artimiausius planus, pomėgius.</p> <p>2.3. Remiantis konkrečia asmenine patirtimi reikšti savo nuomonę, apibūdinti daiktus, asmenis, įvykius; paaiškinti labai gerai žinomų veikslių, reiškinų priežastis.</p> <p>2.4. Naudotis nurodytomis kalbėjimo ir kompensavimo strategijomis.</p>	<p>2.2. Apibūdinti patirtus dalykus, jų sukeltus išpūdžius, emocijas.</p> <p>2.3. Diskutuoti gerai žinomomis temomis. Reikšti ir elementariai pagrįsti savo nuomonę, vertinti.</p> <p>2.4. Naudotis nurodytomis arba pasirinktomis kalbėjimo ir kompensavimo strategijomis.</p>	<p>2.2. Pasakoti, samprotauti apie patirtus dalykus, juos vertinti.</p> <p>2.3. Kalbant remtis įgytomis sociokultūrinėmis žiniomis, komentuoti, reikšti ir pagrįsti savo nuomonę, vertinti.</p> <p>2.4. Naudotis asmeniškai tinkamomis kalbėjimo ir kompensavimo strategijomis.</p>
<p>3. Skaitymas</p>	<p>3.1. Skaityti ir suprasti nesudėtingus negrožinius tekstus (ištraukas), tematika ir problematika artimus vaiko patirčiai ir atitinkančius mokinio kalbos mokėjimo lygį.</p> <p>3.2. Suprasti tekstus, kuriuose vyrauja pasakojimas, aprašymas, aiškinimas, pateikiama nuomonių, gebėti jas įvardyti.</p> <p>3.3. Atsižvelgiant į skaitymo tikslą, naudotis mokytojo pasiūlytomis skaitymo strategijomis.</p> <p>3.4. Orientuotis knygoje, laikraštyje, žurnale, internete. Atrinkti reikiamą informaciją pagal nuorodas.</p>	<p>3.1. Skaityti ir suprasti nesudėtingus negrožinius tekstus (ištraukas), apimančius platesnį socialinį kultūrinį kontekstą.</p> <p>3.2. Suprasti įvairaus pobūdžio tekstus, kuriuose yra skirtingų faktų, nuomonių; gebėti skirti faktus ir nuomones, jas vertinti.</p> <p>3.3. Atsižvelgiant į skaitymo tikslą, pasirinkti ir taikyti tinkamas skaitymo strategijas.</p> <p>3.4. Rasti ir atrinkti reikiamą informaciją iš 1–2 šaltinių (taip pat ir elektroninių).</p>	<p>3.1. Skaityti ir suprasti nesudėtingus negrožinius tekstus: rasti reikiamą informaciją ir ją pasinaudoti mokymosi ar kitais tikslais.</p> <p>3.2. Suprasti tiesiogiai ir netiesiogiai pateiktą informaciją: faktus, nuomones, palyginti, vertinti; padedamam išvelgti autoriaus požiūrį į kalbamus dalykus.</p> <p>3.3. Atsižvelgiant į skaitymo tikslą, taikyti sau tinkamus skaitymo būdus ir strategijas.</p> <p>3.4. Rasti reikiamą informaciją keliuose šaltiniuose (taip pat ir elektroniniuose) ir ją atrinkti.</p>

3. Skaitymas	<p>3.5. Skaityti nesudėtingus adaptuotus grožinės literatūros tekstus (ištraukas) kalbinei, kultūrinei bei estetinei patirčiai turtinti: aptarti gerai pažįstamus vaizduojamus įvykius, veikėjus, objektus, reiškinius; padedamam išvelgti etines ir estetiškes vertybes; remiantis įspūdžiu ir asmenine patirtimi, pasakyti nuomonę apie tekste rašomus dalykus.</p>	<p>3.5. Skaityti nesudėtingus tautosakos ir grožinės literatūros tekstus (ištraukas) kalbinei, kultūrinei ir estetinei patirčiai turtinti: padedamam aptarti veikėjų paveikslus, etines ir estetiškes vertybes; padedamam vertinti tekstą pagal pateiktus kriterijus.</p>	<p>3.5. Skaityti nesudėtingus tautosakos ir grožinės literatūros kūrinius ar jų ištraukas kalbinei, kultūrinei ir estetinei patirčiai turtinti: aptariamų kūrinių situaciją, idėjas, vertybes sieti su sociokultūrinio kontekstu; vertinti perskaitytą kūrinių remiantis tekstu ir pagal galimybes sociokultūrinio kontekstu.</p>
4. Rašymas	<p>4.1. Rašyti žinutes, trumpus laiškus įvairiems adresatams, atsižvelgiant į rašymo tikslą.</p> <p>4.2. Raštu reikšti savo nuomonę apie gerai pažįstamus dalykus.</p> <p>4.3. Rašyti elementarius pasakojamojo ir aprašomojo tipo tekstus žinomomis temomis.</p> <p>4.4. Padedamam planuoti rašomą tekstą ir, gavus tinkamą grįžtamąją informaciją, tekstą patobulinti ir tinkamai pateikti.</p> <p>4.5. Rašant taikyti išmoktas gramatikos, rašybos ir skyrybos taisykles.</p>	<p>4.1. Rašyti nesudėtingus oficialaus ir neoficialaus stiliaus informacinius pranešimus, atsižvelgiant į rašymo tikslą.</p> <p>4.2. Raštu reikšti nuomonę ir ją pagrįsti.</p> <p>4.3. Rašyti sudėtingesnius pasakojamojo, aprašomojo tipo tekstus apie pažįstamus ir nepažįstamus žmones, daiktus, reiškinius.</p> <p>4.4. Padedamam planuoti, komponuoti rašomą tekstą ir, gavus tinkamą grįžtamąją informaciją, tekstą patobulinti ir tinkamai pateikti.</p> <p>4.5. Rašant taikyti išmoktas gramatikos, rašybos ir skyrybos taisykles.</p>	<p>4.1. Rašyti įvairius oficialius ir neoficialius informacinius pranešimus, atsižvelgiant į rašymo tikslą.</p> <p>4.2. Raštu reikšti nuomonę, vertinti.</p> <p>4.3. Rašyti aiškinamojo tipo arba kelių tipų derinio tekstus, elementarias girdėto arba skaityto teksto santraukas.</p> <p>4.4. Padedamam planuoti, komponuoti rašomą tekstą; pagal gautą grįžtamąją informaciją jį patobulinti ir reikiamai pateikti.</p> <p>4.5. Rašant taikyti išmoktas gramatikos, rašybos ir skyrybos taisykles.</p>

TURINIO APIMTIS

Lietuvių valstybinės kalbos ugdymo turinys 5–10 klasėse teikia galimybių ugdyti mokinių lietuvių kaip negimtosios kalbos gebėjimus, būtinus mokantis ir viešajame gyvenime, formuoja kalbinį raštingumą. Ugdymo turinys taip pat sudaro prielaidas paspartinti sėkmingą žemų intelektualinių gebėjimų vaiko socializaciją lietuviškoje aplinkoje.

5–6, 7–8, 9–10 klasių turinio apimtį sudaro šios dalys:

- kalbinės veiklos sritys: klausymas, kalbėjimas, skaitymas, rašymas;
- sociokultūrinės temos;
- žodynas;
- komunikavimo intencijos (kalbos veiksmai);
- abstrakčių sąvokų raiška;
- tartis.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Kalbinės veiklos sritys

Kiekvienai kalbinei veiklai atlikti būtini parengiamieji pratimai, kurių metu formuojamas reikiamas žodynas, kuriamas situacinis kontekstas, pasitelkiami (prisimenami, pa-

sikartojami) gebėjimai, žinios ir supratimas, įgyti per kitų dalykų pamokas. 5–6 klasėje turi būti nuosekliai kartojama ir įtvirtinama tai, ko buvo mokytasi 3–4 klasėse.

Kalbėjimas. Kalbėjimas monologu (elementarus pasakojimas) gerai žinoma tema, kai suteikta parama ir nurodyti kalbos veiksmai. Kalbėjimas dialogu įprastose situacijose, kai suteikta parama ir kai nurodyti kalbos veiksmai. Kalbėjimo eiga suplanuota, mokiniui gerai žinoma ir suprantama. Kalbėjimo temos kasdienio buitinio, asmeninio ir mokymosi konteksto, svarbios amžiaus grupei. Tekstų pobūdis: pokalbis, informacinis pranešimas, pasakojimas. Kalbėjimo strategijų taikymas (rėmimasis situaciniu kontekstu, iliustracijomis, grafiniais ženklais, daiktais, mokytojo ir draugų parama ir pan.).

Klausymas. Klausymas atsižvelgiant į tikslą (mokymuisi, informacijai rasti). Klausymas, kai aiškia, taisyklinga lietuvių kalba lėtai kalba vaikai ir suaugusieji. Klausomų tekstų temos kasdienio buitinio, asmeninio ir mokymosi konteksto, svarbios amžiaus grupei. Klausomų tekstų pobūdis: buitiniai pokalbiai; nesudėtingi informaciniai, nurodomieji, adaptuoti nesudėtingos raiškos dalykiniai tekstai; adaptuoti tautosakos ir grožiniai kūriniai. Klausomi tekstai perteikiami tiesiogiai arba garso bei vaizdo perteikimo priemonėmis. Klausomų tekstų apimtis turi atitikti mokinių amžiaus tarpsnio ir specialiuosius ugdymosi poreikius – tai kelių frazių ar sakinių pokalbiai ar kita nesudėtinga

informacija, perteikiama tiesiogiai; garso arba garso ir vaizdo priemonėmis perteikiama informacija turi būti suskaidyta į labai trumpas atkarpas ir vizualizuota, t. y. mokiniams turi būti suteikta konkreti vaizdinė parama. Klausymo strategijų taikymas (rėmimasis situaciniu kontekstu, iliustracijomis, daiktais ir pan.).

Skaitymas. Skaitymas tyliai ir balsu. Skaitytomų tekstų pobūdis: adaptuoti informaciniai, nurodomieji pranešimai; adaptuoti dalykiniai, tautosakos ir grožiniai tekstai. Skaitymo strategijų taikymas (rėmimasis situaciniu kontekstu, iliustracijomis, spalvomis, raidžių dydžiu, šriftu; eilučių vedžiojimas pirštu, skaitymas iš-tariant atskirus garsus, skiemenimis ir po žodį balsu ir pan.).

Rašymas. Rašymo temos kasdienio buitinio, mokymosi ir asmeninio konteksto, aktualios amžiaus grupei. Rašymo eiga mokiniui žinoma ir suprantama, iš anksto suplanuota; mokiniui parodyta, ką ir kaip rašyti, pateiktas pavyzdys. Tekstų pobūdis: užrašai po paveikslėliais, nuotraukomis, savo ir šeimos narių bei draugų vardai, savo pavardė; raštelis, sveikini-mas, kvietimas, skelbimas. Rašymo strategijų taikymas (rėmimasis situaciniu kontekstu, pavyzdžiu, nuorodomis, mokytojo ir draugų parama; rašymas tik didžiosiomis spausdintinėmis raidėmis; rašymo ir piešimo derinimas; iš pradžių sakinio komponavimas iš paveikslėlių, vėliau jo parašymas; parašyto teksto perrašymas įterpiant reikiamus žodžius ar sakinius ir pan.).

Sociokultūrinės temos

Atsižvelgiant į individualias mokinių galimybes ir ugdymosi poreikius, koncentriškai kartojamos ir plėtojamos tos pačios kaip ir pradinėse klasėse mokiniams aktualios socialinės kultūrinės temos:

Asmens tapatybė.

Šeima, giminė, namai.

Santykiai su žmonėmis, draugai.

Kasdienis gyvenimas.

Profesijos ir darbai.

Mokykla, mokymasis.

Maistas, maitinimasis.

Gamta. Klimatas, oras. Metų laikai.

Lietuvių tautinės ir valstybinės šventės, papročiai ir tradicijos.

Žodynas

Leksikos minimumas atrenkamas atsižvelgiant į socialinę kultūrinę tematiką, žodžių vartojimo situaciniame kontekste (kasdienės buities, mokymosi, klasės gyvenimo ir pan.) būtinumą, dažnumą, į žodžių junglumą, taip pat į pradinėse klasėse mokinių įgytą pasyvųjį ir aktyvųjį žodyną. 5–6 klasėje turėtų būti mokoma(si) žodžių, reikalingiausių bendraujant žodžiu ir raštu mokinio kasdienio gyvenimo ir mokymosi situacijose, pavyzdžiui, mokykloje, viešajame transporte, parduotuvėje, kavinėje, poliklinikoje, bibliotekoje, skaityklo-

je, sporto klube ir pan. Mokiniai pagal galimybes turėtų išmokti pasakyti vardą, pavardę, amžių, namų adresą, tėvų telefono numerį; trumpai apibūdinti šeimą, draugus, namus, kuriuose gyvena, mokyklą, kurioje mokosi; pasakyti, ką mėgsta ir ko nemėgsta (veikla, maisto produktai ir pan.), apibūdinti savo pomėgius, reikšti valią ir pan.

Komunikavimo intencijos (kalbos veiksmai)

Svarbiausios bendravimo formulės: pasisveikinti, atsisveikinti, atsiprašyti, atsakyti į atsiprašymą, padėkoti, atsakyti į padėką, pagirti, palinkėti apetito, sveikatos.

Pažintis: susipažinti, supažindinti kitus.

Pokalbis: užkalbinti draugą, nepažįstamąjį, bendraamžį ir vyresnį žmogų; įsiterpti į pokalbį; perklausti neišgirdus; kalbėti telefonu; pradėti ir baigti pokalbį.

Informacija: paklausti informacijos; suteikti informaciją; patvirtinti informaciją; paneigti informaciją; išpėti (apie pavojų ir pan.).

Bendra veikla: paprašyti padėti ką nors padaryti; sutikti ką nors padaryti ar nesutikti; pasiūlyti savo pagalbą; priimti kito pagalbą; atsakyti kito siūlomoms pagalboms; paprašyti leidimo veikti; ką nors pakviesti; padėkoti už kvietimą; pasveikinti, palinkėti, įteikti dovaną.

Nuomonė: paklausti kito nuomonės; suabejoti, nepatikėti; pasakyti savo nuomonę.

Nuotaikos, jausmai, valia: leisti ką nors

veikti; uždrausti ką nors veikti; išreikšti savo pasitenkinimą ar nepasitenkinimą; pasakyti savo norus; išreikšti džiaugsmą, liūdesį.

Abstrakčiosios sąvokos ir jų raiška

Abstrakčiųjų sąvokų raiškos kaip ir pradinėse klasėse mokomasi tik praktiškai (nesimokant sisteminės gramatikos), reikiamas žodžių formas ir gramatinės konstrukcijas dažniausiai pateikiant kaip atskirus leksikos vienetus arba sakinių, frazių modelius.

Tartis

Mokiniai turi pagal galimybes supranta- mai tarti lietuvių kalbos garsus; kalbėti taip, kad juos suprastų asmenys, kurie nėra specialiai pasirengę suprasti ir palaikyti kalbantįjį.

Mokiniai pagal jų galimybes mokomi:

- aiškiai tarti balsius, dvibalsius, mišriuosius dvigarsius, minkštuosius ir kietuosius priebalsius;
- suprantamai ištartį žodį ar žodžius;
- pagal intonaciją atskirti tiesioginius, klausiamuosius ir skatinamuosius sakinius;
- tinkamai intonuoti tiesioginius, klausiamuosius ir skatinamuosius sakinius.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Kalbinės veiklos sritys

Kiekvienai kalbinei veiklai atlikti būtini parengiamieji pratimai, kurių metu formuojamas reikiamas žodynas, kuriamas situacinis kontekstas, pasitelkiami (prisimenami, pasikartojami) gebėjimai, žinios ir supratimas, įgyti per kitų dalykų pamokas. 7–8 klasėse turi būti nuosekliai kartojama ir įtvirtinama tai, ko buvo mokytasi 5–6 klasėse.

Kalbėjimas. Kalbėjimas atsižvelgiant į tikslą: informuoti, išreikšti savo mintis, nuomonę. Kalbėjimas įvairiems adresatams: jaunesniems už save, bendraamžiams, vyresniems, pažįstamiems ir nepažįstamiems žmonėms. Kalbėjimas monologu ir dialogu žinoma įprastine tema, kai nurodyti kalbos veiksmai: užmegzti, tęsti ir užbaigti pokalbį; informuoti, pasakoti, apibūdinti. Kalbėjimas, kai kalbėjimo eiga numatyta arba aiškiai nuspėjama (aiškus žodinio bendravimo modelis). Kalbėjimo temos asmeninio ir mokymosi konteksto, aktualios amžiaus grupei. Tekstų pobūdis: pokalbis, pasakojimas, atpasakojimas (pavyzdžiui, pasakos sekimas, atsakymas į klausimą, klausimų formulavimas), nuomonė. Kalbėjimo ir kompensavimo strategijų taikymas (minties perfrazavimas, pagalbos prašymas ir pan.).

Klausymas. Klausymas atsižvelgiant į tikslą (savo malonumui, mokymuisi, infor-

macijai rasti). Klausymas, kai kalbama aiškia, taisyklinga lietuvių kalba ir vidutiniu tempu. Klausomų tekstų temos asmeninio, visuomeninio ir mokymosi konteksto, aktualios amžiaus grupei. Klausomų tekstų pobūdis: negrožiniai (informacinis pranešimas, pokalbis, pasakojimas), adaptuoti lietuvių tautosakos ir lietuvių autorių grožiniai tekstai. Klausomi tekstai perteikiami tiesiogiai ar garso (taip pat ir vaizdo) perteikimo priemonėmis. Supratimo ir kompensavimo strategijų taikymas.

Skaitymas. Skaitymas atsižvelgiant į tikslą (estetiniam malonumui, mokymuisi, informacijai rasti, akiračiui plėsti ir kt.). Skaitymas atsižvelgiant į teksto paskirtį, pobūdį. Skaitymo rūšys: apžvalginis, detalusis, visuminis (pažintinis), atrankinis skaitymas. Skaitymas balsu. Tekstų pobūdis: negrožiniai (informacinis pranešimas, pokalbis, pasakojimas, apibūdinimas, interviu), lietuvių tautosakos ir lietuvių autorių grožiniai tekstai (autentiški ar adaptuoti). Raiškusis skaitymas. Supratimo ir kompensavimo strategijų taikymas.

Rašymas. Rašymas atsižvelgiant į tikslą: reikšti savo mintis, jausmus ir nuomonę, informuoti, pasakoti, aprašyti (apibūdinti), paaiškinti. Rašymas įvairiems adresatams: jaunesniems už save, bendraamžiams, vyresniems, pažįstamiems ir nepažįstamiems žmonėms. Rašymo temos asmeninio, visuomeninio ir mokymosi konteksto, aktualios amžiaus grupei. Rašymo ir kompensavimo strategijų taikymas.

Sociokultūrinės temos

Mokiniai turėtų mokytis suprasti ir kurti sakinčius ir rašytinius tekstus šiomis temomis:

Lietuvos regionai, kultūros įvairovė.

Lietuvos istorija: valstybės, miestų herbai ir kiti simboliai.

Žmogus ir gamta.

Žmogus: vidus ir išorė.

Tradicinis ir šiuolaikinis lietuvių menas.

Lietuvos mokslininkai ir menininkai.

Populiarios Lietuvoje sporto šakos.

Kelionės. Poilsis. Viešnagė.

Žodynas

Nuosekliai kartojama ir įtvirtinama tai, ko buvo mokytasi žemesnėse klasėse. Žodynas plėtojamas atsižvelgiant į socialinę kultūrinę tematiką, žodžių vartojimo situaciniame kontekste būtinumą, dažnumą, taip pat į žemesnėse klasėse mokinių įgytą pasyvųjį ir aktyvųjį žodyną.

Komunikavimo intencijos (kalbos veiksmai)

Nuosekliai kartojami žemesnių klasių lietuvių valstybinės kalbos programoje numatyti dalykai. Be to, mokomos reikšti nurodytų sričių komunikavimo intencijos:

- svarbiausios bendravimo formulės: kaip perduoti linkėjimų; pasiteirauti apie naujienas ir atsakyti; kaip pagirti ir sureaguoti pagirtam, kaip palinkėti;

- pokalbis: kaip užkalbinti nepažįstamą žmogų; kaip kalbėti telefonu; kaip užbaigti, apibendrinti pokalbį;
- informacija: kaip apibūdinti; palyginti; paaiškinti, papasakoti apie įvykį; kaip perspėti apie pavojų; kaip kalbėti apie santykius;
- bendra veikla: kaip įtikinti, paraginti veikti; kaip patarti ko nors nedaryti; kaip atkalbėti veikti;
- nuomonė: kaip pagrįsti nuomonę; kaip padaryti išvadas, vertinti;
- nuotaikos, jausmai: kaip išreikšti abejonę; kaip pasidžiaugti; kaip pasakyti apie savijautą; kaip išreikšti pageidavimą, norą; kaip parodyti susirūpinimą, baimę.

Abstrakčiosios sąvokos ir jų raiška

Nuosekliai kartojami žemesnių klasių lietuvių valstybinės kalbos programoje numatyti dalykai ir mokomasi toliau nurodytų abstrakčiųjų sąvokų raiškos: veiksmo; būsenos; būvio; objekto; požymio, ypatybės; paskirties; kiekybės; vietos; krypties; laiko; sąlygos; būdo; neigimo; kreipinio; klausimo.

Mokydamiesi abstrakčiųjų sąvokų raiškos mokiniai turėtų pagal galimybes formuoti ir taisyklingos žodžių darybos, rašybos bei skyrybos įgūdžius.

Tartis

Mokiniai turi būti mokomi:

- suprantamai tarti žodžius: atpažinti ir ištartį ilguosius ir trumpuosius balsius, dvibalčius, mišriuosius dvigarsius, minkštuosius ir kietuosius priebalsius;
- nustatyti sakinio loginio kirčio vietą;
- skirti tiesioginių, klausiamųjų, skatnamųjų sakinių intonaciją ir tinkamai intonuoti sakinius.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Kalbinės veiklos sritys

Kiekvienai kalbinei veiklai atlikti būtini parengiamieji pratimai, kurių metu formuojamas reikiamas žodynas, kuriamas situacinis kontekstas, pasitelkiami (prisimenami, pasikartojami) gebėjimai, žinios ir supratimas, įgyti per kitų dalykų pamokas. 9–10 klasėse turi būti nuosekliai kartojama ir įtvirtinama tai, ko buvo mokytasi 7–8 klasėse.

Kalbėjimas. Kalbėjimas atsižvelgiant į tikslą: informuoti, pasakoti, apibūdinti, paaiškinti, išreikšti savo mintis, nuomonę, vertinti. Kalbėjimas įvairiems adresatams: jaunesniems už save, bendraamžiams, vyresniems, pažįstamiems ir nepažįstamiems žmonėms. Kalbėjimo eiga numatyta, nuspėjama. Kalbėjimas

monologu ir dialogu žinoma ar įprastine tema. Kalbėjimo temos asmeninio, visuomeninio ir mokymosi konteksto, aktualios amžiaus grupei. Kalbėjimo ir kompensavimo strategijų taikymas.

Klausymas. Klausymas atsižvelgiant į tikslą (savo malonumui, mokymuisi, informacijai rasti). Klausymas, kai bendrine lietuvių kalba ir natūraliu tempu kalba įvairūs adresatai: bendraamžiai, jaunesni, vyresni gimtakalbiai lietuvių kalbos vartotojai. Klausomų tekstų temos asmeninio, visuomeninio ir mokymosi konteksto, aktualios amžiaus grupei. Supratimo ir kompensavimo strategijų taikymas.

Skaitymas. Skaitymas atsižvelgiant į tikslą (malonumui, mokymuisi, informacijai rasti). Tekstų pobūdis: įvairių stilių negrožiniai tekstai (taip pat ir įvairialypės informacijos), lietuvių tautosakos ir lietuvių autorių grožiniai kūriniai, aktualūs amžiaus grupei. Tekstai, kuriuose prasmė reiškiamą ne vien verbaliniais ženklais. Supratimo ir kompensavimo strategijų taikymas.

Rašymas. Rašymas atsižvelgiant į tikslą: reikšti savo mintis ir nuomonę, jausmus, informuoti, pasakoti, apibūdinti, aiškinti. Rašymas įvairiems adresatams: pažįstamiems ir nepažįstamiems žmonėms. Rašymo temos asmeninio, visuomeninio ir mokymosi konteksto, aktualios amžiaus grupei. Rašymo situacijos: asmeninės ir viešos. Rašymo strategijų taikymas.

Sociokultūrinės temos

Mokiniai turi būti mokomi suprasti bei kurti sakininius ir rašytinius tekstus išvardytomis temomis:

Jaunimo gyvenimas.

Mokykla.

Žmogus ir visuomenė.

Žmogus ir gamta; ekologija.

Žmogus ir menas.

Žmogus ir mokslas.

Žodynas

Nuosekliai kartojama ir įtvirtinama tai, ko buvo mokytasi žemesnėse klasėse. Žodynas plėtojamas atsižvelgiant į socialinę kultūrinę tematiką, žodžių vartojimo situaciniame kontekste būtinumą, dažnumą, taip pat į žemesnėse klasėse mokinių įgytą pasyvųjį ir aktyvųjį žodyną.

Komunikavimo intencijos (kalbos veiksmai)

Nuosekliai kartojami 7–8 klasių lietuvių valstybinės kalbos programoje numatyti dalykai ir mokomasi reikšti nurodytų sričių komunikacines intencijas:

- svarbiausios bendravimo formulės: kaip paklausti savijautos, pasiteirauti apie naujienas, kaip atsakyti; kaip pasakyti komplimentą;
  - pokalbis: kaip pradėti pokalbį, kalbą; kaip įsiterpti; paskatinti kalbėti toliau; kaip užbaigti pokalbį, kalbą;
    - informacija: kaip paklausti informacijos apie daiktą, jo ypatybes, paskirtį; apie asmenį, jo išorinius ir vidinius bruožus; kaip suteikti informaciją apie daikto ypatybes, paskirtį; apie asmenį, jo išorinius ir vidinius bruožus; kaip patikslinti informaciją neišgirdus ar nesupratus; kaip patikslinti informaciją; kaip įvardyti informacijos šaltinį;
      - bendra veikla: kaip pažadėti tikrai ką nors padaryti; kaip pritarti kito ketinimams; kaip vengti kalbėti; kaip paraginti, paskatinti ką nors veikti;
        - nuomonė: kaip pritarti kito nuomonei; kaip nepritarti jai; kaip suabejoti kito nuomone; kaip išreikšti įsitikinimą; kaip išreikšti tikimybę; kaip išreikšti tikrumą ar netikrumą;
          - nuotaikos, jausmai: kaip pasakyti, kam teikiama pirmenybė; kaip išreikšti pasitenkinimą ar nepasitenkinimą, nusivylimą; kaip parodyti abejingumą, pasipiktinimą; kaip parodyti susirūpinimą, baimą, nerimą; kaip nuraminti, paguosti.

Abstrakčiosios sąvokos ir jų raiška

Nuosekliai kartojami žemesnių klasių lietuvių valstybinės kalbos programoje numatyti dalykai ir mokomasi toliau nurodytų abstrakčiųjų sąvokų raiškos: veiksmo; būsenos; objekto; požymio, ypatybės; paskirties; tikslo; kiekybės; vietos; krypties; laiko; sąlygos; būdo; neigimo; kreipinio; klausimo.

Mokydami abstrakčiųjų sąvokų raiškos mokiniai turėtų pagal galimybes formuoti ir taisyklingos žodžių darybos, rašybos bei skyrybos įgūdžius.

Tartis

Mokiniai turi būti mokomi:

- suprantamai tarti žodžius: atpažinti ir ištartu ilgusius ir trumpuosius balsius, dvibalsius, mišriuosius dvigarsius, minkštuosius ir kietuosius priebalsius;
  - nustatyti sakinio loginio kirčio vietą;
  - skirti tiesioginių, klausiamųjų, skatiamųjų sakinių intonaciją ir tinkamai intonuoti sakinius.

LIETUVIŲ VALSTYBINĖ KALBA

labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Lietuvių valstybinės kalbos, kaip moko-
mojo dalyko, ugdymo tikslas – atsižvelgiant
į nežymiai sutrikusio intelekto mokinių spe-
cialiuosius ugdymosi poreikius, kalbinę ir so-
ciokultūrinę patirtį, sudaryti tinkamas sąlygas
įgyti komunikavimo lietuvių kalba kompeten-
cijos pagrindus.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekama, kad labai žemų intelektinių ge-
bėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) 5–10
klasių mokiniai:

- mokytūsi komunikuoti lietuvių kalba
asmeninio ir viešojo gyvenimo situacijose bei
mokymosi aplinkoje;
- ugdytūsi sakinę kalbą: pagal galimy-
bes ir išgales lavintų gebėjimą bendrauti su
bendraamžiais ir kitais savo aplinkos žmonė-
mis įprastose kasdienio gyvenimo ir mokymo-
si situacijose;
- ugdytūsi rašytinę kalbą: pagal galimy-
bes ir išgales lavintų skaitymo ir rašymo gebė-
jimus;

- ugdytūsi poreikį tobulinti savo kalbi-
nius gebėjimus;

- pagal galimybes ir išgales domėtūsi
lietuvių kalba ir kultūra, kad sėkmingai socia-
lizuotūsi.

Šiose rekomendacijose, kitaip nei bendro-
joje programoje, lietuvių valstybinės kalbos
ugdymo turinys – gebėjimų raida, turinio ap-
imtis – apibrėžiamas dviem koncentrais: 5–7
ir 8–10 klasių. Tai teikia daugiau galimybių
atsižvelgti į mokinių ugdymosi poreikius ir
išgales. Ugdymo turinys griežtai nesilaikant
pateikiamų koncentrų gali būti lanksčiai pri-
taikomas. Ugdymo turinį sudaro programoje iš
dalies atskirtos, bet ugdymo procese integruo-
jamos kalbinės veiklos sritys:

- klausymas (sakinio teksto suvoki-
mas);
- kalbėjimas (sakinio teksto kūrimas);
- skaitymas (skaitymo technika, rašyti-
nio teksto suvokimas);
- rašymas (rašymo technika, rašytinio
teksto kūrimas).

Labai žemų intelektinių gebėjimų (nežy-
miai sutrikusio intelekto) mokinių valstybi-
nės kalbos gebėjimams ugdyti svarbios visos

keturios kalbinės veiklos rūšys. Ypač svarbus
klausymas ir kalbėjimas, nes gyvenant ne gim-
tosios kalbos aplinkoje labai svarbu ne tik iš-
mokti įdėmiai klausytis ir suprasti, kas sakoma
ar pasakyta, bet ir gebėti atitinkamai reaguoti
(kurti sakinį tekstą), komunikacijai naudoti
verbalines ir neverbalines priemones.

Skaitymas pagrindinio ugdymo pakopoje
apima dvi sritis:

- skaitymo techniką ir rašytinio teksto
suvokimą (sąmoningą skaitymą);
- sociokultūrinės žinias.

Rašymas pagrindinio ugdymo klasėse taip
pat apima dvi sritis:

- rašymo techniką;
- rašytinių tekstų kūrimą.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Šiame skyriuje pateikiama visų veiklos sri-
čių – klausymo, kalbėjimo, skaitymo, rašymo
– gebėjimų raida. Gebėjimų aprašas nurodo, ką
turi gebėti dauguma mokinių, baigiančių tam
tikrą koncentrą, kai jiems yra suteikta reikiama
vaizdinė, garsinė ir kt. parama.

Veiklos sritys	5–7 klasės	8–10 klasės
<p>1. Klausymas</p>	<p>1.1. Suprasti esmę, kai kalbama aiškiai artikuliuojant bendrine kalba nesudėtingomis konstrukcijomis (dialogu ar monologu) apie gerai žinomus dalykus, su kuriais nuolat susiduriama įprastose kasdienėse situacijose.</p> <p>1.2. Suprasti nesudėtingus pokalbius, kuriuose pats dalyvauja, žinomomis temomis, kai kalbama aiškiai artikuliuojama bendrine kalba.</p> <p>1.3. Suprasti paprastas instrukcijas ir skelbimus, vadovautis jais, kai informacija pakartojama kelis kartus.</p> <p>1.4. Suprasti televizijos, radijo laidų vaikams ir specialiai parengtų klausymo įrašų esmę ir svarbias detales, kai kalbama pakankamai lėtai ir aiškiai.</p>	<p>1.1. Suprasti nesudėtingą faktinę informaciją kasdienėmis temomis, skirti esmę ir specifines detales, kai natūraliu tempu kalbama (dialogu ar monologu) bendrine kalba.</p> <p>1.2. Suprasti nesudėtingus pokalbius žinomomis temomis.</p> <p>1.3. Suprasti instrukcijas, kaip naudotis buitinais įrenginiais, ir skelbimus, vadovautis jais, kai informacija pateikiama du kartus.</p> <p>1.4. Suprasti dalį klausomų žiniasklaidos tekstų žinomomis temomis, kai aiškiai kalbama bendrine kalba.</p>
<p>2. Kalbėjimas</p>	<p>2.1. Kalbėti žinomomis temomis atliekant nurodytus kalbos veiksmus: užmegzti, tęsti ir užbaigti pokalbį žinoma tema.</p> <p>2.2. Trumpai pasakoti (kurti monologą) ar dalyvauti pokalbyje apie kasdienę veiklą, artimiausius planus, pomėgius.</p> <p>2.3. Remiantis konkrečia asmenine patirtimi reikšti savo nuomonę.</p> <p>2.4. Naudotis nurodytomis kalbėjimo ir kompensavimo strategijomis.</p>	<p>2.1. Palaikyti pokalbį, atliekant nurodytus kalbos veiksmus.</p> <p>2.2. Trumpai pasakoti (kurti monologą) ar dalyvauti pokalbyje apie kasdienę veiklą, artimiausius planus, pomėgius.</p> <p>2.3. Reikšti ir elementariai pagrįsti savo nuomonę; vertinti.</p> <p>2.4. Naudotis nurodytomis arba pasirinktomis kalbėjimo ir kompensavimo strategijomis.</p>

3. Skaitymas	<p>3.1. Skaityti ir suprasti nesudėtingus negrožinius tekstus (ištraukas), tematika ir problematika artimus vaiko patirčiai ir atitinkančius mokinio kalbos mokėjimo lygį.</p> <p>3.2. Atsižvelgiant į skaitymo tikslą, naudotis mokytojo pasiūlytomis skaitymo strategijomis.</p> <p>3.3. Orientuotis knygoje, laikraštyje, žurnale, internete; skirti dalykinę informaciją ir laisvalaikio skaitinius. Atrinkti reikiamą informaciją pagal nuorodas.</p> <p>3.4. Skaityti nesudėtingus adaptuotus grožinės literatūros tekstus (ištraukas) kalbinei, kultūrinei bei estetinei patirčiai turtinti.</p>	<p>3.1. Skaityti ir suprasti nesudėtingus negrožinius tekstus (ištraukas), apimančius platesnį socialinį kultūrinį kontekstą ir atitinkančius mokinio kalbos mokėjimo lygį.</p> <p>3.2. Atsižvelgiant į skaitymo tikslą, taikyti tinkamas skaitymo strategijas.</p> <p>3.3. Orientuotis knygoje, laikraštyje, žurnale, internete; skirti dalykinę informaciją ir laisvalaikio skaitinius. Rasti ir atrinkti reikiamą informaciją iš 1–2 šaltinių (taip pat ir elektroninių).</p> <p>3.4. Skaityti nesudėtingus tautosakos ir grožinės literatūros tekstus (ištraukas) kalbinei, kultūrinei ir estetinei patirčiai turtinti.</p>
4. Rašymas	<p>4.1. Rašyti žinutes, trumpus laiškus, atsižvelgiant į rašymo tikslą.</p> <p>4.2. Raštu reikšti savo nuomonę apie gerai pažįstamus dalykus.</p>	<p>4.1. Rašyti nesudėtingus informacinius pranešimus, atsižvelgiant į rašymo tikslą.</p> <p>4.2. Raštu reikšti nuomonę ir bandyti ją pagrįsti.</p>

TURINIO APIMTIS. 5–10 KLASĖS

Lietuvių valstybinės kalbos ugdymo turinio apimtis 5–10 klasėse teikia galimybių ugdyti mokinių lietuvių kaip negimtosios kalbos gebėjimus, būtinus mokantis ir viešajame gyvenime, formuoja kalbinį raštingumą. Ugdymo turinio apimtis taip pat sudaro prielaidas

paspartinti sėkmingą labai žemų intelektinių gebėjimų mokinio socializaciją lietuviškoje aplinkoje.

5–10 klasių ugdymo turinio apimtį sudaro šios dalys:

- kalbinės veiklos sritys: klausymas, kalbėjimas, skaitymas, rašymas;
- sociokultūrinės temos;

- komunikavimo intencijos (kalbos veiksmai);
- abstrakčių sąvokų raiška;
- tartis.

Kalbinės veiklos sritys

Kiekvienai kalbinei veiklai atlikti būtini

parengiamieji pratimai, kurių metu formuojamas reikiamas žodynas, kuriamas situacinis kontekstas, turi būti nuosekliai kartojama ir įtvirtinama tai, ko buvo mokytasi žemesnėse klasėse.

Kalbėjimas. Kalbėjimas monologu gerai žinoma tema, kai suteikta parama ir nurodyti kalbos veiksmai. Kalbėjimas dialogu įprastose situacijose, kai suteikta parama ir nurodyti kalbos veiksmai. Kalbėjimo eiga suplanuota, mokiniui gerai žinoma ir suprantama. Kalbėjimo temos kasdienio buitinio, asmeninio ir mokymosi konteksto, svarbios amžiaus grupei. Kalbėjimo strategijų taikymas (rėmimasis situaciniu kontekstu, iliustracijomis, grafinais ženklais, daiktais, mokytojo ir draugų parama ir pan.).

Klausymas. Klausymas atsižvelgiant į tikslą (mokymuisi, informacijai rasti). Klausymas, kai aiškia, taisyklinga lietuvių kalba lėtai kalba vaikai ir suaugusieji. Klausomų tekstų temos kasdienio buitinio, asmeninio ir mokymosi konteksto, svarbios amžiaus grupei. Klausomi tekstai perteikiami tiesiogiai arba garso bei vaizdo perteikimo priemonėmis. Klausomų tekstų apimtis turi atitikti mokinių amžiaus tarpsnio ir specialiuosius ugdymosi poreikius – tai kelių frazių ar sakinių pokalbiai ar kita nesudėtinga informacija, perteikiama tiesiogiai; garso arba garso ir vaizdo priemonėmis perteikiama informacija turi būti suskaidyta į labai trumpas atkarpas ir vizualizuota, t. y. mokiniams turi būti suteikta konkreti vaizdinė parama. Klausymo strategijų taikymas (rėmimasis situaciniu kontekstu, iliustracijomis, daiktais ir pan.).

Skaitymas. Skaitymas tyliai ir balsu. Skaitytomų tekstų pobūdis: specialiai pritaikyti informaciniai, nurodomieji pranešimai, tautosakos ir grožiniai tekstai. Skaitymo strategijų taikymas (rėmimasis situaciniu kontekstu, iliustracijomis, spalvomis, raidžių dydžiu, šriftu; eilučių vedžiojimas pirštu, skaitymas tariant atskirus garsus, skiemenimis ir po žodį balsu ir pan.).

Rašymas. Rašymo temos kasdienio buitinio, mokymosi ir asmeninio konteksto, aktualios amžiaus grupei. Rašymo eiga mokiniui žinoma ir suprantama, iš anksto suplanuota; mokiniui parodyta, ką, kur ir kaip rašyti, pateiktas pavyzdys. Tekstų pobūdis: užrašai po paveikslėliais, nuotraukomis, savo ir šeimos narių bei draugų vardai, savo pavardė; raštelis, sveikinimas, kvietimas, skelbimas. Rašymo strategijų taikymas (rėmimasis situaciniu kontekstu, pavyzdžiu, nuorodomis, mokytojo ir draugų parama; rašymas tik didžiosiomis spausdintinėmis raidėmis; rašymo ir piešimo derinimas; iš pradžių sakinio komponavimas iš paveikslėlių, vėliau jo parašymas; parašyto teksto perrašymas įterpiant reikiamus žodžius ar sakinius ir pan.).

Sociokultūrinės temos

Atsižvelgiant į mokinių galimybes ir ugdymosi poreikius, koncentriškai kartojamos ir plėtojamos tos pačios kaip ir pradinėse bei kitose žemesnėse klasėse mokiniams aktualios socialinės kultūrinės temos:

Asmens tapatybė.
Šeima, namai.
Santykiai su žmonėmis, draugai.
Šventės, tradicijos.
Kasdienis gyvenimas.
Mokykla, mokymasis.
Maistas, maitinimasis.
Gamta. Metų laikai.
Lietuva: kraštovaizdis; kaimas ir miestas.

Komunikavimo intencijos (kalbos veiksmai)

Svarbiausios bendravimo formulės: pasisveikinti, atsisveikinti, atsiprašyti, atsakyti į atsiprašymą, padėkoti, atsakyti į padėką, pagirti, palinkėti apetito, sveikatos.

Pažintis: susipažinti.

Pokalbis: užkalbinti draugą, nepažįstamąjį, įsiterpti į pokalbį, perklausti neišgirdus, kalbėti telefonu, pradėti ir baigti pokalbį.

Informacija: paklausti informacijos, suteikti informaciją, patvirtinti informaciją, paiegti informaciją, išpėti (apie pavojų ir pan.).

Bendra veikla: paprašyti padėti ką nors padaryti, sutikti ką nors padaryti ar nesutikti, priimti kito pagalbą, atsisakyti kito siūlomos pagalbos, paprašyti leidimo veikti, ką nors pakviesti, padėkoti už kvietimą, pasveikinti, palinkėti.

Nuomonė: paklausti kito nuomonės, pasakyti savo nuomonę.

Nuotaikos, jausmai, valia: leisti ką nors

veikti, uždrausti ką nors veikti, išreikšti savo pasitenkinimą ar nepasitenkinimą, pasakyti savo norus, išreikšti džiaugsmą, liūdesį.

Abstrakčiosios sąvokos

Abstrakčiųjų sąvokų raiškos mokomasi tik praktiškai (nesimokant sisteminės gramatikos), reikiamas žodžių formos ir gramatinės konstrukcijas dažniausiai pateikiant kaip atski-

rus leksikos vienetus arba sakinių, frazių modelius.

Tartis

Mokiniai turi pagal galimybes supranta-
mai tarti lietuvių kalbos garsus; kalbėti taip,
kad juos suprastų asmenys, kurie nėra speci-
aliai pasirengę suprasti ir palaikyti kalbantįjį.

Mokiniai pagal jų galimybes mokomi:

- suprantamai tarti balsius, dvibalsius, mišriuosius dvigarsius, minkštuosius ir kietuosius priebalsius;
- suprantamai ištartį žodį arba žodžius;
- pagal intonaciją atskirti tiesioginius, klausiamuosius ir skatinamuosius sakinius;
- tinkamai intonuoti tiesioginius, klausiamuosius ir skatinamuosius sakinius.

UŽSIENIO KALBOS specialiųjų poreikių mokiniams

Bendrosios nuostatos

- Rekomendacijos parengtos vadovaujantis pagrindinės mokyklos užsienio kalbų bendraja programa.
- Apibrėžiant ugdymo turinį specialiųjų poreikių mokiniams pateikiamas siauresnis kalbos vartojimo sričių, temų, situacijų kontekstas. Atrenkamos kalbos temos labiau siejamos su mokinio artimiausia aplinka. Socio-

kultūrinę kompetenciją siūloma plėtoti gimtąja kalba.

- Pateikiamas komunikacinių intencijų ir abstrakčiųjų sąvokų sąrašas laikytinas orientaciniu. Mokytojas atsirenka ugdymo turinį pagal mokinio individualius specialiuosius poreikius.
- Žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniai ugdomi gebėjimus, įvardytus pagrindinės mokyklos užsienio kalbų progra-

moje. Skiriasi tik mokinių pasiekimai.

- Sudarant ugdymo turinį labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams atsižvelgiama į individualias mokinio galimybes dalyvauti konkrečioje kalbinėje veikloje (suvokti sakinį ir (arba) rašytinį tekstą, dalyvauti pokalbyje, kurti rašytinį tekstą), todėl gali tekti atsisakyti kai kurių kalbinės veiklos sričių.

UŽSIENIO KALBOS žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Užsienio kalbų ugdymo tikslas – sudaryti sąlygas žemų intelektinių gebėjimų mokiniams įgyti minimalią užsienio kalbos komunikacinę kompetenciją, suteikiančią galimybę vartoti kalbą įprastose kasdienio gyvenimo situacijose, ugdytis gebėjimą bendrauti ir dirbti kartu.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekdami užsienio kalbos mokymosi tikslo mokiniai turėtų:

- vartoti užsienio kalbą kaip komunikacijos priemonę paprastose kasdienio gyvenimo situacijose;
- išsiugdyti lingvistinę kompetenciją, būtiną minimaliai komunikuoti;

- taikyti kai kurias teksto suvokimo ir kūrimo strategijas;
- suvokti užsienio kalbą kaip sociokultūrinės tikrovės dalį ir tarpkultūrinio bendravimo priemonę;
- išmokti mokiniui tinkamų kalbos mokymosi būdų ir, padedami mokytojo, juos taikyti;
- mokytojui padedant naudotis informacineis technologijomis, ieškodami informacijos ir bendraudami užsienio kalba.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Sakytinio teksto supratimas (klausymas)	Supranta žinomus žodžius ir pačias bendriausias frazes apie save ir artimiausią aplinką, paaiškinimus, paprastus trumpus prašymus ir nurodymus, kai kalbama bendrine kalba lėtu tempu. Klausomo teksto apimtis iki 30 žodžių.	Supranta paprastus trumpus pokalbius kasdienėmis temomis, trumpus, aiškius ir paprastus skelbimus ir pranešimus, kai kalbama bendrine kalba normaliu tempu ir aiškiai tariama. Klausomo teksto apimtis iki 50 žodžių.	Supranta ilgesnius pokalbius, trumpus kasdienėmis temomis pasakojimus, kuriuose yra nežinomos leksikos, kai kalbama normaliu tempu. Klausomo teksto apimtis iki 80 žodžių.
Rašytinio teksto supratimas (skaitymas)	Supranta trumpus vizualine informacija paremtus tekstus, kurių leksika ir gramatinės struktūros yra žinomos. Skaitomo teksto apimtis iki 40 žodžių.	Supranta trumpų tekstų kasdienėmis temomis temą ir pagrindinę informaciją. Randa reikiamą informaciją nedidelės apimties informaciniuose tekstuose, kuriuose yra keletas nežinomų žodžių. Skaitomo teksto apimtis iki 80 žodžių.	Supranta didesnės apimties aiškios struktūros kasdienėmis temomis tekstus (asmeninius laiškus, reklaminius skelbimus, paprastas instrukcijas, trumpus pasakojimus apie kasdienius įvykius), kuriuose yra nežinomos leksikos. Skaitomo teksto apimtis iki 150 žodžių.
Kalbėjimas (sakytinė sąveika ir produkcija)	Kalba vartodami žinomus žodžius ir frazes apie save ir artimiausią aplinką. Iš anksto pasirenkę dalyvauja elementariai pokalbyje mokytojui vadovaujant. 2–3 replikos dalyvaujant pokalbyje, 2–3 sakiniai kalbant monologu.	Kalba vartodami paprastas gramatines struktūras. Pateikia klausimus ir reaguoja į paprastus pasakymus. Dalyvauja pokalbyje, tačiau ne visuomet gali jį palaikyti. 4–5 replikos dalyvaujant pokalbyje, 3–4 sakiniai kalbant monologu.	Kuria ilgesnius sakytinius tekstus vartodami paprastas gramatines struktūras. Inicijuoja ir palaiko nesudėtingą pokalbį. 6–7 replikos dalyvaujant pokalbyje, 5–6 sakiniai kalbant monologu.
Rašytinio teksto kūrimas (rašymas)	Rašo trumpus tekstus, susidedančius iš žinomų žodžių ir frazių. Pateikia informaciją apie save pildydami anketas. Kuriamo teksto apimtis 20–30 žodžių.	Rašo trumpus tekstus (laiškus, raštelių atvirlaiškius, pasakojamojo pobūdžio tekstus) apie save naudodamiesi pavyzdžiu. Kuriamo teksto apimtis 30–40 žodžių.	Rašo ilgesnius tekstus (laiškus, pasakojamojo ir aprašomojo pobūdžio tekstus) asmeninio gyvenimo temomis naudodamiesi pavyzdžiu, pildo CV, anketas, susijusias su asmenine informacija, vartodami paprastas gramatines struktūras. Kuriamo teksto apimtis 40–50 žodžių.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Temos, potėmės

Apie save (vardas, pavardė, amžius, pilietybė, tautybė, gyvenamoji vieta).

Laisvalaikis, pramogos, žaidimai, sportas.

Kasdienė veikla (mokymasis, dienotvarkė, poilsis ir kt.).

Pragmatinė kompetencija

Komunikacinės intencijos: *gauti ir teikti informaciją:* identifikuoti, įvardyti, pranešti, pasakyti asmeninio pobūdžio informaciją; pateikti klausimų ir atsakyti, nurodant laiką, vietą, kiekybę; atsakyti į klausimą teigiamai arba neigiamai; *reikšti ir sužinoti nuostatą, požiūrį, nuomonę, poziciją:* pritarti arba nepritarti, sutikti arba nesutikti; reikšti norą, patikimą, nepatikimą; padėkoti, atsakyti į padėkojimą; atsiprašyti, atsakyti į atsiprašymą; *raginti, įkalbinėti:* pasiūlyti ką nors veikti, sutikti arba nesutikti su pasiūlymu; paprašyti ką nors veikti, paprašyti paduoti daiktą ir tinkamai reaguoti; pakviesti, priimti pasiūlymą ar kvietimą, atsakyti pasiūlymo, kvietimo; *dalyvauti pokalbyje:* pradėti arba užbaigti pokalbį; *papildomos bendravimo strategijos:* pasakyti, kad nesupranta; paprašyti pakartoti; *kalbos etiketas:* pasisveikinti arba atsisveikinti; prisistatyti.

Semantinė kompetencija

Abstrakčiosios sąvokos: egzistencija:

buvimas, nebuvimas; *erdvė:* vieta, kilmė pagal vietą, judėjimas; *laikas:* laiko skirstymas, dabartis, praeitis, ateitis, data; *kiekybė:* skaičius, kiekis; *požymis:* fizinis (spalva, amžius, skonis); *ryšiai, santykiai:* priklausomumas.

Sociokultūrinė kompetencija

Gyvenamoji aplinka (gyvenamieji namai, namų aplinka ir kt.).

Tarpasmeniniai santykiai (šeimos struktūra ir santykiai).

Strateginė kompetencija

Sakytinio teksto supratimo (klausymo) strategijos: remiantis iliustracija, suprasti, apie ką kalbama tekste; nesupratus pašneko vo prašyti pagalbos: pasakyti, kad nesupranta; paprašyti pakartoti; *rašytinio teksto supratimo (skaitymo) strategijos:* suprasti tarptautinius žodžius, kurie gimtojoje kalboje panašūs arba analogiški; remiantis tema, iliustracija atspėti nežinomo žodžio reikšmę; naudojantis abėcėle, rasti nežinomą žodį dvikalbiame žodyne; *sakytinio teksto kūrimo ir sąveikos (kalbėjimo) strategijos:* monologinio teksto kūrimo strategijos: pagal klausytojo reakciją (gestai, mimika, kiti neverbalūs būdai) nustatyti, ar komunikacinis tikslas pasiektas; *dialogo strategijos:* pagal pokalbio partnerio reakciją koreguoti

pasakymą; *rašytinio teksto kūrimo (rašymo) strategijos:* remiantis pavyzdžiu, užsirašyti reikiamus posakius, jungiamuosius žodžius; koreguoti sukurta rašytinį tekstą remiantis pateiktu pavyzdžiu; *kompensavimo strategijos:* pasakyti, kad nesupranta, pavartojant posakį: „Atleiskite, aš nesupratau“; paprašyti pakartoti pavartojant posakį: „Prašau pakartoti“; tiesiogiai nurodyti daiktą pavartojant posakį: „Štai tą.“

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Temos, potėmės

Apie save (šeima, šeimos šventės, draugai, mokykla ir kt.).

Kelionės, turizmas.

Mokyklos gyvenimas, mokymasis, popamokinė veikla.

Šiuolaikinės informacinės technologijos (telefonas, radijas).

Kultūrinis gyvenimas (šventės, tradicijos ir kt.).

Kalbos šalis (šalys) (miestai, įžymybės, paminklai ir kt.).

Pragmatinė kompetencija

Komunikacinės intencijos: *gauti ir teikti informaciją:* identifikuoti, įvardyti, pranešti, pasakyti asmeninio pobūdžio informaciją; pa-

teikti klausimų ir atsakyti, nurodant laiką, vietą, kiekybę; atsakyti į klausimą teigiamai arba neigiamai; *reikšti ir sužinoti nuostatą, požiūrį, nuomonę*: pritarti arba sutikti, paklausti, ar sutinka; nepritarti arba nesutikti, paneigti; išreikšti arba sužinoti norą, ketinimą, patikimą, nepatikimą, privalėjimą, neprivalėjimą, leidimą, neleidimą; padėkoti, atsakyti į padėkojimą; atsiprašyti, atsakyti į atsiprašymą; *raginti, įkalbinėti*: pasiūlyti ką nors veikti, sutikti arba nesutikti su pasiūlymu; paprašyti ką nors veikti, paprašyti padėti, pasiūlyti pagalbą, paprašyti paduoti daiktą ir atitinkamai reaguoti; įspėti, nurodyti, patarti ką nors daryti ar ko nors nedaryti; pakviesti, priimti pasiūlymą ar kvietimą, atsisakyti pasiūlymo, kvietimo; *dalyvauti pokalbyje*: pradėti arba užbaigti pokalbį; pasitaisyti, pataisyti, patikslinti; išreikšti nuomonę, paklausti nuomonės; *papildomos bendravimo strategijos*: pasakyti, kad nesupranta; paprašyti pakartoti; paprašyti paaiškinti; paprašyti kalbėti lėčiau; *kalbos etiketas*: atkreipti dėmesį, kreiptis į draugą arba pažįstamą, nepažįstamą asmenį; paklausti, kaip sekasi, atsakyti; pasisveikinti arba atsisveikinti, atsakyti į pasisveikinimą; prisistatyti arba pristatyti, supažindinti; pasveikinti, palinkėti; pradėti arba užbaigti asmeninį laišką.

Semantinė kompetencija

Abstrakčiosios sąvokos: *egzistencija*: buvimas, nebuvimas; *erdvė*: vieta, kilmė pagal vietą, judėjimas, ilgis, atstumas, kelias, dy-

dis; *laikas*: laiko skirstymas, dabartis, praeitis, ateitis, data, pasikartojimas, veiksmo pradžia, veiksmo pabaiga; *kiekybė*: skaičius, kiekis; *požymis*: fizinis (spalva, amžius, skonis); *ryšiai, santykiai*: priklausomumas.

Sociokultūrinė kompetencija

Kasdienis gyvenimas (maitinimasis, šventės, darbas, laisvalaikis ir kt.).

Gyvenimo sąlygos (gyvenamieji namai, namų aplinka ir kt.).

Tarpasmeniniai santykiai (šeimos sudėtis ir santykiai).

Kūno judesių kalba (gestai, mimika, akių kontaktas ir kt.); pagalbinė informacija tekste (ilustracijos, lentelės, tipografinės ypatybės).

Socialinės konvencijos (valgymas, atsisveikinimas, išvykimas ir kt.).

Strateginė kompetencija

Sakytinio teksto supratimo (klausymo) strategijos: rasti reikiamą informaciją tekste, atspėti tos informacijos prasmę remiantis panašių tekstų klausymosi gimtąja kalba patirti, teksto tema, iliustracija, taip pat pasinaudojant kompensavimo strategijomis; nesupratus pašnekovo prašyti pagalbos: pasakyti, kad nesupranta; paprašyti kalbėti lėčiau ir (ar) pakartoti; perklausti, nesupratus žodžio posakio; *rašytinio teksto supratimo (skaitymo) strategijos*: suprasti tarptautinius žodžius, kurie gimtojoje kalboje panašūs arba analogiški; remiantis

tema, situacija, kontekstu, iliustracija ir skaitymo patirtimi atspėti nežinomo žodžio reikšmę; naudojantis abėcėle rasti nežinomą žodį dvikalbiame žodyne; *sakytinio teksto kūrimo ir sąveikos (kalbėjimo) strategijos*: *monologinio teksto kūrimo strategijos*: planuoti pasisakymą remiantis pavyzdžiu, atraminiais žodžiais; pagal klausytojo reakciją (gestai, mimika, kiti neverbalūs būdai) nustatyti, ar komunikacinis tikslas pasiektas; *dialogo strategijos*: pagal pokalbio partnerio reakciją nustatyti, ar suprata; iš pokalbio partnerio gauti grįžtamąją informaciją pavartojant klausimus: „Ar supratote?“ ir pan.; *rašytinio teksto kūrimo (rašymo) strategijos*: planuoti rašymą: remiantis pavyzdžiu užsirašyti reikiamus posakius, jungiamuosius žodžius; koreguoti sukurtą rašytinį tekstą; *kompensavimo strategijos*: pasakyti, kad nesupranta, pavartojant posakį: „Atleiskite, aš nesupratau“; paprašyti pakartoti pavartojant posakius: „Pakartokite“, „Pasakykite dar kartą“; tiesiogiai identifikuoti daiktą pavartojant posakį: „Štai tą“.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Temos, potemės

Apie save (pomėgiai, mėgstami ir nemėgstami dalykai, veikla ir kt.).

Sveika gyvensena, maitinimasis, higiena ir sveikata.

Paslaugos, aptarnavimas (parduotuvės, buitios paslaugos ir kt.).

Mokymasis, ateities planai.

Šiuolaikinių informacijos priemonių (televizija, radijas, spauda, reklama, internetas, kompiuteris) ir kitų informacinių technologijų naudojimas mokantis užsienio kalbų.

Kultūra, menas (muzika, vaizduojamasis menas, literatūra, žymiausi kultūros atstovai ir kt.).

Kalbos šalis (šalys) (klimatas, gamta, regionai, įdomios vietovės ir kt.).

Pragmatinė kompetencija

Komunikacinės intencijos; *gauti ir pateikti informaciją:* identifikuoti, įvardyti; konstatuoti, pranešti, pasakyti asmeninio pobūdžio informaciją; pateikti klausimus ir atsakyti, nurodant laiką, vietą, būdą, kiekybę, priežastį; atsakyti į klausimą teigiamai arba neigiamai; *reikšti ir sužinoti nuostatą, požiūrį, nuomonę, poziciją:* nusakyti arba paklausti, kas žinoma, pažįstama; pasakyti arba paklausti, ar prisimena, ar užmiršo; pritarti, sutikti su teiginiu, paklausti, ar sutinka su teiginiu ar nuomone; nepritarti, nesutikti su teiginiu ar nuomone, paneigti; išreikšti arba sužinoti norą, džiaugsmą, patikimą, nepatikimą, privalėjimą, neprivalėjimą, ketinimą, leidimą, neleidimą; padėkoti, atsakyti į padėkojimą; atsiprašyti, apgailestauti, atsakyti į atsiprašymą; išreikšti arba sužinoti galimybę, tikimybę, domėjimąsi, nesidomėjimą, nusiminimą, baime, viltį; išreikšti nustebimą, nusivylimą; *raginti, įkalbinėti:* pasiūlyti ką nors veikti, sutikti arba

nesutikti su pasiūlymu; paprašyti ką nors veikti, paprašyti padėti, pasiūlyti pagalbą, paprašyti paduoti daiktą ir tinkamai reaguoti; išpėti, nurodyti, patarti ką nors daryti ar nedaryti; pakviesti, priimti pasiūlymą ar kvietimą, atsisakyti pasiūlymo, kvietimo; *dalyvauti pokalbyje:* pradėti arba užbaigti pokalbį, palaikyti pokalbį; suabejoti, pasitaisyti, pataisyti; pateikti temą, pavyzdžių; išreikšti nuomonę, paklausti nuomonės; kalbėti telefonu (atsiliepti, paprašyti pakviesti, paprašyti palaukti); atsisveikinti telefonu, reaguoti į atsisveikinimą; *papildomos bendravimo strategijos:* pasakyti, kad nesupranta, išreikšti žodžio nežinojimą; paprašyti pakartoti, pakartoti tai, kas pasakyta; paprašyti paaiškinti, paprašyti užrašyti; paprašyti kalbėti lėčiau; paklausti, ar suprato; paprašyti palaukti; *kalbos etiketas:* atkreipti dėmesį, kreiptis į draugą arba pažįstamą asmenį; paklausti, kaip sekasi, atsakyti; pasisveikinti arba atsisveikinti, atsakyti į pasisveikinimą; prisistatyti arba pristatyti, supažindinti; pasveikinti, palinkėti; pradėti arba užbaigti asmeninį laišką.

Semantinė kompetencija

Abstrakčiosios sąvokos: *egzistencija:* buvimas, nebuvimas; *erdvė:* vieta, kilmė pagal vietą, judėjimas, išsidėstymas, ilgis, plotis, atstumas, kelias, dydis, plotas; *laikas:* laiko skirstymas, dabartis, praeitis, ateitis, data, laiko momentas, periodas, laiko dažnis,

paskirties laikas, pasikartojimas, veiksmo pradžia, veiksmo pabaiga, ankstesnis laikas, vėlesnis laikas, vienalaikiškumas; *kiekybė:* skaičius, kiekis, laipsnis; *požymis:* fizinis (spalva, amžius, skonis, fizinė būklė).

Sociokultūrinė kompetencija

Kasdienis gyvenimas (maitinimasis, šventės, darbas, laisvalaikis ir kt.).

Gyvenimo sąlygos (gyvenamieji namai, namų aplinka ir kt.).

Tarpasmeniniai santykiai (šeimoms sudėtis ir santykiai ir kt.).

Kūno judesių kalba (gestai, mimika, akių kontaktas ir kt.); pagalbinė informacija tekste (ilustracijos, lentelės, tipografinės ypatybės).

Socialinės konvencijos (punktualumas, dovanos, apranga, valgymas, elgesio ir pokalbio tabu, viešnagės laikas, atsisveikinimas, išvykimas ir kt.).

Vertybės, nuostatos, tradicijos.

Ritualinis elgesys (šeimoms šventės ir kt.).

Strateginė kompetencija

Sakytinio teksto supratimo (klausymo) strategijos: rasti reikiamą informaciją tekste, kuriame yra nežinomų žodžių, posakių ir (ar) gramatinių struktūrų, atspėti tos informacijos prasmę, remiantis panašių tekstų klausymosi gimtąja kalba patirtimi, teksto tema, taip pat pasinaudojant kompensavimo strategijomis;

nesupratus pašnekovo prašyti pagalbos: pasakyti, kad nesupranta; paprašyti kalbėti lėčiau ir (ar) pakartoti; perklausti, nesupratus žodžio, posakio; *rašytinio teksto supratimo (skaitymo) strategijos*: suprasti tarptautinius žodžius, kurie gimtojoje kalboje panašūs arba analogiški; remiantis tema, situacija, kontekstu atspėti nežinomo žodžio reikšmę; naudojantis abėcėle rasti nežinomą žodį dvikalbiame žodyne; nuspėti nežinomos informacijos prasmę tekste, kuriame yra nežinomų žodžių ir (ar) gramatinių struktūrų, panaudojant turimas žinias, kompensavimo strategijas, taip pat panašių tekstų skaitymo patirtį gimtąja kalba; prognozuoti skaitomo teksto turinį remiantis pavadi-

nimu, iliustracija; *sakytinio teksto kūrimo ir sąveikos (kalbėjimo) strategijos*: *monologinio teksto kūrimo strategijos*: planuoti pasisakymą remiantis pavyzdžiu, pateikta schema, atraminiais žodžiais; pagal klausytojo reakciją nustatyti, ar komunikacinis tikslas pasiektas (gestai, mimika, kiti neverbalūs būdai); taisyti savo kalbą; *dialogo strategijos*: pagal pokalbio partnerio reakciją nustatyti savo klaidas ir atitinkamai koreguoti pasakymą; iš pokalbio partnerio gauti grįžtamąją informaciją pavartojant klausimus: „Ar supratote?“, „Ar aišku?“, „Ar pamenate..?“ ir pan.; *rašytinio teksto kūrimo (rašymo) strategijos*: planuoti rašymą remiantis pavyzdžiu, naudojantis žodynais, užsirašant

reikiamus posakius, jungiamuosius žodžius; koreguoti sukurta rašytinį tekstą remiantis konkrečios užsienio kalbos rašytinio teksto kūrimo tradicijomis ir kuriamo teksto žanro reikalavimais; *kompensavimo strategijos*: pasakyti, kad nesupranta, pavartojant posakį: „Atleiskite, aš nesupratau“; paprašyti pakartoti pavartojant posakius: „Pakartokite“, „Pasakykite dar kartą“; patikslinti informaciją užsienio kalba pakartojant reikiamą žodį: „Atleiskite, koks (kaip? kiek? kada?)“ ir pan.; tiesiogiai identifikuoti daiktą posakiais: „Štai tą“, „Tokį pat“; paprašyti parašyti skaičiais (pavyzdžiui, kainą, datą, laiką) pavartojant posakį: „Parašykite skaičiais“.

UŽSIENIO KALBOS

labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Užsienio kalbų ugdymo tikslas – pagal individualias išgales ugdyti gebėjimus vartoti užsienio kalbą įprastose kasdienio gyvenimo situacijose atliekant konkrečius komunikacinius uždavinius.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekdami užsienio kalbos mokymosi tikslo mokiniai turėtų:

- pagal individualias išgales dalyvauti kalbinėje veikloje (klausytis, skaityti, kalbėti, rašyti) įprastose kasdienio gyvenimo situacijose;

- turėti lingvistinių žinių, būtinų minimaliai komunikuoti, atsižvelgiant į individualias išgales;
- turėti elementarių sociokultūrinių žinių.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Sakytinio teksto supratimas (klausymas)	Supranta žinomus žodžius ir pačias bendriausias frazes apie save, paprastus trumpus prašymus ir nurodymus, kai kalbama bendrine kalba lėtu tempu ir aiškiai tariama.	Supranta paprastus labai trumpus pokalbius kasdienėmis temomis, trumpus, aiškius ir paprastus skelbimus, kai kalbama bendrine kalba lėtu tempu ir aiškiai tariama.	Supranta ilgesnių pokalbių, trumpų pasakojimų kasdienėmis temomis pagrindinę informaciją, kai kalbama normaliu tempu.
Rašytinio teksto supratimas (skaitymas)	Supranta trumpus vizualine informacija paremtus sakinius, kurių leksika ir gramatinės struktūros yra žinomos.	Supranta trumpų tekstų temą ir pagrindinę informaciją iš kai kurių programos temų.	Supranta ilgesnių aiškos struktūros tekstų (asmeninių laiškų, reklaminių skelbimų, paprastų instrukcijų, trumpų pasakojimų apie kasdienes įvykius) pagrindinę informaciją iš programos temų.
Kalbėjimas (sakytinė sąveika ir produkcija)	Pasako keletą sakinių apie save vartodami žinomus žodžius ir frazes. Mokytojo padedami dalyvauja elementariame pokalbyje vartodami išmoktas frazes.	Trumpai pasakoja apie save iš anksto pasirenge. Pateikia klausimų ir reaguoja į paprastus pasakymus. Dalyvauja elementariame pokalbyje, tačiau negali jo palaikyti.	Pasakoja apie save ir artimiausią aplinką iš anksto pasirenge. Dalyvauja nesudėtingame pokalbyje.

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Rašytinio teksto kūrimas (rašymas)	Rašo atskirus žodžius ir trumpus tekstus, susidedančius iš žinomų žodžių ir frazių. Pateikia informaciją apie save pildydami anketas.	Rašo trumpus tekstus apie save ir artimiausią aplinką naudodamiesi pavyzdžiu ir (arba) pagalbine medžiaga.	Rašo asmeninio gyvenimo temomis tekstus (laiškus, pasakojamojo pobūdžio tekstus), pildo CV, anketas, susijusias su asmenine informacija naudodamiesi pavyzdžiu ir (arba) pagalbine medžiaga.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Temos, potemės

Apie save (vardas, pavardė, amžius, pilietybė, tautybė, gyvenamoji vieta.).

Laisvalaikis, pramogos, žaidimai, sportas.

Kasdienė veikla (mokymasis, dienotvarkė, poilsis ir kt.).

Komunikacinės intencijos

Gauti ir pateikti informaciją: identifikuoti, įvardyti; pranešti, pasakyti asmeninio pobūdžio informaciją; atsakyti į klausimą teigiamai arba neigiamai; *reikšti ir sužinoti nuostata, požiūrį, nuomonę, poziciją:* pritarti arba nepritarti, sutikti arba nesutikti; reikšti norą, patikimą, nepatikimą; padėkoti, atsakyti į padėkojimą; atsiprašyti, atsakyti į atsiprašymą; *dalyvauti pokalbyje:* pradėti arba užbaigti pokalbį; *papildomos bendravimo strategijos:* pasakyti, kad nesupranta; paprašyti pakartoti; *kalbos etiketas:* pasisveikinti arba atsisveikinti; prisistatyti.

Abstrakčiosios sąvokos

Egzistencija: buvimas, nebuvimas; *erdvė:* vieta, kilmė pagal vietą, judėjimas; *laikas:* laiko skirstymas, dabartis, praeitis, ateitis, data; *kiekybė:* skaičius, kiekis; *požymis:* fizinis (spalva, amžius, skonis); *ryšiai, santykiai:* priklausomumas.

Sociokultūrinės žinios

Gyvenamoji aplinka (gyvenamieji namai, namų aplinka ir kt.).

Tarpasmeniniai santykiai (šeimoms sudėtis ir santykiai).

Kompensavimo strategijos

Pasakyti, kad nesupranta, pavartojant posakį: „Atleiskite, aš nesupratau“.

Paprašyti pakartoti pavartojant posakį: „Prašau pakartoti“.

Tiesiogiai identifikuoti daiktą pavartojant posakį: „Štai tą“.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Temos, potemės

Apie save (šeima, šeimos šventės, draugai, mokykla ir kt.).

Kelionės, turizmas.

Mokyklos gyvenimas, mokymasis, popamokinė veikla.

Šiuolaikinės informacinės technologijos (telefonas, radijas).

Kultūrinis gyvenimas (šventės, tradicijos ir kt.).

Kalbos šalis (šalys) (miestai, įžymybės, paminklai ir kt.).

Komunikacinės intencijos

Gauti ir pateikti informaciją: identifikuoti, įvardyti; pranešti, pasakyti asmeninio pobūdžio informaciją; pateikti klausimų ir atsakyti, nurodant laiką, vietą, kiekybę; atsakyti į klausimą teigiamai arba neigiamai; *reikšti ir sužinoti nuostata, požiūrį, nuomonę:* pritarti arba sutikti, paklausti, ar sutinka; nepritarti arba

nesutikti, paneigti; padėkoti, atsakyti į padėkojimą; atsiprašyti, atsakyti į atsiprašymą; *raginti, įkalbinėti*: pasiūlyti ką nors veikti, sutikti arba nesutikti su pasiūlymu; paprašyti ką nors veikti, paprašyti padėti, pasiūlyti pagalbą, paprašyti paduoti daiktą ir atitinkamai reaguoti; įspėti, nurodyti, patarti ką nors daryti ar nedaryti; pakviesti, priimti pasiūlymą ar kvietimą, atsisakyti pasiūlymo, kvietimo; *dalyvauti pokalbyje*: pradėti arba užbaigti pokalbį; pasitaisyti, pataisyti, patikslinti; išreikšti nuomonę, paklausti nuomonės; *papildomos bendravimo strategijos*: pasakyti, kad nesupranta; paprašyti pakartoti; paprašyti paaiškinti; paprašyti kalbėti lėčiau; *kalbos etiketas*: atkreipti dėmesį, kreiptis į draugą arba pažįstamą, nepažįstamą asmenį; paklausti, kaip sekasi, atsakyti; pasisveikinti arba atsisveikinti, atsakyti į pasisveikinimą; prisistatyti arba pristatyti, supažindinti; pasveikinti, palinkėti; pradėti arba užbaigti asmeninį laišką.

Abstrakčiosios sąvokos

Egzistencija: buvimas, nebuvimas; *erdvė*: vieta, kilmė pagal vietą, judėjimas, ilgis, atstumas, kelias, dydis; *laikas*: laiko skirstymas, dabartis, praeitis, ateitis, data, pasikartojimas, veiksmo pradžia, veiksmo pabaiga; *kiekybė*: skaičius, kiekis; *požymis*: fizinis (spalva, amžius, skonis); *ryšiai, santykiai*: priklausomumas.

Sociokultūrinės žinios

Kasdienis gyvenimas (maitinimasis, šven-

tės, darbas, laisvalaikis ir kt.).

Gyvenimo sąlygos (gyvenamieji namai, namų aplinka ir kt.).

Kūno judesių kalba (gestai, mimika, akių kontaktas ir kt.).

Socialinės konvencijos (valgymas, atsisveikinimas, išvykimas ir kt.).

Kompensavimo strategijos

Pasakyti, kad nesupranta pavartojant posakį: „Atleiskite, aš nesupratau“.

Paprašyti pakartoti pavartojant posakius: „Pakartokite“, „Pasakykite dar kartą“.

Tiesiogiai identifikuoti daiktą pavartojant posakį: „Štai tą“.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Temos, potemės

Apie save (pomėgiai, mėgstami ir nemėgstami dalykai, veikla ir kt.).

Sveika gyvensena, maitinimasis, higiena ir sveikata.

Paslaugos, aptarnavimas (parduotuvės, buities paslaugos ir kt.).

Mokymasis, ateities planai.

Šiuolaikinių informacijos priemonių (televizija, radijas, spauda, reklama, internetas, kompiuteris) ir kitų informacinių technologijų naudojimas mokantis užsienio kalbų.

Kultūra, menas (muzika, vaizduojamasis menas, literatūra, žymiausi kultūros atstovai ir kt.).

Kalbos šalis (šalys) (klimatas, gamta, regionai, įdomios vietovės ir kt.).

Komunikacinės intencijos

Gauti ir pateikti informaciją: identifikuoti, įvardyti; konstatuoti, pranešti, pasakyti asmeninio pobūdžio informaciją; pateikti klausimus ir atsakyti, nurodant laiką, vietą; *reikšti ir sužinoti nuostatą, požiūrį, nuomonę, poziciją*: nusakyti arba paklausti, kas žinoma, pažįstama; pritarti, sutikti su teiginiu, paklausti, ar sutinka su teiginiu ar nuomone; nepritarti, nesutikti su teiginiu ar nuomone, paneigti; išreikšti arba sužinoti norą, džiaugsmą, patikimą, nepatikimą, privalėjimą, neprivalėjimą, ketinimą, leidimą, neleidimą; padėkoti, atsakyti į padėkojimą; atsiprašyti, apgailestauti, atsakyti į atsiprašymą; išreikšti nustebimą, nusivylimą; pasiūlyti ką nors veikti, sutikti arba nesutikti su pasiūlymu; paprašyti ką nors veikti, paprašyti padėti, pasiūlyti pagalbą, paprašyti paduoti daiktą ir tinkamai reaguoti; įspėti, nurodyti, patarti ką nors daryti ar ko nors nedaryti; pakviesti, priimti pasiūlymą ar kvietimą, atsisakyti pasiūlymo, kvietimo; *dalyvauti pokalbyje*: pradėti arba užbaigti pokalbį; kalbėti telefonu (atsiliepti, paprašyti pakviesti, paprašyti palaukti); atsisveikinti telefonu, reaguoti į atsisveikinimą; *papildomos bendravimo strategijos*: pasakyti, kad nesupranta, išreikšti žodžio nežinojimą; paprašyti pakartoti, pakartoti tai, kas pasakyta; paprašyti paaiškinti, paprašyti užrašyti; paprašyti kalbėti lėčiau; paprašyti palaukti;

kalbos etiketas: atkreipti dėmesį, kreiptis į draugą arba pažįstamą asmenį; paklausti, kaip sekasi, atsakyti; pasisveikinti arba atsisveikinti, atsakyti į pasisveikinimą; prisistatyti arba pristatyti, supažindinti; pasveikinti, palinkėti; pradėti arba užbaigti asmeninį laišką.

Abstrakčiosios sąvokos

Egzistencija: buvimas, nebuvimas; *erdvė*: vieta, kilmė pagal vietą, judėjimas, išsidėstymas, ilgis, plotis, atstumas, kelias, dydis, plotas; *laikas*: laiko skirstymas, dabartis, praeitis, ateitis, data, laiko momentas, periodas, laiko dažnis, paskirties laikas, pasikartojimas, veiksmo pradžia, veiksmo pabaiga, ankstesnis laikas, vėlesnis laikas, vienalaikiškumas; *kiekybė*: skaičius, kiekis, laipsnis; *požymis*: fizinis (spalva, amžius, skonis, fizinė būklė).

Sociokultūrinės žinios

Kasdienis gyvenimas (maitinimasis, šventės, darbas, laisvalaikis ir kt.).

Gyvenimo sąlygos (gyvenamieji namai, namų aplinka ir kt.).

Tarpasmeniniai santykiai (šeimos sudėtis ir santykiai ir kt.).

Kūno judesių kalba (gestai, mimika, akių kontaktas ir kt.); pagalbiniė informacija tekste (ilustracijos, lentelės, tipografinės ypatybės).

Socialinės konvencijos (punktualumas, dovanos, apranga, valgymas, elgesio ir pokalbio tabu, viešnagės laikas, atsisveikinimas, išvykimas ir kt.).

Vertybės, nuostatos, tradicijos.

Kompensavimo strategijos

Pasakyti, kad nesupranta, pavartojant posakį: „Atleiskite, aš nesupratau“.

Paprašyti pakartoti pavartojant posakius: „Pakartokite“, „Pasakykite dar kartą“.

Patikslinti informaciją užsienio kalba pavartojant reikiamą žodį: „Atleiskite, koks (kaip? kiek? kada?)“ ir pan.

Tiesiogiai identifikuoti daiktą pavartojant posakius: „Štai tą“, „Tokį pat“.

Paprašyti parašyti skaičiais (pavyzdžiui, kainą, datą, laiką) pavartojant posakį: „Parašykite skaičiais“.

МАТЕМАТИКА

3.

TURINYS

3. MATEMATIKA /99

MATEMATIKA žemų intelektinių gebėjimų
(riboto intelekto) mokiniams /101

Ugdymo tikslas /101

Ugdymo uždaviniai /101

Mokinių gebėjimų raida /101

Turinio apimtis. 5–6 klasės /106

Turinio apimtis. 7–8 klasės /107

Turinio apimtis. 9–10 klasės /108

MATEMATIKA labai žemų intelektinių
gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto)
mokiniam /109

Ugdymo tikslas /109

Ugdymo uždaviniai /109

Mokinių gebėjimų raida /109

Turinio apimtis. 5–6 klasės /112

Turinio apimtis. 7–8 klasės /112

Turinio apimtis. 9–10 klasės /113

MATEMATIKA

žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokinių pagrindinio ugdymo tikslas – suteikti elementarų matematinį raštingumą, padėti įgyti tokių matematikos žinių, gebėjimų ir nuostatų, kurie padėtų geriau orientuotis artimoje aplinkoje, spręsti kasdieniame gyvenime išskylančias

problemas ir suteiktų pagrindus tolesniam mokymuisi.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekdami nurodyto ugdymo tikslo, mokytojo padedami, mokiniai:

- formuojasi pozityvų požiūrį į matema-

tikos taikymą kasdieniame gyvenime;

- įgytas žinias ir gebėjimus pritaiko paprasčiausiose kasdienio gyvenimo situacijose;
- mokosi naudotis pagalbinėmis priemonėmis (skaičiuotuvu, matematinio žinynu, diagramomis, lentelėmis, grafikais, IKT ir pan.).

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Skaičiai ir skaičiavimai	<p>1.1. Perskaityti, užrašyti natūraliuosius skaičius iki 1000. Suskaičiuoti nuo 10 iki 100 dešimtimis, nuo 100 iki 1000 šimtais.</p> <p>Palyginti vienetus, (pilnas dešimtis/pilnus šimtus) įrašius tarp jų ženklą <, = arba >.</p> <p>Naudojant vaizdines priemones, vartoti dydžio dalis: sveikas/vienetas, pusė, trečdalis, ketvirtis, jas tarpusavyje palyginti. Mokytojui padedant, skaičių (iki 100) priskirti artimesnei dešimčiai.</p>	<p>1.1. Atpažinti ir naudoti natūraliuosius, trupmeninius, neigiamuosius skaičius. Paprasčiausiais atvejais palyginti du natūraliuosius skaičius. Mokytojui padedant, taikyti apvalinimo taisykles paprasčiausiems uždaviniams spręsti.</p>	<p>1.1. Perskaityti, užrašyti žodžiais, skaitmenimis skaičius. Įvairiais būdais palyginti bet kuriuos du skaičius. Mokytojui padedant, taikyti apvalinimo taisykles paprastiesiems uždaviniams spręsti.</p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Skaičiai ir skaičiavimai	<p>1.2. Atlikti praktines įvairiausių objektų skaičiavimo užduotis naudojant paprasčiausius aritmetinius veiksmus su natūraliaisiais skaičiais. Skaičiavimo rezultatus patikrinti skaičiuotuvu.</p> <p>1.3. Mokytojui padedant dviejų/trijų vienodų daugiklių (vienaženklių) sandaugą pakeisti skaičiaus kvadratu/kubu ir atvirkščiai.</p> <p>1.4. Išvardyti ir užrašyti skaičių 2, 5, 10, 20, 50 ir 100 (t. y. nacionalinės valiutos kupiūrų) kartotinius. Išvardyti keletą skaičių, kurie yra dalūs iš 2, 5, 10.</p>	<p>1.2. Atlikti aritmetinius veiksmus su sveikaisiais skaičiais. Pasirinkti tinkamą veiksmą ir skaičiavimo būdą paprasčiausiems uždaviniams spręsti. Skaičiavimo rezultatus patikrinti skaičiuotuvu ar atvirkštiniais veiksmais.</p> <p>1.3. Spręsti paprasčiausius uždavinius, kuriuose reikia taikyti žinias apie skaičiaus kėlimą laipsniu su natūraliuoju rodikliu ir kvadratinės šaknies traukimą.</p> <p>1.4. Paprasčiausiais atvejais taikyti dalumo požymius, lyginio skaičiaus, nelyginio skaičiaus sąvokas. Išvardyti keletą skaičių, kurie yra dalūs iš 2, 5, 3, 9 ir 10.</p>	<p>1.2. Atlikti aritmetinius veiksmus, kurie dažniausiai vartojami realiame gyvenime. Numatyti skaičiavimo rezultatus, patikrinti juos skaičiuotuvu ar atvirkštiniais veiksmais.</p> <p>1.3. Spręsti paprastus uždavinius, kuriems reikia taikyti žinias apie skaičiaus kėlimą laipsniu su natūraliuoju rodikliu ir kvadratinės šaknies traukimą.</p> <p>1.4. Nesudėtingais atvejais vartoti procento sąvoką, taikyti dalumo požymius.</p>
2. Reiškiniai, lygtys, nelygybės, sistemos	<p>2.1. Apskaičiuoti paprastų skaitinių reiškinių skaitines reikšmes, taikyti veiksmų atlikimo tvarką reiškiniuose su skliaustais.</p> <p>2.2. Užrašyti reiškiniu pavidalo $a * b$ (čia a, b yra skaičiai, o $*$ atitinka $+$, $-$, $\times$, $:$) kasdienes situacijas iš mokiniui artimos aplinkos. Pateikti situacijų pavyzdžių, kurios atitiktų reiškinį pavidalo $a * b$, kur a, b yra skaičiai, o $*$ atitinka $+$, $-$, $\times$, $:$).</p>	<p>2.1. Skaičiuotuvu ir be jo apskaičiuoti nesudėtingų skaitinių reiškinių reikšmes.</p> <p>2.2. Pertvarkant paprastus skaitinius ir paprasčiausius raidinius reiškinius, taikyti sudėties ir daugybos perstatomumo ir jungiamumo dėsnius. Mokytojui padedant, atskliausti ir (ar) sutraukti paprastuose reiškiniuose esančius panašiuosius narius. Suprastinti reiškinius, kai taikomi veiksmai su laipsniais, kurių rodiklis – natūralusis skaičius.</p>	<p>2.1. Skaičiuotuvu ir be jo apskaičiuoti paprastų skaitinių reiškinių reikšmes, sveikųjų ir trupmeninių reiškinių skaitines reikšmes ir, mokytojui padedant, apskaičiuoti įvairių dydžių reikšmes pagal nurodytą formulę.</p> <p>2.2. Mokytojui padedant, paprastas kasdienes ir praktines situacijas aprašyti pirmojo laipsnio daugianariais.</p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>2. Reiškiniai, lygtys, nelygybės, sistemos</p>	<p>2.3. Atlikti veiksmus su skaičiais, taikyti sudėties ir daugybos perstatomumo ir jungiamumo dėsnius sprendžiant paprastus su nedideliais skaičiais uždavinius.</p> <p>2.4. Mokytojui padedant, patikrinti, ar skaičius yra paprasčiausios lygties sprendinys.</p>	<p>2.3. Mokytojui padedant, spręsti pirmojo laipsnio lygtis.</p> <p>2.4. Mokytojui padedant, spręsti paprasčiausias pirmojo laipsnio nelygybes su vienu nežinomuoju.</p>	<p>2.3. Pertvarkant paprastus skaitinius ir raidinius reiškinius, taikyti sudėties ir daugybos perstatomumo ir jungiamumo dėsnius. Atskliausti reiškinius ir (ar) sutraukti juose esančius panašiuosius narius.</p> <p>2.4. Mokytojui padedant, spręsti pirmojo laipsnio lygtis, lygtis pavidalo $ax^2 + bx + c = 0$.</p> <p>2.5. Mokytojui padedant, spręsti paprasčiausias pirmojo laipsnio nelygybes su vienu nežinomuoju.</p>
<p>3. Sąryšiai ir funkcijos</p>	<p>3.1. Skaityti paprasčiausiais grafikais ar lentelėmis aprašytas kasdienes situacijas iš mokiniai artimos aplinkos, kurios išreikštos priklausomybe tarp dviejų dydžių.</p> <p>3.2. Mokytojui padedant, spręsti paprasčiausius kasdienio turinio uždavinius, kuriuose du dydžiai yra tiesiogiai proporcingi.</p> <p>3.3. Mokytojui padedant, pavaizduoti taškus koordinačių sistemos I ketvirtyje.</p>	<p>3.1. Mokytojui padedant, naudotis dviejų dydžių priklausomybes nusakantiomis lentelėmis, grafikais sprendžiant paprastus praktinio turinio uždavinius.</p> <p>3.2. Mokytojui padedant, pavaizduoti taškus koordinačių sistemoje ir taškams simetriškus taškus Ox ir Oy ašių atžvilgiu.</p>	<p>3.1. Mokytojui padedant, naudotis dviejų dydžių priklausomybes nusakantiomis lentelėmis, grafikais sprendžiant paprastus praktinio ir paprasčiausius matematinio turinio uždavinius.</p> <p>3.2. Remtis tiesioginio ar atvirkštinio proporcingumo, tiesinės, kvadratinės funkcijos modeliais ir savybėmis, proporcijos savybe aiškinantis paprastų įvairaus turinio uždavinių sprendimus.</p> <p>3.3. Pavaizduoti koordinačių sistemoje figūras, nubrėžti figūrai simetrišką figūrą taško ir tiesės atžvilgiu, apibūdinti figūrų padėtį koordinačių sistemoje skaičių poromis.</p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
4. Geometrija	<p>4.1. Atpažinti modelyje/brėžinyje ir pavaizduoti kvadratą, stačiakampį, trikampį, apskritimą, skritulį. Suskirstyti pateiktus trikampius modelyje/brėžinyje į grupes pagal kampus (į smailiuosius, stačiuosius, bukuosius). Iš keturkampių išrinkti stačiakampius, iš stačiakampių – kvadratus. Modelyje/brėžinyje parodyti trikampio ir stačiakampio elementus (kraštinė, kampas, viršūnė). Pateikti trikampio ir keturkampio pavyzdžių iš artimosios aplinkos.</p> <p>4.2. Atpažinti modelyje/brėžinyje kubą, stačiakampį gretasienį, stačiąją prizmę, ritinį, piramidę, kūgį, rutulį. Savais žodžiais nuskaidyti šių erdvinių figūrų skirtumus. Mokytojui padedant, pagaminti kubo ir (ar) stačiakampio gretasienio modelį.</p>	<p>4.1. Atpažinti, pavaizduoti, apibūdinti paprasčiausias geometrines figūras (jų elementus). Mokytojui padedant, klasifikuoti kampus, trikampius.</p> <p>4.2. Mokytojui padedant, parodyti kubo, stačiakampio gretasienio, taisyklingosios piramidės, ritinio, kūgio, rutulio elementus. Mokytojui padedant pagaminti stačiosios trikampės ar (ir) keturkampės prizmės, taisyklingosios piramidės, ritinio modelius.</p> <p>4.3. Mokytojui padedant, vartoti lygumo, ašinės ir centrinės simetrijos sąvokas atliekant praktinius darbus ir sprendžiant paprasčiausius uždavinius.</p>	<p>4.1. Atpažinti, pavaizduoti, apibūdinti paprasčiausias geometrines figūras (jų elementus). Klasifikuoti kampus ir keturkampius. Mokytojui padedant, taikyti žinias apie trikampį, keturkampius ir apskritimą paprasčiausiems uždaviniams spręsti.</p> <p>4.2. Parodyti kubo, stačiakampio gretasienio, stačiosios prizmės, taisyklingosios piramidės, ritinio, kūgio, rutulio elementus.</p> <p>4.3. Mokytojui padedant, vartoti ašinės ir centrinės simetrijos sąvokas sprendžiant paprasčiausius uždavinius.</p>
5. Matai ir matavimai	<p>5.1. Liniuote išmatuoti atkarpos ilgį, trikampio, stačiakampio kraštines. Nubrėžti nurodyto ilgio atkarpą, nurodytų matmenų stačiakampį, nurodyto spindulio apskritimą.</p> <p>5.2. Spręsti paprasčiausius uždavinius, kuriuose reikia naudoti įvairius matavimų rezultatus. Naudotis kalendoriumi, paprasčiausiais tvarkaraščiais, euro ir lito kurso duomenimis.</p>	<p>5.1. Liniuote išmatuoti atkarpos ilgį, matlankiu – kampo didumą. Mokytojui padedant, paprastais atvejais be matavimo įrankių įvertinti artimiausios aplinkos objektų ar daiktų parametrus (ilgį, plotą, tūrį, kampo didumą).</p> <p>5.2. Mokytojui padedant, spręsti paprastus uždavinius, kuriuose reikia naudoti įvairių matavimų rezultatus, taip pat naudotis kalendoriumi, tvarkaraščiais ir įvairių valiutų kursų lentelėmis.</p>	<p>5.1. Nesudėtingais atvejais be matavimo įrankių įvertinti artimiausios aplinkos objektų ar daiktų parametrus (ilgį, plotą, tūrį, kampo didumą).</p> <p>5.2. Spręsti nesudėtingus uždavinius, kuriuose reikia naudoti įvairių matavimų rezultatus, užrašytus standartine ir nestandartine išraiška, taip pat naudoti įvairiais tvarkaraščiais ir valiutų kursų lentelėmis.</p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>5. Matai ir matavimai</p>		<p>Taikyti kelio formulę paprasčiausioms praktinėms užduotims spręsti.</p> <p>5.3. Mokytojui padedant ir naudojantis formulėmis, apskaičiuoti trikampio, keturkampio, skritulio bei šių figūrų junginių perimetrą; kvadrato, stačiakampio, lygiagretainio, trapecijos, trikampio, skritulio plotą; kubo, stačiakampio gretasienio, ritinio, stačiosios prizmės tūrį ir paviršiaus plotą.</p> <p>5.4. Mokytojui padedant, taikyti mastelį paprasčiausiems ilgio radimo uždaviniams spręsti.</p>	<p>Taikyti kelio formulę paprastoms praktinėms užduotims bei paprasčiausioms problemoms spręsti.</p> <p>5.3. Apskaičiuoti trikampio, keturkampio, skritulio bei žinomų figūrų junginių perimetrą; kvadrato, stačiakampio, lygiagretainio, rombo, trapecijos, trikampio, skritulio (<i>jo išpjovos</i>) plotą; kubo, stačiakampio gretasienio, ritinio, kūgio, taisyklingosios piramidės, stačiosios prizmės tūrį ir paviršiaus plotą, rutulio tūrį. Taikyti daugiakampio kampų sumą paprastiesiems uždaviniams spręsti.</p> <p>5.4. Taikyti mastelį, santykį paprastiesiems ilgio, ploto radimo uždaviniams spręsti. Mokytojui padedant, pasirinkti tinkamą mastelį ir nubraižyti paprastą planą.</p>
<p>6. Statistika</p>	<p>6.1. Mokytojui padedant, rinkti duomenis apie sau artimą aplinką (šeimą, draugus, klasę) pagal vieną požymį ir juos užrašyti dažnių lentelėje.</p>	<p>6.1. Mokytojui padedant, mokiniui pažįstamuose informacijos šaltiniuose rasti statistinės informacijos, kuri leistų rasti atsakymą į iškeltą klausimą. Rinkti duomenis pagal vieną požymį ir juos užrašyti dažnių lentelėje.</p>	<p>6.1. Mokiniui pažįstamuose informacijos šaltiniuose ieškoti informacijos, kuri padėtų rasti atsakymą į iškeltą klausimą. Rinkti duomenis pagal vieną požymį ir juos sutvarkyti.</p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasė
6. Statistika	<p>6.2. Mokytojui padedant, skaityti informaciją, pateiktą paprasta diagrama ar dažnių lentelė, kai duomenų skaičius nedidelis.</p> <p>6.3. Remiantis surinktais/pateiktais duomenimis, atsakyti į paprastus klausimus.</p>	<p>6.2. Mokytojui padedant, skaityti informaciją, pateiktą paprastomis diagramomis ar lentelėmis, paprasčiausiais atvejais pavaizduoti surinktus ir (arba) pateiktus duomenis tinkama diagrama skaičiuokle (pavyzdžiui, <i>Microsoft Excel</i> programa) ar (ir) be jos.</p>	<p>6.2. Skaityti informaciją, pateiktą įvairiomis diagramomis ar lentelėmis, paprasčiausiais atvejais pavaizduoti surinktus ir (arba) pateiktus duomenis tinkama diagrama skaičiuokle ar (ir) be jos.</p> <p>6.3. Skaičiuokle (pavyzdžiui, <i>Microsoft Excel</i> programa) ar (ir) be jos rasti imties vidurkį.</p>
7. Tikimybių teorija	<p>7.1. Pasirinkti elementų porą iš dviejų skirtingų aibių (pavyzdžiui, kelnes ir palaidinę, bandelę ir gėrimą) ir išvardyti/išrašyti visus galimus pasirinkimo variantus.</p>	<p>7.1. Mokytojui padedant, sudaryti kelių elementų rinkinius, kai poros elementai imami iš įvairių arba iš vienos aibės, tiesiogiai apskaičiuoti rinkinių variantų skaičių, kai elementų tvarka rinkinyje yra svarbi.</p> <p>7.2. Mokytojui padedant, paprasčiausiais atvejais užrašyti bandymo baigčių aibę, rasti įvykiui palankių baigčių skaičių.</p>	<p>7.1. Sprendžiant paprasčiausius uždavinius, sudaryti kelių elementų rinkinių aibę, kai elementai imami iš įvairių arba iš vienos aibės, apskaičiuoti rinkinių variantų skaičių, kai elementų tvarka rinkinyje yra svarbi <i>ir (arba)</i> nesvarbi.</p> <p>7.2. Mokytojui padedant, taikyti p klasikinę tikimybės apibrėžimą paprastiems uždaviniams p spręsti.</p>

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

1. Skaičiai ir skaičiavimai. Mokiniai toliau plečia pradinėse klasėse įgytas žinias apie natūraliuosius skaičius: perskaito ir užrašo iki 1000; skaičiuoja dešimtimis ir šimtais, apvalina iki artimesnės dešimties, kiek sugeba atlieka

veiksmus su jais (žodžiu/raštu/skaičiuotuvu). Daugiau dėmesio skirti žodiniams uždaviniams spręsti, kurių kontekstas būtų iš artimos mokinii aplinkos, o skaičiai – maži, „patogūs“ skaičiuoti. Mokymo procese nuolat naudoti vaizdines priemones.

2. Reiškiniai, lygtys, nelygybės, sistemos. Visi mokomieji pavyzdžiai atspindi tipines situacijas, o visi skaičiavimai turi būti kiek įmano-

ma paprastesni. Rekomenduojama nereikalauti atsiminti aritmetinių veiksmų komponentų pavadinimų, vartoti matematinių sąvokų. Reikia išmokyti spręsti tik pačias paprasčiausias lygtis, patikrinti, ar duotasis skaičius yra lygties/nelygybės sprendinys.

3. Sąryšiai ir funkcijos. Spręsti tik pačius paprasčiausius uždavinius, kuriuose netiesiogiai vartojamos su dviejų dydžių proporcingumu su-

sijusios sąvokos. Mokytojui padedant, skaityti paprasčiausiais grafikais ar lentelėmis aprašytas kasdienes situacijas iš mokiniui artimos aplinkos. Išmokyti koordinačių sistemoje atidėti bent tokius skaičius, kurių koordinatės yra maži ne-neigiami skaičiai.

4. Geometrija. Mokoma atpažinti aplinkoje pagrindines plokštumos (kvadrata, stačiakampį, trikampį, apskritimą/skritulį) ir erdvės (kubą, stačiakampį gretasienį, stačiąją prizmę, ritinį, piramidę, kūgį, rutulį) geometrinės figūras, priskirti užrašytus jų pavadinimus modeliams. Parodyti trikampio ir stačiakampio elementus (kraštinė, kampas, viršūnė), rūšiuoti trikampius pagal kampus. Mokoma pavaizduoti tik plokštumos geometrinės figūras.

5. Matai ir matavimai. Mokiniai turėtų išmokti naudotis linuote ir skriestuvu, atlikti daugiau praktinių darbų, kurie padėtų jiems perimetrą suvokti kaip figūros krašto ilgį, plotą ar tūrį – kaip figūros užimamos plokštumos ar erdvės dalį. Vengti sudėtingų skaičiavimų. Išmokyti susieti gretimus dažniausiai pasitaikančius matavimo vienetus. Išmokyti naudotis kalendoriumi, paprasčiausiais tvarkaraščiais, supažindinti, kaip eurus pakeisti į litus ir atvirkščiai.

6. Statistika. Mokytojui padedant, mokiniai renka duomenis apie sau artimą aplinką (šeimą, draugus, klasę) pagal vieną požymį. Mokoma juos surašyti į lentelę. Daugiau dėmesio skirti įvairioms diagramoms skaityti.

7. Tikimybių teorija. Mokiniai išmoksta sudaryti dviejų elementų rinkinių aibes, kai po-

ros elementai imami iš skirtingų aibių, o rinkinių variantų skaičius neviršija 6. Užduotys parenkamos iš mokiniui artimos kasdienės aplinkos.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

1. Skaičiai ir skaičiavimai. Nereikalauti, kad sudėdami ar atimdami dvi paprastasias trupmenas mokiniai būtinai ieškotų mažiausiojo bendrojo vardiklio. Sprendžiant kitų sričių uždavinius vengti sudėtingų skaičiavimų. Pamokyti ir leisti skaičiuoti skaičiuotuvu. Nereikalauti mokėti ištraukti kubinę šaknį.

2. Reiškiniai, lygtys, nelygybės, sistemos. Mokiniai išmoksta apskaičiuoti paprastų skaitinių reiškinių, paprasčiausių raidinių reiškinių (kuriame gali būti du aritmetinių veiksnių ženklai, laipsnis, kvadratinė šaknis, skliaustai, vienas ar du kintamieji) skaitines reikšmes.

Mokiniai nenagrinėja reiškinių neapibrėžtumo, neskaido daugianario daugikliais, nenaudoja greitosios daugybos formulių taikymo procedūrų. Nereikalaujama, kad mokiniai mokėtų užrašyti algebriniu reiškiniu faktą, jog skaičius yra lyginis, nelyginis, kokio nors skaičiaus kartotinis, nurodytam dydžiui priešingas ar atvirkštinis. Nemokyti skaidyti daugikliais grupavimo būdu. Vengti užduočių, kuriose nurodoma „nustatyti, su kuriomis kintamojo reikšmėmis reiškinys ar dydis įgyja tam tikrą skaitinę reikšmę“, „du reiškiniai yra lygūs (vienas iš jų didesnis ar ne didesnis, mažesnis ar ne mažesnis už kitą)“. Sprendžia paprastas lygtis, kuriose koeficientai – maži sveikieji skai-

čiai, o gautas sprendinys – racionalusis skaičius. Sprendžia lygtis, kuriose nežinomasis yra tik vienoje lygties pusėje. Sprendžia $ax < b$ arba $ax > b$ pavidalo nelygybės. Pakanka, kad spęsdami uždavinius su laipsniais mokiniai taikytų laipsnio apibrėžimą, o ne laipsnio savybes.

3. Sąryšiai ir funkcijos. Pakanka, kad mokiniai koordinačių sistemoje teisingai atidėtų taškus, kurių koordinatės yra sveikieji skaičiai, pavaizduotų taškams simetriškus taškus Ox ir Oy ašių atžvilgiu. Tiesioginio ir atvirkštinio proporcingumo sąvokas mokosi taikyti tik spęsdami paprastus gyvenimiško turinio uždavinius.

4. Geometrija. Rekomenduojama nenagrinėti pilnutinio kampo, taip pat kampų, gautų dvi lygiagrečiasias tieses perkirtus trečiaja, savybių, trikampio nelygybės. Nereikalauti, kad žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniai mokėtų įrodyti, kam lygi trikampio kampų suma, Pitagoro teoremai atvirkštinės teoremos, statinio, esančio prieš 30° kampą, savybės, keturkampio savybių. Pateikia simetriškų taško ir tiesės atžvilgiu figūrų pavyzdžių. Suskirsto trikampius pagal kampus ir kraštines. Nerekomenduojama nagrinėti, kaip skirstomi keturkampiai.

5. Matai ir matavimai. Svarbu, kad mokiniai gebėtų naudodamiesi formulėmis, apskaičiuoti pažįstamų figūrų perimetrus ir plotus. Mokytojui padedant, apskaičiuotų kelią, kai žinomas greitis ir laikas. Mokytojui padedant, naudotųsi litų ir eurų kursų lentelėmis.

6. Statistika. Daugiau dėmesio skiriama įvairiai statistinei informacijai iš nurodytų mo-

kiniams pažįstamų šaltinių rasti, analizuoti. Pakanka, kad mokiniai išmoktų sudaryti ir užpildyti tik negrupuotų duomenų dažnių lentelę, apskaičiuoti nedidelės imties vidurkį.

7. Tikimybių teorija. Mokiniai sudaro keilių elementų rinkinius, kai jų elementai imami iš vienos arba dviejų aibių. Atlieka bandymus, mokosi apskaičiuoti bandymo baigties santykinį dažnį ir, remdamiesi juo, daryti paprasčiausias išvadas apie baigties tikėtinumą.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

1. Skaičiai ir skaičiavimai. Mokiniai pagal savo išgales plečia žinias apie skaičius. Nerekomenduojama spręsti uždavinių, kurių sąlygose vartojami terminai „ne mažiau“ arba „ne daugiau“, „neneigiamas“ arba „neteigiamas“. Vengti sudėtingų skaičiavimų. Bendravardiklinant trupmenas, pakanka, kad surastų bendrąjį (nebūtinai mažiausią) vardiklį. Sprendžia paprasčiausius uždavinius, kuriems reikia taikyti laipsnių su natūraliuoju rodikliu savybes. Daugiau dėmesio skiriama mokinių įgūdžiams su skaičiuotuvu tobulinti.

2. Reiškiniai, lygtys, nelygybės, siste-

mos. Siekti, kad mokiniai išmoktų pertvarkyti bent paprastus sveikuosius reiškinius ir apskaičiuoti jų skaitines reikšmes, spręsti paprastas pirmojo laipsnio lygtis ir nelygybes, standartinio pavidalo pilnąsias kvadratinės lygtis (su sveikaisiais nedideliais koeficientais). Iš paprasto žodinio uždavinio sąlygos mokiniai turėtų išmokti sudaryti paprastus reiškinius su vienu ar dviem kintamaisiais ar pirmojo (antrojo) laipsnio lygtį. Išmoksta patikrinti, ar sveikųjų skaičių pora yra paprastos tiesinių lygčių sistemos sprendinys. Sprendžia paprasčiausias lygčių sistemas, kuriose abi lygtys – pirmojo laipsnio, ir bent vienoje iš jų koeficientas esant nežinomajam lygus 1.

3. Sąryšiai ir funkcijos. Daugiausia dėmesio skiriama nubrėžtų funkcijų grafikams skaičiuoti, tačiau nenagrinėjamos tokios sąvokos, kaip funkcijos maksimumo bei minimumo taškai, didžiausioji ar mažiausioji funkcijos reikšmė intervale, taip pat grafikų transformacijos. Iš pateiktų grafikų mokiniai turi rasti tiesinių lygčių sistemų sprendinį.

4. Geometrija. Mokiniai turėtų išmokti atpažinti lygias figūras. Figūrų modeliuose ir brėžiniuose rasti pagrindinius elementus. Rekomenduojama nenagrinėti skritulio nuopjo-

vos, pilnutinio kampo temų. Vengti uždavinių, kuriems spręsti reikia žinių apie kampų, gautų dvi lygiagrečiąsias tieses perkirtus trečiaja, savybes, trikampio nelygybę, plotus trikampių, turinčių bendrą aukštinę (pagrindą), trapecijos vidurinės linijos bei trikampio pusiaukraštinių savybes, daugiakampio kampų sumą.

5. Matai ir matavimai. Žinios, įgytos žemesniosiose klasėse, pirmiausia prisimenamos, apibendrinamos, tuomet taikomos per kitų dalykų pamokas, popamokinėje veikloje, o tik tada plečiamos ar gilinamos. Nespręsti uždavinių, kai reikia tikslaus brėžimo įgūdžių, taip pat ir uždavinių, kuriuos sprendžiant reikia remtis panašių figūrų plotų ar tūrių sąryšiais, rasti skritulio išpjovos ar nuopjovos plotą, apskritimo lanko ilgį. Pakanka, kad mokiniai gebėtų apskaičiuoti bent stačiakampio gretasienio paviršiaus plotą.

6. Statistika. Mokiniai išmoksta tik skaityti informaciją, pateiktą įvairių tipų diagramose, lentelėse.

7. Tikimybių teorija. Mokiniai išmoksta taikyti klasikinę tikimybės apibrėžimą ir daugybės taisyklę (rinkinį variantų skaičiui apskaičiuoti) tik pačiais paprasčiausiais atvejais.

MATEMATIKA

labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokinių pagrindinio ugdymo tikslas – suteikti elementarų bendrąjį matematinį raštingumą, padėsiantį įgyti savarankiško gyvenimo įgūdžių; ugdyti gebėjimus, padėsiančius pažinti aplinkinį pasaulį, mokyti bendrauti ir bendradarbiauti sprendžiant problemas.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekdami nurodyto ugdymo tikslo, mokytojo padedami, mokiniai:

- bando suprasti matematikos mokymosi naudą;
- įgytas žinias ir gebėjimus mokosi pritaikyti paprasčiausiose kasdienio gyvenimo situacijose;

- savarankiškai ar mokytojo prižiūrimi, saugiai naudojami pagalbinėmis priemonėmis (skaičiuotuvu, IKT, vaizdinėmis priemonėmis: planais, schemomis, grafikais, modeliais ir pan.) ir jas tausoja.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Skaičiai ir skaičiavimai	<p>1.1. Mokytojui padedant, perskaityti, užrašyti natūraliuosius skaičius iki 1000. Suskaičiuoti nuo 10 iki 100 dešimtimis, nuo 100 iki 1000 šimtais. Mokytojui padedant, skaičių (iki 100) priskirti artimesnei dešimčiai.</p> <p>1.2. Atlikti praktines įvairiausių objektų skaičiavimo užduotis naudojant paprasčiausius aritmetinius veiksmus su natūraliaisiais skaičiais. Skaičiavimo rezultatus atlikti ir/ar patikrinti skaičiuotuvu.</p> <p>1.3. Mokytojui padedant, išvardyti keletą skaičių, kurie yra dalūs iš 2, 5, 10.</p>	<p>1.1. Perskaityti, užrašyti natūraliuosius skaičius, naudojantis vaizdinėmis priemonėmis paaiškinti neigiamų skaičių sąvoką. Mokytojui padedant, palyginti du natūraliuosius skaičius.</p> <p>1.2. Skaičiuotuvu atlikti aritmetinius veiksmus su natūraliaisiais skaičiais.</p> <p>1.3. Mokytojui padedant, dviejų vienodų daugiklių (vienaženklių) sandaugą pakeisti skaičiaus kvadratu/kubu ir atvirkščiai.</p>	<p>1.1. Atpažinti ir naudoti natūraliuosius, trupmeninius (naudojamus kasdieniame gyvenime), neigiamuosius skaičius. Mokytojui padedant, paprasčiausiais atvejais palyginti du natūraliuosius skaičius. Mokytojui padedant, taikyti apvalinimo taisykles paprasčiausiems uždaviniams spręsti.</p> <p>1.2. Atlikti aritmetinius veiksmus su sveikaisiais skaičiais. Skaičiavimo rezultatus patikrinti skaičiuotuvu.</p> <p>1.3. Mokytojui padedant, spręsti paprasčiausius uždavinius iš mokiniui artimos aplinkos.</p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
2. Reiškiniai, lygtys, nelygybės, sistemos	<p>2.1. Mokytojui padedant ir naudojant pagalbines priemones, apskaičiuoti dviejų veiksmų skaitinių reiškinių skaitines reikšmes.</p> <p>2.2. Mokytojui padedant, užrašyti reiškiniu pavidalo $a * b$ (čia a, b yra skaičiai, o $*$ atitinka $+, -, \times, :$) kasdienes situacijas iš mokiniui artimos aplinkos.</p>	<p>2.1. Mokytojui padedant ir naudojant pagalbines priemones, apskaičiuoti paprastų skaitinių reiškinių skaitines reikšmes.</p> <p>2.2. Mokytojui padedant, užrašyti reiškiniu pavidalo $a * b$ (čia a, b yra skaičiai, o $*$ atitinka $+, -, \times, :$) kasdienes situacijas iš mokiniui artimos aplinkos.</p> <p>2.3. Mokytojui padedant, paprastuose reiškiniuose sutraukti esančius panašiuosius narius.</p>	<p>2.1. Skaičiuotuvu ir be jo apskaičiuoti nesudėtingų skaitinių reiškinių reikšmes.</p> <p>2.2. Mokytojui padedant, atskliausti ir (ar) sutraukti paprastuose reiškiniuose esančius panašiuosius narius.</p> <p>2.3. Mokytojui padedant, naudojantis skaičiuotuvu, parinkti pirmojo laipsnio lygties šaknis, lygtis pavidalo $A(x) \times B(x) = 0$ (čia $A(x), B(x)$ – pirmojo laipsnio dvinačiai).</p>
3. Sąryšiai ir funkcijos	<p>3.1. Mokytojui padedant, skaityti paprasčiausiais grafikais ar lentelėmis aprašytas kasdienes situacijas iš mokiniui artimos aplinkos.</p>	<p>3.1. Mokytojui padedant, skaityti paprasčiausiais grafikais ar lentelėmis aprašytas kasdienes situacijas iš mokiniui artimos aplinkos, kurios išreikštos priklausomybe tarp dviejų dydžių.</p> <p>3.2. Mokytojui padedant, pavaizduoti taškus koordinačių sistemos I ketvirtyje.</p>	<p>3.1. Mokytojui padedant, naudotis dviejų dydžių priklausomybes nusakančiomis lentelėmis, grafikais sprendžiant paprastus praktinio turinio uždavinius.</p> <p>3.2. Mokytojui padedant, pavaizduoti taškus koordinačių sistemoje.</p>
4. Geometrija	<p>4.1. Atpažinti modelyje/brėžinyje ir pavaizduoti trikampius bei keturkampius. Modelyje/brėžinyje parodyti trikampio ir keturkampio elementus (kraštinė, kampas, viršūnė).</p>	<p>4.1. Mokytojui padedant, atpažinti, pavaizduoti, apibūdinti trikampius bei keturkampius (jų elementus).</p> <p>4.2. Mokytojui padedant, savais žodžiais nusakyti pagrindinių erdviųjų figūrų skiratumus.</p>	<p>4.1. Atpažinti, pavaizduoti, apibūdinti paprasčiausias geometrines figūras (jų elementus).</p> <p>4.2. Mokytojui padedant, pagaminti stačiosios trikampės ar (ir) keturkampės prizmės, taisyklingosios piramidės, ritinio modelius.</p> <p>4.3. Mokytojui padedant, taikyti ašinės ir centrinės simetrijos sąvokas atliekant praktinius darbus ir sprendžiant paprasčiausius uždavinius.</p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
5. Matai ir matavimai	<p>5.1. Mokytojui padedant, liniuote išmatuoti atkarpos ilgį. Nubrėžti languotame lape nurodyto ilgio (sveikais centimetrais) atkarpą, stačiakampį.</p> <p>5.2. Mokytojui padedant, spręsti paprasčiausius uždavinius, kuriems reikia naudoti įvairius tos pačios eilės matavimų rezultatus. Naudotis kalendoriumi, paprasčiausiais tvarkaraščiais.</p> <p>5.3. Mokytojui padedant, apskaičiuoti trikampio, keturkampio perimetrą; stačiakampio, stačiojo trikampio plotą.</p>	<p>5.1. Mokytojui padedant, liniuote išmatuoti atkarpos ilgį.</p> <p>5.2. Mokytojui padedant, spręsti paprastus uždavinius, kuriems reikia naudoti vienodų matavimų rezultatus. Naudotis kalendoriumi, paprasčiausiais tvarkaraščiais.</p> <p>5.3. Mokytojui padedant, taikyti trikampio, keturkampio perimetrą ir plotą paprastiems iš mokiniui artimos aplinkos uždaviniams spręsti.</p>	<p>5.1. Liniuote išmatuoti atkarpos ilgį, matlankiu – kampo didumą. Mokytojui padedant, paprastais atvejais be matavimo įrankių įvertinti artimiausios aplinkos objektų ar daiktų parametrus (ilgį, plotą, tūrį, kampo didumą).</p> <p>5.2. Mokytojui padedant, spręsti paprastus uždavinius, kuriems reikia naudoti įvairių matavimų rezultatus, taip pat naudotis kalendoriumi, tvarkaraščiais ir pan.</p>
6. Statistika	<p>6.1. Mokytojui padedant, rinkti duomenis apie sau artimą aplinką (šeimą, draugus, klasę) pagal vieną požymį ir juos užrašyti dažnių lentelėje.</p> <p>6.2. Mokytojui padedant, remiantis surinktais/pateiktais duomenimis atsakyti į pateiktus klausimus.</p>	<p>6.1. Mokytojui padedant, rinkti duomenis apie sau artimą aplinką (šeimą, draugus, klasę) pagal vieną požymį ir juos užrašyti dažnių lentelėje.</p> <p>6.2. Mokytojui padedant, skaityti informaciją, pateiktą paprasta diagrama ar dažnių lentele, kai duomenų skaičius nedidelis.</p> <p>6.3. Remiantis surinktais/pateiktais duomenimis atsakyti į paprastus klausimus.</p>	<p>6.1. Mokytojui padedant, mokiniui pažįstamuose informacijos šaltiniuose rasti statistinės informacijos, kuri leistų rasti atsakymą į iškeltą klausimą. Rinkti duomenis pagal vieną požymį ir juos užrašyti dažnių lentelėje.</p> <p>6.2. Mokytojui padedant, skaityti informaciją, pateiktą paprastomis diagramomis ar lentelėmis, paprasčiausiais atvejais pavaizduoti surinktus ir (arba) pateiktus duomenis tinkama diagrama skaičiuokle (pavyzdžiui, <i>Microsoft Excel</i> programa) ar (ir) be jos.</p>
7. Tikimybių teorija	<p>7.1. Mokytojui padedant, pasirinkti elementų porą iš dviejų skirtingų aibių (pavyzdžiui, kelnes ir palaidinę, bandelę ir gėrimą) ir išvardyti visus galimus pasirinkimo variantus.</p>	<p>7.1. Mokytojui padedant, pasirinkti elementų porą iš dviejų skirtingų aibių ir išvardyti/išrašyti visus galimus pasirinkimo variantus.</p>	<p>7.1. Mokytojui padedant, paprasčiausiais atvejais užrašyti bandymo baigčių aibę, rasti įvykiui palankių baigčių skaičių.</p>

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

1. Skaičiai ir skaičiavimai. Mokiniai toliau plečia pradinėje mokykloje įgytas žinias apie natūraliuosius skaičius: perskaito ir užrašo 1000; skaičiuoja dešimtimis ir šimtais, atlieka veiksmus su jais pagal savo gebėjimus (žodžiu/raštu/skaičiuotuvu). Mokosi spręsti paprasčiausius žodinius uždavinius, kurių kontekstas būtų iš artimos mokiniui aplinkos, o skaičiai – maži, „patogūs“ skaičiuoti. Mokymo procese nuolat naudoti vaizdines priemones.

2. Reiškiniai, lygtys, nelygybės, sistemos. Visi mokomieji pavyzdžiai turėtų atspindėti kiek galima tipines situacijas, o visi skaičiavimai turi būti kiek įmanoma paprastesni. Nereikalauti atsiminti aritmetinių veiksmų komponentų pavadinimų, vartoti matematinių sąvokų.

3. Sąryšiai ir funkcijos. Mokytojui padedant, skaityti paprasčiausiais grafikais ar lentelėmis aprašytas kasdienes situacijas iš mokiniui artimos aplinkos. Mokyti koordinačių sistemoje atidėti skaičius, kurių koordinatės yra maži neneigiami skaičiai.

4. Geometrija. Mokytojui padedant, atpažinti aplinkoje pagrindines plokštumos (kvadratą, stačiakampį, trikampį, apskritimą/skritulį) ir erdvės (kubą, stačiakampį gretasienį, piramidę, rutulį ir kt.) geometrines figūras, priskirti jų užrašytus pavadinimus modeliams. Mokoma pavaizduoti tik plokštumos geometrines figūras.

5. Matai ir matavimai. Mokiniai, moky-

tojo padedami, turėtų atlikti daugiau praktinių darbų, kurie padėtų jiems perimetrą suvokti kaip figūros krašto ilgį. Vengti sudėtingų skaičiavimų. Mokyti susieti gretimus dažniausiai pasitaikančius matavimo vienetus. Mokyti naudotis kalendoriumi, paprasčiausiais tvarkaraščiais ir pan.

6. Statistika. Mokiniai, mokytojo padedami, renka duomenis apie sau artimą aplinką (šeimą, draugus, klasę) pagal vieną požymį. Mokyti juos surašyti lentelę. Mokyti skaityti paprasčiausias diagramas.

7. Tikimybių teorija. Mokiniai, mokytojo padedami, mokosi sudaryti dviejų elementų rinkinių aibes, kai poros elementai imami iš skirtingų aibių. Užduotys parenkamos pačios paprasčiausios iš mokiniui artimos kasdienės aplinkos.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

1. Skaičiai ir skaičiavimai. Nereikalauti, kad sudėdami ar atimdami dvi paprastasias trupmenas mokiniai ieškotų mažiausiojo bendrojo vardiklio. Sprendžiant kitų sričių uždavinius, vengti sudėtingų skaičiavimų. Pamokyti skaičiuoti skaičiuotuvu.

2. Reiškiniai, lygtys, nelygybės, sistemos. Mokiniai, mokytojo padedami, mokosi apskaičiuoti paprastų skaitinių reiškinių, paprasčiausių raidinių reiškinių (kuriame gali būti du aritmetinių veiksmų ženklai, laipsnis, skliaustai, vienas kintamasis) skaitines reikšmes.

Nenagrinėja reiškinių neapibrėžtumo, neskaido daugianario daugikliais, nenaudoja greitosios daugybos formulių taikymo procedūrų. Nereikalaujama, kad mokėtų užrašyti algebriniu reiškiniu faktą, kad skaičius yra lyginis, nelyginis, kokio nors skaičiaus kartotinis, nurodytam dydžiui priešingas ar atvirkštinis. Nemokoma skaidyti daugikliais grupavimo būdu. Nesprendžia užduočių, kuriose nurodoma „nustatyti, su kuriomis kintamojo reikšmėmis reiškinys ar dydis įgyja tam tikrą skaitinę reikšmę“, „du reiškiniai yra lygūs (vienas iš jų didesnis ar ne didesnis, mažesnis ar ne mažesnis už kitą)“. Sprendžia paprastas lygtis, kuriose koeficientai – maži sveikieji skaičiai, o gautas sprendinys – racionalusis skaičius. Sprendžia lygtis, kuriose nežinomas yra tik vienoje lygties pusėje.

3. Sąryšiai ir funkcijos. Mokiniai, mokytojo padedami, koordinačių sistemoje atideda taškus, kurių koordinatės yra sveikieji skaičiai, pavaizduoja taškams simetriškus taškus Ox ir Oy ašių atžvilgiu.

4. Geometrija. Nenagrinėti pilnutinio kampo, taip pat kampų, gautų dvi lygiagrečiasias tieses perkirtus trečiaja, savybių, trikampio nelygybės. Nereikalauti, kad labai žemų intelektinių gebėjimų mokiniai mokėtų įrodyti, kam lygi trikampio kampų suma, Pitagoro teoremai atvirkštinės teoremos, statinio, esančio prieš 30° kampą, savybės, keturkampio savybių. Mokytojo padedami, pateikia simetriškų taško ir tiesės atžvilgiu figūrų pavyzdžių. Mokytojui padedant, suskirsto trikampius pagal

kampus ir kraštines. Nerekomenduojama nagrinėti, kaip skirstomi keturkampiai.

5. Matai ir matavimai. Mokyti naudotis trikampio, lygiagretainio, trapecijos ir skritulio perimetro bei ploto apskaičiavimo formulėmis (parodyti, kaip apskaičiuojami pažįstamų figūrų perimetrai ir plotai). Nenagrinėti, kaip apskaičiuoti stačiosios prizmės bei ritinio tūri ir šoninį paviršių. Daugiau dėmesio skiriama tų pačių matavimo vienetų veiksams atlikti. Nenagrinėti, kaip yra palyginami plotai trikampių, turinčių bendrą aukštinę (pagrindą).

6. Statistika. Daugiau dėmesio skiriama įvairiai statistinei informacijai iš nurodytų mokiniams pažįstamų šaltinių rasti ir jai analizuoti.

7. Tikimybių teorija. Mokiniai, mokytojo padedami, sudaro kelių elementų rinkinius, kai jų elementai imami iš vienos arba dviejų aibių.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

1. Skaičiai ir skaičiavimai. Mokiniai pagal savo išgales plečia žinias apie skaičius.

Nerekomenduojama spręsti uždavinių, kurių sąlygose pavartoti terminai „ne mažiau“ arba „ne daugiau“, „neneigiamas“ arba „neteigiamas“. Vengti sudėtingų skaičiavimų. Daugiau dėmesio skiriama tobulinti mokinių įgūdžiams skaičiuoti skaičiuotuvu.

2. Reiškiniai, lygtys, nelygybės, sistemos. Mokiniai, mokytojo padedami, mokosi pertvarkyti bent paprastus sveikuosius reiškinius ir apskaičiuoti jų skaitines reikšmes, spręsti paprastas pirmojo laipsnio lygtis ir nelygybes. Mokomi patikrinti, ar sveikųjų skaičių pora yra paprastos tiesinių lygčių sistemos sprendinys.

3. Sąryšiai ir funkcijos. Daugiausia dėmesio skiriama nubrėžtų funkcijų grafikams skaityti, tačiau nenagrinėjamos tokios sąvokos, kaip funkcijos maksimumo bei minimumo taškai, didžiausioji ar mažiausioji funkcijos reikšmė intervale, taip pat grafikų transformacijos. Iš pateiktų grafikų mokiniai, mokytojo padedami, randa tiesinių lygčių sistemų sprendinį.

4. Geometrija. Mokiniai, mokytojo padedami, mokosi atpažinti lygias figūras. Figūrų modeliuose ir brėžiniuose rasti pagrindinius elementus. Nenagrinėti skritulio nuopjovos,

pilnutinio kampo temų. Nespręsti uždavinių, kuriems spręsti reikia žinių apie kampų, gautų dvi lygiagrečiąsias tieses perkirtus trečiaja, savybes, trikampio nelygybę, plotus trikampių, turinčių bendrą aukštinę (pagrindą), trapecijos vidurinės linijos bei trikampio pusiauakraštinių savybes, daugiakampio kampų sumą.

5. Matai ir matavimai. Žinios, įgytos žemesniosiose klasėse, pirmiausia prisimenamos, apibendrinamos, tuomet taikomos per kitų dalykų pamokas, popamokinėje veikloje, o tik tada plečiamos ar gilinamos. Nespręsti uždavinių, kuriems reikia tikslaus brėžimo įgūdžių, taip pat ir uždavinių, kuriuose reikia remtis panašių figūrų plotų ar tūrių sąryšiais, rasti skritulio išpjovos ar nuopjovos plotą, apskritimo lanko ilgį.

6. Statistika. Mokiniai, mokytojui padedant, mokosi tik skaityti informaciją, pateiktą diagramose, lentelėse.

7. Tikimybių teorija. Mokiniai, mokytojo padedami, mokosi taikyti klasikinę tikimybės apibrėžimą tik pačiais paprasčiausiais atvejais.

GAMTAMOKSLINIS UGDYMAS

4.

TURINYS

4. GAMTAMOKSLINIS UGDYMAS /115

GAMTAMOKSLINIS UGDYMAS žemų
intelektinių gebėjimų (riboto intelekto)
mokiniam /118

Ugdymo tikslas /118

Ugdymo uždaviniai /118

Mokinių gebėjimų raida /119

Turinio apimtis. 5–6 klasės /122

Turinio apimtis. 7–8 klasės /123

Turinio apimtis. 9–10 klasės /125

GAMTAMOKSLINIS UGDYMAS labai
žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai
sutrikusio intelekto) mokiniams /128

Ugdymo tikslas /128

Ugdymo uždaviniai /128

Mokinių gebėjimų raida /128

Turinio apimtis. 5–6 klasės /131

Turinio apimtis. 7–8 klasės /132

Turinio apimtis. 9–10 klasės /134

GAMTAMOKSLINIS UGDYMAS

specialiųjų poreikių mokiniams

Didaktinės nuostatos

Ugdant pažintinius gebėjimus siekiama, kad mokiniai taptų aktyvūs ir mokytusi naudotis savo jūtimais ir įgyta patirtimi aplinkinei tikrovei pažinti. Ši sritis apima praktinę veiklą, pratimus, kuriais mokomasi pasirinkti, klasifikuoti, spręsti problemas, pastebėti priežasties ir pasekmės sąryšį.

Ugdymo turinys žemų ir labai žemų intelektualinių gebėjimų mokiniams pritaikomas atsižvelgiant į mokinio galias. Šių mokinių akademinės žinios yra menkesnės, nes jie sunkiau įsimena didesnę mokomosios medžiagos kiekį, ne visada geba planuoti ir numatyti kelis veiklos etapus į priekį. Ugdant šiuos mokinius daugiausia dėmesio reikėtų skirti jau turimų žinių pakartojimui ir susiejimui su nauja informacija. Šių mokinių ugdymo turinys gali būti keičiamas nedaug arba atitikti žemesniųjų klasių koncentro ugdymo turinį. Šių mokinių pasiekimai gali atitikti patenkinamąjį pasiekimų lygį arba net siekti aukštesnįjį, tačiau tai pasiekama tik individualiai taikant mokymo

metodus, kurie skiriasi nuo visos klasės mokymo. Dėl šios priežasties pritaikytame ugdymo turinyje turėtų būti skiriama laiko alternatyvių mokymosi metodų išbandymui bei veikmingiausių atrankai. Per pamoką žemų ir labai žemų intelektualinių gebėjimų mokiniams turi būti leidžiama naudotis pagalbinėmis mokymo(si) priemonėmis (žodynais, vaizdine medžiaga, sudarytu veiklos planu ir pan.).

Ugdant specialiųjų poreikių turinčius mokinius, ugdymo turinio jungiamoji ašis yra mokymosi veiklos. Atsižvelgiant į šių mokinių mąstymo ypatumus ugdant reikia nuoseklumo, konkretumo, aiškių sąsajų su socialine aplinka ir gyvenimo patirtimi. Ugdymo tikslai siejami su savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymu, rengimu profesinei veiklai, kuriai nereikia didelių intelektualinių gebėjimų. Šių mokinių mokymosi motyvacija menka, jiems sunku sukaupti ir išlaikyti dėmesį, stinga nuoseklumo, todėl organizuojant mokymo veiklą reikalinga pagalba (mokytojo, klasės draugų, įvairių pagalbinių mokymo priemonių). Ugdant riboto ir nežymiai sutrikusio intelekto mokinius, jų aka-

deminės žinios turėtų būti siejamos su praktine veikla, gyvenimiška patirtimi. Gamtos mokslų pamokose reikėtų aptarinėti aplinkos ar gamtos objektus, reiškinius ar procesus. Labai svarbu, kad būtų atliekami elementarūs tyrimai, mokiniams organizuojama įvairi veikla, besisiejanti su atliekamais stebėjimais, bandymais, grafinais, darbinio pobūdžio ir kitais praktikos darbais. Pritaikant ugdymo turinį rekomenduojama numatyti ir skirti daugiau laiko informacijai įsiminti ir kartoti.

Specialiųjų poreikių mokinių mokymo turinio struktūroje vadovaujamosi bendrųjų programų nurodytos krypties: ugdoma vaikų savivoka, pasaulio suvokimas, vertybinės nuostatos, pažįstama žmogaus sveikata ir paisoma saugumo. Taip pat dėl menko ugdytinių mokslumo yra teikiamos šių sričių bazinės žinios, o dėl kartojimo būtinumo įvairių sričių turinys – elementarus ir detalizuotas. Pagal mokinių galimybes siekiama ir bendrųjų gebėjimų – problemų sprendimo, praktinių (veiklos), komunikavimo ir mokėjimo mokytis – įgijimo.

GAMTAMOKSLINIS UGDYMAS

žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokinių pagrindinio ugdymo tikslas – suteikti elementarų gamtamokslinį raštingumą, padėti įgyti gebėjimų, kurie padėtų pažinti pasaulį, spręsti kasdieniame gyvenime išskylančias problemas, padėtų sveikai gyventi ir būti kultūringu visuomenės nariu.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekdami nurodyto tikslo, padedant mokytojui, mokiniai:

- atpažįsta po keletą svarbiausių gyvosios ir negyvosios gamtos objektų ir/ar reiškinių;
- įgytas žinias ir gebėjimus pritaiko paprasčiausiose kasdienio gyvenimo situacijose;
- savarankiškai ar prižiūrimi, saugiai naudojami mokyklinėmis ir buitines priemonėmis, prietaisais ar medžiagomis;
- ieško atsakymų į paprasčiausius klausimus, susijusius su kultūringu jų elgesiu namuose ir mokykloje, artimiausios aplinkos švarinimu, savo ir aplinkinių sveikatos tausojimu.

DIDAKTINĖS NUOSTATOS

Pagrindinėje mokykloje, išlaikant gamtamokslinio ugdymo tęstinumą ir integralumą, mokytojas turėtų būti informuotas apie konkretaus mokinio, turinčio specialiųjų mokymosi poreikių, įgytas žinias ir gebėjimus.

Žemų intelektinių gebėjimų mokiniams tinka įprasti, tačiau paprastai jaunesniems vaikams naudojami mokymosi būdai.

Mokytojai, dirbdami su žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniais, neturėtų nusivilti savo pastangomis jiems padėti, nors įdėtos pastangos ir neduotų greitų rezultatų.

Mokytojas turėtų numatyti konkrečius pamatinių gebėjimų formavimo žingsnius, orientuodamasis į vaiko galimybes, jo mokymosi tempą, konkrečius pasiekimus. „Žingsnius“ reikėtų išdėstyti nuoseklaus sunkėjimo tvarka. Gali būti nenumatoma, kiek pamokų ar kartojimų reikės vienoms ar kitoms gebėjimų grupėms suformuoti, koks bus jų ugdymo nuoseklumas. Kai mokinys išmoksta vieną medžiagą, išsiugdo tam tikrus įgūdžius, gebėjimus, pereina prie kitos medžiagos, kitų – sudėtingesnių konkretaus vaiko atžvilgiu gebėjimų. Taip pat svarbu atsižvelgti į mokymosi tempą, kurį lemia mokinio galimybės.

Mokymąsi reikėtų kuo glaudžiau sieti su praktine mokinių veikla. Gamtamokslinio ug-

dymo pamokose turėtų būti užtikrinta saugi ir etiška praktinė veikla. Mokytojas turėtų organizuoti riboto intelekto mokiniams paprasčiausius tyrimus nuolat pats talkindamas ar kitiems klasės draugams padedant. Mokomoji medžiaga turėtų būti pateikiama labai mažais kiekiais, tiriamieji darbai atliekami nuosekliai ir iš lėto, po vieną etapą (pavyzdžiui, tik priemonių pasirinkimas arba tik rezultatų rašymas į lentelę ir pan.). Mokomąją medžiagą turi nuolat papildyti įvairūs vaizdiniai arba šalia esantys konkretūs objektai.

Mokymosi aplinka planuojama taip, kad mokiniai jaustųsi joje gerai ir galėtų nuosekliai ir sėkmingai siekti kuo geresnių rezultatų, mokytoji bendrauti ir bendradarbiauti.

Perteikiant naują temą, pristatant naujus gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, būtina nuolat pakartoti tai, ką jau išmokę mokiniai, ir susieti su anksčiau įgytomis žiniomis ir gebėjimais. Perteikiant akademinės žinias, jos nuolat turi būti siejamos su artimiausia namų ir mokyklos aplinka.

Siekiant išugdyti kultūringus, save ir gamtą tausojančius mokinius, reikia tinkamai parinkti jų motyvaciją nuolat keliančias užduotis ar praktinę veiklą. Esant galimybėms, į šių mokinių ugdymą patartina įtraukti ir kitus klasės mokinius, kurie pamokytų naudotis žinytais, enciklopedijomis, atlasais, internetu.

Vertinant mokinius remiamasi Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. vasario 25 d. įsakyму Nr. ISAK-256). Mokinio žinios vertinamos ta pačia, kaip ir visiems klasės mokiniams, vertinimo sistema pagal individualizuotą programą. Jeigu mokinys gerai atliko jam skirtas

užduotis, pasiekė jo programoje numatytus tikslus, įgijo numatytus įgūdžius, jis turi teisę gauti patį geriausią įvertinimą, kurį gautų bet kuris kitas jam skirtas užduotis atlikęs mokinys. Ugdymo sistemoje diferencijuojamasis veiksnys yra programa, bet ne pažymys, kuris atspindi mokymosi kokybę.

Mokantis daug dėmesio skiriama formuojamajam vertinimui. Taikomas ir diagnostinis vertinimas. Svarbu, kad šio vertinimo užduotys atitiktų tai, ko buvo mokoma, mokiniai iš anksto žinotų, už ką ir kaip bus vertinami. Baigiant kursą gali būti taikomas apibendrinamasis vertinimas.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Gamtos tyrimai	Padedant mokytojui, atlikti iš anksto numatytus stebėjimus ar bandymus. Saugiai naudoti buityje naudojamus prietaisus ir medžiagas. Atpažinti mokytojo ar klasės draugų suformuluotas išvadas. Skaityti informaciją apie gamtą pagal savo supratimą tinkamuose šaltiniuose. Dalyvauti klasės diskusijose apie artimiausios aplinkos gyvenimo sąlygų gerinimo būdus.	Padedant mokytojui, susiplanuoti ir atlikti paprastus stebėjimus ir bandymus, formuluoti paprastas išvadas. Išmokti saugiai naudotis paprastomis mokyklinėmis priemonėmis. Rasti reikiamą informaciją apie gamtą savo amžiaus mokiniams skirtuose šaltiniuose, diskutuoti apie artimiausios aplinkos gyvenimo sąlygų gerinimo būdus.	Pagal pateiktą pavyzdį susiplanuoti ir atlikti paprastus stebėjimus ir bandymus, formuluoti išvadas ir paprastas hipotezes, paaiškinti savo ir draugų gautų stebėjimų ir bandymų rezultatų skirtumus. Nurodytuose šaltiniuose savarankiškai rasti ir apibendrinti reikiamą informaciją. Diskutuoti apie Lietuvos ir vietinės bendruomenės gyvenimo sąlygų gerinimo būdus.
2. Organizmų sandara ir funkcijos	Pastebėti pokyčius, vykstančius bręstančiame organizme. Palyginti vaikystę ir paauglystę. Paisyti taisyklingos laikysenos. Suprasti, kad reikia tausoti regą ir klausą. Laikytis elementarios asmens higienos. Remiantis turimomis žiniomis bei sava patirtimi, nusakyti sveikos gyvensenos (fizinio aktyvumo, sveikos mitybos, grūdinimosi, pakankamo miego, geros nuotaikos) įtaką sveikatai.	Atpažinti ląstelę kaip mažiausią organizmo dalelę. Paveikluose atpažinti vienaląščius ir daugialąščius organizmus, aptarti 1–3 jų panašumus ir skirtumus. Suprasti, kad fotosintezė ir kvėpavimas yra labai svarbūs procesai visiems gyviesiems organizmams. Nagrinėti bei savais žodžiais apibūdinti pagrindines žmogaus organizmo funkcijas. Kūno pokyčius paauglystėje susieti su dauginimosi organų pasirengimu atlikti savo funkciją. Nusakyti pagrindinius sveikos gyvensenos principus.	Nurodyti, kad augalų ir gyvūnų ląstelės tarpusavyje skiriasi. Apibūdinti pagrindinius šių ląstelių sandaros panašumus ir skirtumus, susiejant su ląstelių veikla. Remiantis augalų, gyvūnų ir žmogaus pavyzdžiais, apibūdinti organizmų gyvybinę veiklą: medžiagų ir energijos apykaitą, gyvybinių procesų reguliavimą, judėjimą, dauginimąsi. Pritaikyti žinias apie žmogaus organizme vykstančius gyvybines veiklos procesus, pagrindžiant sveikos gyvensenos principais ir jų laikantis.

Veiklos sritys	5–6 klasė	7–8 klasės	9–10 klasės
3. Gyvybės tęstinumas ir įvairovė	Rasti pavyzdžių, iliustruojančių, kaip augalai ir gyvūnai savo kūno sandara yra prisitaikę prie gyvenimo sąlygų. Remiantis parinkta literatūra, iliustruoti konkrečiais pavyzdžiais Lietuvos gamtos įvairovę.	Susieti augalų ir gyvūnų prisitaikymą su išlikimu. Nurodyti, kad ląstelės branduolyje yra paveldima informacija, kurios dėka organizmai daugindamiesi perduoda požymius savo palikuonims. Grupuoti organizmus pagal jų požymius, atpažinti keletą artimiausios aplinkos augalų, gyvūnų, grybų. Pateikti naudingų ir žalingų mikroorganizmų veiklos pavyzdžių.	Savais žodžiais apibūdinti nelytinį ir lytinį dauginimąsi ir jų reikšmę organizmams. Naujų požymių atsiradimą susieti su aplinkos sąlygų kitimu ir gamtine atranka. Apibūdinti pagrindines sistemines organizmų grupes. Naudojantis vadovais atpažinti po keletą įvairių sisteminių grupių atstovų, apibūdinti jų reikšmę gamtai ir žmogui. Paaiškinti, kaip būtų galima prisidėti prie rūšių įvairovės išsaugojimo.
4. Organizmas ir aplinka. Biosfera ir žmogus	Gebėti tvarkyti ir prižiūrėti savo gyvenamąją aplinką bei pasirinkti tinkamas priemones aplinkai tvarkyti. Aiškintis, kokia žalinga gyvybei yra neatsakinga žmogaus ūkinė veikla, kai teršiama aplinka, naikinami miškai, nusausinamos pelkės ir pan.	Tyrinėti artimiausią vietovę, pateikti po 1–2 joje gyvenančių gamintojų, augalėdžių, plėšrūnų ir skaidytojų pavyzdžių. Nurodyti jų tarpusavio ryšius ir sudaryti keletą mitybos grandinių. Remiantis pavyzdžiais apibūdinti aplinkos taršos poveikį gamtai, pateikti siūlymų, kaip šios taršos išvengti.	Nurodyti, kad medžiagos ir energija juda ekosistemos mitybos grandinėse. Nurodyti pagrindinius gamtinių populiacijų dydį reguliuojančius biologinius veiksnius. Nurodyti šiltnamio efekto, rūgščiojo lietaus, vandens taršos poveikį organizmams.
5. Medžiagų sudėties ir savybių pažinimas	Grupuoti (suskirstyti) medžiagas pagal agregatinę būseną. Padedant mokytojui išskirstyti paprastus medžiagų mišinius, pasigaminti tirpalus.	Grupuoti (klasifikuoti) pateiktas medžiagas pagal sudėtį. Naudotis informacija, esančia periodinėje lentelėje, apibūdinant cheminių medžiagų sudėtį ir fizines savybes. Pagal pateiktą pavyzdį išskirstyti nesudėtingus medžiagų mišinius, susiejant išskirstymo būdą su mišinių sudarančių medžiagų savybėmis. Pasigaminti sočiųuosius ir nesočiuosius tirpalus. Naudojantis indikatoriais atpažinti rūgštinius ir šarminius tirpalus.	Grupuoti (klasifikuoti) medžiagas pagal cheminio ryšio tipą. Naudojantis periodine elementų lentele apibūdinti cheminio elemento atomo sandarą. Tinkamai vartoti pagrindines chemijos sąvokas ir terminus. Naudojantis pH skale grupuoti tirpalus į rūgštinius ir bazinius.

Veiklos sritys	5–6 klasė	7–8 klasės	9–10 klasės
6. Medžiagų kitimai	Medžiagų kitimo procesus grupuoti į fizikinius ir cheminius. Susieti degimo metu išsiskiriančią šilumą su kuro kaip energijos šaltinio naudojimu.	Apibūdinti medžiagų agregatinės būsenos kitimus, chemines reakcijas. Grupuoti chemines reakcijas pagal šilumos pokyčius. Apskaičiuoti susidariusių ar sureagavusių medžiagų masę pagal pateiktas paprastų reakcijų lygtis.	Apibūdinti oksidacijos ir redukcijos procesus, metalų aktyvumą. Remiantis tirpumo lentele, apibūdinti nesudėtingas chemines reakcijas, vykstančias vandenyje. Apskaičiuoti susidariusių ar sureagavusių medžiagų molių kiekį, masę, turį pagal pateiktas paprastas reakcijos lygtis.
7. Svarbiausių medžiagų pažinimas ir naudojimas	Apibūdinti vandens būsenu kitimą apytakos rate. Tirti kasdienėje aplinkoje esančių medžiagų savybes, tausoti medžiagas.	Apibūdinti deguonies ir anglies apytaką (paprasčiausią) gamtoje. Tirti medžiagų savybes. Apibūdinti ozono sluoksnio ir šiltnamio efekto reikšmę Žemei.	Apibūdinti deguonies ir anglies apytaką gamtoje. Tirti medžiagų savybes, susiejant su jų naudojimu. Apibūdinti svarbiausių metalų ir nemetalų, jų junginių, organinių junginių, buityje naudojamų polimerinių medžiagų naudojimą, susiejant su jų savybėmis. Pateikti svarbiausių ekologinių problemų sprendimo pavyzdžių.
8. Judėjimo ir jėgų pažinimas	Apibūdinti judėjimą vartojant greičio, kelio, laiko sąvokas. Savais žodžiais apibūdinti jėgą ir pateikti 2–3 jėgų pavyzdžius.	Judėjimui apibūdinti vartoti trajektorijos, kelio, laiko, greičio, vidutinio greičio sąvokas. Paprasčiausiais atvejais apskaičiuoti judėjimo greitį, kelią, laiką. Pateikti gravitacijos, tamprumo, trinties jėgų pasireiškimo pavyzdžių kasdieniame gyvenime.	Žinias apie jėgas, tolyginį judėjimą apibūdinančius fizikinius dydžius ir jų sąryšius taikyti nagrinėjant šiluminius, elektrinius ir šviesos reiškinius, astronomiją.
9. Energijos ir fizikinių procesų pažinimas	Pateikiant kasdienio gyvenimo pavyzdžių susieti energijos gamybą su aplinkos tarša. Paaiškinti, kodėl reikia tausoti klausą ir regą, nurodyti 2–3 regą ir klausą žalojančius veiksnius ir būdus, kaip reikia elgtis siekiant saugoti regėjimą ir klausą.	Pateikti atsinaujinančiųjų ir neatsinaujinančiųjų elektros energijos šaltinių 2 pavyzdžius. Nurodyti keletą energijos taupymo būdų namuose. Pateikti svyravimų, mechaninių bangų 2 pavyzdžius. Savais žodžiais apibūdinti atvaizdą plokščiajame veidrodyje, paaiškinti šešėlių susidarymą.	Nusakyti kuro deginimo poveikį aplinkai. Pagrįsti energijos išteklių tausojimo būtinybę. Apibūdinti atsinaujinančiųjų ir neatsinaujinančiųjų energijos šaltinių naudojimo įtaką aplinkai. Apibūdinti elektromagnetinių bangų taikymą.

Veiklos sritys	5–6 klasė	7–8 klasės	9–10 klasės
10. Žemės ir Visatos pažinimas	Naudojantis paveikslais apibūdinti Žemę, jos padėtį ir judėjimą Saulės sistemoje.	Taikyti žinias apie šešėlių susidarymą aiškinant Saulės ir Mėnulio užtemimus, Mėnulio fazes naudojantis schemomis ar paveikslais. Apibūdinti Saulės sistemos planetų judėjimą.	Nusakyti 2–3 planetų ir žvaigždžių skirtumus. Paaiškinti, kas yra galaktikos.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Gamtos tyrimai

Gamtos tyrimo eiga: mokomasi gamtos tyrimų nuoseklumo – atpažįstamos paprasčiausios, gyvenimo patirtimi paremtos išvados, padedant mokytojui iš anksto planuojami ir atliekami paprasti bandymai ir stebėjimai, pateikiami rezultatai. Informacijos paieška: mokomasi ieškoti informacijos įvairiuose šaltiniuose, ją apibendrinti. Pavyzdžiai iš mokslo istorijos: nagrinėjami žmonių buitį pakeitę mokslo istorijos pavyzdžiai, mokytojui padedant bandoma taikyti gamtos mokslų žinias reiškiniams aiškinti, nagrinėjant pavyzdžius susipažįstama su darnaus vystymosi problematika. Mokymasis mokyti: padedant mokytojui bandoma aiškintis, kaip reikia mokyti gamtos mokslų.

Organizmų sandara ir funkcijos (biologija)

Elementariai, suprantamai, naudojant įvairias priemones, mokomasi pažinti žmogaus kūną. Organizmo funkcijos nagrinėjamos tik

tiek, kiek tai yra susiję su pojūčiais – rega ir klausa. Augalų ir gyvūnų sandara nenagrinėjama. Galima nagrinėti paprasčiausias šių organizmų funkcijas susiejant su jų prisitaikymu gamtoje. Padedant mokytojui pratinamasi laikytis taisyklingos laikysenos, paisoma regėjimo, klausos higienos ir kaip šiuos įgūdžius naudoti mokykloje ir namuose. Mokomasi saugotis nelaimingų atsitikimų. Susipažįstama, kaip būtų galima padėti sau esant nedideliems kūno sužalojimams. Įgyjami arba tobulinami sveikos mitybos ir kiti įpročiai. Aiškinamasi, kodėl reikia atsispirti svaigalų vartojimui ir mokomasi, kaip tai padaryti. Aiškinamasi, kaip reikėtų nusiraminti ir atsipalaiduoti ištikus stresui.

Gyvybės tęstinumas ir įvairovė

Mokytojas randa arba padeda rasti tinkamas iliustracijas, paveikslus, nuotraukas su augalų ir gyvūnų pavyzdžiais. Mokinys nagrinėja tai, ką mato arba liečia (pavyzdžiui, augalą) ir atlieka jam paskirtas užduotis.

Organizmas ir aplinka. Biosfera ir žmogus

Nagrinėjamos elementariausios aplinkos tvarkymosi situacijos. Pavyzdžiai imami iš artimiausios aplinkos (buitinės atliekos, šiukšlės) ir padedant mokytojui atliekamos įvairios užduotys. Remiantis turima patirtimi arba stengiantis įgyti naujos, ieškoma įvairių aplinkos taršos pavyzdžių. Pagal galimybes galima pradėti ieškoti arba kalbėtis apie žmogaus indėlį mažinant aplinkos taršą.

Medžiagų sudėties ir savybių pažinimas (chemija)

Medžiagų sudėtis, medžiagos būsenos: aiškinamasi, kad medžiagos sudarytos iš dalelių: atomų ir molekulių, mokomasi apibūdinti medžiagos būsenas (kietąją, skystąją ir dujinę).

Mišiniai, jų skaidymas: nagrinėjant paprastus pavyzdžius aiškinamasi, kuo skiriasi grynoji medžiaga ir mišinys, mokomasi pasigaminti ir išskirstyti buityje naudojamus mišinius.

Vandeniniai tirpalai: mokomasi juos pasigaminti.

Medžiagų kitimai

Vienų medžiagų virtimas kitomis – nagrinėjami artimiausioje aplinkoje esantys pavyzdžiai. Aiškinamasi, kodėl kuras yra energijos šaltinis. Nagrinėjama, kuo skiriasi fizikiniai ir cheminiai medžiagų kitimai, aiškinamasi, kaip apsaugoti buityje naudojamas medžiagas nuo nepageidautinų cheminių kitimų, susipažįstama su pagrindiniais kuro šaltiniais ir iškastinio kuro deginimo įtaka aplinkai.

Svarbiausių medžiagų pažinimas ir naudojimas

Fizinės medžiagų savybės, medžiagų naudojimas pagal savybes: mokomasi atpažinti ir saugiai elgtis su kasdienėje aplinkoje esančiomis cheminėmis medžiagomis, jas tirti.

Vandens apytakos ratas gamtoje, oras: nagrinėjami vandens apytakos rato elementai, mokomasi atpažinti įvairias vandens būsenas. Aiškinamasi, kad oras yra dujų mišinys.

Judėjimo ir jėgų pažinimas

Mechaninio judėjimo samprata, kelio, laiko, greičio apskaičiavimas: nagrinėjama mechaninio judėjimo samprata, mokomasi paprasčiausiais atvejais apskaičiuoti kelią, judėjimo laiką, greitį nebūtinai raidinėmis formulėmis, nurodyti šių dydžių matavimo prietaisus ir matavimo vienetus.

Kūnų sąveikos pavyzdžiai, Žemės traukos, trinties, tamprumo jėgos: mokomasi pateikti Žemės traukos, trinties, tamprumo jėgų kasdie-

niame gyvenime pavyzdžių nurodant poveikį, matuoti dinamometru.

Energijos ir fizikinių procesų pažinimas

Šiluma: mokomasi šilumą apibūdinti kaip energijos formą, matuoti temperatūrą, pateikti šilumos šaltinių, kuro rūšių pavyzdžių, savais žodžiais paaiškinti kuro taupymo būtinybę, pateikti energijos šaltinių pavyzdžių.

Elektros krūvių rūšys, įelektrintų kūnų sąveika, paprasčiausios elektros grandinės, elektros energija buityje: mokomasi paaiškinti, kas sudaro paprasčiausią elektros grandinę ir iš kokių medžiagų ji turi būti pagaminta, taupyti elektros energiją buityje ir saugiai elgtis su elektros prietaisais.

Pradinės žinios apie magnetinį lauką: atliekant bandymus nagrinėjamos magnetų savybės, susipažįstama su kompasu, išsiaiškinama, kad Žemė turi magnetinį lauką.

Garsas: garsas nagrinėjamas kaip informacijos perdavimo šaltinis, aiškinamasi, kaip susidaro aidas, triukšmo poveikis žmogui.

Šviesos šaltiniai, veidrodis, didinamasis stiklas: susipažįstama su šviesos šaltiniais, nagrinėjamas vaizdo susidarymas veidrodyje, regos tausojo būdai.

Žemės ir Visatos pažinimas

Žemė, Mėnulis, Saulės ir Mėnulio užtemimai: bendrais bruožais susipažįstama su fizinėmis Žemės savybėmis, Žemės vieta Saulės sistemoje, Mėnulio judėjimu, Saulės ir Mėnu-

lio užtemimais. Apžvelgiama pasaulio modelio paieškos istorija, kosminiai tyrimai, jų reikšmė.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Gamtos tyrimai

Gamtos tyrimų eiga: mokomasi padedant mokytojui ar klasės draugams. Fizikiniai dydžiai ir jų matavimo vienetai: užtenka tik nurodyti pagrindinius fizikinių dydžių matavimo vienetus, jų žymėjimo simbolius. Informacijos rinkimas ir apibendrinimas: mokomasi ieškoti informacijos enciklopedijose ir internete pagal iš anksto nurodytus adresus, ją apibendrinti ir perteikti kitiems. Gamtos mokslų laimėjimų taikymas: gamtos mokslų žinios bandomos taikyti paprasčiausiems reiškiniams aiškinti. Mokymasis mokyti: mokytojo padedami, mokiniai aiškinasi asmenines savybes, padedančias mokyti gamtos mokslų, mokosi gamtos mokslų mokymosi strategijų.

Organizmų sandara ir funkcijos (biologija)

Naudojant įvairias vaizdines priemones pradedama kalbėti apie ląstelę. Jeigu mikroskopas nebuvo naudojamas iki šiol, tada praveru mokyti naudojant šią laboratorinę priemonę. Demonstruojama įvairių vienaląsčių ir daugialąsčių organizmų pavyzdžių. Esant galimybėms, mokinys pats ieško informacijos apie pasirinktus organizmus ir juos bando paly-

ginti. Jei mokinys yra dar silpnesnis, galima ir daugialąščius organizmus lyginti tarpusavyje panaudojant turimas žinias ir ieškant naujos informacijos. Įtraukiamos temos apie fotosintezę ir kvėpavimo procesus. Atsižvelgiant į tai, ar mokinys jau susipažinęs su deguonies ir anglies dioksido sąvokomis, šiuos procesus galima nagrinėti ir šio koncentro pabaigoje, derinant su chemijos kursu. Nuosekliai ir iš lėto pradedamos nagrinėti žmogaus organizmo funkcijos. Iliustracijos naudojamos labai aiškios ir jas nuolat komentuoja ir aiškina mokytojas. Aiškinamasi peršalimo, užkrečiamųjų ligų priežastys ir prevencija, įsidėmima, kur ir į ką reikėtų kreiptis ištikus nelaimei.

Gyvybės tęstinumas ir įvairovė

Organizmų prisitaikymas nagrinėjamas per augalų ir gyvūnų sandaros ypatumus. Šiame kontekste patogu aptarti ir aplinkos sąlygas, kuriose gyvena nagrinėjami organizmai. Naudojantis turimomis žiniomis apie ląstelę, plačiau nagrinėjamas ląstelės branduolys ir aiškinamasi apie paveldimos informacijos perdavimą. Genetiniai uždaviniai nenagrinėjami, o sąvokos, reikalingos aiškinantis paveldimą informaciją, atrenkamos pagal mokinio gebėjimus jas suprasti. Galima aptarti ir kitas, mokiniui geriau suvokiamas ląstelės organeles. Bet jas būtina reikėtų susieti su konkrečia organizmo funkcija. Gausiai iliustruota medžiaga turėtų būti naudojama nagrinėjant augalų, gyvūnų, grybų ir mikroorganizmų įvairovę. Atitinkamas užduotis mokytojas turėtų parink-

ti, kad būtų ugdomi mokinio gebėjimai ir jis ne tik atpažintų, bet ir bandytų grupuoti ar net palyginti organizmus.

Organizmas ir aplinka. Biosfera ir žmogus

Aplinką tyrinėti geriausia tada, kai tai atlieka ir visa klasė. Aplinkos tyrinėjimas turėtų būti susietas su konkrečiomis nesudėtingomis užduotimis, pavyzdžiui, pagal iliustracijas surasti konkrečius organizmus, pagal gebėjimus parašyti, kokioje aplinkoje rado šiuos organizmus, ir pan. Mitybos grandinę sudaryti tik iš mokiniui pažįstamų, matytų organizmų. Aplinkos taršos problemas nagrinėti tik remiantis artimiausios aplinkos pavyzdžiais. Mokytojo padedamas mokinys turėtų stengtis imtis asmeninės atsakomybės už savo poelgius gamtoje.

Medžiagų sudėties ir savybių pažinimas (chemija)

Periodinė elementų lentelė: užtenka rasti nurodyto cheminio elemento simbolį, vieninės medžiagos agregatinę būseną.

Cheminiai elementai, cheminė formulė: užtenka skaityti ir rašyti nurodytų cheminių elementų simbolius ir pavadinimus, paaiškinti, kuo skiriasi atomas nuo molekulės.

Vienalyčiai ir nevienalyčiai mišiniai: užtenka nagrinėti tik mišinių išskirstymo būdus, taikomus buityje, nurodyti, kad aukštesnėje temperatūroje ištirpsta daugiau kietosios medžiagos, mokoma pasigaminti įvairios koncentracijos tirpalų, mokomasi atpažinti buityje

naudojamus rūgštinius ir šarminius tirpalus.

Fizinės medžiagų savybės – masė, tankis: mokomasi eksperimentiškai išmatuoti medžiagos masę ir tūrį, nagrinėjant buitinius pavyzdžius, aiškinamasi, kodėl vienos medžiagos plūduriuoja vandenyje, o kitos skęsta.

Medžiagų kitimai

Fizikiniai ir cheminiai kitimai, cheminių reakcijų požymiai ir vyksmui būtinos sąlygos: užtenka pateikti fizikinių ir cheminių virsmų pavyzdžių, atpažinti bendruosius cheminių reakcijų požymius, nurodyti, kad cheminių reakcijų metu galimi šilumos pokyčiai ir kaip galima praktiškai naudoti tokias reakcijas.

Skaičiavimai pagal reakcijų lygtis: užtenka mokėti apskaičiuoti medžiagų masę, taikant pasirinktus skaičiavimo metodus.

Svarbiausių medžiagų pažinimas ir naudojimas

Oras, deguonis, oksidai, ozonas: užtenka mokėti apibūdinti kokybinę oro sudėtį, deguonies ir anglies reikšmę gyvajai gamtai.

Cheminės medžiagos buityje: cheminės medžiagos tiriamos padedant mokytojui; vertinama cheminių medžiagų naudojimo įtaka žmogui ir gamtai nesiejant su medžiagų savybėmis.

Žmogaus veiklos poveikis aplinkai: tik supažindinama su ozono sluoksnio nykimo ir šiltnamio efekto sukeliomomis ekologinėmis problemomis.

Judėjimo ir jėgų pažinimas

Atliekant skaičiavimus nereikia dalinių ar kartotinių matavimo vienetų paversti pagrindiniais, fizikiniai dydžiai apskaičiuojami pritaikant iš formulyno pasirinktas tinkamas formules.

Tiesiaeigis ir kreivaeigis judėjimas, atskaitos sistema, kelias, greitis, vidutinis greitis, pagreitis: aiškinamasi, kas yra trajektorija, lyginamas tiesiaeigis ir kreivaeigis judėjimas, susipažįstama su atskaitos sistema, mokomasi tolygiai kintamojo judėjimo atveju apskaičiuoti judėjimo greitį, vidutinį greitį.

Jėgų rūšys: užtenka pateikti tamprumo, trinties, sunkio, kūno svorio, Archimedo jėgų pasireiškimo pavyzdžių, paprasčiausiais atvejais apskaičiuoti sunkio jėgą.

Kūnų pusiausvyra, masės centras, jėgos momentas: kūnų pusiausvyros rūšis užtenka atpažinti paveikluose arba pavyzdžiuose, su jėgos momento sąvoka tik supažindinama.

Hidrostatika, atmosferos slėgis: aiškinamasi, kokiomis sąlygomis kūnai plūduriuoja, kaip susidaro atmosferos slėgis ir kokia yra jo įtaka.

Energijos ir fizikinių procesų pažinimas

Atliekant skaičiavimus nereikia dalinių ar kartotinių matavimo vienetų paversti pagrindiniais, fizikiniai dydžiai apskaičiuojami pritaikant iš formulyno pasirinktas tinkamas formules.

Mechaninė energija, darbas, galia, poten-

cinė ir kinetinė energija, energijos tvermės dėsnis: aiškinamasi energijos sąvoka, tyrinėjama, nuo ko priklauso mechaninės (potencinė ir kinetinė) energijos dydis, mokomasi apibūdinti ir paprasčiausiais atvejais apskaičiuoti mechaninį darbą, galią, savais žodžiais nuskaidinti ir paprasčiausiais atvejais taikyti energijos tvermės dėsnį.

Paprastieji mechanizmai: užtenka atpažinti paprastuosius mechanizmus, nusakyti jų taikymo technikoje pranašumus, taikyti svėrto taisyklę paprasčiausiais atvejais (kai svėrta veikia dvi jėgos), savais žodžiais nuskaidinti mechanizmo naudingumo koeficientą.

Molekulinė medžiagos sandara, kietųjų kūnų, skysčių ir dujų sandara, šiluminis kūnų plėtimasis: užtenka žinoti, kad šildomi kūnai plečiasi, nes didėja tarpai tarp juos sudarančių atomų ar molekulių.

Elektros srovė, elektros grandinė, elektros srovės veikimas: aiškinamasi, kas yra elektros srovė, ko reikia, kad ji tekėtų, kokios yra elektros grandinės dalys, koks jų veikimas. Ypač atkreipiamas dėmesys, kaip saugiai naudotis elektros prietaisais.

Šviesa ir jos sklidimo dėsniai: mokomasi apibūdinti skaidriuosius ir neskaidriuosius kūnus, šešėlių susidarymą, atvaizdą veidrodyje.

Žemės ir Visatos pažinimas

Mėnulio fazės, planetų judėjimas: užtenka nurodyti Mėnulio fazes, užtemimų priežastis, kad planetos sukasi apie savo ašį ir apie Saulę.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Gamtos tyrimai

Tradicinė mokslinio pažinimo eiga: laboratoriniai darbai atliekami padedant draugams ar mokytojui pagal iš anksto pateiktą darbo aprašymą, mokomasi skirti pagrindinius matavimo prietaisus, matuoti jais, atlikti paprastus skaičiavimus ir surašyti rezultatus, formuluoti išvadas ir paprastas hipotezes. Fizikiniai dydžiai ir jų matavimo vienetai: sprendžiami paprasti uždaviniai, kuriuose reikia pritaikyti vieną formulę, į ją vietoj raidžių surašyti skaičius ir apskaičiuoti ieškomą dydį; tik buityje vartojami ilgio, greičio, ploto, tūrio kartotiniai ar daliniai SI vienetai paverčiami pagrindiniais. Mokymasis mokyti: bandoma siekti iškeltų gamtos mokslų mokymosi tikslų.

Organizmų sandara ir funkcijos (biologija)

Mokytojo padedami, mokiniai gali dažniau naudotis mikroskopu ir žiūrėti arba nagrinėti įvairius objektus. Aiškinantis ląstelių veiklą, mokiniai jau gali būti susipažinę su audiniais, organais ir organų sistemomis arba tai galima padaryti nuosekliai, nagrinėjant po vieną funkciją. Organizmų gyvybinę veiklą nagrinėti labai nuosekliai, pamažu ir paprastai. Atsižvelgiant į mokinio gebėjimus, galima nagrinėti tik gyvybines žmogaus sistemas arba aiškintis ir kitų mokiniui pažįstamų gyvūnų

organizmus. Nagrinėjant gyvybines sistemas ir jų funkcijas, nuolat reikia susieti su sveika gyvensena ir aiškintis, kaip mokynys gali sveikai gyventi.

Gyvybės tęstinumas ir įvairovė

Labai paprastai paaiškinama, kad nelytinio dauginimosi atveju visi palikuonys yra vieni, o lytinio – skirtingi. Pateikiama žmogaus paveldimų požymių pavyzdžių. Pradedamas aiškinti evoliucijos procesas. Su organizmų atpažinimo raktu tik susipažįstama, nurodomos penkios organizmų karalystės ir po kelis šių karalysčių atstovus. Rūšių (iš)saugojimą susieti su aplinkos saugojimu ir rūpinimusi.

Organizmas ir aplinka. Biosfera ir žmogus

Mokomasi stebėti, fiksuoti faktus ir sieti juos į priežastinių ryšių sekas. Aiškinamasi, kokie yra augalų ir gyvūnų tarpusavio priklausomybės ryšiai (remiantis miško, tvenkinio ekosistemos pavyzdžiais). Pastebima, kad gyvybę palaikyti padeda ir negyvoji gamta: Saulė, oras, vanduo. Įsisąmoninama Saulės energijos svarba Žemės gyvybei. Dar kartą pabrėžiami žmogaus veiklos padariniai.

Medžiagų sudėties ir savybių pažinimas (chemija)

Joninis ryšys ir joniniai junginiai, kovalentiniai junginiai, kovalentinis ryšys, metališkas ryšys: užtenka tik pateikti įvairaus cheminio ryšio medžiagų pavyzdžių, skaityti

ir užrašyti buityje naudojamų rūgščių, bazių bei druskų formules ir pavadinimus, pateikti jų pavyzdžių.

Skaičiavimai pagal reakcijų lygtis: užtenka žinoti chemijos sąvokas ir terminus: *molis*, *molinė masė*, *jonas*, spręsti paprasčiausius chemijos uždavinius, skaičiuojant pagal pateiktas paprastas reakcijų lygtis.

Tirpalai, indikatoriai: užtenka tik atpažinti rūgštinius, neutralius ir bazinius tirpalus.

Medžiagų kitimai

Oksidacijos redukcijos procesų nagrinėjimas: nurodoma, kad kvėpavimas ir rūdijimas yra cheminės reakcijos. Nagrinėjant kasdienėje aplinkoje esančius pavyzdžius, naudojant metalų aktyvumo eilę metalai skirstomi į aktyvuosius ir neaktyvuosius.

Medžiagų tirpimas vandenyje, mainų reakcijos tirpaluose, druskų tirpumo lentelė: užtenka tik naudojantis tirpumo lentele nurodyti junginių būsenas tirpale, paaiškinti, kaip neutralizuoti buityje naudojamas medžiagas, mokomasi rašyti paprasčiausias cheminių reakcijų lygtis.

Svarbiausių medžiagų pažinimas ir naudojimas

Rūgštys, bazės, druskos ir oksidai buityje, gamtoje, technologijose ir žmogaus organizme; bendras supratimas apie pagrindinių cheminių elementų ir jų junginių pasiskirstymą bei apytaką gamtoje. Cheminės medžiagos tiriamos padedant mokytojui, detaliau nagrinėjama

deguonies ir anglies reikšmė gyvajai gamtai, vandens savybės, supažindinama su įvairiomis buityje naudojamomis medžiagomis (dažais, lakais, plovikliais, valikliais, kosmetinėmis priemonėmis).

Svarbiausieji metalai, fizinės jų savybės, svarbiausieji nemetalai, jų junginiai ir savybės, anglies junginiai, jų įvairovė, organinis kuras, bendras supratimas apie sočiuosius angliavandenilius, alkoholius ir jų naudojimą, bendras supratimas apie maisto medžiagas, bendras supratimas apie gamtinius ir dirbtinius polimerus, jų savybes ir naudojimą. Užtenka tik apibūdinti įvairių cheminių medžiagų (metalų, nemetalų, jų junginių, organinių junginių, polimerinių medžiagų) naudojimą, pagrindinių maisto medžiagų reikšmę žmogui.

Korozija ir apsauga nuo jos; rūgštusis lietus, trašos, pramonės įmonių gamybos atliekos, naftos perdirbimo produktas benzinas, organinio kuro išteklių, racionalus gamtinių išteklių naudojimas, sintetinių medžiagų poveikis sveikatai ir gamtinei aplinkai, biotechnologijos, technologijos be atliekų ir antrinis žaliavų perdirbimas: mokomasi tik vertinti taikomų technologijų įtaką žmogui ir gamtai, apibūdinti aplinkosaugos problemas.

Judėjimo ir jėgų pažinimas

Atpažįstamas tolygusis judėjimas, paprasčiausiais atvejais pritaikomos tolygiojo judėjimo lygtys, II Niutono dėsnis; atpažįstamos sunkio, tamprumo, trinties jėgos.

Energijos ir fizikinių procesų pažinimas

Atliekant skaičiavimus nereikia dalinių ar kartotinių matavimo vienetų versti pagrindiniais, fizikiniai dydžiai apskaičiuojami pritaikant iš formulyno pasirinktas tinkamas formules, sprendžiami paprasčiausi uždaviniai.

Temperatūrų skalės, medžiagos agregatinės būsenos ir virsmai: užtenka apibūdinti Celsijaus temperatūros skalę, nurodyti medžiagos agregatines būsenas ir apibūdinti jų ypatybes.

Vidinė kūnų energija ir jos kitimas: aiškinamasi, kas yra vidinė energija, kokiais būdais ją galima keisti, paprasčiausiais atvejais mokomasi apskaičiuoti šilumos kiekį, reikalingą kūnui sušildyti, išlydyti, išgarinti, išsiskiriantį degant kurui.

Šiluminiai varikliai, šiluminiai reiškiniai ir ekologinės problemos: mokomasi bendrais bruožais apibūdinti šiluminius variklius, aiškinamasi, kokias ekologines problemas sukelia iškastinio kuro deginimas.

Elektrinis laukas, elektringosios dalelės, elektrinė talpa: užtenka apibūdinti elektros krūvių rūšis ir sąveiką tarp jų, savais žodžiais apibūdinti elektrinę talpą ir nurodyti konden-

satorių taikymo pavyzdžių.

Elektros srovė: mokomasi, kokie yra srovės šaltiniai, aiškinamasi, ką rodo srovės stipris, įtampa, varža, paprasčiausiais atvejais taikomas Omo dėsnis grandinės daliai; nagrinėjami laidininkų jungimo būdai (mišraus jungimo uždaviniai nesprenžiami), mokomasi apskaičiuoti elektros srovės darbą ir galią.

Elektros srovė įvairiose terpėse: tik supažindinama.

Elektromagnetiniai reiškiniai: mokomasi apibūdinti elektros srovės magnetinį lauką, paaiškinti elektromagnetų veikimą, apibūdinamas magnetinis Žemės laukas.

Elektromagnetiniai virpesiai, elektromagnetinės bangos, elektromagnetinių bangų skalė: elektromagnetiniai virpesiai ir elektromagnetinių bangų generavimas nenagrinėjamas, apibūdinamos elektromagnetinių bangų rūšys (radijo bangos, infraraudonieji, ultravioletiniai, rentgeno spinduliai) ir jų taikymas, šiuolaikinės ryšio priemonės.

Šviesa, šviesos sklaidimo dėsniai, optiniai prietaisai: mokomasi apibūdinti šviesos šaltinius; paprasčiausiais atvejais taikyti šviesos

sklidimo dėsnius; brėžti spindulių kelią pro lęšį, spręsti paprasčiausius uždavinius taikant lęšio formulę.

Šviesos banginės savybės nenagrinėjamos.

Fotonas, fotoefektas: paaiškinama, kas yra fotoefektas, ir pateikiama jo taikymo pavyzdžių.

Atomas, branduolio sandara, radioaktyvumas, jonizuojančiosios spinduliuotės poveikis, jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniai mūsų aplinkoje, branduolinis reaktorius, atominė energetika: užtenka apibūdinti radioaktyvumą, aptarti jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinius mūsų aplinkoje, jonizuojančiosios spinduliuotės poveikį, nurodyti apsisaugojimo nuo jos būdus.

Žemės ir Visatos pažinimas

Saulės sistema, žvaigždės, Paukščių Tako ir kitos galaktikos, Visata: mokomasi palyginant apibūdinti Saulės sistemos sudėtį; žvaigždes, jų energetiką, Paukščių Tako ir kitas galaktikas.

GAMTAMOKSLINIS UGDYMAS

labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokinių pagrindinio ugdymo tikslas – suteikti elementarų bendrąjį gamtamokslinį raštingumą, padėsiantį įgyti savarankiško gyvenimo įgūdžius; ugdyti gebėjimus, padėsiančius pažinti pasaulį, saugiai ir atsakingai elgtis kasdieniame gyvenime.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekdami nurodyto tikslo, padedant mokytojui, mokiniai:

- atpažįsta po keletą svarbiausių gyvosios ir negyvosios gamtos objektų ir/ar reiškinių;
- įgytas žinias ir gebėjimus stengiasi pritaikyti paprasčiausiose kasdienio gyvenimo situacijose;

- savarankiškai ar prižiūrimi, saugiai naudojami mokyklinėmis ir buitines priemonėmis, prietaisais ar medžiagomis;

- ieško atsakymų į paprasčiausius klausimus, susijusius su kultūringu jų elgesiu namuose ir mokykloje, artimiausios aplinkos švarinimu, savo ir aplinkinių sveikatos tausojimu.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Gamtos tyrimai	Išmokti saugiai naudoti buityje naudojamus prietaisus ir medžiagas. Stebėti pamokoje atliekamus bandymus ir užsirašyti pastebėjimus. Atpažinti mokytojo ar klasės draugų suformuluotas išvadas. Dalyvauti klasės diskusijose apie artimiausios aplinkos gyvenimo sąlygų gerinimo būdus.	Padedant mokytojui, atlikti paprastus stebėjimus ar bandymus, bandyti formuluoti paprastas išvadas. Išmokti saugiai naudotis paprastomis mokyklinėmis priemonėmis. Skaityti informaciją apie gamtą savo supratimui tinkamuose šaltiniuose. Klausytis klasės diskusijos apie artimiausios aplinkos gyvenimo sąlygų gerinimo būdus ir atsakyti į klausimą „kaip aš galiu prisidėti prie aplinkos išsaugojimo“.	Pagal pateiktą pavyzdį atlikti paprastus stebėjimus ar bandymus, formuluoti paprastas išvadas. Palyginti savo ir draugų gautų stebėjimų ir bandymų rezultatus. Nurodytuose šaltiniuose savarankiškai rasti reikiamą informaciją. Dalyvauti diskusijose apie artimiausios aplinkos gyvenimo sąlygų gerinimo būdus.

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>2. Organizmų sandara ir funkcijos</p>	<p>Savais žodžiais paaiškinti, kaip žmogus auga ir keičiasi nuo kūdikystės iki senatvės.</p> <p>Nurodyti pagrindinių kūno dalių paskirtį. Reaguoti į pastebėjimus dėl netaisyklingos laikysenos: stovėsenos ir sėdėsenos. Pasirinkti saugią veiklą, leidžiančią pailsėti. Paisyti kūno švaros.</p> <p>Savais žodžiais paaiškinti, kas apsaugo nuo ligų. Suprasti, kodėl reikia maitintis. Tyrinėti savo pojūčius. Atrasti, kokie svarbūs yra pojūčiai žaidžiant, mokantis, dirbant. Suprasti, kodėl reikia saugoti regą.</p>	<p>Nagrinėti bei savais žodžiais apibrėžti pagrindines žmogaus organizmo funkcijas. Paisyti taisyklingos laikysenos. Suprasti, kad reikia tausoti regą ir klausą. Laikytis asmens higienos. Remiantis turimomis žiniomis bei sava patirtimi, apibūdinti sveikos gyvensenos (fizinio aktyvumo, grūdinimosi, pakankamo miego, geros nuotaikos) įtaką sveikatai. Nagrinėti, kodėl svarbu tinkamai maitintis; išskirti, kuriuos produktus ir kokiomis proporcijomis sveika valgyti. Laikytis sveikos mitybos taisyklių. Saugiai demonstruoti fizinį aktyvumą.</p>	<p>Nurodyti, kad ląstelė yra mažiausia organizmo dalelė. Paveikluose atpažinti vienaląsčius ir daugialąsčius organizmus, aptarti 1–3 jų panašumus ir skirtumus. Suprasti, kad fotosintezė ir kvėpavimas yra labai svarbūs procesai visiems gyviesiems organizmams. Remiantis žmogaus organizmo pavyzdžiu, nurodyti, kaip skirtingi organai, veikdami kartu, dalyvauja aprūpinant organizmą maisto medžiagomis ir energija, pažįstant aplinką ir joje orientuojantis. Kūno pokyčius paauglystėje susieti su dauginimosi organų pasirengimu atlikti savo funkciją. Nusakyti pagrindinius sveikos gyvensenos principus ir kas gali atsitikti jų nesilaikant.</p>
<p>3. Gyvybės tęstinumas ir įvairovė</p>	<p>Gebėti sugrupuoti pateiktus artimiausios aplinkos objektus į gyvuosius ir negyvuosius. Tyrinėti gyvųjų organizmų priklausomybę nuo aplinkos, besikeičiančių metų laikų ir pan.</p>	<p>Stebint, tyrinėjant, gretinant atrasti pagrindinius požymius, pagal kuriuos atskiriami medžiai, krūmai ir žolės. Parinkti medžių, krūmų, žolių pavyzdžių.</p> <p>Suvokti gyvųjų organizmų prisitaikymo prie aplinkos reikšmę. Mokytojui padedant, rasti pavyzdžių, iliustruojančių, kaip augalai ir gyvūnai savo kūno sandara yra prisitaikę prie gyvenimo sąlygų. Susieti jų prisitaikymą su išlikimu.</p> <p>Remiantis parinkta literatūra, iliustruoti konkrečiais pavyzdžiais Lietuvos gamtos įvairovę.</p>	<p>Nurodyti, kad ląstelės branduolyje yra paveldima informacija, kurios dėka organizmai daugindamiesi perduoda požymius savo palikuonims. Grupuoti organizmus pagal jų požymius, atpažinti keletą artimiausios aplinkos augalų, gyvūnų, grybų. Pateikti naudingų ir žalingų mikroorganizmų veiklos pavyzdžių. Stebėti, pažinti ir nusakyti namuose auginamų augalų poreikius, gyvūnų – poreikius, elgseną, įpročius.</p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
4. Organizmas ir aplinka. Biosfera ir žmogus	Nagrinėti, ar gyvi organizmai gali išgyventi užterštoje aplinkoje. Svarstyti, kaip reikėtų elgtis išvydus teršiant aplinką. Rūpintis ir prižiūrėti namuose augančius augalus ir gyvūnus. Išaiškinti, kokią naudą vienas ar kitas naminis gyvulys ar paukštis teikia žmogui.	Gebėti tvarkyti ir prižiūrėti savo gyvenamąją aplinką bei pasirinkti tinkamas priemones aplinkai tvarkyti. Suprasti, kokia pragaištinga gyvybei yra neatsakinga žmogaus ūkinė veikla, kai teršiama aplinka, naikinami miškai, nusauginamos pelkės ir pan.	Tyrinėti artimiausią vietovę, pateikti po 1–2 joje gyvenančių gamintojų, augalėdžių, plėšrūnų ir skaidytojų pavyzdžių. Nurodyti jų tarpusavio ryšius ir sudaryti keletą mitybos grandinių. Gebėti iliustruoti pavyzdžiais neatsakingą gamtos išteklių naudojimą. Siūlyti, kaip galima būtų spręsti aplinkos taršos problemas.
5. Medžiagų sudėties ir savybių pažinimas	Padedant mokytojui grupuoti (suskirstyti) pateiktas medžiagas pagal agregatinę būseną. Pasigaminti paprastus medžiagų mišinius ir tirpalus.	Grupuoti (klasifikuoti) pateiktas medžiagas pagal sudėtį; apibūdinti cheminių medžiagų fizines savybes. Pagal pateiktą pavyzdį išskirstyti paprastus medžiagų mišinius. Pasigaminti sočiuosius ir nesočiuosius tirpalus, saugiai elgtis su buityje naudojamomis cheminėmis medžiagomis (valikliais, tirpikliais, rūgštimis ir šarmais).	Apibūdinti pagrindinius cheminius elementus. Tinkamai vartoti pagrindines chemijos sąvokas ir terminus. Naudojantis indikatoriais atpažinti rūgštinius, neutraliuosius ir šarminius tirpalus. Mokėti tinkamai pasirinkti buityje naudojamas chemines medžiagas.
6. Medžiagų kitimai	Medžiagų kitimo procesus grupuoti į fizikinius ir cheminius. Paaiškinti, kad kuro degimo metu išsiskirianti šiluma yra energija.	Apibūdinti medžiagų agregatinės būsenos kitimus. Grupuoti chemines reakcijas pagal šilumos pokyčius.	Apibūdinti chemines reakcijas, metalų aktyvumą. Remiantis tirpumo lentele, apibūdinti paprastas chemines reakcijas, vykstančias vandenyje.
7. Svarbiausių medžiagų pažinimas ir naudojimas	Apibūdinti vandens būsenų kitimą apytakos rate. Apibūdinti kasdienėje aplinkoje esančias medžiagas ir jų naudojimą. Saugiai elgtis su medžiagomis.	Apibūdinti deguonies ir anglies apytaką (paprastčiausią) gamtoje. Tirti medžiagų fizines savybes. Apibūdinti ozono sluoksnio ir šiltnamio efekto reikšmę.	Apibūdinti deguonies ir anglies apytaką gamtoje. Tirti medžiagų savybes, susiejant su jų naudojimu. Apibūdinti dažniausiai naudojamų natūralių ir dirbtinių medžiagų naudojimą (metalų ir nemetalų, jų junginių, organinių junginių), susiejant su jų savybėmis. Pateikti svarbiausių ekologinių problemų pavyzdžių.

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
8. Judėjimo ir jėgų pažinimas	Apibūdinti judėjimą vartojant <i>greičio, kelio, laiko</i> sąvokas. Savais žodžiais paaiškinti, kas yra jėga, ir pateikti 2 jėgų pavyzdžius.	Judėjimui apibūdinti vartoti <i>kelio, laiko, greičio, vidutinio greičio</i> sąvokas. Paprasčiausiais atvejais apskaičiuoti judėjimo greitį, kelią, laiką. Pateikti Žemės traukos, tamprumo, trinties jėgų pasireiškimo pavyzdžių kasdieniame gyvenime.	Žinias apie jėgas, tolyginį judėjimą apibūdinančius fizikinius dydžius ir jų sąryšius taikyti nagrinėjant šiluminius ir šviesos reiškinius, astronomiją.
9. Energijos ir fizikinių procesų pažinimas	Pateikiant kasdienio gyvenimo pavyzdžių susieti energijos gamybą su aplinkos tarša. Paaiškinti, kodėl reikia tausoti klausą ir regą, nurodyti bent 2 būdus, kaip reikia elgtis siekiant saugoti regą ir klausą.	Pateikti atsinaujinančiųjų ir neatsinaujinančiųjų elektros energijos šaltinių 2 pavyzdžius. Nurodyti 2–3 energijos taupymo būdus namuose. Pateikti svyravimų, mechaninių bangų 2 pavyzdžius. Paaiškinti šešėlių susidarymą.	Nusakyti kuro deginimo poveikį aplinkai. Paaiškinti energijos išteklių tausojimo būtinybę. Nurodyti 2 atsinaujinančiuosius ir neatsinaujinančiuosius energijos šaltinius ir nusakyti jų naudojimo įtaką aplinkai. Pateikti 3 elektromagnetinių bangų taikymo pavyzdžius.
10. Žemės ir Visatos pažinimas	Paveiksluose parodyti Žemės vietą Saulės sistemoje ir apibūdinti jos judėjimą.	Paveiksluose atpažinti Saulės ir Mėnulio užtemimus, Mėnulio fazes. Apibūdinti Saulės sistemos planetų judėjimą.	Nusakyti 2 planetų ir žvaigždžių skirtumus. Paaiškinti, kas yra galaktikos.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Gamtos tyrimai

Gamtos tyrimo eiga: mokomasi gamtos tyrimų nuoseklumo – stebimi mokytojo atliekami paprasti bandymai ir stebėjimai, pateikiami rezultatai. Informacijos paieška: mokytojui padedant mokomasi ieškoti informacijos iš anksto nurodytuose šaltiniuose. Pavyzdžiai iš mokslo istorijos: aptariami žmonių buitį pakeitę mokslo istorijos pavyzdžiai, nagrinėjant pa-

vyzdžius susipažįstama su darnaus vystymosi problematika.

Organizmų sandara ir funkcijos (biologija)

Mokytojui padedant reikėtų prisiminti, ką mokinys mokėsi pradinėse klasėse apie žmogų. Atsižvelgiant į mokinio sutrikimus, paisant etikos principų aiškinamasi apie mokinio kaip asmenybės brendimą ir kokie biologiniai pokyčiai vyksta jo organizme. Naudojant paveikslus ar kitas iliustracijas yra nagrinėjamas žmogaus kūnas ir jo kūno dalys. Napatartina

nagrinėti lyties organų, tai geriau perkelti į aukštesniausias klases. Mokytojas turėtų nuolat stebėti, ar mokinys taisyklingai vaikšto, sėdi ar stovi. Kiekvienas mokytojo pastebėjimas ar pastaba turėtų būti paaiškinta, kodėl reikia elgtis vienaip ar kitaip. Atsižvelgiant į mokinį galima pradėti nagrinėti geriausiai matomas žmogaus organizmo funkcijas, pavyzdžiui, mitybą ar kūno pojūčius, susiejant su jų reikšme.

Gyvybės tęstinumas ir įvairovė

Mokytojui padedant nagrinėjama gy-

vybės įvairovė naudojant kiek galima daugiau paveikslų ar kitos vaizdinės medžiagos. Tyrinėti gyvųjų organizmų priklausomybę nuo aplinkos, besikeičiančių metų laikų ir pan.

Organizmas ir aplinka. Biosfera ir žmogus

Šios veiklos temas susieti su nuostatų ugdymu: gyvų organizmų rūpinimusi, tinkamu elgesiu aplinkos taršos atveju ir pan. Esant galimybėms mokinys gali aiškintis su klasės draugais apie augalų ir gyvūnų teikiamą naudą žmogui.

Medžiagų sudėties ir savybių pažinimas (chemija)

Medžiagos būsenos: mokomasi apibūdinti medžiagos būsenas (kietąją, skystąją ir dujinę).

Mišiniai, jų skaidymas: aiškinamasi, kuo skiriasi grynoji medžiaga ir mišinys, mokomasi pasigaminti ir išskirstyti buityje naudojamus mišinius.

Vandeniniai tirpalai: mokomasi juos pasigaminti.

Medžiagų kitimai

Vienų medžiagų virtimas kitomis – nagrinėjami artimiausioje aplinkoje esantys pavyzdžiai. Susipažįstama su kuro šaltiniais, naudojamais kasdieniame gyvenime, ir iškastinio kuro deginimo įtaka aplinkai. Nagrinėjama, kuo skiriasi fizikiniai ir cheminiai medžiagų kitimai, aiškinamasi, kaip apsaugoti buityje naudojamas medžiagas nuo drėgmės, sau-

lės spindulių, šalčio, kitų nepalankių klimato veiksnių.

Svarbiausių medžiagų pažinimas ir naudojimas

Fizinės medžiagų savybės, medžiagų naudojimas pagal savybes: mokomasi atpažinti ir saugiai elgtis su kasdienėje aplinkoje esančiomis cheminėmis medžiagomis, jas tirti.

Vandens apytakos ratas gamtoje, oras: nagrinėjami vandens apytakos rato elementai, mokomasi atpažinti įvairias vandens būsenas. Aiškinamasi, kad oras yra dujų mišinys.

Judėjimo ir jėgų pažinimas

Mechaninio judėjimo samprata, kelio, laiko, greičio apskaičiavimas: nagrinėjama mechaninio judėjimo samprata, mokomasi paprasčiausiais atvejais apskaičiuoti kelią, judėjimo laiką, greitį nebūtinai raidinėmis formulėmis, nurodyti šių dydžių matavimo prietaisus ir matavimo vienetus.

Kūnų sąveikos pavyzdžiai, Žemės traukos, trinties, tamprumo jėgos: mokomasi pateikti Žemės traukos, trinties, tamprumo jėgų kasdieniame gyvenime pavyzdžių nurodant poveikį, matuoti dinamometru su lengvai nustatoma padalos verte.

Energijos ir fizikinių procesų pažinimas

Šiluma: mokomasi šilumą nurodyti kaip energijos formą, matuoti temperatūrą (termometru, kurio padalos vertė lengvai nustato-

ma), pateikti 2–3 šilumos šaltinių, kuro rūšių pavyzdžius, savais žodžiais paaiškinti kuro taupymo būtinybę, pateikti energijos šaltinių pavyzdžių.

Elektros krūvių rūšys, įelektrintų kūnų sąveika, paprasčiausios elektros grandinės, elektros energija buityje: mokomasi paaiškinti, kaip taupyti elektros energiją buityje ir saugiai elgtis su elektros prietaisais.

Pradinės žinios apie magnetinį lauką: atliekant bandymus nagrinėjamos magnetų savybės, susipažįstama su kompasu, išsiaiškinama, kad Žemė turi magnetinį lauką.

Garsas: garsas nagrinėjamas kaip informacijos perdavimo šaltinis, triukšmo poveikis žmogui.

Šviesos šaltiniai, veidrodis, didinamasis stiklas: susipažįstama su šviesos šaltiniais, šviesos sklidimu, regėjimo tausojimo būdais.

Žemės ir Visatos pažinimas

Žemė, Mėnulis, Saulės ir Mėnulio užtemimai: bendrais bruožais susipažįstama su fizinėmis Žemės savybėmis, Žemės vieta Saulės sistemoje, Mėnulio judėjimu, Saulės ir Mėnulio užtemimais. Apžvelgiami kosminiai tyrimai, jų reikšmė.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Gamtos tyrimai

Gamtos tyrimų eiga: mokomasi padedant mokytojui ar draugams. Fizikiniai dydžiai ir jų

matavimo vienetai: užtenka tik žinoti buityje naudojamus matavimo vienetus, jų žymėjimo simbolius. Informacijos rinkimas ir apibendrinimas: mokomasi ieškoti informacijos enciklopedijose ir internete pagal iš anksto nurodytus adresus, perteikti kitiems. Mokymasis mokyti: padedant mokytojui bandoma aiškintis, kaip reikia mokytis gamtos mokslų.

Organizmų sandara ir funkcijos

Elementariai, suprantamai, naudojant įvairias priemones, mokomasi pažinti žmogaus kūną. Organizmo funkcijos nagrinėjamos tik tiek, kiek tai yra susiję su pojūčiais – rega ir klausa. Augalų ir gyvūnų sandara nenagrinėjama. Galima nagrinėti paprasčiausias šių organizmų funkcijas susiejant su jų prisitaikymu gamtoje. Padedant mokytojui pratinamasi laikyti taisyklingos laikysenos, paisoma regos, klausos higienos ir mokomasi šiuos įgūdžius taikyti mokykloje ir namuose. Mokomasi saugotis nelaimingų atsitikimų. Susipažįstama, kaip būtų galima padėti sau esant nedideliems kūno sužalojimams. Įgyjami arba tobulinami sveikos mitybos ir kiti įpročiai. Aiškinamasi, kodėl reikia atsispirti svaigalų vartojimui, ir mokomasi, kaip tai padaryti. Aiškinamasi, kaip reikėtų nusiraminti ir atsipalaiduoti ištikus stresui.

Gyvybės tęstinumas ir įvairovė

Mokytojas randa arba padeda rasti tinkamų iliustracijų, paveikslų, nuotraukų su augalų ir gyvūnų pavyzdžiais. Mokinys nagrinėja tai,

ką mato arba liečia (pavyzdžiui, augalą) ir atlieka jam paskirtas užduotis.

Organizmas ir aplinka. Biosfera ir žmogus

Nagrinėjamos elementariausios aplinkos tvarkymosi situacijos. Pavyzdžiai imami iš artimiausios aplinkos (buitinės atliekos, šiukšlės) ir mokytojui padedant atliekamos įvairios užduotys. Remiantis turima patirtimi arba stengiantis įgyti naujos, ieškoma įvairių aplinkos taršos pavyzdžių. Pagal galimybes galima pradėti ieškoti pavyzdžių arba kalbėtis apie žmogaus indėlį mažinant aplinkos taršą.

Medžiagų sudėties ir savybių pažinimas (chemija)

Vienalyčiai ir nevienalyčiai mišiniai: užtenka nagrinėti mišinių išskirstymo būdus, taikomus buityje, mokėti išskirstyti medžiagų mišinius (smėlio ir akmenukų, pipirų ir druskos), nurodyti, kad aukštesnėje temperatūroje ištirpsta daugiau kietosios medžiagos. Mokoma tik pasigaminti įvairios koncentracijos tirpalų, mokomasi atpažinti buityje vartojamus rūgštinius ir šarminius tirpalus, saugiai su jais elgtis.

Fizinės medžiagų savybės – masė, tankis: mokomasi išmatuoti medžiagos masę ir tūrį. Nagrinėjant buitinius pavyzdžius, aiškinamasi, kodėl vienos medžiagos plūduriuoja vandenyje, o kitos skęsta, tiriamos medžiagų fizinės savybės (kietumas, tirpumas, degumas ir pan).

Medžiagų kitimai

Fizikiniai ir cheminiai kitimai, cheminių reakcijų požymiai ir vyksmui būtinos sąlygos: užtenka pateikti fizikinių ir cheminių virsmų pavyzdžių, atpažinti bendruosius cheminių reakcijų požymius. Užtenka nurodyti, kad cheminių reakcijų metu galimi šilumos pokyčiai ir kaip galima praktiškai naudoti tokias reakcijas, mokoma, kaip saugiai elgtis kilus gaisrui.

Svarbiausių medžiagų pažinimas ir naudojimas

Oras, deguonis, oksidai, ozonas: užtenka mokėti apibūdinti kokybinę oro sudėtį, deguonies ir anglies reikšmę gyvajai gamtai.

Cheminės medžiagos buityje: cheminės medžiagos tiriamos padedant mokytojui; vertinama cheminių medžiagų naudojimo įtaka žmogui ir gamtai nesiejant su medžiagų savybėmis.

Žmogaus veiklos poveikis aplinkai: tik supažindinama su ozono sluoksnio nykimo ir šiltnamio efekto sukeliama ekologinėmis problemomis.

Judėjimo ir jėgų pažinimas

Atliekant skaičiavimus nereikia dalinių ar kartotinių matavimo vienetų paversti pagrindiniais, fizikiniai dydžiai apskaičiuojami pritaikant iš formulyno pasirinktas tinkamas formules.

Tiesiaiegis ir kreiviaiegis judėjimas, atskaitos sistema, kelias, greitis, vidutinis greitis, pagreitis: lyginamas tiesiaiegis ir kreiviai-

gis judėjimas, susipažįstama su atskaitos sistema, mokomasi apskaičiuoti vidutinį greitį, paaiškinti momentinio greičio sąvoką.

Jėgų rūšys: užtenka pateikti tamprumo, trinties, sunkio, Archimedo jėgų pasireiškimo pavyzdžių, paprasčiausiais atvejais apskaičiuoti sunkio jėgą.

Kūnų pusiausvyra, masės centras, jėgos momentas: kūnų pusiausvyros rūšis užtenka atpažinti paveiksluose arba pavyzdžiuose, su *jėgos momento* sąvoka tik supažindinama.

Hidrostatika, atmosferos slėgis: aiškinamasi, kokiomis sąlygomis kūnai plūduriuoja, kaip susidaro atmosferos slėgis ir kokia yra jo įtaka.

Energijos ir fizikinių procesų pažinimas

Atliekant skaičiavimus nereikia dalinių ar kartotinių matavimo vienetų paversti pagrindiniais, fizikiniai dydžiai apskaičiuojami pritaikant iš formulyno pasirinktas tinkamas formules.

Mechaninė energija, darbas, galia, potencialinė ir kinetinė energija, energijos tvermės dėsnis: aiškinamasi *energijos* sąvoka, tyrinėjama, nuo ko priklauso mechaninės (potencialinė ir kinetinė) energijos dydis, mokomasi apibūdinti ir paprasčiausiais atvejais apskaičiuoti mechaninį darbą, galią, savais žodžiais nusakyti energijos tvermės dėsnį.

Paprastieji mechanizmai: užtenka atpažinti paprastuosius mechanizmus, nusakyti jų taikymo technikoje pranašumus.

Molekulinė medžiagos sandara, kietųjų kūnų, skysčių ir dujų sandara, šiluminis kūnų plėtimasis: užtenka žinoti, kad šildomi kūnai plečiasi, nes didėja tarpai tarp juos sudarančių atomų ar molekulių.

Elektros srovė, elektros grandinė, elektros srovės veikimas: aiškinamasi, kas yra elektros srovė, ko reikia, kad ji tekėtų, kokios yra elektros grandinės dalys, koks jų veikimas. Ypač atkreipiamas dėmesys, kaip saugiai naudotis elektros prietaisais.

Šviesa ir jos sklidimo dėsniai: mokomasi apibūdinti skaidriuosius ir neskaidriuosius kūnus, šešėlių susidarymą, atvaizdą veidrodyje.

Žemės ir Visatos pažinimas

Mėnulio fazės, planetų judėjimas: užtenka nurodyti Mėnulio fazes, užtemimų priežastis, paaiškinti, kad planetos sukasi apie savo ašį ir apie Saulę.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Gamtos tyrimai

Tradicinė mokslinio pažinimo eiga: laboratoriniai darbai atliekami padedant draugams ar mokytojui pagal iš anksto pateiktą darbo aprašymą, mokomasi skirti pagrindinius matavimo prietaisus, matuoti jais, atlikti paprastus skaičiavimus ir surašyti rezultatus, formuluoti paprastas išvadas. Fizikiniai dydžiai ir jų matavimo vienetai: sprendžiami paprasti uždavi-

niai, kuriuose reikia pritaikyti vieną formulę, į ją vietoj raidžių surašyti skaičius ir apskaičiuoti ieškomą dydį; tik buityje vartojami ilgio, greičio, ploto, tūrio kartotiniai ar daliniai SI vienetai paverčiami pagrindiniais. Mokymasis mokytis: mokytojui padedant bandoma siekti iškeltų gamtos mokslų mokymosi tikslų.

Organizmų sandara ir funkcijos

Mokiniai aiškinasi, kad organizmai sudaryti iš ląstelių, audinių ir organų; stebimi mėginiai mikroskopu, aiškinamasi pagrindiniai augalų ir gyvūnų ląstelių skirtumai; tarpusavyje lyginami vienaląsčiai ir daugialąsčiai organizmai. Su fotosinteze ir kvėpavimu susipažįstama tik organizmo lygmeniu ir nagrinėjama šių dviejų procesų reikšmė gamtai. Susipažįstama su pagrindiniais augalų ir gyvūnų organais bei svarbiausiomis jų funkcijomis; mokiniai aiškinasi, kaip jutimo organai ir smegenys padeda žmogui orientotis aplinkoje. Nagrinėjamos maisto medžiagos ir sveikos mitybos principai. Nagrinėjami augalų ir gyvūnų lytinio dauginimosi pavyzdžiai. Aptariami bręstančių berniukų ir mergaičių organizme vykstantys pokyčiai; mokiniai aiškinasi judėjimo svarbą sveikatai, nagrinėja nuodingųjų medžiagų, alkoholio, rūkymo poveikį organizmui.

Gyvybės tęstinumas ir įvairovė

Organizmo požymių paveldėjimas aptiriamas tik kaip ląstelės branduolyje slypinčios informacijos perdavimas. Evoliucija nagrinėjama bendrais bruožais, kaip nuolatinė gamtos

kaita; mokiniai mokosi grupuoti ir atpažinti augalus ir gyvūnus pagal jų požymius; aiškinamasi mikroorganizmų keliami pavojai žmogui ir aplinkai ir naudojimas praktikoje.

Organizmas ir aplinka. Biosfera ir žmogus

Organizmų tarpusavio ryšiai ekosistemoje: mokiniai tyrinėja artimiausios ekosistemos gamintojų, augalėdžių ir plėšrūnų tarpusavio priklausomybę, skaidytojų vaidmenį gamtoje, mokosi atpažinti kai kuriuos ekosistemų gamintojus ir vartotojus.

Aplinkos taršos poveikis gyvajai gamtai: aptariami sausumos, vandens ir oro taršos poveikio organizmams pavyzdžiai.

Medžiagų sudėties ir savybių pažinimas (chemija)

Cheminiai elementai, jų sudėtis: užtenka žinoti nurodytų cheminių elementų pavadinimus, simbolius, agregatinę būseną, metalas ar nemetalas.

Pagrindinės sąvokos ir terminai: mokėti paaiškinti ir tinkamai vartoti nurodytas sąvokas ir terminus.

Tirpalai, indikatoriai: užtenka tik atpažinti rūgštinius, neutralius ir bazinius tirpalus. Mokėti pasirinkti tinkamas chemines priemones valymui, skalbimui, maisto produktų konservavimui, saugiai su jomis elgtis.

Medžiagų kitimai

Oksidacijos redukcijos procesų nagrinėjimas:

nurodoma, kad kvėpavimas ir rūdijimas yra cheminės reakcijos, nagrinėjant kasdienės aplinkos pavyzdžius metalai skirstomi į aktyvuosius ir neaktyvuosius.

Medžiagų tirpimas vandenyje, mainų reakcijos tirpaluose, druskų tirpumo lentelė: užtenka tik naudojantis tirpumo lentele nurodyti junginių būsenas tirpale. Paaiškinti savais žodžiais, kaip neutralizuoti buityje naudojamas medžiagas, mokomasi rašyti paprasčiausias cheminių reakcijų lygtis.

Svarbiausių medžiagų pažinimas ir naudojimas

Rūgštys, bazės, druskos ir oksidai buityje, gamtoje, technologijose ir žmogaus organizme; bendras supratimas apie pagrindinių cheminių elementų ir jų junginių pasiskirstymą bei apytaką gamtoje: cheminės medžiagos tiriamos padedant mokytojui, detaliau nagrinėjama deguonies ir anglies reikšmė gyvajai gamtai, vandens savybės, supažindinama su įvairiomis buityje naudojamomis medžiagomis (dažais, lakais, plovikliais, valikliais, kosmetinėmis priemonėmis).

Svarbiausieji metalai, fizinės jų savybės, svarbiausieji nemetalai, jų junginiai ir savybės, anglies junginiai, jų įvairovė, organinis kuras, bendras supratimas apie maisto medžiagas, bendras supratimas apie natūralias ir dirbtines medžiagas, jų savybes ir naudojimą: užtenka tik apibūdinti įvairių cheminių medžiagų (metalų, nemetalų, jų junginių, organinių junginių, polimerinių medžiagų) naudojimą, pagrindinių maisto medžiagų reikšmę žmogui.

Korozija ir apsauga nuo jos; rūgštusis lietus, trąšos, naftos perdirbimo produktas benzinas, organinio kuro išteklių, racionalus gamtinių išteklių naudojimas, sintetinių medžiagų poveikis sveikatai ir gamtinei aplinkai, biotechnologijos, technologijos be atliekų ir antrinis žaliavų perdirbimas: tik apibūdinti taikomų technologijų įtaką žmogui ir gamtai, pateikti svarbiausių aplinkosaugos problemų pavyzdžių.

Judėjimo ir jėgų pažinimas

Atpažįstamas tolygusis judėjimas, paprasčiausiais atvejais pritaikomos tolygiojo judėjimo lygtys; atpažįstamos sunkio, tamprumo, trinties jėgos.

Energijos ir fizikinių procesų pažinimas

Atliekant skaičiavimus nereikia dalinių ar kartotinių matavimo vienetų versti pagrindiniais, fizikiniai dydžiai apskaičiuojami pritaikant iš formulyno pasirinktas tinkamas formules, sprendžiami paprasčiausi uždaviniai.

Temperatūrų skalės, medžiagos agregatinės būsenos ir virsmai: užtenka apibūdinti Celsijaus temperatūros skalę, nurodyti medžiagos agregatinės būsenas ir apibūdinti jų ypatybes.

Vidinė kūnų energija ir jos kitimas: aiškinamasi, kas yra vidinė energija, kokiais būdais ją galima keisti.

Šiluminiai varikliai, šiluminiai reiškiniai ir ekologinės problemos: mokomasi bendrais bruožais apibūdinti šiluminius variklius,

aiškinamasi, kokias ekologines problemas sukelia iškastinio kuro deginimas.

Elektrinis laukas, elektringosios dalelės, elektrinė talpa: užtenka apibūdinti elektros krūvių rūšis ir sąveiką tarp jų, savais žodžiais apibūdinti elektrinę talpą.

Elektros srovė: mokomasi, kokie yra srovės šaltiniai, aiškinamasi, ką rodo srovės stipris, įtampa, varža, paprasčiausiais atvejais taikomas Omo dėsnis grandinės daliai; nagrinėjami laidininkų jungimo būdai (mišraus jungimo uždaviniai nesprenžiami), mokomasi apskaičiuoti elektros srovės darbą ir galią.

Elektros srovė įvairiose terpėse: tik supažindinama.

Elektromagnetiniai reiškiniai: apibūdinamas Žemės magnetinis laukas.

Elektromagnetiniai virpesiai, elektromagnetinės bangos, elektromagnetinių bangų skalė: nagrinėjama elektromagnetinių bangų skalė ir jų taikymas.

Šviesa, šviesos sklidimo dėsniai, optiniai prietaisai: mokomasi apibūdinti šviesos šaltinius; paprasčiausiais atvejais taikyti šviesos sklidimo dėsnius.

Šviesos banginės savybės: šviesos banginės savybės nenagrinėjamos.

Fotonas, fotoefektas: paaiškinama, kas yra fotoefektas, ir pateikiama jo taikymo pavyzdžių.

Atomas, branduolio sandara, radioaktyvumas, jonizuojančiosios spinduliuotės poveikis, jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniai mūsų aplinkoje, branduolinis reaktorius, atominė energetika: užtenka aptarti jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinius mūsų aplinkoje, jonizuojančiosios spinduliuotės poveikį, nurodyti apsisaugojimo nuo jos būdus.

Žemės ir Visatos pažinimas

Saulės sistema, žvaigždės, Paukščių Tako ir kitos galaktikos, Visata: mokomasi palyginti planetas, žvaigždes, galaktikas.

SOCIALINIS UGDYMAS

5.

TURINYS

5. SOCIALINIS UGDYMAS /137

ISTORIJA žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams /139

Ugdymo tikslas /139

Ugdymo uždaviniai /139

Mokinių gebėjimų raida /139

Turinio apimtis. 5–6 klasės /140

Turinio apimtis. 7–8 klasės /140

Turinio apimtis. 9–10 klasės /141

ISTORIJA labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto)

mokiniams /142

Ugdymo tikslas /142

Ugdymo uždaviniai /142

Mokinių gebėjimų raida /142

Turinio apimtis. 5–6 klasės /143

Turinio apimtis. 7–8 klasės /143

Turinio apimtis. 9–10 klasės /143

GEOGRAFIJA žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams /144

Ugdymo tikslas /144

Ugdymo uždaviniai /144

Mokinių gebėjimų raida /144

Turinio apimtis. 5–6 klasės /145

Turinio apimtis. 7–8 klasės /145

Turinio apimtis. 9–10 klasės /146

GEOGRAFIJA labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto)

mokiniams /147

Ugdymo tikslas /147

Ugdymo uždaviniai /147

Mokinių gebėjimų raida /147

Turinio apimtis. 5–6 klasės /147

Turinio apimtis. 7–8 klasės /148

Turinio apimtis. 9–10 klasės /148

PILIETIŠKUMO UGDYMAS žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto)

mokiniams /149

Ugdymo tikslas /149

Ugdymo uždaviniai /149

Mokinių gebėjimų raida /149

Turinio apimtis. 9–10 klasės /151

PILIETIŠKUMO UGDYMAS labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams /155

Ugdymo tikslas /155

Ugdymo uždaviniai /155

Mokinių gebėjimų raida /155

Turinio apimtis. 9–10 klasės /156

EKONOMIKA IR VERSLUMAS žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto)

mokiniams /158

Ugdymo tikslas /158

Ugdymo uždaviniai /158

Svarbiausi ugdomi gebėjimai /158

Turinio apimtis. 9–10 klasės /158

EKONOMIKA IR VERSLUMAS labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams /160

Ugdymo tikslas /160

Ugdymo uždaviniai /160

Svarbiausi ugdomi gebėjimai /160

Turinio apimtis. 9–10 klasės /160

ISTORIJA

žemų intelektualinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Siekti, kad mokiniai įgytų istorijos žinių ir supratimo, skatinti domėtis savo ir kitų šalių praeitimi, padėti ugdyti jų socialinę kompetenciją, parengti mokymuisi pagal mokinio gebėjimams pritaikytą vidurinio mokymo programą.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekdami istorijos dalyko ugdymo tikslo, mokiniai:

- įgyja supratimą apie savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos, Europos ir pasaulio reikšmingiausius įvykius bei reiškinius nuo seniausių laikų iki šių dienų;
- mokosi sieti istorinius Lietuvos ir pasaulio įvykius ir reiškinius;

- renka iš mokytojo nurodytų šaltinių informaciją apie praeities istorijos įvykius ir reiškinius;
- padedami perteikia savo supratimą apie Lietuvos ir pasaulio istorijos įvykius ir reiškinius;
- domisi savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos, Europos ir pasaulio istorine praeitimi, ugdo si pagarbą praeities kartų kultūriniam palikimui.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Istorijos raidos supratimas	Remdamiesi savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos, kaimyninių šalių ir Europos praeities epizodais, aiškina žmogaus gyvenimo kaitą praeityje.	Remdamiesi pasaulio ir Lietuvos praeities įvykiais, aiškina žmogaus gyvenimo kaitą senovėje, viduramžiais, naujų laikų pradžioje.	Remdamiesi pasaulio, Lietuvos praeities įvykiais ir reiškiniais, aiškina žmogaus gyvenimo kaitą naujaisiais ir naujaisiais laikais.
2. Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje	Pateikia keletą reikšmingiausių savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos, kaimyninių šalių ir Europos įvykių, bando priskirti istorijos laikotarpiams. Žemėlapyje parodo per istorijos pamokas nagrinėtų svarbiausių Lietuvos istorijos įvykių vietas.	Pateikia keletą reikšmingiausių pasaulio ir Lietuvos įvykių bei reiškinių, ir bando priskirti juos senovės, viduramžių istorijos laikotarpiams. Žemėlapyje parodo per istorijos pamokas nagrinėtų svarbiausių Lietuvos ir pasaulio įvykių vietas.	Pateikia keletą reikšmingiausių pasaulio ir Lietuvos įvykių bei reiškinių, ir bando priskirti juos naujų ir naujų laikų istorijos laikotarpiams. Žemėlapyje parodo per istorijos pamokas nagrinėtų svarbiausių Lietuvos ir pasaulio įvykių vietas.

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
3. Istorijos tyrimas ir interpretavimas	Iš mokytojo nurodytų šaltinių renka informaciją apie gyvenamosios vietovės, Lietuvos, kaimyninių šalių ir Europos istorijos įvykius.	Iš mokytojo nurodytų šaltinių renka informaciją apie reikšmingiausias senovės, viduramžių, pasaulio ir Lietuvos įvykius bei reiškinius.	Iš mokytojo nurodytų šaltinių renka informaciją apie reikšmingiausias naujų ir naujausių laikų pasaulio ir Lietuvos įvykius bei reiškinius.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Žmogus ir istorija. Mokiniai aptaria, kaip mes suprantame praeitį.

Gyvenamoji vietovė praeityje ir dabar. Aptaria epizodus iš savo šeimos, giminės istorijos. Susipažįsta su savo kaimo, miestelio arba miesto istorinėmis ir kitomis atmintinomis vietovėmis. Susipažįsta su svarbiausiais savo rajono, regiono istorijos ir kultūros objektais. Pasirinktinai aptaria kelių žymiausių gyvenamosios vietovės, rajono ir regiono žmonių gyvenimo epizodus.

Lietuvos istorijos epizodai. Susipažįsta su gamtinėmis sąlygomis ir mūsų protėvių gyvenimu seniausiais laikais. Mokydamiesi apie baltus, nagrinėja kasdienio gyvenimo epizodus. Aptaria, kaip kūrėsi Lietuvos valstybė, kokie buvo santykiai su kaimynais. Aptaria kasdienio žmonių gyvenimo LDK epizodus. Nagrinėja kasdienio žmonių gyvenimo epizodus Lenkijos ir Lietuvos valstybėje. Susipažįsta su lietuvių raštijos ir spaudos raidos epizodais ir to meto mokyklomis. Aiškinasi, kaip neliko Lietuvos ir Lenkijos valstybės. Ap-

taria, kaip gyveno Lietuvos gyventojai Rusijos imperijoje. Susipažįsta, kaip XX a. pradžioje buvo atkurta Lietuvos valstybė. Nagrinėja kasdienio žmonių gyvenimo epizodus Lietuvoje tarp dviejų pasaulinių karų. Nagrinėja nacių ir sovietinės okupacijos epizodus Lietuvoje. Susipažįsta su Lietuvos nepriklausomybės atkūrimu XX a. pabaigoje ir įsijungimu į Europos tautų bendriją. Aptaria kasdienio žmonių gyvenimo sovietinėje ir nepriklausomoje Lietuvoje epizodus. Pasirinktinai nagrinėja kelių svarbiausių visuomenės, meno, mokslo ir kultūros atstovų veiklą Lietuvos istorijoje.

Lietuvos kaimynai. Susipažįsta su Lietuvos kaimyninių valstybių gyvenimo ryškiausiais praeities epizodais.

Europos istorijos epizodai. Aptaria Europos žmonių gyvenimą senaisiais laikais. Susipažįsta su viduramžių Europos kasdienio žmonių gyvenimo ir kultūros savitumais. Aiškinasi, koks Krikščionių bažnyčios vaidmuo žmonių gyvenimui. Aiškinasi, kaip kito žmonių gyvenimas Europoje naujaisiais laikais. Susipažįsta su pasaulinių karų padariniais. Aptaria kasdienio žmonių gyvenimo epizodus Europoje tarp

dviejų pasaulinių karų. Aiškinasi, kaip gyveno Europos žmonės po Antrojo pasaulinio karo. Pasirinktinai nagrinėja kelių svarbiausių visuomenės, meno, mokslo ir kultūros atstovų veiklą Europos istorijoje.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Žmogus ir istorija. Mokiniai susipažįsta su rašytiniais ir vaizdiniais nagrinėjamų laikotarpių istorijos šaltiniais (paveikslais, pasakojimais ir kt.).

Priešistorės žmogus. Aptaria kai kuriuos priešistorės kasdienio žmonių gyvenimo ypatumus.

Senovės Rytų civilizacijos. Susipažįsta su reikšmingiausiais senovės Rytų civilizacijų pasiekimais ir kasdienio žmonių gyvenimo bruožais.

Antikos civilizacijos. Aiškinasi, kaip žmonės gyveno senovės Graikijoje ir Romoje. Susipažįsta su graikų ir romėnų kultūros laimėjimais (olimpinėmis žaidynėmis, teatru, architektūra). Aiškinasi, kokie buvo mūsų pro-

tėvių ryšiai su antikos civilizacijomis.

Viduramžiai. Mokosi apibūdinti žmonių gyvenimą viduramžiais. Susipažįsta su viduramžių Krikščionių bažnyčia. Susipažįsta su ikikrikščioniškąja ir krikščioniškąja Lietuvos visuomene. Aptaria Lietuvos valstybės susikūrimą ir krikštą. Susipažįsta su pasaulio ir Lietuvos viduramžių kultūra (mokyklomis, universitetais, menu).

Ankstyvieji naujieji laikai. Aiškinasi europiečių geografinių atradimų reikšmę. Susipažįsta su ryškiausiais Vakarų Europos ir Abiejų Tautų Respublikos baroko kultūros pavyzdžiais. Aiškinasi kasdienio žmonių gyvenimo Europoje ir Abiejų Tautų Respublikoje ypatumus. Nagrinėja, kaip stiprėjo karaliaus valdžia to meto Europos valstybėse.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Pasaulis ir Lietuva XVII a. antrojoje pusėje–XX a. pradžioje. Mokosi apie Anglijos ir Prancūzijos valdymą XVII a. pab.–XVIII a.

Aptaria žmonių gyvenimą Abiejų Tautų Respublikoje, ryšius su kaimyninėmis valstybėmis, kultūrinio gyvenimo bruožus. Aiškinasi apie JAV Nepriklausomybės karą ir Prancūzijos revoliuciją. Aptaria Švietimo epochos idėjų poveikį Lietuvos visuomenei. Aptaria pastangas reformuoti Abiejų Tautų Respubliką ir valstybės žlugimą. Susipažįsta su Napoleono epochos bruožais, Rusijos imperijos valdymu Lietuvoje ir priešinimusi jam. Aptaria, kaip keitėsi ūkis pereinant iš viduramžių į naujuosius laikus. Aiškinasi lietuvių tautinio sąjūdžio poveikį atkuriant Lietuvos valstybę. Susipažįsta su mokslo, technikos, pasaulio ir Lietuvos meno pokyčiais. Susipažįsta su kasdienio žmonių gyvenimo Europoje ir Lietuvoje XVII a. antrojoje pusėje–XX a. pradžioje bruožais.

Pasauliniai karai ir tarpukario laikotarpis. Aiškinasi Pirmojo pasaulinio karo priežastis ir padarinius. Aiškinasi Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo aplinkybes. Susipažįsta su pagrindinėmis pokario Europos problemomis. Susipažįsta su Lietuvos ūkio ir kultūros laimėjimais. Nagrinėja kasdienį pasaulio ir Lie-

tuvos žmonių gyvenimą. Susipažįsta su Antrojo pasaulinio karo priežastimis ir padarinais. Aiškinasi karo metu įvykdytus nusikaltimus žmogiškumui ir holokaustą. Aptaria Lietuvos nepriklausomybės netekimo priežastis, SSRS ir nacių okupacijos padarinius Lietuvai.

Pasaulis ir Lietuva XX a. antrojoje pusėje–XXI a. pradžioje. Susipažįsta su pasaulio susipriešinimu po Antrojo pasaulinio karo. Nagrinėja sovietų valdžios ypatumus Lietuvoje ir pasipriešinimą jai. Susipažįsta su siekiais suvienyti Europą. Susipažįsta su žmogaus teisių padėtimi demokratinėse ir diktatūrinėse valdymo santvarkose, pasipriešinimu komunistiniams režimams. Aiškinasi SSRS ir pasaulinės komunistinės sistemos žlugimo priežastis ir šių įvykių poveikį žmonėms. Aptaria Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimo aplinkybes. Susipažįsta su posovietinių valstybių problemomis. Aiškinasi Lietuvos kultūrinio gyvenimo suvaržymus sovietmečiu. Aiškinasi kasdienio žmonių gyvenimo pokyčius pasaulyje ir Lietuvoje.

ISTORIJA

labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Suteikti mokiniams elementarių istorijos žinių ir supratimo, skatinti domėtis savo ir kitų šalių praeitimi, padėti ugdyti socialinę jų kompetenciją.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekdami istorijos dalyko ugdymo tikslo, mokiniai:

- įgyja supratimą apie savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos, Europos ir pasaulio reikšmingiausius įvykius bei reiškinius nuo seniausių laikų iki šių dienų;

- renka iš mokytojo nurodytų šaltinių informaciją apie istorijos įvykius ir reiškinius;
- gali nusakyti po kelis Lietuvos ir pasaulio istorijos įvykių bruožus;
- domisi savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos, Europos ir pasaulio istorine praeitimi, ugdomi pagarbą praeities kartų kultūriniam palikimui.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Istorijos raidos supratimas	Remdamiesi konkrečiais epizodais iš savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos bei Europos praeities, susipažįsta su žmonių gyvenimu praeityje.	Remdamiesi konkrečiais epizodais iš pasaulio ir Lietuvos praeities, susipažįsta su žmonių gyvenimu praeityje.	Remdamiesi epizodais iš pasaulio, Lietuvos praeities bei šiuo dienos gyvenimo įvykiais, aiškina žmogaus gyvenimą.
2. Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje	Geba atpažinti Lietuvos ir Europos žmonių gyvenimo ypatumus pagal nurodytą istorijos laikotarpį.	Geba atpažinti pasaulio ir Lietuvos žmonių gyvenimo ypatumus pagal nurodytą senovės, viduramžių istorijos laikotarpį.	Geba atpažinti pasaulio ir Lietuvos žmonių gyvenimo ypatumus pagal nurodytą naujųjų ir naujausiųjų laikų istorijos laikotarpį.
3. Istorijos tyrimas ir interpretavimas	Geba iš mokytojo nurodytų šaltinių rinkti konkrečią informaciją apie istorinius įvykius iš Lietuvos istorijos.	Geba iš mokytojo nurodytų šaltinių rinkti konkrečią informaciją apie istorinius įvykius iš pasaulio ir Lietuvos istorijos.	Geba iš mokytojo nurodytų šaltinių rinkti konkrečią informaciją apie istorinius įvykius iš pasaulio ir Lietuvos istorijos.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Žmogus ir istorija. Mokiniai aptaria, kokie daiktai, knygos, pasakojimai padeda mums suprasti apie žmonių gyvenimą praeityje.

Gyvenamoji vietovė praeityje ir dabar. Aptaria ryškiausius epizodus iš savo šeimos ar giminės praeities. Susipažįsta su savo kaimo, miestelio arba miesto įžymiomis vietovėmis. Susipažįsta su svarbiausiomis savo rajono, regiono įžymiomis vietovėmis.

Lietuvos istorijos epizodai. Susipažįsta su mūsų protėvių kasdienio gyvenimo epizodais. Susipažįsta, kaip Lietuvos valdovas Mindaugas sukūrė Lietuvos valstybę. Mokosi, kaip gyveno bajorai, miestiečiai ir valstiečiai LDK ir Lenkijos ir Lietuvos valstybėje. Aiškinasi apie Lenkijos ir Lietuvos valstybės žlugimą. Aiškinasi, kaip pasikeitė Lietuvos gyventojų padėtis po valstybės žlugimo. Susipažįsta, kaip XX a. pradžioje buvo atkurta Lietuvos valstybė. Aptaria kasdienio žmonių gyvenimo epizodus Lietuvoje tarp dviejų pasaulinių karų. Nagrinėja nacių ir sovietinės okupacijos epizodus Lietuvoje. Susipažįsta su Lietuvos nepriklausomybės atkūrimu XX a. pabaigoje. Aptaria kasdienio žmonių gyvenimo sovietinėje ir nepriklausomoje Lietuvoje epizodus.

Europos istorijos epizodai. Aptaria, kaip gyveno senieji europiečiai. Susipažįsta su viduramžių Europos kasdienio žmonių gyvenimo savitumais. Aptaria, kaip keitėsi žmonių gyvenimas Europoje naujųjų laikų pradžioje. Susipažįsta su pasaulinių karų padariniais. Aiškinasi, kuo skiriasi žmonių gyvenimas demokratinėse ir diktatūrinėse valstybėse XX a.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Priešistorės žmogus. Aptaria priešistorės kasdienio žmonių gyvenimo ypatumus; jų verslus, būstus, aprangą, mitybą.

Senovės Rytų civilizacijos. Susipažįsta su žmogaus kasdienio žmonių gyvenimo bruožais senovės Rytų civilizacijose.

Antikos civilizacijos. Susipažįsta su senovės graikų ir romėnų kasdienio gyvenimo bruožais. Aiškinasi, kaip gyveno krikščionys.

Viduramžiai. Mokosi apie riterių, valstiečių ir miestiečių kasdienį gyvenimą viduramžiais. Susipažįsta su žmonių gyvenimo Lietuvoje savitumais viduramžiais. Mokosi apie Lietuvos valdovą Mindaugą ir valstybės sukūrimą. Aptaria, kaip buvo krikštijama Lietuva. Susipažįsta su pasaulio ir Lietuvos viduramžių kultūros pasiekimais; žymiausiais meno, mokslo paminklais.

Ankstyvieji naujieji laikai. Aiškinasi apie europiečių keliones į kitus kraštus, susidomėjimą senovės graikų ir romėnų kultūra, pasikeitimais tikėjime. Susipažįsta su ryškiausiais Vakarų Europos ir Abiejų Tautų Respublikos baroko kultūros pavyzdžiais; bažnyčiomis, rūmais. Aiškinasi kasdienio žmonių gyvenimo Europoje ir Abiejų Tautų Respublikoje ypatumus naujųjų laikų pradžioje.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Pasaulis ir Lietuva XVII a. antrojoje pusėje–XX a. pradžioje. Susipažįsta su išskirtiniu karaliaus vaidmeniu to meto valstybėse. Aptaria Abiejų Tautų Respublikos kultūrinio gyvenimo bruožus. Susipažįsta su Napoleono

epochos bruožais. Aptaria Lietuvos bajorų, miestiečių ir valstiečių gyvenimą Rusijos imperijoje. Aiškinasi apie lietuvių siekius atkurti valstybę. Susipažįsta su mokslo, technikos, pasaulio ir Lietuvos meno pokyčiais. Susipažįsta su kasdienio žmonių gyvenimo Europoje ir Lietuvoje XVII a. antrojoje pusėje–XX a. pradžioje bruožais.

Pasauliniai karai ir tarpukario laikotarpis. Aiškinasi Pirmojo pasaulinio karo poveikį žmonių gyvenimui. Aiškinasi, kaip lietuviams pavyko atkurti valstybę. Susipažįsta su pagrindinėmis pokario Europos problemomis. Aptaria žmogaus gyvenimą demokratinėje ir diktatūrinėje visuomenėje. Susipažįsta su Lietuvos kultūros laimėjimais. Aptaria kasdienį pasaulio ir Lietuvos žmonių gyvenimą. Susipažįsta su Antrojo pasaulinio karo padariniais. Aiškinasi karo metu įvykdytus nusikaltimus žmogiškumui ir holokaustą. Aptaria Lietuvos nepriklausomybės netekimo priežastis, SSRS ir nacių okupacijų padarinius Lietuvos žmonių gyvenimui.

Pasaulis ir Lietuva XX a. antrojoje pusėje – XXI a. pradžioje. Susipažįsta su žmonių gyvenimu pasibaigus Antrajam pasauliniam karui. Aptaria sovietų valdžios Lietuvoje bruožus ir žmonių pasipriešinimą sovietams. Susipažįsta su žmogaus gyvenimu demokratinėse ir diktatūrinėse valstybėse, pasipriešinimu komunistiniams režimams. Aiškinasi apie SSRS žlugimą ir pokyčius žmonių gyvenime. Aptaria Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimo aplinkybes. Aiškinasi Lietuvos kultūrinio gyvenimo suvaržymus sovietmečiu. Aiškinasi kasdienio žmonių gyvenimo pokyčius pasaulyje ir Lietuvoje.

GEOGRAFIJA

žemų intelektualinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Ugdyti mokinių geografinį pasaulėvaizdį, skatinti domėtis savo ir kitų šalių gamtos bei visuomenės įvairove, formuoti pozityvų jų požiūrį į aplinką, saugų elgesį gamtinėje ir visuomeninėje aplinkoje.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekdami geografijos ugdymo tikslo, mokiniai:

- orientuosis artimoje vietovėje ir naudodami žemėlapius – Lietuvoje ir Europoje;
- naudodamiesi paprasčiausiais informacijos šaltiniais rinks reikiamą, nesudėtingą informaciją;
- domėsis Lietuvos ir kitų šalių gamtos bei visuomenės įvairove;
- elementariai tirs savo artimiausios aplinkos gamtinę ir visuomeninę aplinką.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Šiame skyrelyje aprašyta, kaip plėtojasi esminiai mokinių gebėjimai geografijos ugdomosios veiklos srityse pereinant iš vieno koncentro į kitą. Tai gali padėti mokytojui numatyti mokinių gebėjimų raidos nuoseklumą, tęstinumą ir mokymosi pažangą.

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje	Remiantis aplinkos požymiais, orientuotis savo gyvenamojoje vietovėje.	Remiantis aplinkos požymiais, orientuotis savo gyvenamojoje vietovėje. Elementariai orientuotis žemėlapyje ir gaublyje.	Naudojantis vietovės planu, gebėti orientuotis vietovėje. Naudojantis bendraisiais ir teminiais žemėlapiais, orientuotis Lietuvoje ir Europoje.
2. Geografinės informacijos skaitymas	Atpažinti svarbiausius geografinės informacijos šaltinius ir mokytojui padedant jais naudotis.	Atpažinti svarbiausius geografinės informacijos šaltinius ir jais naudotis. Mokytojui padedant perskaityti geografinę informaciją.	Naudotis geografinės informacijos šaltiniais nurodyta tema. Gebėti perskaityti įvairiuose šaltiniuose pateikiamą geografinę informaciją ir mokytojui padedant pasakyti pagrindinę jos mintį.
3. Regionų pažinimo raiška	Skirti žemynus ir vandenynus, parodyti juos žemėlapyje.	Bendrais bruožais apibūdinti žemynus kaip stambiausius regionus, nurodyti po 1–2 jų ypatumus.	Naudojantis geografinės informacijos šaltiniais, nurodyti 2–3 svarbiausius regionų gamtinius ir socialinius aplinkos elementus.
4. Aplinkos pažinimas ir tyrimai	Mokytojui padedant mokytis atlikti paprasčiausius stebėjimus savo aplinkoje. Tobulinti įgūdžius dirbant individualiai ir grupėje.	Atlikti paprastus aplinkos tyrimus artimiausioje aplinkoje. Tobulinti įgūdžius dirbant grupėje, klasėje ir artimiausioje savo aplinkoje.	Stebint aplinką ir atliekant tyrimus, mokėti naudotis paprasčiausiais prietaisais. Atlikti paprastus aplinkos tyrimus ir nesudėtingus skaičiavimus vietovės planuose. Tobulinti įgūdžius dirbant individualiai ir grupėje.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje

Orientavimasis vietovėje. Mokomasi orientuotis dieną, nagrinėti vietinius, artimiausios aplinkos, požymius; nustatyti pagrindines pasaulio kryptis (horizonto kryptis). Nagrinėdami gamtinį ir visuomeninį žemėlapi, mokiniai mokosi jame (ar gaublyje) parodyti savo gyvenamąją vietovę, rajoną, apskritį, Lietuvą, žemynus ir vandenynus.

Geografinės informacijos skaitymas

Planas ir žemėlapis. Atliekant įvairias užduotis, mokomasi naudotis atlasu ir dalykine rodykle.

Vidinė Žemės sandara ir paviršius. Nagrinėdami paveikslus, aiškinasi vidinę Žemės sandarą (kas yra branduolys, mantija, Žemės pluta). Aiškinasi, kodėl ir kur kyla žemės drebjimų, kur susidaro ugnikalnių. Pasaulio gamtiniame žemėlapyje mokosi rasti aukščiausių kalnų ir didžiausių lygumų pavyzdžių žemynuose.

Žemės vandenys. Aiškinasi vandens apytakos ratą gamtoje. Mokiniai nagrinėja, iš kokių dalių sudarytas Pasaulio vandenynas, gamtiniame žemėlapyje randa sudedamąsias jo dalis (jūras, įlankas, sąsiaurius). Aiškinasi, kas yra ežeras, mokosi parodyti gamtiniame žemėlapyje didžiausius Lietuvos ežerus. Nagrinėdami piešinius ar žemėlapius, aiškinasi, kas yra upės ištakos (šaltinis, ežeras ir t. t.) ir žiotys.

Atmosfera ir jos reikšmė. Mokiniai moko-

mi naudotis orų stebėjimo prietaisais (termometru, barometru, vėjarodžiu). Aiškinasi vėjo, klimato ir orų susidarymo priežastis. Nagrinėja veiksnius, lemiančius augalijos ir gyvūnijos įvairovę. Aiškinasi, kokie būdingiausi augalai ir gyvūnai aptinkami Lietuvoje.

Valstybės samprata. Nagrinėjant schemas, aiškinamasi, kokia yra mokyklos savivaldos struktūra (direktorius, mokyklos taryba) ir Lietuvos valstybės valdymo struktūra (Prezidentūra, Seimas, Vyriausybė).

Gyventojai ir gyvenvietės. Nagrinėdami diagramas aiškinasi, kokia yra tautinė Lietuvos gyventojų sudėtis. Nagrinėdami paveikslus, mokiniai mokosi nusakyti miesto ir kaimo panašumus bei skirtumus.

Gyventojų veiklos. Nagrinėdami paveikslus, susipažįsta su gamtos ištekliais, aiškinasi apsirūpinimo jais problemą (aptaria išteklių stygių). Mokytojo padedami, nurodo būdus ir priemones, kaip žmogus keičia aplinką.

Regionų pažinimo raiška

Naudodamiesi vadovėliu mokosi apibūdinti žemynus, nurodo 1–2 bendriausius jų bruožus. Mokiniai skatinami ieškoti informacijos vaikų enciklopedijose, internete ir kituose šaltiniuose.

Aplinkos pažinimas ir tyrimai

Mokytojo padedami mokosi atlikti paprasčiausius stebėjimus savo aplinkoje.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje

Mokiniai, mokytojo padedami, mokosi skaityti vietovės planus, naudodamiesi kuriuo nors prietaisu (kompasu, visuotine padėties nustatymo sistema (GPS)), mokosi orientuotis konkrečioje vietovėje.

Geografinės informacijos skaitymas

Planas ir žemėlapis. Aiškinasi svarbiausius geografinio tinklo elementus (pusiaujas, lygiagretės, dienovidiniai, ašigaliai, ilguma ir platumą). Naudodamiesi masteliu mokosi nustatyti realų atstumą tarp nurodytų objektų. Mokosi naudotis vietovės planu.

Geografinis pažinimas. Susipažįsta su svarbiausiais pasaulio regionų geografinių žinių kaupimo etapais (didieji geografiniai atradimai, šiuolaikiniai geografiniai tyrimai).

Litosfera ir Žemės paviršiaus reljefas. Aiškinasi, kodėl ir kur kyla žemės drebjimų, kur susidaro ugnikalnių. Aiškinasi, kokią įtaką žmonių veikla daro Žemės paviršiui.

Atmosfera ir Žemės klimatas. Susipažįsta su veiksniais, formuojančiais klimata, aiškinasi jų įtaką pagrindinių klimato juostų susidarymui. Aiškinasi, kokią įtaką jie daro žmonių gyvenimui (veiklai, kultūrai ir kt.) ir kokių globalių klimato problemų dėl to kyla planetoje.

Pasaulio vandenynas ir sausumos vandenys. Nagrinėdami paveikslus, aiškinasi dinaminius vandens procesus, jų susidarymo priežastis (bangavimą, potvynius ir atoslūgius,

šiltąsias ir šaltąsias vandenyno sroves). Nagrinėja, kokį vaidmenį sausumos vandenys atlieka žmogaus gyvenime ir gamtoje.

Geografinės zonos. Aiškinasi, kokie būdingiausi augalai ir gyvūnai aptinkami Lietuvoje ir įvairiuose žemynuose. Mokosi skirti natūralius kraštovaizdžius ir žmonių veiklos paveiktus kraštovaizdžius.

Žemės gyventojai. Susipažįsta su pasaulio gyventojų skaičiaus kitimu ir pasiskirstymo priežastimis. Susipažįsta su gyvenviečių formomis (kaimas, miestas).

Pasaulio politinis žemėlapis. Aiškinasi pagrindinius valstybės požymius (teritorija, gyventojai ir valdžia).

Ūkio geografija. Aiškinasi gamtos išteklių panaudojimo galimybes (atsinaujinantieji ir neatsinaujinantieji ištekliai). Susipažįsta su pasaulio ūkio dalimis (bioprodukcinis ūkis, pramonė ir paslaugos). Aiškinasi, kaip ir kokią ūkinę veiklą atlieka žmonės Lietuvoje.

Regionų pažinimo raiška

Naudodamiesi paprasčiausiais geografinės informacijos šaltiniais, mokiniai 2–3 svarbiausiais bruožais apibūdina regionus ir šalis: Šiaurės Afriką, Afriką į pietus nuo Sacharos (Sahelio šalys), Australiją ir Okeaniją, Arktį ir Antarktį, Lotynų Ameriką, JAV (gyventojai ir ekonomikos vaidmuo pasaulyje), Šiaurės Europą (gamtos ypatumai); Vakarų Europą (kraštovaizdis); Pietų Europą (gamtos sąlygos).

Aplinkos pažinimas ir tyrimai

Pagal pateiktą pavyzdį mokiniai mokomi atlikti tyrimą.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje

Žemėlapiai ir jų įvairovė. Mokytojo padedami, mokiniai mokosi naudotis vietovės planu, orientuotis vietovėje. Naudodamiesi pasaulio gamtiniu žemėlapiu mokiniai mokosi nustatyti objektų geografines koordinates ir geografinę jų padėtį.

Geografinės informacijos skaitymas

Žemės gelmių sandara ir paviršius. Aiškinasi dabartinio Lietuvos paviršiaus kitimo priežastis, nurodo kitimo padarinius.

Klimatas. Nagrinėdami pavyzdį, analizuoja klimatą lemiančių veiksnių (geografinės padėties, oro masių judėjimo, Atlanto vandenyno) įtaką Lietuvos ir Europos klimatui. Aiškinasi, kaip skaityti sinoptinius žemėlapius, klimatogramas.

Vidaus vandenys. Bendrais bruožais nagrinėja požeminių vandenų, ežerų ir pelkių susidarymo sąlygas, Lietuvos vidaus vandenų naudojimo ir apsaugos galimybes.

Organinis pasaulis ir gamtos apsauga. Susipažįsta su gyvenamosios vietovės, rajono ar šalies kraštovaizdžiu. Aiškina, kas yra saugomos teritorijos ir koks yra jų statusas.

Gyventojų skaičius ir natūralusis judėjimas. Pagal pavyzdį aiškinasi Lietuvos ir pasaulio gyventojų sudėtį.

Kultūrų ir religijų geografija. Susipažįsta su svarbiausių kultūrų (Europos, Afrikos, Azijos) žmonių gyvensena ir tradicijomis.

Urbanizacija. Aiškinasi gyventojų gyvenimo būdą mieste ir kaime. Susipažįsta su pagrindinėmis didmiesčiuose kylančiomis problemomis.

Politinė geografija. Aiškinasi valstybių įvairovę pagal valdymo tipą ir teritorijos sudėtį.

Pasaulio ūkis. Susipažįsta su Lietuvos ir pasaulio ūkio ištekliais (gamtos ir žmogaus sukurtais). Mokytojo padedami, aiškinasi gamtos sąlygų (klimato, dirvožemio derlingumo, reljefo ir kt.) tinkamumą žemės ūkiui plėtoti Lietuvoje. Nagrinėja transporto rūšių reikšmę Lietuvos ir pasaulio ūkiui.

Regionų pažinimo raiška

Naudodamiesi paprasčiausiais geografinės informacijos šaltiniais, mokiniai mokosi apibūdinti Europą, Baltijos šalis, JAV, Kiniją, Indiją, Rusiją ir išskirti 2–3 svarbiausius jų bruožus.

Aplinkos pažinimas ir tyrimas

Pagal pateiktą pavyzdį mokosi atlikti tyrimą ir užrašyti jo rezultatus.

GEOGRAFIJA

labai žemų intelektualinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Padėti elementariai pažinti savo artimiausią, Lietuvos ir Europos gamtinę ir visuomeninę aplinką, skatinti ją domėtis, atsakingai ir saugiai joje elgtis.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekdami geografijos ugdymo tikslo, mokiniai:

- orientuosis savo artimiausioje aplinkoje;
- nurodytuose informaciniuose šaltiniuose susiras reikiamą, nesudėtingą informaciją;
- domėsis savo artimiausios aplinkos, Lietuvos ir Europos gamtos bei visuomenės įvairove.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Šiame skyrelyje aprašyti esminiai mokinių gebėjimai, kuriuos reikėtų ugdyti per geografijos ugdomosios veiklos sritis pereinant iš vieno koncentro į kitą. Tai gali padėti mokytojui numatyti mokinių gebėjimų raidos nuoseklumą, tęstinumą ir mokymosi pažangą.

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje	Remiantis 1–2 aplinkos požymiais, orientuotis savo gyvenamojoje vietovėje. Mokytojui padedant elementariai orientuotis žemėlapyje.	Remiantis 2–3 aplinkos požymiais, orientuotis savo gyvenamojoje vietovėje ir Lietuvoje. Mokytojui padedant elementariai orientuotis žemėlapyje.	Naudojantis vietovės planu, gebėti orientuotis vietovėje, o žemėlapiu – Lietuvoje ir Europoje.
2. Geografinės informacijos skaitymas	Atpažinti geografinės informacijos šaltinius. Mokytojui padedant gebėti perskaityti nurodytuose šaltiniuose pateikiamą geografinę informaciją.	Atpažinti geografinės informacijos šaltinius ir jais naudotis. Gebėti perskaityti nurodytuose šaltiniuose pateikiamą geografinę informaciją.	Naudotis geografinės informacijos šaltiniais (vadovėlis, žemėlapiai ir kt.) nurodyta tema. Gebėti perskaityti geografinę informaciją ir mokytojui padedant pasakyti pagrindinę jos mintį.
3. Regionų pažinimo raiška	Skirti žemynus ir vandenynus, parodyti juos žemėlapyje.	Naudojantis vadovėliu, išskiriant 2–3 ypatumus apibūdinti žemynus kaip stambiausius regionus.	Naudojantis paprasčiausiais geografinės informacijos šaltiniais, nurodyti svarbiausius Lietuvos ir Europos gamtinius ir visuomeninius aplinkos elementus.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje

Orientavimasis vietovėje. Nagrinėjant artimiausios aplinkos požymius mokytis orientuotis dienos metu. Naudodamiesi žemėlapiu mokiniai mokosi surasti ir parodyti savo gyvenamąją vietovę ir Lietuvą.

namąją vietovę ir Lietuvą.

Geografinės informacijos skaitymas

Planas ir žemėlapis. Atlikdami įvairias užduotis, mokiniai mokosi naudotis atlasu.

Vidinė Žemės sandara ir paviršius. Aiškinasi, kodėl kyla žemės drebėjimų, kur susidaro ugnikalnių.

Žemės vandenys. Aiškinasi vandens apytakos ratą gamtoje. Mokiniai nagrinėja, iš kokių dalių sudarytas Pasaulio vandenynas. Aiškinasi, kas yra ežeras, mokosi parodyti gamtiniame žemėlapyje didžiausius Lietuvos ežerus. Nagrinėdami piešinius ar žemėlapius, aiškinasi, kas yra upės ištakos (šaltinis, ežeras ir t. t.) ir žiotys.

Atmosfera ir jos reikšmė. Mokiniai mokomi naudotis orų stebėjimo prietaisais (termometru, barometru, vėjarodžiu). Aiškinasi, kokie būdingiausi augalai ir gyvūnai aptinkami Lietuvoje.

Gyventojai ir gyvenvietės. Nagrinėdami diagramas aiškinasi, kokia yra tautinė Lietuvos gyventojų sudėtis. Nagrinėdami paveikslus, mokiniai mokosi nusakyti miesto ir kaimo panašumus bei skirtumus.

Gyventojų veiklos. Nagrinėdami paveikslus, susipažįsta su gamtos ištekliais. Mokytojo padėdami, nurodo būdus ir priemones, kaip žmogus keičia aplinką. Aiškinamasi, kur dirba tėvai.

Regionų pažinimo raiška

Naudodamiesi vadovėliu, mokosi surasti žemynus ir bent 2 bendriausiais bruožais juos apibūdinti.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje

Orientavimasis vietovėje. Mokosi orientotis vietovėje pagal įvairius požymius.

Planas ir žemėlapis. Mokiniai mokosi orientotis plane ir žemėlapyje. Susipažįsta su pagrindiniais žemėlapio elementais (masteliu, sutartiniais ženklais, geografiniu tinklu). Mokosi rasti ir parodyti žemėlapyje savo gyvenamąją vietovę, rajoną, Lietuvą, žemynus ir vandenynus.

Geografinės informacijos skaitymas

Planas ir žemėlapis. Susipažįsta su mokykliniu atlasu, mokosi jį skaityti.

Vidinė Žemės sandara ir paviršius. Mokiniai susipažįsta su vidine Žemės sandara. Aiškinasi, kur ir kodėl vyksta žemės drebėjimų ir ugnikalnių išsiveržimų. Pasaulio gamtiniame žemėlapyje mokosi rasti aukščiausių kalnų ir didžiausių lygumų pavyzdžių žemynuose.

Žemės vandenys. Aiškinasi vandens apytakos ratą gamtoje. Susipažįsta su Pasaulio vandenyno dalimis ir sausumos vandenimis. Aiškinasi, kas yra upės ir ežerai.

Atmosfera ir jos reikšmė. Susipažįsta su atmosferos sandara. Nagrinėja orbitinį ir ašininį Žemės judėjimą (para, metai). Mokosi skirti orus nuo klimato. Susipažįsta su augalijos ir gyvūnijos įvairove Lietuvoje ir pasaulyje.

Žemės gyventojai. Nagrinėja, kaip ir kodėl kinta Lietuvos gyventojų skaičius. Susipažįsta su tautine Lietuvos gyventojų sudėtimi ir Lietuvos etnografinėmis sritimis.

Valstybės samprata. Susipažįsta su mokyklos ir savo šalies valdymo struktūra.

Gyvenvietės. Mokosi skirti kaimą nuo miesto.

Gyventojų veiklos. Susipažįsta su gamtiniais ištekliais ir jų naudojimu. Susipažįsta su pagrindinėmis žmogaus plėtojamos ūkinėmis veiklomis.

Regionų pažinimo raiška

Naudodamiesi žemėlapiais ir vadovėliu mokosi skirti žemynus (Afriką, Ameriką, Europą ir Aziją).

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje

Žemėlapiai ir jų įvairovė. Mokytojo padėdami, mokosi naudotis vietovės planu, orientotis vietovėje. Naudodamiesi pasaulio gamtiniu žemėlapiu mokiniai mokosi nustatyti objektų geografinę padėtį.

Geografinės informacijos skaitymas

Žemės gelmių sandara ir paviršius. Gamtiniame žemėlapyje mokosi surasti pagrindines Lietuvos ir Europos paviršiaus formas.

Klimatas. Nagrinėdami pavyzdį, analizuoja klimatą lemiančių veiksnių (geografinės padėties ir Atlanto vandenyno) įtaką Lietuvos ir Europos klimatui. Aiškinasi, kaip skaityti sinoptinius žemėlapius, klimatogramas.

Vidaus vandenys. Aiškinasi Lietuvos vidaus vandenų naudojimo ir apsaugos galimybes.

Organinis pasaulis ir gamtos apsauga. Susipažįsta su gyvenamosios vietovės, rajono ar šalies kraštovaizdžiu. Aiškina, kas yra saugoma teritorija.

Gyventojų skaičius ir natūralusis judėjimas. Pagal pavyzdį aiškinasi Lietuvos ir pasaulio gyventojų sudėtį.

Kultūrų ir religijų geografija. Susipažįsta su svarbiausių kultūrų (Europos, Afrikos, Azijos) žmonių gyvenama ir tradicijomis. Susipažįsta su pagrindinėmis Lietuvoje ir pasaulyje paplitusiomis religijomis (krikščionybė, islamu, budizmu).

Urbanizacija. Aiškinasi gyventojų gyvenimo būdą mieste ir kaime. Susipažįsta su pagrindinėmis didmiesčiuose kylančiomis problemomis.

Politinė geografija. Aiškinasi pagrindinius valstybės požymius (teritorija, gyventojai ir valdžia). Aiškinasi valstybių įvairovę pagal valdymo tipą (respublikos ir monarchijos).

Pasaulio ūkis. Susipažįsta su Lietuvos gamtos ištekliais, aiškinasi gamtos išteklių panaudojimo galimybes (atsinaujinantieji ir neatsinaujinantieji ištekliai). Susipažįsta su Lietuvos ūkio dalimis (bioprodukcinis ūkis, pramonė ir paslaugos).

Regionų pažinimo raiška

Naudodamiesi paprasčiausiais geografinės informacijos šaltiniais, mokosi apibūdinti Lietuvos ir Europos gamtinę ir visuomeninę aplinką.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

žemų intelektualinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Suteikti mokiniams elementarių dalykinių žinių ir išugdyti pilietiškumo kompetencijos pagrindus, kad galėtų pagal galimybes dalyvauti Lietuvos demokratinės valstybės ir pilietinės visuomenės gyvenime.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekdami pilietiškumo ugdymo(si) tikslo, mokiniai:

- įgyja elementarų supratimą apie asmens teises ir pareigas, bendruomenės ir visuomenės struktūrą, jų tvarkymosi būdus, pagrindines valdžios institucijas ir jų funkcijas, demokratijos vertybes ir principus;
- pagal galimybes dalyvauja mokyklos ir vietos bendruomenės gyvenime;

- ugdomi pilietines ir tautines vertybes, mokosi jomis grįsti savo elgesį ir veiklą asmeniniame ir kai kuriais atvejais viešajame gyvenime.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Pateikiamoje lentelėje aprašyti integruoto pilietiškumo ugdymo esminiai gebėjimai (5–8 kl.) ir atskiro pilietiškumo pagrindų kurso esminiai gebėjimai (9–10 kl.).

Veiklos sritys	5–8 klasės	9–10 klasės
1. Visuomenės pažinimas ir tyrinėjimas	<p>Paaiškina kai kurias pagrindines sąvokas (pavyzdžiui, <i>piliėtis, tauta, teisingumas, pareiga, teisė</i> ir kt.), susijusias su demokratinės valstybės ir visuomenės gyvenimu, kai kurias demokratijos ir tautos vertybes, su kuriomis susipažįsta per istorijos, geografijos, etikos, lietuvių kalbos ir kitas pamokas.</p> <p>Mokytojo padedamas, pagal pateiktus konkrečius pavyzdžius nagrinėja demokratines vertybes. Pagal savo galimybes prisideda nagrinėjant aktualias klases ir kai kurias mokyklos bendruomenės problemas.</p> <p>Atpažįsta žiniasklaidos priemones, esančias mokykloje ir už jos ribų.</p> <p>Naudojasi mokytojo nurodytais informacijos šaltiniais ir susiranda nesudėtingą informaciją.</p>	<p>Turi elementarų supratimą apie demokratinę valstybę ir pilietinę visuomenę.</p> <p>Paaiškina ir vartoja kai kurias pagrindines sąvokas (<i>tolerancija, pagarba, solidarumas, atsakingumas</i> ir kt.), susijusias su demokratinės valstybės ir visuomenės gyvenimu, kai kurias demokratijos ir tautos vertybes.</p> <p>Kai kurias demokratijos ir tautos vertybes sieja su realiu gyvenimo kontekstu ir stengiasi jomis vadovautis.</p> <p>Pagal galimybes drauge su kitais nagrinėja problemas, kylančias klasėje, mokyklos ir vietos bendruomenėse, kai kurias nacionalines ir globalias problemas, klausimus ir įvykius.</p> <p>Atpažįsta žiniasklaidos priemones, geba susirasti ir atpažinti joje skirtingas nuomones, faktinę ir nepatikimą informaciją.</p>

Veiklos sritys	5–8 klasės	9–10 klasės
1. Visuomenės pažinimas ir tyrinėjimas	<p>Mokytojo padedamas, taiko mokytojo parodytas mokymosi strategijas, atlieka užduotis, vertina savo dėmesingumą ir elgesį.</p> <p>Stengiasi planuoti mokymosi veiklą ir vertinti mokymosi rezultatus.</p> <p>Stengiasi užbaigti pradėtą darbą, geba paprašyti mokytojo pagalbos, kai mokantis ar atliekant bendrą veiklą kyla sunkumų.</p>	<p>Naudojasi informacijos šaltiniais ir susiranda nesudėtingą informaciją; geba grupuoti, analizuoti, išskirti esminę informaciją, daryti nesudėtingas išvadas.</p> <p>Iš pradžių mokytojo padedamas, vėliau savarankiškai taiko mokytojo parodytas mokymosi strategijas, atlieka užduotis.</p> <p>Stengiasi pagal galimybes planuoti mokymosi veiklą ir vertinti mokymosi rezultatus bei savo elgesį.</p> <p>Stengiasi užbaigti pradėtą veiklą, geba paprašyti mokytojo ar bendraamžių pagalbos, kai mokantis ar atliekant bendrą veiklą kyla sunkumų.</p>
2. Dalyvavimas ir pokyčių inicijavimas bendruomenėje	<p>Mokytojo ir kitų mokinių padedamas, pagal galimybes atsakingai dalyvauja kasdiniame mokyklos gyvenime, visuomeninėje veikloje.</p> <p>Mokytojo ir kitų mokinių padedamas, prisideda prie bendros veiklos sprendžiant klasėje kilusias ir nesudėtingas mokyklos bendruomenės problemas.</p> <p>Dalyvaudamas bendroje veikloje atlieka mokytojo patikėtus arba paties pasirinktus jo galimybes atitinkančius nesudėtingus vaidmenis ar užduotis, stengiasi suprasti ir gerbti kitus.</p>	<p>Pagal galimybes kartu su kitais mokiniais dalyvauja kasdiniame mokyklos gyvenime sprendžiant klasėje kilusias, aktualias mokyklos, vietos bendruomenės problemas, priimant bendrus sprendimus grupėje ar klasėje, organizuojant renginius mokykloje; dalyvauja pilietinėje (pavyzdžiui, mokyklos savivaldos rinkimuose, padeda juos organizuoti) ir visuomeninėje veikloje.</p> <p>Dalyvaudamas bendroje veikloje atlieka mokytojo patikėtus arba paties pasirinktus jo galimybes atitinkančius vaidmenis ar užduotis grupės ar klasės veikloje, supranta ir gerbia kitus.</p>
3. Socialinių ryšių kūrimas ir palaikymas	<p>Dalyvaudamas bendroje veikloje stengiasi bendradarbiauti su kitais mokyklos bendruomenės nariais, jei reikia, paprašo pagalbos; keičiasi su kitais savo patirtimi ir gautais rezultatais; stengiasi išreikšti savo nuomonę, išklausti kitų nuomones ir gerbti jas.</p> <p>Pagal galimybes dalyvauja grupės ar klasės diskusijoje, svarstant mokiniams aktualias problemas, tariasi dėl bendrų sprendimų. Mokytojo padedamas surenka diskusijai reikalingą medžiagą ir pasiruošia jai.</p> <p>Mokytojo padedamas taikiai sprendžia su bendraamžiais kilusius nesutarimus.</p>	<p>Dalyvaudamas bendroje veikloje bendradarbiauja su kitais mokyklos bendruomenės nariais, jei reikia, paprašo pagalbos; keičiasi patirtimi, gautais rezultatais; išreiškia savo nuomonę; išklauso, gerbia kitų nuomones; kartu svarsto pasiūlytas idėjas; daro nesudėtingas išvadas.</p> <p>Pagal galimybes dalyvauja grupės ar klasės diskusijoje, debatuose, susitaria dėl bendrų sprendimų; mokytojo ar kitų mokinių padedamas surenka diskusijai reikalingą medžiagą ir pasiruošia jai.</p> <p>Geba kartu su kitais kryptingai siekti grupės išsikeltų tikslų atlikdamas pasirinktus ar jam priskirtus jo galimybes atitinkančius vaidmenis, geba padėti kitiems.</p> <p>Padedamas mokytojo arba savarankiškai nagrinėja nesudėtingas tarpasmeninių konfliktų situacijas; ieško taikių konfliktų sprendimo būdų; geba susitarti, rasti kompromisą.</p>

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Svarbu, kad mokiniai įgytų bendrą supratimą apie demokratinę valstybę ir pilietinę visuomenę, kad galėtų savais žodžiais paaiškinti kai kurias pagrindines sąvokas, vertybes ir principus, susijusius su demokratine valstybe ir pilietine visuomene (pavyzdžiui, žmonių suverenumas, teisė, pareiga, tolerancija, pilietinė atsakomybė ir kt.). Mokinių poreikiai ir interesai skirtingi, todėl jų gebėjimai aiškinti įvairias sąvokas, vertybes ar principus gali skirtis.

Kadangi žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniai gali turėti problemų skaitydami rašytinius tekstus, aiškindamiesi abstrakčias sąvokas ir išvadas, todėl abstrakčią informaciją reiktų sukonkretinti pateikiant pavyzdžius.

Būtina ugdyti mokinių tiesos ir teisingumo sampratą, pagarbą žmogaus orumui, nuoširdumą. Reiktų suteikti galimybę mokiniams nagrinėti gyvenimo situacijas vertybiniu požiūriu, palyginti vertybinius modelius su gyvenimo realybe. Mokiniai, nagrinėdami spaudos aktualijas, televizijos laidas ir kitas naujienas, turėtų gebėti vertinti žmonių poelgius, veiklas ir atliktus darbus. Svarbu, kad konkrečių vertybių (tolerancijos, pagarbos, solidarumo, atsakingumo ir kt.) mokiniai mokytųsi per praktines veiklas (pavyzdžiui, rengdami standus, inscenizuodami ir kt.). Mokiniams reiktų pateikti nagrinėti gyvenimiškas situacijas, kuriose

naudos siekiama neleistinomis priemonėmis.

Mokytojas turėtų atsižvelgti į individualų mokinio mokymosi tempą; jei reikia, mokiniui skirti daugiau laiko nagrinėti konkrečią temą, problemą ar atlikti užduotis. Taip pat jei mokinys itin susidomėjo kuria nors nagrinėjamos problemos sritimi, jam suteikiama teisė ilgiau ją nagrinėti.

Reiktų sudaryti galimybę mokiniams pasirinkti ir nagrinėti jiems įdomias aktualias mokyklos, vietos bendruomenės, Lietuvos visuomenės ar pasaulio problemas. Mokiniai mokosi nagrinėdami pateiktą situaciją surasti ir suformuluoti problemą arba iškelti problemą iš klasės ar mokyklos gyvenimo, aiškintis klausimą rinkdami ir analizuodami medžiagą, ieškoti problemos sprendimo. Formuluojuojant ir analizuojant problemas mokiniams būtina mokytojo ir kitų mokinių pagalba.

Mokiniai mokosi diskutuoti, išreikšti savo mintis, idėjas. Žemų intelektinių gebėjimų mokiniai neretai yra nekokie pašnekovai, jie negali tinkamai pradėti ir palaikyti pokalbio, jų pateiktos pastabos gali neturėti nieko bendra su pokalbio tema. Todėl jiems reiktų padėti ir skirti laiko pasirengti diskusijai, susirinkti reikiamą medžiagą mintims argumentuoti.

Rekomenduojama daugiau dėmesio skirti ne pažintinei veiklai, o praktinės veiklos gebėjimams ugdyti – siekti, kad mokiniai, kiek leidžia jų galimybės ir poreikiai, dalyvautų sprenddami mokyklos ir vietos bendruomenių problemas, dalyvautų visuomeninėje, pilietinėje veikloje. Į šią veiklą ypač reiktų įtraukti hiperaktyvius vaikus.

Svarbu ugdyti mokinių atsakomybę ir gebėjimą bendradarbiauti. Todėl mokiniai turėtų būti skatinami patys pasirinkti įsipareigojimus klasėje, vaidmenis bendroje veikloje, už kuriuos norėtų būti atsakingi. Mokiniams turėtų būti sudarytos sąlygos mokymosi veikloje daryti pasirinkimus, derinant asmeninius ir klasės draugų norus. Bendroje veikloje iš riboto intelekto mokinio reikalaujama iki galo atlikti jo galimybes atitinkantį vaidmenį, ugdant supratimą, kad nuo to priklauso viso darbo sėkmė. Mokiniai aptaria įvairias atsakomybės sritis: už save, savo grupę, aplinką ir pan. Grupinių veiklų metu ugdomas skirtumo tarp pagalbos ir trukdymo supratimas.

Mokytojas turėtų skirti bendrą veiklą mokiniui, kuriam reikalinga pagalba, ir mokiniui, kuris gali padėti, įpareigojant juos veikti kartu (bendradarbiauti). Taip pat kuriamos ugdymo situacijos, kai neturintis negalios mokinys turi galimybę padėti neigaliajam), kad būtų išvengta vienpusiško „tu–man“ santykio. Mokiniai kartu su kitais dalyvauja kuriant veiksmų planą šventei, projektui ar kitai veiklai įgyvendinti, pagal savo galimybes prisideda prie šio plano įgyvendinimo. Po dalyvavimo bendroje veikloje ar bendrame renginyje mokiniai mokomi padėti vienas kitam už bendradarbiavimą.

Pamokos organizuojamos naudojant pagalbos bendraamžiams metodą (darbas grupėse arba poromis, skatinant paremti vieniems kitus siekiant sėkmingo bendro rezultato). Turėtų būti suteikiama galimybė kiekvienam žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto)

mokiniui pristatyti grupės ar klasės idėją, darbo rezultatai.

Žemų intelektualinių gebėjimų mokiniai yra pasyvūs, neišvaldę mokymosi strategijų mokymosi problemoms spręsti. Jie gerai nesuvokia, kokios strategijos yra naudojamos sprendžiant problemas, nemoka patys spontaniškai taikyti tinkamų mokymosi strategijų. Todėl mokytojo užduotis – motyvuoti mokinių atlikti užduotį, atsižvelgiant į realias mokinio galimybes, ir padėti jį atlikti, t. y. parodyti, kaip taikyti įvairias mokymosi strategijas atliekant konkrečias užduotis.

Mokytojas išryškina tuos dalykus, į kuriuos mokinyt turėtų labiausiai atkreipti dėmesį, kokius mokymosi sunkumus ir kaip jis gali įveikti. Mokytojas numato didžiąją dalį mokinio veiklos, nes problemų dėl dėmesio turintys mokiniai negali patys spręsti apie savo veiklą, kol nėra to gerai išmokyti. Kontroluodamas savo dėmesį mokinyt seka savo paties elgesį ir įvertina, ar jis buvo dėmesingas, ar ne.

Toliau pateikiamas turinys, kurio nagrinėjimas turėtų būti siejamas su gyvenimiškomis situacijomis, vaiko patirtimi, jo artimiausia socialine aplinka.

Demokratinė valstybė ir pilietinė visuomenė

Aiškinasi, kas yra tauta, valstybė ir valstybės suverenitetas. Nagrinėja demokratinės valstybės požymius. Aiškinasi, kas yra Konstitucija ir kokia jos paskirtis. Nagrinėja Lie-

tuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas svarbiausias demokratijos vertybės. Aiškinasi, kokia yra Lietuvos valdymo forma. Nagrinėja Konstitucijoje įtvirtintų valdžios institucijų (Seimo, Prezidento, Vyriausybės, teismo, vietos savivaldos) struktūrą ir pagrindines funkcijas. Aiškinasi, kokias teises, laisves ir pareigas turi pilietis. Aiškinasi, kas yra žiniasklaida, koks jos vaidmuo, kokia jos įtaka paaugliams. Nagrinėja, kodėl reikia kritiškai vertinti žiniasklaidoje pateikiamą informaciją, bei mokosi kritiškai vertinti žiniasklaidoje pateikiamą informaciją (mokosi skirti faktus ir nuomones, patikimus ir nepatikimus informacijos šaltinius, pavyzdžiui, reklamą).

Aiškinasi, kas yra mokyklos ir vietos bendruomenės, savivalda, kaip jos veikia. Dalyvauja mokyklos savivaldos rinkimuose, padeda juos organizuoti. Aiškinasi, kodėl balsavimas yra slaptas, ir kas nutiks, jei įvyks balsavimo klaidų. Nagrinėja mokyklos ir vietos bendruomenėse kylančias socialines, kultūrinės, ekonominės ir kitas problemas, jų sprendimo būdus.

Aiškinasi, kodėl Lietuvos nepriklausomybė yra vertybė. Nagrinėja kai kuriuos demokratinėi valstybei kylančius vidaus (pavyzdžiui, politinius, ekonominius, socialinius, tautinius, kriminalinius ir kt.) ir išorės (pavyzdžiui, politinius, ekonominius, karinius ir kt.) pavojus. Nagrinėja pilietinės drąsos ir pilietinio pasipriešinimo pavyzdžius iš Lietuvos istorijos.

Formuojamos mokinio nuostatos. Šie nebaigti į nuostatas orientuoti sakiniai padės mo-

kiniams ugdytis kritinio mąstymo, argumentavimo gebėjimus ir vertybines nuostatas.

Aš vertinu tai, kad gyvenu demokratinėje valstybėje, nes...

Lietuvos Respublikos Konstitucija yra svarbus valstybės dokumentas, nes ...

Žiniasklaidoje pateikiamą informaciją aš turiu vertinti kritiškai, nes ...

Žiniasklaida gali daryti įtaką man ir mano draugams, nes ...

Mano iniciatyva mokyklos ir vietos bendruomenėse reikšminga man, nes ...

Mano iniciatyva mokyklos ir vietos bendruomenėse reikšminga kitiems, nes...

Aš norėčiau dalyvauti šioje veikloje, nes ...

Jeigu ištrauksiu į šią veiklą, tai ...

Aš privalau prisiiimti atsakomybę už savo iniciatyvos rezultatai ...

Aš galiu rasti bendraminčių, kurie drauge su manimi įgyvendins mano sumanymą ...

Mokytis yra svarbu, nes ...

Žinau, kad pajėgsiu atlikti tai, ką esu nusprendęs (-usi), jei pasidarytų pernelyg sunku, visada galiu paprašyti pagalbos ...

Jei suabejočiau tuo, ką darau, galėsiu pasitikrinti klausdamas kitų patarimo ...

Mano darbas bus naudingas ...

Man Lietuvos nepriklausomybė yra vertybė, nes ...

Drąsus pilietis yra tas, kuris ...

Demokratijos vertybės ir pilietinė visuomenė

Aiškinasi pagrindines demokratijos vertybes: žmonių suverenumas, pagrindinių žmogaus teisių garantija, dalyvavimas pilietinėje ir visuomeninėje veikloje, laisvi ir nešališki rinkimai, visų lygybė prieš įstatymą. Aiškinasi, kokios gyvenimo kartu priemonės yra demokratiškos (pavyzdžiui, derybos, susitarimas, dialogas ir kt.). Aiškinasi, kokios yra demokratinio ir pilietinio dalyvavimo formos ir būdai: dalyvavimas bendruomenės gyvenime, visuomeninių organizacijų veikloje, balsavimas rinkimuose ir dalyvavimas politinių partijų veikloje. Aiškinasi, kas yra politinės partijos. Paaiškina pagrindinius Prezidento, Seimo ir savivaldybės rinkimų skirtumus. Aiškinasi, kokia yra atstovavimo esmė. Aiškinasi, kas yra visuomeninės organizacijos.

Nagrinėja visuomenėje kylančias socialines, ekonomines, aplinkosaugos problemas (pavyzdžiui, socialinė atskirtis, skurdas, nusikaltimai, įvairios priklausomybės, neigiamas informacinių technologijų poveikis gyvenimo kokybei, atliekų tvarkymas, aplinkosauga ar kitos aktualios problemos) ir kaip jas spręsti.

Formuojamos mokinio nuostatos. Šie nebaigti į nuostatas orientuoti sakiniai padės mokiniams ugdytis kritinio mąstymo, argumentavimo gebėjimus ir vertybines nuostatas.

Demokratijos vertybė <...> man ir kitiems yra svarbi, nes ...

Turėčiau pasitarti dėl savo idėjos, išklau-

syti kitų žmonių nuomones ...

Turiu atsisakyti savo idėjos, nes ...

Aš manau, kad reikia daryti taip, <...>, bet išklausysiu ir kitų nuomones ...

Piliečiui dalyvauti savo valstybės gyvenime, pavyzdžiui, <...> yra svarbu, nes ...

Aš būsiu geras savo šalies pilietis, jei ...

Aš galiu prisidėti prie visuomenėje kylančių problemų sprendimo ...

Lietuva – teisinė valstybė

Aiškinasi, kas yra teisės ir pareigos, koks jų santykis. Nagrinėja pagrindines žmogaus teises ir laisves (žodžio, spaudos, susirinkimų, sąžinės) bei jų raišką mokyklos, vietos bendruomenėse ir Lietuvoje. Mokosi atpažinti neatsakingą žmonių elgesį, pažeidžiantį kitų žmonių teises gerai žinomose situacijose (mokykloje, darbe, namuose, parduotuvėje ir kt.) ir paaiškinti, kodėl tam tikras žmonių elgesys pažeidžia kitų teises. Aiškinasi Lietuvos, Europos ar kitas institucijas, į kurias galima kreiptis dėl žmogaus teisių pažeidimų, bei koku atveju ir kaip į šias institucijas galima kreiptis pagalbos.

Formuojamos mokinio nuostatos. Šie nebaigti į nuostatas orientuoti sakiniai padės mokiniams ugdytis kritinio mąstymo, argumentavimo gebėjimus ir vertybines nuostatas.

Teisės be pareigų negali egzistuoti, nes ...

Jei žmogus turėtų tik teises ...

Jei žmogus turėtų tik pareigas ...

Man svarbios pareigos yra ...

<...> laisvė man yra svarbi, nes ...

Mano iniciatyva nepažeis kitų žmonių teisių tuo atveju, jei ...

Mano iniciatyva gali pažeisti kitų žmonių teises tuo atveju, jei ...

Lietuva ir tarptautinė bendrija

Aiškinasi, kuo skiriasi tautybė ir pilietybė. Nagrinėja Lietuvos demokratijos tradicijų pavyzdžius. Aiškinasi, kas yra paveldas, nagrinėja Lietuvos paveldo pavyzdžius. Aiškinasi, kodėl paveldas turi būti saugomas. Aiškinasi Lietuvos piliečių emigracijos priežastis ir padarinius.

Nagrinėja, kuo panašios ir kuo skiriasi įvairios tautinės kultūros (pateikia konkrečius pavyzdžius), kodėl jas būtina išsaugoti. Aiškinasi, kokios etninės mažumos gyvena Lietuvoje. Aiškinasi, kas yra rasinė, tautinė, religinė tolerancija.

Aiškinasi, kokiose tarptautinėse organizacijose dalyvauja Lietuva. Nagrinėja, kokias socialines, ekonomines, aplinkosaugos problemas (pavyzdžiui, energetiniai ištekliai, kariniai konfliktai, AIDS, terorizmas, pasaulio paveldo apsauga, klimato atšilimas ar kitos aktualios problemos) sprendžia Europos ir pasaulio tarptautinės organizacijos. Aiškinasi, kaip Lietuva prisideda sprendžiant Europos ir pasaulio problemas, tarptautinio saugumo klausimus (pavyzdžiui, Lietuvos karių dalyvavimas tarptautinėse operacijose ir misijose, humanitarinė pagalba ir kt.).

Formuojamos mokinio nuostatos. Šie nebaigti į nuostatas orientuoti sakiniai padės mokiniams ugdytis kritinio mąstymo, argumentavimo gebėjimus ir vertybines nuostatas.

Svarbu išsaugoti Lietuvos paveldą ...

Mano tauta yra unikali, nes ...

Aš galiu prisidėti prie Lietuvos paveldo išsaugojimo ...

Būtina išsaugoti kultūrų įvairovę, nes ...

Mano elgesys būtų tolerantiškas, jeigu ...

Mano elgesys būtų netolerantiškas, jeigu

...

Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse organizacijose yra svarbus, nes ...

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Suteikti mokiniams pilietiškumo pradžiai, ugdyti pagalbą sau ir gyvenimo bendruomenėje elementarius gebėjimus.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekdami pilietiškumo ugdymo(si) tikslo, mokiniai:

- padedami mokytojo, įgyja tam tikrą supratimą apie pagrindines asmens teises ir pareigas, bendruomenės ir visuomenės struktūrą, jų tvarkymosi būdus, pagrindines valdžios institucijas ir jų funkcijas, kai kurias demokratijos vertybes ir principus;
- pagal savo galimybes dalyvauja mokyklos bendruomenės gyvenime;
- padedami mokytojo, mokosi savo elgesį

ir veiklą asmeniniame gyvenime grįžti kai kuriais tautinėmis ir pilietinėmis vertybėmis.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Pateikiamoje lentelėje aprašyti integruoto pilietiškumo ugdymo esminiai gebėjimai (5–8 kl.) ir atskiro pilietiškumo pagrindų kurso esminiai gebėjimai (9–10 kl.).

Veiklos sritys	5–8 klasės	9–10 klasės
1. Visuomenės pažinimas ir tyrinėjimas	<p>Mokytojo padedamas, remdamasis konkrečiais pavyzdžiais, paaiškina ir skiria kai kurias pagrindines sąvokas (pavyzdžiui, <i>pilietis, pareiga, teisė, teisingumas, valstybė, tauta</i> ir kt.), susijusias su demokratinės valstybės ir visuomenės gyvenimu), kai kurias demokratijos ir tautos vertybes, su kuriomis susipažįsta per istorijos, geografijos, etikos, lietuvių kalbos ir kitas pamokas.</p> <p>Nagrinėdamas nesudėtingas problemas, kylančias klasėje ir mokyklos bendruomenėje, bando pasinaudoti kitų mokinių patirtimi ir išsakyta nuomone.</p> <p>Mokytojo padedamas stengiasi nusakyti savo veiklos sėkmes ir sunkumus.</p> <p>Geba paprašyti mokytojo pagalbos, kai mokantis kyla sunkumų.</p> <p>Mokytojo padedamas, taiko mokytojo pasiūlytą užduoties atlikimo strategiją ir stengiasi iki galo atlikti užduotį.</p>	<p>Remdamasis konkrečiais pavyzdžiais paaiškina ir skiria kai kurias pagrindines sąvokas, susijusias su demokratinės valstybės ir visuomenės gyvenimu, demokratijos ir tautos vertybes. Paaiškina pagrindines žmogaus teises.</p> <p>Nagrinėja problemas, kylančias klasėje ir mokyklos bendruomenėje, pasinaudodamas kitų mokinių patirtimi ir išsakyta nuomone.</p> <p>Pagal mokytojo pateiktą planą nagrinėja kai kurias aktualias globalias problemas.</p> <p>Mokytojo pateiktame informacijos šaltinyje susiranda nurodytą elementarią informaciją.</p> <p>Mokytojo padedamas, nusako savo veiklos sėkmes ir sunkumus.</p> <p>Geba paprašyti mokytojo ar bendraamžių pagalbos, kai mokantis kyla sunkumų.</p> <p>Mokytojo padedamas arba savarankiškai taiko mokytojo pasiūlytą užduoties atlikimo strategiją ir iki galo atlieka užduotį.</p>

Veiklos srity	5–8 klasės	9–10 klasės
2. Dalyvavimas ir pokyčių inicijavimas bendruomenėje	Kartu su kitais mokiniais, padedamas mokytojo, pagal galimybes dalyvauja kasdieniame mokyklos gyvenime ir visuomeninėje veikloje; stengiasi atlikti jam skirtus nesudėtingus vaidmenis.	Mokytojo padedamas, kartu su kitais mokiniais dalyvauja kasdieniame mokyklos gyvenime sprendžiant nesudėtingas problemas, dalyvauja pilietinėje (mokyklos savivaldoje), visuomeninėje veikloje iki galo atlikdamas jam skirtus nesudėtingus vaidmenis.
3. Socialinių ryšių kūrimas ir palaikymas	Stengiasi geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokyklos bendruomenės nariais (bendraamžiais ir suaugusiais); bando išreikšti savo nuomonę ir mintis; stengiasi išklausti kitų nuomos ir jas suprasti. Kilus konfliktui su bendraamžiais kreipiasi pagalbos. Dirbdamas grupėje stengiasi netrukdyti kitiems ir siekia savo individualių tikslų, jei nesiseka, paprašo kitų grupės narių pagalbos. Bando remdamasis paprasčiausiais universalus elgesio modeliais numatyti galimas savo elgesio pasekmes.	Dalyvauja organizuojant renginius mokykloje iki galo atlikdamas jam skirtus nesudėtingus vaidmenis. Geranoriškai bendrauja ir bendradarbiauja su kitais mokyklos bendruomenės nariais; bando konstruktyviai išreikšti savo nuomonę ir mintis; išklauso, stengiasi suprasti ir gerbti kitų nuomos. Suteikia paprasčiausią praktinę pagalbą klasės ar mokyklos bendruomenės nariams. Remdamasis universalus elgesio modeliais geba numatyti galimas savo ir kitų elgesio pasekmes. Mokytojo padedamas taikiai sprendžia su bendraamžiais kilusius nesudėtingus konfliktus. Dirbdamas grupėje siekia savo individualių tikslų, jei nesiseka, paprašo pagalbos kitų grupės narių.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Svarbu, kad mokiniai įgytų tam tikrą suvokimą apie demokratinę valstybę ir pilietinę visuomenę, kad galėtų remdamiesi pateiktomis pavyzdžiais paaiškinti kai kurias pagrindines sąvokas ar vertybes, susijusias su demokratiškai valstybe ir pilietine visuomene (pavyzdžiui,

teisė, pareiga, tolerancija, atsakomybė ir kt.). Mokinių poreikiai ir interesai skirtingi, todėl jų gebėjimai aiškinti įvairias sąvokas, vertybes ar principus gali skirtis. Būtina konkretinti žinias ir faktus siejant su konkrečiais pavyzdžiais ir gyvenimo praktika.

Mokytojas turėtų atsižvelgti į individualų mokinio mokymosi tempą; jei reikia, mokiniui

skirti daugiau laiko nagrinėti konkrečią temą, problemą ar atlikti užduotis. Taip pat jei mokinys itin susidomėjo kuria nors nagrinėjamos problemos sritimi, jam suteikiama teisė ilgiau ją nagrinėti.

Svarbu ugdyti mokinių atsakomybę ir gebėjimą bendradarbiauti. Bendroje veikloje iš nežymiai sutrikusio intelekto mokinio reikalau-

jama iki galo atlikti jo galimybes atitinkantį vaidmenį, ugdant supratimą, kad nuo to priklauso viso darbo sėkmė. Mokiniai aptaria įvairias atsakomybės sritis: už save, savo grupę, aplinką ir pan. Grupinių veiklų metu ugdomas skirtumo tarp pagalbos ir trukdymo supratimas. Dirbdamas grupėje kartu su kitais siekia individualių tikslų. Grupės nariai padeda siekti specialiujų poreikių mokiniui jo individualių tikslų.

Mokytojas turėtų skirti bendrą veiklą mokiniui, kuriam reikalinga pagalba, ir mokiniui, kuris gali padėti, įpareigojant juos veikti kartu (bendradarbiauti). Taip pat kuriamos ugdymo situacijos, kai neturintis negalios mokinys turi galimybę padėti neigaliesiems, kad būtų išvengta vienpusiško „tu–man“ santykio. Po dalyvavimo bendroje veikloje ar bendrame renginyje mokiniai mokomi padėti vienas kitam už bendradarbiavimą.

Būtina ugdyti mokinių tiesos ir teisingumo sampratą, pagarbą žmogaus orumui, nuoširdumą. Reikėtų suteikti galimybę mokiniams nagrinėti gyvenimo situacijas vertybiniu požiūriu, palyginti vertybinius modelius su gyvenimo realybe.

Mokyti mokinius savikontrolės, kuri padeda mokiniui išmokyti fiksuoti savo elgesį, įsisąmoninti savo elgesio apraiškas ir jas reguliuoti. Patys mokiniai turėtų gebėti spręsti apie galimas vienokio ar kitokio jų elgesio pasekmes. Šiems mokiniams būtina suteikti kuo daugiau galimybių patirti sėkmę ir skirti daug dėmesio motyvacijos problemoms spręsti. Mokyti mokinius bendravimo, savarankiškumo, atsakingumo.

Toliau pateikiamas turinys, kurio nagrinėjimas turėtų būti siejamas su gyvenimiškomis situacijomis, vaiko patirtimi, artimiausia socioline jo aplinka.

Demokratinė valstybė ir pilietinė visuomenė

Aiškinasi, kas yra tauta ir valstybė. Nagrinėja, kas yra demokratija ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos svarbiausios demokratijos vertybės. Aiškinasi, kokia yra Lietuvos valdymo forma. Nagrinėja, kokios valdžios institucijos veikia vietos ir nacionaliniu lygmeniu (Seimas, Prezidentas, Vyriausybė, teismas, vietos savivalda) ir išskiria kelias jų funkcijas. Nagrinėja, kokias teises, laisves ir pareigas turi pilietis. Aiškinasi, kas yra geras pilietis. Nagrinėja, kaip žiniasklaida perduoda informaciją.

Aiškinasi, kas yra mokyklos ir vietos bendruomenės, savivalda, kaip jos veikia. Nagrinėja mokyklos ir vietos bendruomenėse kylančias socialines, kultūrinės, ekonomines ir kitas problemas, kaip jos sprendžiamos.

Demokratijos vertybės ir pilietinė visuomenė

Aiškinasi, kokios yra demokratinio ir pilietinio dalyvavimo formos ir būdai: dalyvavimas bendruomenės gyvenime, visuomeninių organizacijų veikloje, balsavimas rinkimuose ir dalyvavimas politinių partijų veikloje. Aiškinasi, kokie rinkimai vyksta Lietuvoje, kas yra politinės partijos. Aiškinasi, kokia yra atstovavimo esmė. Aiškinasi, kas yra visuomeninės organizacijos, kokios visuomeninės organizacijos veikia mokinio gyvenamojoje vietovėje ir kokią veiklą jos atlieka.

Nagrinėja visuomenėje kylančias socialines, ekonomines, aplinkosaugos problemas (pavyzdžiui, skurdas, nusikaltimai, įvairios priklausomybės, atliekų tvarkymas, aplinkosauga ar kitos aktualios problemos) ir kaip jas spręsti.

Lietuva – teisinė valstybė

Aiškinasi, kas yra teisės ir pareigos, kodėl vienos negali egzistuoti be kitų. Aiškinasi, kokias teises ir pareigas mokiniai turi namuose, mokykloje ir bendruomenėje, kodėl jos gali prieštarauti tarpusavyje. Nagrinėja pagrindines žmogaus teises ir laisves (žodžio, spaudos, susirinkimų, sąžinės) bei jų raišką mokyklos bendruomenėje. Nagrinėja netolerantiško elgesio (pavyzdžiui, smurto, patyčių, diskriminacijos, rasizmo) pasekmes asmeniui ir bendruomenei. Aiškinasi, kokios yra Lietuvos institucijos, į kurias galima kreiptis dėl žmogaus teisių pažeidimų, bei koku atveju ir kaip į šias institucijas galima kreiptis pagalbos, paaiškina policininko vaidmenį.

Lietuva ir tarptautinė bendrija

Aiškinasi, kas yra pilietis, skiria tautybės ir pilietybės sąvokas. Aiškinasi, kas yra paveldas, nagrinėja savo gyvenamosios vietos ir Lietuvos paveldo pavyzdžius. Aiškinasi, kodėl paveldas turi būti saugomas. Aiškinasi, kokios etninės mažumos gyvena Lietuvoje. Nagrinėja mokinių skirtumus ir panašumus (religiniai, tautiniai, kultūriniai, lyties, rasiniai, negalios), atpažįsta stereotipus. Aiškinasi, kas yra rasinė, tautinė, religinė tolerancija. Nagrinėja taikaus žmonių gyvenimo kartu sąlygas, kai skiriasi jų vertybės ir papročiai.

Aiškinasi, kokiose tarptautinėse organizacijose dalyvauja Lietuva. Nagrinėja, kokias socialines, ekonomines, aplinkosaugos problemas (pavyzdžiui, energetiniai išteklių, kariniai konfliktai, AIDS, terorizmas, pasaulio paveldo apsauga, klimato atšilimas ar kitos aktualios problemos) sprendžia Europos ir pasaulio tarptautinės organizacijos.

EKONOMIKA IR VERSLUMAS

žemų intelektualinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Ekonomikos mokymo ir verslumo gebėjimų ugdymo tikslas – siekti, kad mokiniai įgytų ekonomikos pagrindų, ugdytųsi verslumo gebėjimus, gebėtų tinkamai orientuotis ir sėkmingai veikti nuolat kintančioje ekonominėje aplinkoje.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Mokant ekonomikos ir verslumo žemų intelektualinių gebėjimų mokinius, jie skatinami:

- naudotis įgytomis ekonomikos žiniomis kasdieniame gyvenime;
- aktyviai dalyvauti dalykiniuose modeliavimuose, žaidimuose, ugdytis bendravimo, bendradarbiavimo, verslumo įgūdžius;
- racionaliai planuoti ir naudoti ribotus išteklius.

SVARBIAUSI UGDOMI GEBĖJIMAI

Ugdymo turinį sudaro santykinai atskirtos, bet ugdymo procese integruojamos veiklos sritys:

- **orientavimosi rinkoje** veiklos sritis apima nuostatas, gebėjimus ir žinias, padedančias mokiniams suvokti pagrindines ekonomi-

kos ir verslumo sąvokas ir principus;

- **asmeninių finansų tvarkymo** veiklos sritis skirta asmeninių pajamų tvarkymo pagrindams suformuoti;

- **verslo organizavimo ir verslumo gebėjimų ugdymosi** veiklos srityje aprašomi verslo įmonių svarba žmogaus ir visuomenės gyvenime, ateities ir profesinės karjeros planavimo elementai, verslumo ugdymosi galimybės;

- **valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimo bei vertinimo** veiklos srityje mokiniai supažindinami su valstybės vaidmeniu ekonomikoje, ugdomi mokinių gebėjimai suprasti šalies ekonomikos rodiklius;

- **dalyvavimo tarptautinėse rinkose** veiklos sritis skirta tam, kad mokinys suvoktų save kaip aktyvų tarptautinės ekonomikos dalyvį ir ugdytųsi patriotinius jausmus Lietuvai.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Į turinio apimtį įeina tematika, kurią nagrinėjant siekiama aprašytų mokinių pasiekimų konkrečiose ugdomosios veiklos srityse.

9–10 klasėse mokiniai turėtų išsiaiškinti kasdieniame jų gyvenime vartojamas ekono-

mikos sąvokas. Ugdyti tuos gebėjimus, kurie reikalingi sprendžiant kasdienes problemas, su kuriomis mokiniai susiduria kaip vartotojai.

Skiriamos penkios ekonomikos ir verslumo programos turinio dalys: orientavimasis rinkoje, asmeninių finansų tvarkymas, verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymas, valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas bei vertinimas, dalyvavimas tarptautinėse rinkose.

Orientavimasis rinkoje. Atpažįsta ir pateikia stygiaus pavyzdžių iš savo aplinkos. Nagrinėdami konkrečius asmeninius pavyzdžius, paaiškina, kad vienu dalykų mes turime atsisaityti tam, kad turėtume kitų, pateikia galimas ribotų išteklių naudojimo alternatyvas. Nagrinėja konkrečius įvairių ekonominių sistemų pavyzdžius ir suranda jų skirtumų. Supranta, kaip vyksta mainai ir paaiškina, kodėl mainai paprastesni, kai už prekes atsiskaitoma pinigais. Modeliuojant rinkos žaidimus, nusako, kas yra paklausa, pasiūla, rinkos kaina. Paaiškina, kas atsitinka rinkoje, kai prekės kaina yra didesnė arba mažesnė už rinkos kainą. Pateikia konkurencijos pavyzdžių iš kasdienio gyvenimo.

Asmeninių finansų tvarkymas. Mokosi sudaryti asmeninį savaitės arba mėnesio biudžetą ir juo remdamasis paaiškina, kaip derinti pajamas ir išlaidas. Planuoja savo ateitį, profe-

sinę karjerą, atitinkančią mokinio gebėjimus ir darbo rinkos poreikius. Paaiškina, kokią naudą gauna žmogus, skolinantis pinigų, ir žmogus, kuris skolinasi pinigų. Moka apskaičiuoti metines palūkanas už indėlį ar paskolą. Nagrinėja pateiktus pavyzdžius ir nusprendžia, kokią taupymo ir investavimo rūšį pasirinktų, paaiškina savo pasirinkimą. Vadovaudamasis bankų teikiama duomenimis, palygina, kuriame banke naudingiau taupyti pinigus, o iš kurio banko racionaliau imti paskolą.

Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis. Nagrinėja pavyzdžius savo

aplinkoje ir paaiškina, kodėl verslai svarbūs. Pateikia pavyzdžių, kai dėl naujų technologijų atsirado naujų prekių ir paslaugų. Mokosi planuoti savo veiklą. Mokosi bendrauti, bendradarbiauti. Pateikia darbo pasidalijimo pavyzdžių iš savo šeimos, mokyklos, savo aplinkos.

Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas. Nagrinėdami pavyzdžius iš savo aplinkos, mokytojo ir draugų padedami, paaiškina, kokias prekes ir paslaugas teikia privatūs asmenys ir įmonės, o kokias – valstybė. Žino, kas yra pelno, gyventojų pajamų mokestis,

BVP, nedarbas, infliacija. Pateikus gyvenimiškų pavyzdžių, uždavus paprastų, konkrečių, tikslinių klausimų, mokiniai atsako, kas gauna naudos ir kas nukenčia dėl infliacijos. Konkretiu atveju nurodo, kas laikoma darbo jėga ir kas laikoma bedarbiais.

Dalyvavimas tarptautinėse rinkose. Nagrinėdami prekių etiketes paaiškina, kad kai kurias prekes į Lietuvą įsivežame iš kitų šalių (importuojame), o kai kurias Lietuvoje gaminamas prekes parduodame kitose šalyse (eksportuojame). Moka apskaičiuoti vienu valiutu vertę kitų valiutu verte.

EKONOMIKA IR VERSLUMAS

labai žemų intelektualinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Ekonomikos mokymo ir verslumo gebėjimų ugdymo tikslas – siekti, kad mokiniai įgytų ekonomikos pagrindų, gebėtų tinkamai orientotis ir sėkmingai veikti nuolat kintančioje ekonominėje aplinkoje.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Mokant ekonomikos ir verslumo žemų intelektualinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokinius, jie skatinami:

- naudotis įgytomis ekonomikos žiniomis kasdieniame gyvenime;
- dalyvauti dalykiniuose žaidimuose, ugdytis bendravimo, bendradarbiavimo, verslumo įgūdžius.

SVARBIAUSI UGDOMI GEBĖJIMAI

Orientavimasis rinkoje. Mokiniai atpažįsta stygiaus pavyzdžius savo aplinkoje. Nagrinėdami konkrečius asmeninius pavyzdžius, paaiškina, kad vienu dalykų mes turime atsisaikyti tam, kad turėtume kitų. Konkrečiu atveju išvardina galimas ribotų išteklių naudojimo alternatyvas. Pateiktuose pavyzdžiuose, mokytojo padedami, naudodami paveiksliukus,

schemas, kitas vaizdines priemones, suranda ekonominių sistemų skirtumus. Paaiškina, kodėl mainai paprastesni, kai už prekes atsiskaitoma pinigais. Konkrečiuose pavyzdžiuose atpažįsta paklausą, pasiūlą ir rinkos kainą. Paaiškina situaciją rinkoje, kai prekės kaina yra didesnė arba mažesnė už rinkos kainą. Pateikia konkurencijos pavyzdžių.

Asmeninių finansų tvarkymas. Paaiškina, kaip derinti pajamas ir išlaidas. Sudaro asmeninį savaitės biudžetą. Planuoja savo ateitį, renkasi gebėjimus ir darbo rinkos poreikius atitinkančią profesiją. Paaiškina, kokią naudą gauna žmogus, skolinantis pinigų, ir žmogus, kuris skolinasi pinigų. Vadovaudamasis bankų teikiamais duomenimis, mokytojo padedamas, palygina, kuriame banke taupyti pinigus, o iš kurio banko imti paskolą.

Verslumo gebėjimų ugdymasis. Paaiškina, kodėl verslai svarbūs. Paaiškina, kada rinktųsi nelabai jiems patrauklią veiklą. Atpažįsta ir nusako paskatas. Mokosi planuoti savo veiklą. Mokosi bendrauti, bendradarbiauti. Pateikia darbo pasidalijimo pavyzdžių iš savo šeimos, mokyklos, savo aplinkos. Pateikia pavyzdžių, kai dėl naujų technologijų atsirado naujų prekių ir paslaugų.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Į turinio apimtį įeina tematika, kurią nagrinėjant siekiama mokinių pasiekimų konkrečiose ugdomosios veiklos srityse.

9–10 klasės mokiniai turėtų išsiaiškinti kasdieniame jų gyvenime vartojamas ekonomikos sąvokas. Ugdyti tuos gebėjimus, kurie reikalingi sprendžiant kasdienes problemas, su kuriomis mokiniai susiduria kaip vartotojai.

Orientavimasis rinkoje. Stygius. Ribotų išteklių naudojimo alternatyvos. Ekonominių sistemų pavyzdžiai, ekonominių sistemų skirtumai. Mainai, pinigai. Paklausa, pasiūla, rinkos kaina. Perteklius, stoka. Konkurencija.

Asmeninių finansų tvarkymas. Asmeninis savaitės biudžetas, pajamos ir išlaidos, jų derinimas. Savo ateities, profesinės karjeros, atitinkančios mokinio gebėjimus ir darbo rinkos poreikius, planavimas. Paaiškina, kokią naudą gauna žmogus, skolinantis pinigų, ir žmogus, kuris skolinasi pinigų. Taupymas, skolinimasis.

Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis. Verslai, jų svarba. Naujų technologijų poveikis naujų prekių ir paslaugų atsiradimui. Mokosi planuoti savo veiklą. Mokosi bendrauti, bendradarbiauti. Darbo pasidalijimo pavyzdžiai šeimoje, mokykloje, artimoje aplinkoje.

**MENINIS
UGDYMAS**

6.

TURINYS

6. MENINIS UGDYMAS /161

DAILĖ žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams /163

Ugdymo tikslas /163

Ugdymo uždaviniai /163

Mokinių gebėjimų raida /163

Turinio apimtis. 5–6 klasės /164

Turinio apimtis. 7–8 klasės /164

Turinio apimtis. 9–10 klasės /165

DAILĖ labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto)

mokiniams /166

Ugdymo tikslas /166

Ugdymo uždaviniai /166

Mokinių gebėjimų raida /166

Turinio apimtis. 5–6 klasės /167

Turinio apimtis. 7–8 klasės /167

Turinio apimtis. 9–10 klasės /167

MUZIKA žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams /168

Ugdymo tikslas /168

Ugdymo uždaviniai /168

Mokinių gebėjimų raida /168

Turinio apimtis. 5–6 klasės /169

Turinio apimtis. 7–8 klasės /170

Turinio apimtis. 9–10 klasės /170

MUZIKA labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto)

mokiniams /171

Ugdymo tikslas /171

Ugdymo uždaviniai /171

Mokinių gebėjimų raida /171

Turinio apimtis. 5–6 klasės /172

Turinio apimtis. 7–8 klasės /172

Turinio apimtis. 9–10 klasės /173

TEATRAS žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams /174

Ugdymo tikslas /174

Ugdymo uždaviniai /174

Mokinių gebėjimų raida /174

Turinio apimtis. 5–6 klasės /175

Turinio apimtis. 7–8 klasės /175

Turinio apimtis. 9–10 klasės /175

TEATRAS labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams /176

Ugdymo tikslas /176

Ugdymo uždaviniai /176

Mokinių gebėjimų raida /176

Turinio apimtis. 5–6 klasės /177

Turinio apimtis. 7–8 klasės /177

Turinio apimtis. 9–10 klasės /177

DAILĖ

žemų intelektualinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Įtraukti mokinius į dailės ugdymo procesą, suteikti pozityvios bendravimo ir bendradarbiavimo patirties, sudaryti sąlygas dvasinėms, kūrybinėms ir fizinėms mokinių galioms plėtotis.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekama, kad per dailės pamokas mokiniai:

- mokydamiės dailės priemonėmis reikšti savo vizualinę patirtį ir išgyvenimus, atskleis-tų save ir pasitikėtų savo kūrybiniais sugebėjimais;

- stebėdami savo aplinką ir dailės kūrinius, mokytoji pamatyti jų vizualines ypatybes ir pažintų meno paveldą;

- mokytoji praktiškai taikyti dailės gebėjimus: kurti jaukią aplinką, dalyvauti kultūriniame klasės, mokyklos ir bendruomenės gyvenime.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Dailės raiška Idėjų kėlimas	Spontaniškai kelti vizualines idėjas.	Atrasti vizualinių idėjų artimiausioje aplinkoje ar dailės kūriniuose.	Atrasti vizualinių idėjų iš įvairių kultūrinių šaltinių ir aplinkos.
Technikų taikymas	Idėjai įgyvendinti taikyti paprastas dailės technikas, saugiai jomis naudotis.	Idėjai įgyvendinti saugiai taikyti sudėtingesnes dailės technikas.	Pasirinkti ir taikyti tradicines ir mišriąsias dailės technikas.
Grafinių, spalvinių ir erdvinių raiškos priemonių naudojimas	Naudoti linijas, spalvas, erdvines formas, foną, perteikiant emocijas, objekto ar reiškinių savybes.	Naudoti spalvų niuansus ir kontrastus plokštumoje ir erdvėje, kuriant statiškas ir dinamiškas kompozicijas.	Pasirinkti raiškos ir vaizdavimo būdus kuriant darbų ciklus ir įvairaus žanro kompozicijas.
Savo dailės kūrinių parodymas	Savo dailės kūrinius skirti pasirinktai temai, progai. Dalyvauti integruotos meninės veiklos projektuose.	Apipavidalinti ir rodyti savo darbus dailės parodėlose. Prisidėti prie mokyklos vizualiosios informacijos kūrimo.	Prisidėti prie parodų organizavimo. Taikant įvairias dailės technikas kurti vizualiąją mokyklos informaciją.

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
2. Dailės raiškos ir dailės kūrinių stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas	Sutelkti dėmesį, stebėti ir savais žodžiais nusakyti savo išpūdžius apie dailės kūrinių ir artimiausios aplinkos objektų vizualines savybes. Padedamam rasti informacijos nurodytuose informacijos šaltiniuose.	Stebėti ir pagal aptartus kriterijus vertinti dailės ir architektūros kūrinius, vizualinės komunikacijos objektus, pasakyti, kuo jie ypatingi ar įdomūs. Ieškoti informacijos internete, elektroniniuose ar spausdintuose leidiniuose.	Vartojant paprastas dailės sąvokas vertinti dailės, tautodailės, architektūros ir dizaino kūrinius, nusakyti jų meninius bruožus. Savarankiškai ieškoti informacijos internete, elektroniniuose ar spausdintuose leidiniuose.
3. Dailės reiškinių pažinimas socialinėje kultūrinėje aplinkoje	Stebėti artimiausioje aplinkoje esančius dailės reiškinius. Nusakyti etnokultūrinės vietos bendruomenės tradicijas.	Išvelgti dailės reiškinius kasdienėje aplinkoje ir žmogaus veikloje. Nusakyti, kaip jie veikia kasdienybę.	Pastebėti vizualiuosius įvairių kultūrinių tradicijų meninius bruožus. Išvelgti jų įtaką savo aplinkoje.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Turinio formavimo pagrindas 5–6 klasėje – dailės raiškos įvairovės pažinimas. Mokiniai mokomi susikaupti, užbaigti pradėtą darbą ir sutvarkyti savo darbo vietą. Ilgiau išsižiūrint ir analizuojant vieną dailės kūrinių, tyrinėjant raiškos būdus, mokiniai skatinami pajauti skirtingų dailės kūrinių (pavyzdžiui, piešinio, tapybos darbo ar skulptūros) menines ypatybes. Mokiniai mokomi išsakyti savo ir gerbti kitų (kitokią) nuomonę, skatinami palankiai vertinti savo, draugų ir dailininkų kūrybą.

1. Dailės raiška

Pasirenkamos grafinės, spalvinės ir erdvinės raiškos priemonės ir elementai: spalvų ir atspalvių įvairovė, tapyba ant skaidrių paviršių

tyrinėjant atvaizdą iš abiejų pusių, stebimi paviršių nelygumai, raštai ir piešiniai. Perteikiami planai (pirmas ir antras), vaizduojami toliau ir arčiau esantys objektai. Kuriami pilnaviduriai, tuščiaviduriai, permatomi ir kt. maketai iš antrinių žaliavų, vielos, gipso. Plokštumoje ir erdvėje (pasitelkiant kitų menų raiškos priemonės) tyrinėjamos judesio kryptys (iš dešinės į kairę, iš kairės į dešinę, aukštyn, žemyn ir kt.).

2. Dailės raiškos ir dailės kūrinių stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas

Stebimi kūriniai ir palyginamos vaizdavimo temos. Ieškoma dailės kūrinių aplinkoje, aptariami jų linijų, spalvų, formų ir ritmo ypatumai. Aptariami artimiausios aplinkos gamtos ir architektūros paminklai, meninė ir istorinė jų vertė, visuomenės pastangos juos išsaugoti. Supažindinama su artimiausiais muziejais, jų

ekspozicijomis ir kūrniais.

3. Dailės reiškinių pažinimas socialinėje kultūrinėje aplinkoje

Stebimi seniau ir dabar sukurti daiktai, senųjų ir šiuolaikinių pastatų puošyba, vidus ir išorė, tiriamos medžiagos ir aptariama pastatų paskirtis. Stebima lietuvių liaudies architektūra, mažoji architektūra (koplytėlė, koplytulpis, krikštas ir kt.). Susipažįstama su vietos bendruomenės tradicijomis ir papročiais. Aptariama dailės reikšmė kasdieniame gyvenime.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Turinio formavimo pagrindas šiame ugdymo konkente – dailės raiškos įvairovės suvokimas. Mokiniai mokomi pajauti realis-

tinio ir sąlyginio vaizdavimo būdų skirtumus, įvairiuose šaltiniuose ieškoti informacijos apie įvairių stilių dailės kūrinius, skatinami pajauti, kaip dailės ir architektūros kūriniuose gali atsispindėti epochos vizualieji bruožai.

1. Dailės raiška

Aptariami ir įvairiais raiškos būdais (grafiniu, spalviniu ir erdviu) mėginami taikyti realistinio vaizdavimo principai (judesys, tikroviškos proporcijos ir spalvos, linijinė perspektyva), palyginami su stilizuotais (sąlygiškais) vaizdais. Tyrinėjama kolorito įvairovė, gilinamasi į dailės žanrų ypatumus. Įvairia technika kuriami nesudėtingų formų taikomosios dailės dirbinėliai, eskiziniai žaislų, transporto priemonių projektai. Eksperimentuojama su nesudėtingomis (tradicinėmis ir mišriomis) grafikos ir tapybos technikomis. Piešiami inicialai, derinamas piešinys, ranka rašytas ir kompiuteriu sukurtas šriftas.

2. Dailės raiškos ir dailės kūrinių stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas

Aptariami praeities ir dabarties vaizduojamosios ir taikomosios dailės kūrinių, dailės žanrų, senosios ir šiuolaikinės architektūros, daiktų formų skirtumai. Stebimi ir aptariami svarbiausi vizualinės komunikacijos objektų bruožai, muziejų ekspozicijose rodomi kūriniai.

3. Dailės reiškinių pažinimas socialinėje kultūrinėje aplinkoje

Aptariama artimiausioje aplinkoje gyvenančių menininkų kūryba. Stebima artimiausių parkų architektūra, želdiniai ir regimoji reklama. Aptariama paveldo išsaugojimo svarba.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Turinio formavimo pagrindas šiame ugdymo konkente – dailės raiškos įvairovės suvokimas. Mokiniai mokosi pajauti realistinio, sąlygiško ir abstraktaus vaizdavimo būdų skirtumus. Siūlomos raiškos užduotys, padedančios suvokti, kad dailė yra ne tik emocinė saviraiška, bet ir sąmoninga, intelektualių pastangų reikalaujanti veikla. Mokiniai mokomi ieškoti kūrybinių idėjų artimiausioje aplinkoje ir įvairios stiliškos dailės kūriniuose, pratinami susiplanuoti savo kūrybinio darbo etapus, pasirinkti tinkamus atlikimo būdus ir medžiagas, laikytis savo plano ir nuosekliai dirbti, atlikus užduotį, įsivertinti savo veiklą.

1. Dailės raiška

Aptariami ir įvairiais raiškos būdais (grafiniu, spalviniu ir erdviu) mėginami kurti realistiniai (fiksuojamasis judesys, mėginama perteikti tikroviškas proporcijas ir spalvas, tyrinėjami šviesa ir šešėliai, vaizduojama linijinė perspektyva), stilizuoti (sąlygiški) ir abstraktūs vaizdai. Atliekami optiniai iliuziniai eksperimentai siekiant plokštumoje išgauti judėjimo ir erdvės įspūdį. Išbandomos tradicinės ir mišrios dailės raiškos technikos. Karkasinėms ir kinetinėms konstrukcijoms naudojamos tikros ir imituotos medžiagos (kuriami objektai, suvenyrai, skulptūrėlės). Derinamas vaizdas (eskizai, piešiniai, nuotraukos) ir tekstas (ranka ir kompiuteriu sukurtas šriftas).

2. Dailės raiškos ir dailės kūrinių stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas

Tiriami dailės kūrinių vaizdavimo būdų (realistinio, sąlygiškojo ir abstrakčiojo) skirtumai. Lyginami įvairūs (sukurti grafine, spalvine ir erdvine raiška, skirtinga maniera ar kūrybiniu stiliumi) tos pačios temos atskleidimo būdai. Tradicinė vaizduojamoji dailė (tapyba, grafika, skulptūra) lyginama su šiuolaikiniais vizualiniais menais (instaliacija, žemės menu, menine fotografija, videomenu, kompiuteriniu menu), aptariama, kuo jie skiriasi, kaip (kokiomis priemonėmis) dailininkai juos kūrė, ką norėjo išreikšti. Aptariami senosios ir šiuolaikinės architektūros, tautodailės ir dizaino skirtumai.

3. Dailės reiškinių pažinimas socialinėje kultūrinėje aplinkoje

Aptariama senosios ir šiuolaikinės architektūros, tautodailės ir dizaino įtaka artimiausiai aplinkai. Supažindinama su įvairių epochų grožio idealu, lyginama su šiuolaikinės visuomenės vertybėmis ir jų atspindžiais dailės kūriniuose. Aptariama dailės reikšmė dabarties visuomenėje ir kaip technologijos keičia šiuolaikinės dailės formas (reklamoje, žiniasklaidoje).

DAILĖ

labai žemų intelektualinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Įtraukti mokinius į dailės ugdymo procesą, pagal galimybes ugdyti bendravimo ir savitvarkos įgūdžius, sudaryti sąlygas dvasinėms ir fizinėms mokinių galioms plėtotis.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekiama, kad per dailės pamokas mokiniai:

- pagal savo išgales dalyvautų bendroje veikloje ir patirtų kūrybos džiaugsmą;

- stebėdami savo aplinką ir dailės kūrinius, mokytojai išsakyti savo įspūdžius;

- pagal savo išgales dalyvautų kultūriniam klasių, mokyklos ir bendruomenės gyvenime.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Dailės raiška Vaizdų plokštumoje ir erdvėje kūrimas	Mokytojui padedant saugiai taikyti paprastas dailės technikas. Grafine, spalvine ir erdvine raiška perteikti savo įspūdžius ar emocijas.	Mokytojui padedant saugiai taikyti paprastas dailės technikas. Naudoti linijas, spalvas, erdvines formas, perteikiant savo įspūdžius ar emocijas.	Saugiai taikyti paprastas dailės technikas. Naudoti linijas, spalvas, erdvines formas, perteikiant savo įspūdžius ar emocijas.
Savo dailės kūrinių parodymas	Padedamam dalyvauti meno akcijose, integruotos meninės veiklos projektuose.	Padedamam savo dailės kūrinių puošti aplinką, dalyvauti meno akcijose, integruotos meninės veiklos projektuose.	Padedamam savo dailės kūrinių puošti aplinką. Pagal savo išgales dalyvauti meno akcijose, integruotos meninės veiklos projektuose.
2. Dailės raiškos ir dailės kūrinių stebėjimas ir vertinimas	Stebėti savo, draugų ar dailininkų kūrinius. Savais žodžiais nusakyti savo įspūdžius.	Stebėti savo, draugų ar dailininkų kūrinius. Savais žodžiais nusakyti savo įspūdžius, pasakyti, ką norėjo pavaizduoti.	Stebėti savo, draugų ar dailininkų kūrinius, nusakyti savo įspūdžius. Savais žodžiais papasakoti, ką pavaizdavo.
3. Dailės reiškinių pažinimas socialinėje kultūrinėje aplinkoje	Stebėti mokytojo nurodytus artimiausios aplinkos dailės reiškinius.	Stebėti artimiausioje aplinkoje esančius dailės reiškinius ir savais žodžiais nusakyti savo įspūdžius (<i>ką matau, kas čia vyksta...</i>).	Pastebėti artimiausioje aplinkoje esančius dailės reiškinius ir savais žodžiais apie juos kalbėti (<i>ką matau, kodėl patinka...</i>).

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

1. Dailės raiška

Atsisakoma sudėtingų raiškos užduočių ir technikų, pasirenkamos paprastos, netikėtus efektus teikiančios technikos – spaudavimas paprastais spaudais, tapymas įvairių dydžių teptukais, spalvų maišymas, dažų taškymas ir liejimas ant balto ir spalvoto popieriaus, lipdyba iš molio ar plastilino. Piešimas siejamas su judesiu, garsu, mimika. Taikant nesudėtingus būdus kuriami erdviniai kūrinėliai iš antrinių žaliavų ir gamtos medžiagos. Plokštumoje ir erdvėje (pasitelkiant kitų menų raiškos priemones) vaizduojamos judesio kryptys (iš dešinės į kairę, iš kairės į dešinę, aukštyn, žemyn ir kt.).

2. Dailės raiškos ir dailės kūrinių stebėjimas ir vertinimas

Stebimi kūriniai, aptariama, ką jie vaizduoja. Ieškoma dailės kūrinių aplinkoje, grožimasi jų linijų, spalvų, formų ir ritmo įvairove. Mokiniai skatinami pagal išgales savais žodžiais išsakyti savo įspūdžius. Stebimi artimiausios aplinkos gamtos ir architektūros paminklai. Supažindinama su artimiausiais muziejais, jų ekspozicijomis ir kūriniais.

3. Dailės reiškinių pažinimas socialinėje kultūrinėje aplinkoje

Stebimi seniau ir dabar sukurti daiktai, tautodailės formos, senųjų ir šiuolaikinių pastatų puošyba, vidus ir išorė, grožimasi jų formų ir raštų įvairove. Susipažįstama su vietos bendruomenės tradicijomis ir papročiais.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

1. Dailės raiška

Atsisakoma sudėtingų raiškos užduočių ir technikų, eksperimentuojama su nesudėtingomis (tradicinėmis ir mišriomis) grafikos ir tapybos technikomis. Pasirenkamos paprastos, netikėtus efektus teikiančios technikos – spaudavimas paprastais spaudais, tapymas įvairių dydžių teptukais, spalvų maišymas, dažų taškymas ir liejimas ant balto ir spalvoto popieriaus, lipdyba iš molio ar plastilino. Piešimas siejamas su judesiu, garsu, mimika. Įvairiais raiškos būdais (grafiniu, spalviniu ir erdviu) kuriami saviti vaizdai. Tapant, piešiant, aplikuojuant, spauduojuant tiriama spalvų (ryškių, blankių ir t. t.), linijų ir erdvių formų įvairovė. Įvairia technika kuriami nesudėtingų formų erdviniai kūrinėliai.

2. Dailės raiškos ir dailės kūrinių stebėjimas ir vertinimas

Stebimi kūriniai ir aptariama, ką jie vaizduoja, kas juose vyksta. Ieškoma dailės kūrinių aplinkoje, grožimasi jų linijų, spalvų, formų ir ritmo įvairove. Mokiniai skatinami pagal išgales savais žodžiais išsakyti savo įspūdžius. Grožimasi taikomosios ir vaizduojamosios dailės, senosios ir šiuolaikinės architektūros, seniau ir dabar sukurtų daiktų formų įvairove, spalvomis ir nuotaika. Stebimi vizualinės komunikacijos objektai, artimiausioje aplinkoje ir muziejų ekspozicijose rodomi kūriniai.

3. Dailės reiškinių pažinimas socialinėje kultūrinėje aplinkoje

Stebima artimiausioje aplinkoje gyvenančių dailininkų kūryba, regimoji reklama (plakatai, lankstukai, reklaminiai filmukai), artimiausių parkų architektūra ir želdiniai.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

1. Dailės raiška

Atsisakoma sudėtingų raiškos užduočių ir technikų, eksperimentuojama su nesudėtingomis (tradicinėmis ir mišriomis) grafikos ir tapybos technikomis. Pasirenkamos paprastos, netikėtus efektus teikiančios technikos – spaudavimas paprastais spaudais, tapymas įvairių dydžių teptukais, spalvų maišymas, dažų taškymas ir liejimas ant balto ir spalvoto popieriaus, lipdyba iš molio ar plastilino. Piešimas siejamas su judesiu, garsu, mimika. Įvairiais raiškos būdais (grafiniu, spalviniu ir erdviu) mėginami kurti saviti vaizdai. Erdvinėms formoms kurti naudojamos tikros ir imituotos medžiagos (kuriami įvairūs objektai, skulptūrėlės). Derinamas vaizdas (eskizai, piešiniai, nuotraukos) ir tekstas.

2. Dailės raiškos ir dailės kūrinių stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas

Stebimi kūriniai ir aptariama, ką jie vaizduoja, kas juose vyksta. Ieškoma dailės kūrinių aplinkoje, grožimasi jų linijų, spalvų, formų ir ritmo įvairove. Mokiniai skatinami pagal išgales savais žodžiais išsakyti savo įspūdžius. Lyginami įvairūs (sukurti grafine, spalvine ir erdvine raiška) tos pačios temos atskleidimo būdai.

3. Dailės reiškinių pažinimas socialinėje kultūrinėje aplinkoje

Stebima senoji ir šiuolaikinė architektūra, tautodailės ir dizaino kūriniai, skatinama išsakyti savo įspūdžius. Stebimi ir aptariami šiuolaikinės dailės reiškiniai (reklamoje, žiniasklaidoje).

MUZIKA

žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Įtraukti žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokinius į muzikinę veiklą, puoselėti jų individualumą, kūrybingumą, saviraiškos ir socializacijos gebėjimus, plėtoti emocijų ir jausmų kultūrą.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Pritaikant muzikos bendrąją programą siekiama, kad žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniai:

- veikdami kartu su kitais mokiniais ugdytusi pagarbą muzikai, ją pamėgtų;
- muzikuodami kartu su kitais mokytoji bendrauti ir bendradarbiauti, ugdytusi ištvermę ir dėmesį;

- įvairia, patinkančia muzikine veikla atskleistų ir plėtotų savo muzikinius kultūrinius interesus, kūrybingumą ir vertybines nuostatas;

- pagal savo išgales ugdytusi atlikimo ir kūrybinius gebėjimus naudodamiesi priemonėmis raiškos priemonėmis ir savitais kūrybos būdais;

- muzikuodami ansamblyje, kurdami, išsakydami savo nuomonę apie muzikos kūrinius stiprintusi savo visavertiškumo pojūtį.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Muzikinė raiška	Patogiu registru kartu su kitais dainuoti išmoktas vienbalses dainas (jei reikia, pasinaudoti tekstu). Laikytis mokytojo paaiškinto ir pademonstruoto dainavimo modelio. Kelių balsų ansamblyje pagroti vieną nesudėtingą <i>ostinato</i> partiją. Kurti ritminius akompanimentus skambančiai dainai ar muzikos kūriniui. Dalyvauti klasės rengiamuose pasirodymuose. Prireikus prašyti mokytojo, mokytojo padėjėjo ar klasės draugų pagalbos.	Dainuoti mokytojo pasiūlytas arba pasirinktas iš išmoktų vienbalses dainas arba ritmiškai skaityti dainos tekstą. Pagroti <i>ostinato</i> partiją mokytojo pasiūlytu ar pasirinktu instrumentu. Paaiškinti tempo ir dinamikos nuorodas nedidelio kūrinio partitūroje. Dalyvauti grupinės kūrybos procese. Rasti informacijos apie muzikinius renginius. Dalyvauti klasės ir mokyklos pasirodymuose.	Padainuoti dvi skirtingos stiliškos mokytojo pasiūlytas dainas arba ritmiškai deklamuoti pasirinktą tekstą. Dalyvauti grupėje aptariant dainos interpretacinį planą. Natų tekste parodyti tempo, dinamikos ir kitus ženklus, kiek geba juos paaiškinti. Dalyvauti grupėje atliekant kūrybos užduotį. Kiek sugeba naudotis muzikinėmis kompiuterinėmis programomis. Rasti informacijos apie muzikinius renginius, dalyvauti klasės muzikiniuose pasirodymuose, kiek leidžia galimybės lankytis koncertuose.

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Muzikos klausymasis ir apibūdinimas	Išklausius muzikos kūrinį, apibūdinti padarytą įspūdį ir kūrinio charakterį. Palyginti kelis kūrinius pagal jų charakterį (nuotaiką). Iš klausos nustatyti ir, naudojantis santraukomis ir atmintinėmis, įvardyti muzikos kolektyvų rūšis, instrumentų šeimas.	Remiantis sukaupta patirtimi, apibūdinti klausomus kūrinius, išskirti labiausiai patikusį, pagrįsti nuomonę, paaiškinti reikiamas muzikines sąvokas – atsakymą parengti diskutuojant poroje ar grupėje.	Klausant muzikos, išgirsti ir įvardyti kelis mokytojo nurodytus muzikos elementus. Remiantis sukaupta patirtimi, užrašais ir atmintinėmis, papasakoti apie kompozitorius, stilistinių epochų ypatumus, atpažinti 2–3 žymiausius kompozitorių kūrinius. Mintis reikšti paprastais žodžiais, bet taisyklinga kalba.
Muzika socialinėje kultūrinėje aplinkoje	Iš klausomo repertuaro išskirti labiausiai patinkančius kūrinius, paprastais žodžiais paaiškinti, kodėl jie patinka. Remiantis savo patirtimi, paaiškinti muzikos reikšmę savo šeimos ir artimiausios aplinkos gyvenimui.	Išvardyti keletą šiuolaikinio muzikinio pasaulio atlikėjų, papasakoti apie juos. Diskutuojant klasėje, su draugais, šeima, išsiaiškinti ir pasakyti, kur, kada ir kokios muzikos tinka klausytis.	Paaikinti muzikos reikšmę šiuolaikinei visuomenei, sau. Nurodyti mėgstamą muzikos stilių ir jį apibūdinti. Užduotis rinktis atsižvelgiant į savo galimybes ir patirtį. Nusakyti sėkmę ir sunkumus mokantis muzikuoti.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Turinio formavimo pagrindas šiame ugdymo konkente – muzikos įvairovės suvokimas ir sąvokų išmokimas. Siūlomo turinio apimtis koreguojama atsižvelgiant į mokinio galimybes ir mokymosi išgales.

5–6 klasėje mokiniai skatinami pajauti įvairių muzikos kūrinių ypatybes ir jas nurodyti.

Atliekamo ir klausomo repertuaro parinkimo gairės

Dainavimas. A–d² apimties įvairių nuotaičių autorinės ir liaudies dainos, žaidimai, sutartinės, kanonai. Repertuare turėtų būti dainų, iliustruojančių šiame ugdymo konkente

išmokstamus muzikos kalbos elementus.

Grojimas. Daugiabalsiuose kūriniuose grojamos *ostinato* partijos, nesudėtingi kūriniai melodiniu instrumentu.

Muzikos klausymasis. Muzikos klausymuisi parenkamas repertuaras, iliustruojantis ir padedantis suvokti įvairių stilių ir žanrų kūrinius (pavyzdžiui, įvairūs šokiai, dainos, maršai, pjesės, stambesni įvairių stilistinių laikotarpių kūriniai, įvairių kultūrų muzikos pavyzdžiai) ir tinkamai vartoti atitinkamas muzikos kalbos sąvokas. Tų pačių muzikos kūrinių pravartu klausytis keletą kartų, keliant skirtingas užduotis.

Muzikos kalba

Ritmika. Garso trukmių santykio ir pulsačijos pojūčio ugdymas. Klausydamiesi muzi-

kos, mokiniai mokosi pajauti jos pulsą, parodyti jį belsdami, plodami ar judėdami. Atliekami įvairūs daugiabalsiai ritminiai (pavyzdžiui, trečiasis balsas *ostinato*, sudėtingesnis antrasis balsas ir judrus pirmasis balsas) pratimai.

Melika. Garso aukščio skirtumų ir melodikos pojūčio ugdymas. Mokiniai mokosi nustatyti ir iliustruoti atliekamos melodijos judėjimo kryptį, iliustruoti atliekamas melodijas naudodami kūno judesius.

Išraiškos elementai. Pakartojamos, papildomos ir įtvirtinamos *dinamikos*, *tempo*, *artikuliacijos*, *instrumentuotės*, *harmonijos* sąvokos.

Formos elementai. Dramaturginiai kūrinio procesai: pradžia, plėtotė ir pabaiga, įtampa ir atoslūgis. Aiškinantis formos sudarymo

principus pravartu atlikti kūrybinių užduočių, improvizuoti pagal nurodytą formą.

Stiliai ir žanrai. Analizuojama dainų rūšys, šokiai, maršas – būdingi bruožai, paskirtis; koncertiniai ir sceniniai žanrai: simfonija, koncertas, opera, baletas ir kt.

Muzikos instrumentai. Etniniai instrumentai (pagrindiniai Lietuvos etniniai instrumentai – kanklės, lamzdelis, skudučiai, armonika ir kt.); būdingiausi kitų analizuojamų muzikinių kultūrų instrumentai (pavyzdžiui, afrikietiški būgnai, Indijos sitaras, tabla, tambūrinas, Kinijos gongai, Tibeto trimitai, liutnios, būgnai; Indonezijos gamelano ansamblis ir kt.).

Atlikėjų sudėtis. Orkestrų rūšys, instrumentiniai ir vokaliniai ansambliai, chorų rūšys.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Turinio formavimo pagrindas šiame ugdymo konkurencijoje – populiariosios muzikos fenomenas, populiariosios ir akademinės muzikos sąsajų paieška.

Atliekamo ir klausomo repertuaro parinkimo gairės

Dainavimas. Jei intonaciniai mokinio gebėjimai neišugdyti arba balsas mutuoja, jis gali atlikti ir kurti ritmines deklamacijas arba ritmiškai skaityti dainos tekstą. Dainavimo repertuarą mokinius atlieka su klase.

Grojimas. Groti kaip akompanimentą *ostinato* partiją. Pagroti vieną nesudėtingą kūrinių arba dalį sudėtingesnio melodiniu instrumentu.

Muzikos klausymasis. Mokinius išgirsta ir

nurodo pagrindinius muzikos kūrinių elementus (tempas, dermė, faktūra), apibūdina kūrinių pobūdį. Klausomasi muzikos kalbos skirtumų ir įvairovę iliustruojančių įvairių kultūrų ir įvairios stiliškos kūrinių.

Muzikos kalba

Ritmika. Garso trukmių santykio ir pulsacijos pojūčio ugdymas. *Ostinato* dariniai. Nesudėtingi ritminiai pratimai.

Melika. Garso aukščio skirtumų ir melodijos pojūčio ugdymas. Motyvo pakartojimas iš klausos. Mokiniai grafiškai ar judesiu parodo melodijos judėjimo kryptį.

Išraiškos elementai. Pagrindinės tempo, dinamikos, harmonijos rūšys.

Formos. Mokiniai atpažįsta ir paaiškina kupletinę formą.

Stiliai ir žanrai. Pjesė, bliuzas, svingas, roko opera, miuziklas. Stiliškos džiazas, populiariosios muzikos kryptys.

Muzikos instrumentai. Elektroniniai muzikos instrumentai.

Atlikėjų sudėtis. Populiariosios muzikos ansamblių rūšys. Džiazas orkestrų rūšys.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Turinio formavimo 9–10 klasėse pagrindas – stilius (stiliškos epocha, stiliškos kryptis, individualus stilius).

Atliekamo ir klausomo repertuaro parinkimo gairės

Dainavimas. Turinio minimumas. Dainuo-

ja ansamblyje. Ritmiškai deklamuoja tekstus.

Grojimas. *Ostinato* partijos instrumentiniame ansamblyje.

Muzikos klausymasis. Žymiausi kompozitoriai. Etnografiniai Lietuvos regionai, jų muzikos ypatybės. Žymiausi Lietuvos kompozitoriai.

Muzikos kalba

Ritmika. Garso trukmių santykio ir pulsacijos pojūčio ugdymas. Iš klausos pakartojami nesudėtingi ritmikų pratimai. Ritminės improvizacijos perkusiniiais instrumentais skambant muzikos kūriniui. Nesudėtingi kūno ritmikų pratimai.

Melika. Garso aukščio skirtumų ir melodijos pojūčio ugdymas. Iš klausos atliekamos išgirstos melodinės slinktytys. Kartojama ir įtvirtinama žemesniosios klasėse įgyta patirtis.

Išraiškos elementai. Išgirstami, randami partitūroje ir taisyklingai įvardijami mokytojo nurodyti muzikos kalbos elementai.

Kartojama ir įtvirtinama žemesniosios klasėse įgyta patirtis, siekiama tiksliai vartoti sąvokas.

Formos. Analizuojamos būdingiausios stiliškos kryptys.

Stiliškos epochos. Vakarų muzikos istorijos epochos. Šiuolaikinės muzikos stiliškos kryptys: spektrinė muzika, minimalizmas, serializmas, aleatorika; ekspresionizmas, impresionizmas, romantizmas, klasicizmas, barokas, viduramžiai. Lietuvos muzikos raida Vakarų muzikos istorijos kontekste.

Kartojimas. Muzikos rūšys, žanrai, formos, atlikėjų kolektyvų, balsų rūšys.

MUZIKA

labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Įtraukti labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokinius į tinkamas muzikines veiklas, puoselėti jų prigimtinių muzikalumą, padėti išgyventi ir pajauti muzikos keliamas emocijas, atsiskleisti.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Pritaikant muzikos bendrąją programą siekiama, kad labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniai:

- ugdytūsi pagarbą muzikai muzikuodami kartu su kitais mokiniais – mokytūsi būti drauge su kitais;

- būtų įtraukti į priimtinas ir jiems tinkamas muzikines veiklas;

- dalyvaudami muzikinėse veiklose, atskleistų ir puoselėtų savo prigimtinių muzikalumą;

- išmoktų pajauti muzikos keliamas emocijas, atskleisti savo kūrybingumą priemonėmis raiškos priemonėmis ir savitais kūrybos būdais.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Muzikinė raiška	Sekant paveikslėliais iliustruotu tekstu kartu su mokytoju ar kitais mokiniais padainuoti dainą. Groti perkusiniu instrumentu. Pasirinkti kūrybos formą – individualią ar grupinę – ir dalyvauti kūrybinėje veikloje. Mokytojui padedant, pasirinkti tinkamą vaidmenį rengiant pasirodymą ir jame dalyvaujant.	Drauge su mokytoju padainuoti pasirinktas dainas ar pasiklausyti kitų dainuojančių mokinių. Pasiaiškinus su draugais ar mokytoju, papasakoti, apie ką daina. Dalyvauti grupinėse improvizacijose. Pasirinkti instrumentą, kontroliuoti savo indėlį ansamblyje, klausytis ir girdėti kitus ansamblio muzikantus. Pagal savo išgales prisidėti rengiant klasės muzikinius pasirodymus.	Drauge su mokytoju ar kitais mokiniais nuo pradžios iki pabaigos padainuoti 2–3 skirtingo pobūdžio dainas arba perskaityti pasirinktą tekstą. Klausantis dainuojančių klasės draugų įvardyti labiausiai patikusį ansamblį ir dainą. Dalyvauti grupinėse improvizacijose. Pasirinkti instrumentą, kontroliuoti savo indėlį ansamblyje. Padėti organizuojant pasirodymus, atlikti pasirinktą kūrinį kartu su kitais.
Muzikos klausymasis	Klausomo kūrinio sužadintas emocijas, vaizdinius fiksuoti piešiant, mimika ar judesiu. Judesiu reaguoti į muzikos tempą, dinamiką.	Išklausyti muzikos kūrinį, kiek išgali apibūdinti sukeltą įspūdį. Iš pagalbinės medžiagos pasirinkti kūrinio nuotaiką atitinkančią spalvotą kortelę ar vaizdą ar pagal mokytojo nuorodą – kitą iliustraciją (pavyzdžiui, atlikėjų sudėtis, instrumentas, dainininkas ir pan.).	Įsiklausyti ir žodžiu arba vaizdu apibūdinti skambančius muzikos kūrinius; pagalbinėje medžiagoje rasti iliustracijų, atspindinčių skambančios muzikos nuotaiką (charakterį), stilistiką (roko grupė, simfoninis orkestras, pučiamųjų orkestras ir pan.). Įvardyti muzikos išraiškos priemones.

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Muzika socialinėje kultūrinėje aplinkoje	Papasakoti, kokios muzikos klausosi šeimos nariai ir pats. Pasakyti, kur mokykloje vyksta koncertai, kaip juose elgtis.	Pokalbyje su mokytoju apibūdinti mėgstamą muziką; išvardyti populiarius Lietuvoje atlikėjus, matytus televizijos laidoje ar girdėtus radijo bangomis.	Pokalbyje su mokytoju ar kitais mokiniais pasakyti, kokio pobūdžio muzika jam daro vienokią ar kitokią poveikį (linksmina, liūdina ir pan.), kur ir kokius koncertus yra matęs, juos apibūdinti.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS.

Turinio formavimo pagrindas šiame ugdymo konkente – muzikos įvairovės suvokimas ir sąvokų įvaldymas.

5–6 klasėje mokiniai mokosi vartoti muzikos sąvokas. Mokiniai skatinami pajauti įvairių muzikos kūrinių ypatybes.

Atliekamo ir klausomo repertuaro parinkimo gairės

Dainavimas. c–a apimties autorinės ir liaudies dainos, žaidimai.

Grojimas. Laisvo ritmo partija perkusiniu instrumentu atliekamuose daugiabalsiuose kūriniuose.

Muzikos klausymasis. Muzikos klausymuisi parenkamas repertuaras, iliustruojantis ir padedantis suvokti įvairių stilių ir žanrų kūrinius (pavyzdžiui, įvairūs šokiai, dainos, maršai, pjesės, stambesni įvairių stilistinių laikotarpių kūriniai, įvairių kultūrų muzikos pavyzdžiai). Tinkamai vartojamos muzikos kalbos sąvokos. Tų pačių muzikos kūrinių pravartu klausytis keletą kartų, keliant skirtingas užduotis.

Muzikos kalba

Ritmika. Garso trukmių santykio ir pulsacijos pojūčio ugdymas. Pulsacijos užduotys.

Melika. Garso aukščio skirtumų ir melodikos pojūčio ugdymas. Mokiniai mokosi nustatyti ir iliustruoti atliekamos melodijos judėjimo kryptį.

Muzikos instrumentai. Etniniai instrumentai (pagrindiniai Lietuvos etniniai instrumentai – kanklės, lamzdelis, skudučiai, armonika ir kt.); būdingiausi kitų analizuojamų muzikinių kultūrų instrumentai (pavyzdžiui, afrikietiški būgnai, Indijos sitaras, tabla, tambūrinai, Kinijos gongai, Tibeto trimitai, liutnios, būgnai; Indonezijos gamelano ansamblis ir kt.).

Atlikėjų sudėtis. Orkestrų rūšys, instrumentiniai ir vokaliniai ansambliai, chorų rūšys.

Turinio apimtis. 7–8 klasės

Turinio formavimo pagrindas šiame ugdymo konkente – populiariosios muzikos fenomenas, populiariosios ir akademinės muzikos sąsąjū paieška.

Atliekamo ir klausomo repertuaro parinkimo gairės

Dainavimas. Dainavimo repertuarą mokinys atlieka su klase.

Grojimas. Groti kaip akompanimentą ostinato partiją.

Muzikos klausymasis. Klausosi muzikos kūrinių, skambančių klasėje. Atlieka individualias užduotis.

Muzikos kalba

Ritmika. Garso trukmių santykio ir pulsacijos pojūčio ugdymas. *Ostinato* dariniai. Nesudėtingi ritminiai pratimai, atliekami iš klausos ir iš natų.

Melika. Garso aukščio skirtumų ir melodikos pojūčio ugdymas oktavos ribose. Grafiškai ar judesiu parodo melodijos judėjimo kryptį.

Stiliai ir žanrai. Pjesė, bliuzas, daina, roko opera, miuziklas. Stilistinės džiazos, populiariosios muzikos kryptys.

Muzikos instrumentai. Elektroniniai muzikos instrumentai.

Atlikėjų sudėtis. Populiariosios muzikos ansamblių rūšys. Džiazos orkestrų rūšys.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Turinio formavimo 9–10 klasėse pagrindas – stilius (stilistinė epocha, stilistinė kryptis, individualus stilius).

Atliekamo ir klausomo repertuaro parinkimo gairės

Dainavimas. Dainuoja kartu su visais klaseje. Deklamuoja nesudėtingus dainų tekstus.

Grojimas. *Ostinato* partijos instrumentiniame ansamblyje.

Muzikos kalba

Ritmika. Garso trukmių santykio ir pulsacijos pojūčio ugdymas. Iš klausos pakartojami nesudėtingi ritmikų pratimai. Ritminės improvizacijos perkusiniaus instrumentais skambant muzikos kūriniai. Nesudėtingi kūno ritmikų pratimai.

Melika. Garso aukščio skirtumų ir melodikos pojūčio ugdymas. Iš klausos atliekamos išgirstos melodinės slinktytys. Kartojama ir įtvirtinama žemesniosiose klasėse įgyta patirtis.

Išraiškos elementai. Rasti partitūroje ir taisyklingai įvardyti mokytojo nurodytus muzikos kalbos elementus.

Kartojama ir įtvirtinama žemesniosiose klasėse įgyta patirtis, siekiama tiksliai vartoti nesudėtingas sąvokas.

Kartojimas. Šiuolaikinės muzikos stilistinės kryptys. Vakarų muzikos istorinės epochos bei Lietuvos muzikos raida. Muzikos rūšys, žanrai, formos, atlikėjų kolektyvų, balsų rūšys.

TEATRAS

žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Padėti žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams ištraukti iš jų galimybes atitinkančią teatrinę veiklą, skatinti individualią dvasinę, emocinę socialinę, kognityvinę ir kūrybinę raidą.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekama, kad per teatro pamokas / užsiėmimus mokiniai:

- įgytų pozityvią, švelninančią jų negalią patirtį;
- teigiamai vertintų save ir savo raišką, labiau pasitikėtų savimi ir kitais, ugdytųsi ben-

dravimo ir bendradarbiavimo gebėjimus;

- mokytųsi kūrybingai reikšti savo mintis, jausmus, požiūrį teatro veiklos formomis, atitinkančiomis jų galimybes;
- išgyventų kūrybinį džiaugsmą tiesiogiai dalyvaudami teatrinėje veikloje ir stebėdami teatro vaidinimus, pamėgtų teatrą.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Teatro raiška	<p>Sukurti 2–3 „sustingusius vaizdus“, rodančius konfliktinius veiksmus ir atomazgą (pavyzdžiui, vienas veikėjas ketina atkeršyti kitam, tas atsiprašo). Remtis patirtimi, paveikslėliais ir kt.</p> <p>Išreikšti konfliktą tarp personažų vaizdais, garsais, mizanscenomis. Vaizduoti juos kompiuteriu kuriamais piešiniais, piešinius išspausdinti.</p> <p>Vaidinant siekti atskleisti personažo tikslą. Bendrauti su partneriu.</p> <p>Dalyvauti grupės veikloje parengiant ir parodant su kitais dalykais integruotus „sustingusius vaizdus“ (pavyzdžiui, „Mokytojas ir mokinys viduramžiais“).</p>	<p>Sukurti 3–4 „sustingusius vaizdus“, vaizduojančius, kaip plėtojasi personažų santykiai (pavyzdžiui, kaip priimamas ir pamėgstamas klasėje keistuolis). Remtis patirtimi, paveikslėliais ir kt.</p> <p>Kuriant „sustingusius vaizdus“ ar kitas paprastas formas, pagal pavyzdį pritaikyti praeities ar dabarties teatro kultūrinius įvaizdžius – dekoracijų ar kostiumų detales, garsinį fragmentą.</p> <p>Vaidinant siekti atskleisti personažo tikslą, kaitalioti tempą. Bendrauti su partneriu, žiūrovais.</p> <p>Dalyvauti grupės veikloje parengiant ir parodant klasėje teatralizuotą renginį, teikti idėjų, atlikti pasirinktą vaidmenį (personažo, atsakingojo už muziką ir kt.).</p>	<p>Dalyvauti kuriant scenarijų, susijusį su lemtingais žmonių poelgiais (pavyzdžiui, emigracija, skyrybomis, išdavyste), panaudoti savo patirtį keliant idėjas, kas galėtų būti pavaizduota.</p> <p>Kuriant kitas paprastas formas (pavyzdžiui, iliustruojantis veiksmas: vienas pasakoja įvykius, o kitas juos iliustruoja fiziniiais veiksmais), pagal pavyzdį pritaikyti praeities ar dabarties teatro kultūrinius įvaizdžius – dekoracijų ar kostiumų detales, garsinį fragmentą.</p> <p>Vaidinant siekti atskleisti personažo tikslą, pagal pavyzdį naudoti fizinius veiksmus – kultūrinius įvaizdžius.</p> <p>Dalyvauti grupės veikloje parengiant ir parodant teatro renginį mokykloje, susijusį su šiuolaikinėmis meninėmis formomis (akcija, performansu ir kt.), atlikti tam tikrą vaidmenį (aktorius, atsakingojo už muziką ir kt.).</p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Vaidinimų stebėjimas, interpretavimas, vertinimas	Savais žodžiais nusakyti, kokių emocijų vaidinimas sukėlė, kokia vaidinimo pabaiga ir apie ką paskatino pamąstyti. Savais žodžiais apibūdinti personažus.	Savais žodžiais nusakyti, apie ką vaidinimas, ką iš jo suprato, kaip jį vertina (ar buvo suprantamas siužetas, kokios priemonės patiko ir /ar nepatiko, ar vaidinimo įvykiai plėtojosi, ar nebuvo nuobodu).	Savais žodžiais nusakyti, apie ką vaidinimas, ką iš jo suprato, kokia problema jame buvo svarbiausia, kokios raiškos priemonės labiausiai įsiminė ir kaip jas vertina emociju, estetiniu požiūriu.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Teatro raiška. „Sustingusiuose vaizduose“ turėtų būti vaizduojami ne daugiau kaip 1–2 veikėjai. Mokiniai, atlikdami kūrybines užduotis, įtvirtina laisvumo, orientavimosi, bendravimo, improvizavimo, taisyklingos tarties, pagal galimybes – taisyklingo kvėpavimo gebėjimus. Išnagrinėja 1–2 mizanscenų, raiškos priemonių naudojimo, integruotų vaidybinių situacijų pavyzdžius, pagal juos sukuria savo variantų. Mokiųjų pasirodymų žiūrovai – žemesniųjų klasių mokiniai, bendramžiai. Pasirodymai rengiami klasėse. Jų trukmė pakankamai trumpa, nekelianti dalyviams baimės ir kitų neigiamų išgyvenimų.

Stebėjimas, interpretavimas, vertinimas. Mokiniai stebi, interpretuoja ir vertina įvairių žanrų teatro vaidinimus: lėlių, dramos, muzikinius, operos, baleto ir kt. Per metus mokiniai turėtų pamatyti bent 2–3 teatro vaidinimus. Interpretuojant vaidinimus daugiausia dėmesio kreipiamą į vaizduojamą konfliktą, bandoma apibūdinti veikėjų charakterius, išskirti itin ryškias raiškos priemones.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Teatro raiška. Kurdami „sustingusius vaizdus“, kitas paprastas formas ir keldami idėjas, mokiniai remiasi savo patirtimi, jiems aktualiomis ir gerai pažįstamomis situacijomis. Pasirinktinai skaito ir stebi iliustracijas, kt. vaizdinę medžiagą, susijusią su 1–2 Lietuvos, Europos šalių teatro (senovės graikų, viduramžių, *Commedia dell'arte*, Jėzuitų teatro, Klojimo teatro, buitinio psichologinio teatro, šiuolaikinio teatro) scenovaizdžio, kostiumų, vaidybos raiškos priemonėmis. Dalyvauja surengiant ir parodant ne ilgesnius kaip 10 minučių teatralizuotus renginius klasėje.

Vaidinimų stebėjimas, interpretavimas, vertinimas. Mokiniai stebi įvairių žanrų mokyklų, savivaldybių ir profesionaliųjų teatrų vaidinimus ar jų įrašus. Rekomenduojama per metus pažiūrėti ne mažiau kaip 2–3 profesionaliojo teatro vaidinimus. Stengiamasi sudaryti galimybę pamatyti pastatymus, kuriuose vartojama šiuolaikinė, metaforinių priemonių gausa pasižyminti teatro kalba.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Teatro raiška. Kartu su kitais mokiniais kurdami scenarijus, mokiniai remiasi savo patirtimi, žiniasklaidos pranešimais, interneto lankytojų nuomonėmis. Pasirinktinai nagrinėjamos 1–2 Lietuvos, Europos šalių ar laikotarpių teatro (senovės graikų, viduramžių, *Commedia dell'arte*, Jėzuitų teatro, Klojimo teatro, realizmo, šiuolaikinio teatro) sceninės raiškos priemonės, kurios nebuvo nagrinėtos 7–8 klasėse. Mokiniai dalyvauja rengiant ir parodant mokyklinius renginius, kurių trukmė – ne ilgesnė nei 15–20 minučių. Renginiai gali vykti mokyklos, bendruomenės kultūros įstaigų salėse.

Vaidinimų stebėjimas, interpretavimas, vertinimas. Mokiniai stebi įvairių žanrų mokyklų, savivaldybių ir profesionaliųjų teatrų vaidinimus ar jų įrašus. Rekomenduojama per metus pažiūrėti ne mažiau kaip 1–2 profesionaliojo teatro spektaklius. Stengiamasi sudaryti galimybę pamatyti spektaklius (gali būti įrašyti), kuriuose vartojama šiuolaikinė, metaforinių priemonių gausa pasižyminti teatro kalba, aiškiai išreikštas režisieriaus požiūris.

TEATRAS

labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Padėti labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams ištraukti iš jų galimybes atitinkančią teatrinę veiklą.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekama, kad per teatro pamokas / užsiėmimus mokiniai:

- įgytų pozityvią, švelninančią jų negalią patirtį;
- teigiamai vertintų save ir savo raišką,

labiau pasitikėtų savimi ir kitais, pagal galimybes ugdytųsi bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimus;

- mokytųsi reikšti savo mintis, jausmus, požiūrį jų galimybes atitinkančioje teatro veikloje;
- išgyventų kūrybinį džiaugsmą tiesiogiai dalyvaudami teatrinėje veikloje ir stebėdami teatro vaidinimus.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Teatro raiška	<p>Dalyvauti parodant „sustingusius vaizdus“, rodančius konfliktą ir ne konfliktą (pavyzdžiui, kivirčą ir atsiprašymą).</p> <p>Vaidinant kartu su kitais grupės nariais stengtis siekti personažo tikslo. Stengtis adekvačiai bendrauti su partneriu.</p> <p>Dalyvauti kartu su grupe parodant su kitais dalykais integruotus „sustingusius vaizdus“, atlikti nedidelį epizodinį vaidmenį.</p>	<p>Dalyvauti parodant „sustingusius vaizdus“, vaizduojančius personažų santykių raidą (pavyzdžiui, kaip priimamas ir pamėgstamas klasėje keistuolis).</p> <p>Vaidinant kartu su kitais grupės nariais stengtis siekti personažo tikslo, kaitalioji tempą. Stengtis adekvačiai bendrauti su partneriu, žiūrovais.</p> <p>Dalyvauti kartu su grupe parodant klasėje teatralizuotą renginį, atlikti nedidelį epizodinį vaidmenį.</p>	<p>Dalyvauti parodant „sustingusius vaizdus“ scenose, kuriose vaizduojami žmogaus lemtingi poelgiai (emigracija, išdavystė) ir kt.</p> <p>Vaidinant kartu su kitais grupės nariais ir pavieniui stengtis siekti personažo tikslo, kaitalioji tempą. Stengtis adekvačiai ir kūrybingai bendrauti su partneriu, žiūrovais.</p> <p>Dalyvauti kartu su grupe parodant teatro renginį mokykloje, atlikti nedidelį epizodinį vaidmenį.</p>
Vaidinimų stebėjimas, vertinimas	<p>Savais žodžiais nusakyti, kokie personažai labiausiai įsiminė, nupasakoti jų išvaizdą, poelgius.</p>	<p>Savais žodžiais nusakyti, kokie epizodai labiausiai įsiminė, juos nupasakoti.</p>	<p>Savais žodžiais nusakyti, kokios raiškos priemonės labiausiai įsiminė, ar jos patiko, ar nepatiko.</p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Teatro vaidmens kultūriniame gyvenime pažinimas	Dalyvauti klasės teatro pasirodyme, padedant atlikti pagal savo galimybę tam tikrą funkciją.	Dalyvauti klasės kultūriniame renginyje, padedant atlikti pagal savo galimybę tam tikrą funkciją.	Dalyvauti mokyklos kultūriniame renginyje, padedant atlikti pagal savo galimybę tam tikrą funkciją.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Teatro raiška. „Sustingusiuose vaizduose“ turėtų būti vaizduojami ne daugiau kaip 1–2 veikėjai. Mokinių pasirodymų žiūrovai – žemesniųjų klasių mokiniai, bendraamžiai. Pasirodymai rengiami klasėse. Jų trukmė pakankamai trumpa, nekelianti dalyviams baimės ir kitų neigiamų išgyvenimų.

Stebėjimas, vertinimas. Mokiniai stebi ir vertina įvairių žanrų teatro vaidinimus: lėlių, dramos, muzikinius, operos, baleto ir kt. Per metus mokiniai turėtų pamatyti bent 2–3 teatro vaidinimus.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Teatro raiška. „Sustingusiuose vaizduose“ turėtų būti vaizduojami ne daugiau kaip 2–3 veikėjai. Dalyvauja atlikdami epizodinį vaidmenį, trunkantį ne ilgiau nei 2–3 min.

Vaidinimų stebėjimas, vertinimas. Mokiniai stebi įvairių žanrų mokyklų, savivaldybių ir profesionaliųjų teatrų vaidinimus ar jų įrašus. Rekomenduojama per metus pažiūrėti ne mažiau kaip 2–3 profesionaliojo teatro vaidinimus.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Teatro raiška. Mokiniai dalyvauja pagal galimybes atlikdami epizodinį vaidmenį mokykliniuose renginiuose. Vaidmens atlikimo trukmė – ne ilgesnė nei 2–3 min.

Vaidinimų stebėjimas, vertinimas. Mokiniai stebi įvairių žanrų mokyklų, savivaldybių ir profesionaliųjų teatrų vaidinimus ar jų įrašus. Rekomenduojama per metus pažiūrėti ne mažiau kaip 1–2 profesionaliojo teatro spektaklius. Stengiamasi sudaryti galimybę pamatyti spektaklius (gali būti įrašyti), kuriuose vartojama šiuolaikinė, metaforinių priemonių gausa pasižyminti teatro kalba, aiškiai išreikštas režisieriaus požiūris.

INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS

7.

TURINYS

7. INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS /181

INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS žemų
intelektinių gebėjimų (riboto intelekto)
mokiniam /181

Ugdymo tikslas /181

Ugdymo uždaviniai /181

Mokinių gebėjimų raida /181

Turinio apimtis. 5–6 klasės /185

Turinio apimtis. 7–8 klasės /187

Turinio apimtis. 9–10 klasės /189

INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS labai
žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio
intelekto) mokiniams /192

Ugdymo tikslas /192

Ugdymo uždaviniai /192

Mokinių gebėjimų raida /192

Turinio apimtis. 5–6 klasės /195

Turinio apimtis. 7–8 klasės /197

Turinio apimtis. 9–10 klasės /199

INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS

žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Atsižvelgiant į specialiuosius mokinių ugdymosi poreikius, sudaryti sąlygas šiems mokiniams įgyti žinių, gebėjimų ir ugdytis vertybes, kurios padėtų jiems saugiai naudotis kompiuterinėmis technologijomis, savarankiškai gyventi žinių visuomenėje bei pasiekti kuo aukštesnių mokymosi rezultatų.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekdami informacinių technologijų ugdymo tikslo, žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniai turėtų:

- atpažinti esminius, kasdienio gyvenimo situacijose naudojamus kompiuterijos ir informacinių ir komunikacinių technologijų objektus;
- kasdienėje veikloje gebėti saugiai naudotis informacinių ir komunikacinių technologijų techninėmis bei programinėmis priemonėmis;

- teisėtai taikyti informacines technologijas ieškodami informacijos, ją apdorodami, taikydami, skleisdami;
- naudotis instrukcijomis, užduoties atlikimo aprašais, veikimo algoritmais, gebėti veikti įprastoje situacijoje;
- gebėti dėstyti savo mintis žodžiu kompiuterijos bei informacinių ir komunikacinių technologijų taikymo temomis;
- tobulinti savo mokymąsi, ugdytis vertybines nuostatas.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Informacijos tvarkymas kompiuteriu	<p>Laikytis saugaus darbo kompiuteriu taisyklių.</p> <p>Įvardyti pagrindinius kompiuterio įtaisus ir nusakyti jų paskirtį.</p> <p>Tinkamai įjungti ir išjungti kompiuterį bei vaizduoklį (garsiakalbius).</p> <p>Naudotis pele: taisyklingai ją laikyti, nuvesti pelės žymeklį į reikiamą vietą ekrane, spustelėti kairįjį (arba dešinįjį) klavišą, naudojantis pele pertempti objektą iš vienos vietos į kitą.</p> <p>Naudotis klaviatūra: skirti pagrindinius klavišus (<i>Enter</i>, <i>Shift</i>, <i>tarpas</i>, <i>Delete</i>, <i>Backspace</i>), perjungti klaviatūros kalbą.</p>	<p>Laikytis saugaus darbo kompiuteriu taisyklių, rūpintis savo sveikata.</p> <p>Tinkamai naudotis programine ir aparatine kompiuterio įranga (klaviatūra, pele, spausdintuvu), išorine informacijos laikmena (diskelis, atmintukas), nusakyti šių įtaisų paskirtį.</p> <p>Sukurti aplanką, saugoti failus aplanke.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, išsaugoti savo darbo rezultatus išorinėje informacijos laikmenoje.</p> <p>Stengtis taisyklingai vartoti kompiuterijos ir informacinių technologijų terminus, sąvokas.</p>	<p>Laikytis saugaus darbo kompiuteriu ir elgesio kompiuterių klasėje taisyklių, įsirengti savo darbo kompiuteriu vietą.</p> <p>Tinkamai naudotis programine ir aparatine kompiuterio įranga (klaviatūra, pele, spausdintuvu, multimedijų projektoriumi), išorine informacijos laikmena (diskelis, atmintukas).</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, taikyti hierarchinę informacijos laikymo kompiuteryje struktūrą.</p> <p>Naudotis elektroniniais žinynais.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, pakuoti ir išpakuoti failus.</p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Informacijos tvarkymas kompiuteriu	<p>Skirti failą ir aplanką. Padedant mokytojui ar draugams, išsaugoti savo darbo rezultatus kompiuterio aplanke.</p> <p>Stengtis taisyklingai vartoti kompiuterijos ir informacinių technologijų terminus, sąvokas.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, paleisti mokinio amžiui skirtas ugdymo programas, padidinti, pamažinti, užverti programų langus.</p> <p>Naudotis (žaisti) šiam amžiui skirtomis įvairiomis kompiuterinėmis ugdymo programomis.</p> <p>Papasakoti apie kompiuterių taikymą kasdienėje žmogaus veikloje, pateikti taikymo pavyzdžių iš savo aplinkos.</p>	<p>Paleisti ir naudotis (žaisti) šiam amžiui skirtomis įvairiomis kompiuterinėmis ugdymo programomis.</p> <p>Skirti mokamas ir nemokamas kompiuterio programas. Nusakyti teisėto kompiuterinių programų naudojimo taisykles ir stengtis jų laikytis.</p> <p>Papasakoti apie kompiuterių taikymą įvairiose profesijose, pateikti taikymo pavyzdžių bent vienoje profesijoje.</p>	<p>Stengtis taisyklingai vartoti kompiuterijos ir informacinių technologijų terminus, sąvokas.</p> <p>Nusakyti informacijos ir duomenų apsaugos būdus. Padedant mokytojui ar draugams, naudoti antivirusinę programą.</p> <p>Stengtis teisėtai naudoti kompiuterio programas ir kitų autorių darbus.</p> <p>Pateikti elektroninių paslaugų pavyzdžių.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, naudotis bent viena elektronine paslauga.</p>
2. Piešimas kompiuteriu	<p>Susirasti ir paleisti grafikos rengyklę, atverti esamą piešinio failą.</p> <p>Piešimui naudoti įvairias piešimo priemones.</p> <p>Naudotis laužtės ir kreivės piešimo priemonėmis.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, įrašyti sukurtą piešinį į kompiuterio aplanką, išspausdinti piešinį.</p>	<p>Keisti pasirinktų piešimo priemonių savybes.</p> <p>Kopijuoti, iškirpti piešinio dalį, įdėti ją į kitą vietą.</p> <p>Keisti piešinio (jo dalies) dydį.</p> <p>Atlikti simetrines transformacijas (pasukti, apversti).</p> <p>Įrašyti sukurtą piešinį į kompiuterio aplanką, išspausdinti piešinį.</p>	<p><i>Gebėjimai ugdomi integruotai kitų dalykų pamokose.</i></p>
3. Tekstinių dokumentų kūrimas, tvarkymas ir spausdinimas	<p>Atverti tekstinį failą, sukurti naują dokumentą. Padedant mokytojui ar draugams, jį įrašyti į aplanką, išspausdinti nedidelį dokumentą.</p> <p>Rengti paprastus tekstus klaviatūra pagal teksto rašybos taisykles: rinkti mažąsias ir didžiąsias raides, skyrybos ir kitus klaviatūroje esančius ženklus.</p>	<p>Nustatyti reikiamas puslapio paraštes, padėti.</p> <p>Įterpti į tekstą paveikslus, keisti jų dydį, lygiuotę.</p> <p>Kopijuoti ir iškirpti teksto fragmentą, įterpti jį kitoje dokumento vietoje.</p> <p>Šalinti pažymėtą teksto fragmentą.</p>	<p>Rengiant tekstinį dokumentą taikyti sudėtingesnius simbolių formatus*.</p> <p>Pastraipoje rašyti tekstą vienos, pusantros ar dviejų eilučių intervalu.</p> <p>Nustatyti teksto ir paveikslo tarpusavio padėtį.</p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>3. Tekstinių dokumentų kūrimas, tvarkymas ir spausdinimas</p>	<p>Formatuoti simbolius (tekstą), lygiuoti pastraipą, atitraukti pirmąją pastraipos eilutę. Nustatyti teksto kalbą ir naudoti rašybos tikrinimo priemones.</p>	<p>Sudaryti kelių eilučių ir stulpelių lentelę, pele keisti stulpelių plotį ir eilučių aukštį. Rinkti tekstą lentelės langeliuose. Padedant mokytojui ar draugams, išspausdinti nurodytas dokumento dalis: dabartinį puslapį, kelis puslapius iš eilės, pavieniui.</p>	<p>Standartinių figūrų braižymo priemonėmis braižyti linijas ir geometris figūras, keisti brėžinių dydį, spalvinti figūras. Įrašyti tekstą teksto langelyje (<i>Text Box</i>)*. Padedant mokytojui ar draugams, įkelti į dokumentą mokomųjų dalykų formules*. Pavaizduoti duomenis lentelėmis, keisti lentelės kraštines, taikyti langeliams foną. Savarankiškai spausdinti tekstinį dokumentą, jo dalį.</p>
<p>4. Internetas ir jo paslaugos</p>	<p>Nusakyti žiniatinklio, elektroninio pašto ir pokalbių paskirtį. Atpažinti ir paleisti naršyklę. Atverti tinklalapį (svetainę) pagal pateiktą adresą, naršyti žiniatinklyje. Padedant mokytojui ar draugams, ieškoti informacijos paieškos sistema. Skirti interneto svetainės ir elektroninio pašto adresus, pateikti adresų pavyzdžių. Padedant mokytojui ar draugams, kopijuoti pasirinktą tinklalapyje esantį tekstą, įrašyti iliustraciją kompiuterio aplanke. Padedant mokytojui ar draugams, prisijungti prie elektroninio pašto dėžutės. Sukurti, išsiųsti naują, perskaityti gautą elektroninį laišką, pašalinti laišką. Saugiai bendrauti su pažįstamais ir nepažįstamais žmonėmis elektroninėje erdvėje.</p>	<p>Padedant mokytojui ar draugams, ieškoti informacijos paieškos sistema. Naršyti žiniatinklyje, išsaugoti aplankytų interneto svetainių adresus. Įrašyti pasirinktą tinklalapyje esančią informaciją, iliustraciją kompiuterio aplanke. Prisijungus prie elektroninio pašto dėžutės, atverti elektroninio laiško priedą, jį išsaugoti. Bendrauti laikantis bendravimo tinklų etikos taisyklių. Įvardyti interneto keliamus pavojus.</p>	<p>Naudoti naršyklės adresynu. Ieškoti informacijos paieškos sistema, atlikti paieškos sistemoje išplėstinę paiešką. Pasirinkti tinkamą lietuvių kalbai (savo gimtajai kalbai) koduotą naršant, skaitant (rašant) laiškus elektroniniu paštu. Prisegti priedą prie siunčiamo laiško. Padedant mokytojui ar draugams, saugiai prisijungti prie žiniatinklio pokalbių kanalo. Bendrauti paisant saugumo ir bendravimo tinklų etikos taisyklių.</p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
5. Konstravimas kompiuteriu (pavyzdžiui, naudojant Logo)**	<p>Susirasti ir paleisti konstravimo sistemą, atverti sukurtą failą.</p> <p>Naudojantis konstravimo sistemos piešimo priemonių juosta, taikyti darbo su grafikos rengykle įgūdžius.</p> <p>Keisti piešinio dydį, jo rodymo mastelį.</p> <p>Pasinaudoti kitomis grafikos rengyklėmis sukurtais piešiniais.</p> <p>Nukopijuoti kadra, įterpti jį reikiamoje vietoje, redaguoti, pašalinti.</p> <p>Kurti naujus objektus.</p> <p>Keisti objektų padėtį ekrane.</p> <p>Keisti objektų savybes ir išvaizdą.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, pasirinkti projektą, suplanuoti jo rengimą ir jį parengti.</p>	<p>Aprašyti kelių komandų procedūras, jas vykdyti.</p> <p>Naudoti sukurtas procedūras naujai aprašomose procedūrose.</p> <p>Paaikškinti animacijos principą, kadro sąvoką.</p> <p>Naudoti animacijos rengyklėje esančius standartinius paveikslus su kadrais objekto judesiui sukurti.</p> <p>Užrašyti procedūras objektams judėti.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, projekte naudoti kelis judančius objektus.</p> <p>Pasirinkus projektą, parengti jo ruošinį (numatant pagrindines dalis, projekto įgyvendinimo būdus).</p> <p>Pristatyti baigtą projektą*.</p>	<p><i>Gebėjimai ugdomi integruotai kitų dalykų pamokose.</i></p>
6. Duomenų apdorojimas ir pateikimas skaičiuokle**		<p>Susirasti ir paleisti skaičiuoklę, atverti sukurtą skaičiuoklės failą, įrašyti failą į pasirinktą laikmeną.</p> <p>Nusakyti skaičiuoklės darbo knygos lakšto struktūrą.</p> <p>Įrašyti, keisti, ištrinti langelių duomenis: tekstą, skaičius.</p> <p>Braižyti lenteles, keisti lentelės kraštinių stilių, stori, spalvą, langelių foną.</p> <p>Taikyti santykinės langelio koordinatės formulėse su aritmetinėmis operacijomis atliekant skaičiavimus, kopijuoti formules.</p>	<p>Parengti paprastą duomenų lentelę.</p> <p>Iš duomenų lentelės gauti stulpelinę diagramą.</p> <p>Braižyti tiesinės funkcijos grafiką naudojant taškinę diagramą.</p> <p>Rikiuoti duomenis lentelėje*.</p> <p>Išspausdinti vieno puslapio dokumentą.</p> <p>Išspausdinti diagramą.</p>
7. Pateikčių rengimas ir pristatymas		<p>Susirasti ir paleisti pateikčių rengyklę, atverti sukurtą pateiktį, įrašyti failą į pasirinktą laikmeną.</p> <p>Pateikties skaidrei parinkti tinkamą numatytąjį maketą.</p>	<p>Formatuoti simbolius (tekstą) skaidrėje, lygiuoti pastraipas.</p> <p>Stengtis savarankiškai valdyti pateikties demonstravimą ir komentuoti pateiktį.</p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
7. Pateikčių rengimas ir pristatymas		<p>Pasirinkti dizaino šabloną ir jį taikyti rengiant pateiktį.</p> <p>Skaidrėje rinkti tekstą, įkelti į skaidrę paveikslą.</p> <p>Įterpti naują skaidrę, kopijuoti, šalinti skaidres, pereiti nuo vienos skaidrės prie kitos.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, valdyti pateikties demonstravimą kompiuteriu: pradėti ir baigti pristatymą, skaidrę pakeisti kita/ankstesne naudojant klaviatūros klavišus ar pele.</p> <p>Spausdinti skaidres.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, demonstruoti ir komentuoti pateiktį.</p>	<p>Padedant mokytojui ar draugams, kurti pateiktį, atsižvelgiant į pagrindinius reikalavimus, keliamus loginei pateikties struktūrai.</p> <p>Spausdinti pateiktį, ruošinius (po vieną arba po kelias skaidres lape).</p>

* Gebėjimas ugdomas atsižvelgiant į ugdomo mokinio asmenybę, poreikius ir galimybes.

** Šios veiklos srities gebėjimų galima neugdyti.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Informacijos tvarkymas kompiuteriu

Higienos, ergonominės ir techninės saugaus darbo kompiuteriu sąlygos. Mokiniai supažindinami su saugaus darbo kompiuteriu taisyklėmis, tinkamu darbo ir poilsio režimu, nuovargį šalinančių pratimų kompleksu.

Darbo kompiuteriu pradžia. Mokoma tinkamai įjungti ir išjungti kompiuterį, naudoti pele, klaviatūra.

Pagrindiniai kompiuterio įtaisai, jų

paskirtis. Aptariami pagrindiniai kompiuterio įtaisai (procesorius, atmintinė, diskelių ir kompaktinių diskų skaitymo įtaisas, vaizduoklis, klaviatūra, pelė, spausdintuvas, garso kolonėlės (ausinės su mikrofonu), skaitytuvas, laikmenos), nusakoma jų paskirtis, taisyklingi pavadinimai. Išvardijamos įvairių laikmenų talpos. Aptariama, kiek ir kokios rūšies informacijos (tekstas, grafika) galima įrašyti į įvairias laikmenas.

Veiksmai su programomis. Nagrinėjama konkrečios programos (skaičiuoklio, naršyklės, elektroninio pašto programos, grafikos, tekstų rengyklių) paskirtis, aptariami pagrin-

diniai veiksmai: paleisti programą, padidinti, pamažinti, užverti programų langus, naudotis slankjuostėmis. Mokoma atverti programas naudojant mygtuko *pradėti (start)* meniu arba spustelint programos piktogramą (šaukinį). Baigiama dirbti su programa pagrindinio meniu komanda *Failas → Baigti (File → Exit)* arba mygtuku (*Close*).

Failai ir aplankai. Naudotojo ir kompiuterio dialogas, grafinė operacinės sistemos aplinka (darbalaukis, langai). Supažindinama su failų ir aplankų sistema, grafinės operacinės sistemos aplinkos darbalaukiu. Parodoma, kaip išsaugoti savo darbo rezultatus

kompiuteryje (pvz., *Mano dokumentai* aplanke). Mokiniai mokomi atverti jiems pažįstamas ugdymo programas, jomis naudotis.

Informacijos naudojimo tinkluose etiniai principai, interneto keliami pavojai.

Aptariami bendravimo elektroniniu būdu etiniai principai, išaiškinama, kokie pavojai gali kilti naršant internete ir kaip jų išvengti. Kalbama apie programinės įrangos ir privatumo nesaugumą, kompiuterių virusus, nepageidautinus laiškus (*spam*); aptiriamos situacijos, verčiančios jaustis nejaukiai; įvairaus pobūdžio apgaulių padariniai. Mokiniai mokomi atitinkamai reaguoti ir elgtis šiose situacijose.

Kompiuteriai kasdieniame gyvenime. Aptariama kelios žmonių veiklos sritys, kuriose plačiai naudojami kompiuteriai, jų svarba kasdienei mokinių veiklai.

Piešimas kompiuteriu

Grafikos rengyklė. Nagrinėjama konkreti grafikos rengyklė, mokoma pagrindinių veiksmų su programos langais: atverti, užverti, sumažinti, padidinti, naudotis slankjuostėmis. Mokoma darbo su grafikos (piešinio) failu: sukurti, įrašyti į kompiuterio aplanką, prasmingai pavadinti, šalinti.

Pagrindinės grafikos rengyklės priemonės. Mokoma piešti piešinius pieštuku, teptuku ir kitomis grafikos rengyklės priemonėmis, užpildyti spalva, naudotis trintuku, keisti šių priemonių formą, spalvą.

Piešiniai. Mokoma piešti piešinius naudojant linijas, kreives ir įvairias figūras; keisti šių

priemonių savybes: formą, spalvą, dydį.

Piešinių spausdinimas. Mokoma peržiūrėti piešinį kuriant jį ir prieš spausdinant, padedant mokytojui ar draugams, išspausdinti sukurtą piešinį.

Tekstinių dokumentų kūrimas, tvarkymas ir spausdinimas

Tekstų rengyklė. Nagrinėjama konkreti tekstų rengyklė, mokoma pagrindinių veiksmų su programos langais: atverti, užverti, sumažinti, padidinti, naudotis slankjuostėmis. Mokoma pagrindinių veiksmų su tekstų rengyklės failais: sukurti, įrašyti, prasmingai pavadinti, šalinti.

Nedidelių (iki puslapio) tekstų rinkimas. Mokiniai mokomi rinkti mažąsias ir didžiąsias raides, skyrybos ir kitus klaviatūroje esančius ženklus. Rekomenduojama rinkti nedidelius tekstus, mokyti mokinius laikytis teksto rinkimo taisyklių: tarpų naudojimas, lietuviškos kabutės, brūkšniai ir brūkšneliai, pastraipos pirmosios eilutės įtrauka, antraštė. Mokiniai mokomi nustatyti teksto kalbą, automatiškai tikrinti sukurtą teksto rašybą ir gramatiką; galima parodyti, kaip pele taisyti žodyje padarytas rašybos klaidas.

Pagrindiniai teksto elementai ir jų tvarkymas: simbolis, pastraipa. Mokiniai mokomi keisti teksto šriftą, šrifto stilių (pusjuodis, kursyvas), dydį, spalvą; lygiuoti pastraipas, atitraukti pirmąją pastraipos eilutę.

Tekstinio dokumento spausdinimas. Mokoma keisti teksto vaizdavimo mastelį,

peržiūrėti dokumentą rengimo metu ir prieš spausdinant, išspausdinti sukurtą tekstinį dokumentą.

Internetas ir jo paslaugos

Pagrindinės sąvokos, naršyklės paskirtis. Mokiniai supažindinami su interneto sąvoka, interneto teikiamomis paslaugomis: žiniatinkliu, elektroniniu paštu, pokalbiais. Jiems paaiškinama naršyklės paskirtis. Toliau mokoma naršyti naudojantis pagrindinėmis naršyklės priemonėmis: atgal, pirmyn, stabdyti, atnaujinti, į pradžia.

Informacijos paieška. Mokoma ieškoti informacijos naudojantis informacijos paieškos sistemomis: pasirenkama viena paieškos sistema, aptariami pagrindiniai darbo aspektai – kaip parinkti tinkamus reikšminius žodžius, kur juos įrašyti, kaip sumažinti paieškos rezultatus, juos peržiūrėti.

Informacijos įrašymas. Mokiniai mokomi pasinaudoti internete teikiama informacija savo reikmėms: tinklalapyje esantį tekstą, jo dalį, paveikslą ar nuotrauką, kitą informaciją įrašyti į kompiuterio aplanką.

Elektroninis paštas. Laiškų siuntimas, gavimas. Supažindinama su elektroninio pašto programa (žiniatinklio paštu), aptariami elektroninio pašto, palyginti su paprastu paštu, pranašumai. Paaiškinamas skirtumas tarp tinklalapio ir elektroninio pašto dėžutės adreso struktūros, mokoma juos vizualiai skirti.

Padedant mokytojui ar draugams, kiekvienas mokinys sukuria žiniatinklio pašto dėžutę,

užrašo naudotojo vardą ir prisijungimo slaptažodį. Mokoma prisijungti prie elektroninio pašto dėžutės, peržiūrėti jos turinį. Geriausia pasirinkti tokią programą (sistemą), kuri leidžia iš karto rašyti lietuviškai ir užtikrina, kad visi laiškai matysis neiškraipyti.

Mokiniai mokomi rašyti, išsiųsti naujus laiškus, skaityti, atsakyti į gautą laišką, pašalinti laišką. Laiško tekstui taisyklingai atvaizduoti mokiniai mokomi naudotis lietuvių kalbai (ir savo gimtajai kalbai) tinkamomis koduotėmis.*

Elektroninio bendravimo etikos taisyklės. Mokiniai pratinami laikytis saugaus ir tvarkingo bendravimo taisyklių, su jais aptariamos elektroninio bendravimo etikos normos. Mokiniais paaiškinama, kad atskleisti kitiems asmeninę informaciją (vardą, pavardę, mokyklą, namų adresą, telefono numerį ir pan.) gali būti pavojinga. Itin daug dėmesio skiriama saugumui.

Konstravimas kompiuteriu (pavyzdžiui, naudojant Logo)**

Kompiuterinė konstravimo sistema. Nagrinėjama konkreti kompiuterinė konstravimo sistema. Aptariamos pagrindinės atverto programos lango dalys, jų paskirtis. Mokoma sukurti failą, įrašyti jį į pasirinktą aplanką, prasmingai pavadinti, pašalinti. Primenami pagrindiniai veiksmai su grafikos rengykle, mokiniai mokomi atpažinti konstravimo sistemoje esančias piešimo priemones, pateiktas priemonių juostose.

Konstravimo sistemos objektų savybės, paprasčiausios objektų valdymo ir jų savybių keitimo komandos. Mokoma konstravimo sistemoje kurti naujus objektus, keisti jų savybes naudojant parinkčių langą. Mokoma kompiuteriui suprantama kalba objektams užrašyti paprasčiausias komandas (judėjimo, posūkių, spalvos, dydžio keitimo).

Procedūrų aprašymas ir taikymas. Parodoma, kaip pritaikoma *kartojimo komanda* (žinomo kartojimų skaičiaus ciklas). Paaiškinama *procedūros* sąvoka, nurodoma paskirtis, nagrinėjamos jos aprašymo taisyklės, paaiškinama, kaip *kreiptis* į procedūrą. Mokoma aprašyti nesudėtingas kelių komandų procedūras ir jas naudoti kitose procedūrose*.

Statinio projekto parengimas. Mokoma suplanuoti ir parengti nesudėtingą projektą (piešinį) naudojant įvairius anksčiau nupieštus ar aplanke rastus piešinius. Mokoma kurti naujus objektus, keisti objektų savybes, vykdyti valdymo komandas ir aprašyti naujas procedūras: padedant mokytojui ar draugams, pasirinkti projekto temą, parengti ruošinį, numatyti pagrindines jo dalis ir projekto realizavimo būdus, parengti projektą, jį pristatyti klasėje.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Informacijos tvarkymas kompiuteriu

Saugus elgesys kompiuterių klasėje. Kiekvienų mokslo metų pradžioje surengiamas saugaus darbo kompiuterių klasėje ir naudoji-

mosi internetu instruktažas. Primenama, kad privalu daryti pertraukėles, per kurias reikia atlikti nuovargį šalinančius mankštos pratimus.

Pagrindiniai kompiuterio įtaisai, jų paskirtis. Apibūdinamos informacijos laikmenos (diskelis, atmintukas, standusis diskas), įvardijama jų paskirtis, taisyklingi pavadinimai. Įvardijamos įvairių laikmenų talpos. Mokiniai supažindinami su baito, kilobaito, megabaito ir gigabaito informacijos matavimo vienetais, aptariama, kiek kokios rūšies informacijos (tekstas, grafika) galima įrašyti į įvairias laikmenas. Mokiniai mokomi sieti matavimo vienetų tarpusavyje.*

Failai ir aplankai. Mokoma sukurti, prasmingai pavadinti, pervardinti, kopijuoti, perkelti, šalinti aplanką; į jį įrašyti darbo rezultatus. Mokiniai mokomi kopijuoti sukurtus failus (aplankus) į diskelį, atminuką.

Programinės įrangos rūšys. Piratavimas. Paaiškinama, kad yra mokamos ir nemokamos kompiuterių programos, pateikiama jų pavyzdžių. Aptariama piratavimo sąvoka, piratavimo padariniai.

Kompiuteriai įvairiose profesijose. Aptariama kelios profesijos, kuriose plačiai naudojami kompiuteriai, plačiau nagrinėjama viena iš tokių profesijų.

Piešimas kompiuteriu

Pagrindinės grafikos rengyklės priemonės. Mokoma pasirinkti ir keisti piešinio lapo dydį, piešti piešinius pieštuku, teptuku ir naudoti kitomis grafikos rengyklės priemonėmis,

nuspalvinti, naudotis trintuku, keisti šių priemonių savybes: formą, spalvą.

Piešiniai. Mokoma piešti simetrinius ir asimetrinius piešinius (pavyzdžiui, ornamentus) naudojant linijas, kreives ir įvairias figūras; keisti šių priemonių savybes: formą, spalvą, dydį.

Pagrindiniai veiksmai su piešinio fragmentais. Mokoma pažymėti, nukopijuoti, iškirpti, pašalinti piešinio fragmentą, įterpti jį kitoje piešinio vietoje, keisti jo dydį, atlikti pasukimo ir apvertimo transformacijas.

Piešinių spausdinimas. Mokoma keisti piešinio vaizdavimo mastelį, peržiūrėti piešinį kuriant jį ir prieš spausdinant, išspausdinti sukurta piešinį.

Tekstinių dokumentų kūrimas, tvarkymas ir spausdinimas

Puslapio paraštės ir padėtis. Mokoma nustatyti ir pakeisti puslapio paraščių plotį, pakeisti puslapio padėtį (gulsčias, stačias).

Paveikslų iš galerijos (ir failo) įterpimas. Mokiniai mokomi įterpti į tekstą paveikslus iš galerijos ir kompiuterinės laikmenos (failo), keisti jų dydį, lygiuotę.

Nedidelių tekstų tvarkymas. Mokiniai mokomi nukopijuoti ir iškirpti teksto fragmentą, įterpti jį į kitą dokumento vietą, pašalinti (pele ir kontekstinio meniu komandomis ar meniu juostos mygtukais).

Lentelių sudarymas. Mokoma sukurti kelių eilučių ir stulpelių lentelę, pažymėti visą lentelę, jos stulpelius, eilutes, langelius. Mo-

koma pele pakeisti lentelės stulpelių plotį ir eilučių aukštį. Mokiniai mokomi rinkti tekstą lentelės langelyje, jį formatuoti: keisti teksto šriftą, šrifto stilių (pusjuodis, kursyvas), dydį, spalvą.

Tekstinio dokumento, jo dalies spausdinimas. Mokiniai mokomi peržiūrėti parengtą spaudinį prieš spausdinant, išspausdinti dokumento dalį: atverstą puslapį, kelis puslapius iš eilės ir pavienius.

Internetas ir jo paslaugos

Informacijos paieška. Primenama, kaip ieškoti informacijos naudojantis informacijos paieškos sistema. Mokoma išsiminti aplankytų interneto svetainių adresus.

Informacijos įrašymas. Mokiniai mokomi pasinaudoti internete teikiama informacija savo reikmėms: tinklalapyje esantį tekstą, jo dalį, paveikslą ar nuotrauką, kitą informaciją įrašyti informacijos laikmenoje reikiamame aplanke.

Elektroninis paštas. Laiškas su priedu. Primenama, kaip prisijungti prie elektroninio pašto dėžutės, kaip rašyti, išsiųsti naujus laiškus, atsakyti į gautą laišką, persiųsti jį kitam adresatui, pašalinti laišką. Paaiškinama, kad kartu su elektroniniu laišku galima siųsti kitus failus – priedus. Mokoma peržiūrėti, įrašyti gautų laiškų priedus.

Elektroninio bendravimo etikos ir saugumo taisyklės. Mokoma saugiai, taisyklinga lietuvių (gimtąja) kalba bendrauti elektroninėje erdvėje. Su mokiniais aptariami pavojai, kurie

gali tykoti internete: tai informacijos, programinės įrangos nesaugumas (kompiuterių virusai), privatumo nesaugumas; situacijos, verčiančios jaustis nejaukiai; įvairaus pobūdžio apgavystės; nepageidautini laiškai (*spam*), su mokiniais aptariama, kaip jie turi elgtis esant tokioms situacijoms.

Konstravimas kompiuteriu (pavyzdžiui, naudojant *Logo*)**

Procedūrų aprašymas ir taikymas. Primenama *procedūros* sąvoka, jos paskirtis, aprašymo taisyklės, *kreipinio* ir procedūrą sąvoka. Mokoma aprašyti nesudėtingas kelių komandų procedūras ir jas naudoti kitose procedūrose.

Animacijos rengyklė. Primenama grafikos rengyklės pagrindinių piešimo priemonių paskirtis, parodoma, kaip jos reiškiamos konkrečioje animacijos rengyklėje. Pabrėžiamas grafikos rengyklių (animacijos rengyklės ir, pavyzdžiui, programos „*Paint*“) panašumas, kuriamų failų tapatumai ir skirtumai. Parodoma, kaip konkrečioje animacijos rengyklėje keisti piešinio dydį, rodymo mastelį. Mokoma kurti nedidelius judančius paveikslėlius (kaukes), naudojant animacijos rengyklės kadru tvarkytuvę, nukopijuoti sukurtą paveikslėlį ar jo kadra, įterpti jį į reikiamą vietą, redaguoti (siekiant sukurti judantį vaizdą), pašalinti.

Animuoto projekto rengimas ir pristatymas. Mokoma suplanuoti ir parengti nesudėtingą animuotą projektą, objektų judesiu imituoti naudojant animacijos rengyklę sukurtus paveikslėlius. Nagrinėjama, kaip užrašomos

procedūros objektams judėti, kaip greitinas ar lėtinamas objektų judėjimas. Mokoma kurti procedūras su judesiu, naudoti jas savo animuotuose projektuose. Mokoma parengtus projektus pristatyti klasėje (projekto planavimas, įgyvendinimas, rezultatas).

Duomenų apdorojimas ir pateikimas skaičiuokle**

Darbo skaičiuokle pradžia. Mokoma paleisti skaičiuoklę ir baigti darbą su programa, įrašyti sukurtą failą į pasirinktą aplanką, laikmeną. Išvardijamos pagrindinės programos lango sritys, aptariama skaičiuoklių ir lentelių paskirtis.

Darbo knyga, lakštas, lakšto struktūra. Paaiškinamos pagrindinės skaičiuoklės sąvokos: skaičiuoklės knyga, skaičiuoklės lakštas, langelis, langelio koordinatės.

Santykinės langelių koordinatės. Paaiškinama, kad kiekvienas lentelės langelis turi vienintelę tam tikrą vietą lakšte, kuri nurodoma santykinėmis langelio koordinatėmis.

Teksto formatavimas. Mokoma įrašyti, keisti, ištrinti langelių duomenis: tekstą, skaičius. Pasirinkti šriftą, jo dydį, stilių, lygiavimą; pakeisti teksto kryptį lentelėje. Mokiniai mokomi horizontaliai ir vertikalčiai lygiuoti tekstą lentelės langelyje.

Lentelių sudarymas ir formatavimas. Mokoma braižyti lenteles, keisti lentelės kraštinių stilių, stori, spalvą, langelių foną.

Pateikčių rengimas ir pristatymas

Darbo pateikčių rengyklėje pradžia. Mokoma paleisti pateikčių rengyklę ir baigti darbą su programa, įrašyti sukurtą failą į pasirinktą aplanką, laikmeną. Išvardijamos pagrindinės programos lango sritys, aptariama pateikties paskirtis, skaidrių rodymo kompiuteryje keitimo būdai.

Skaidrių maketai ir dizaino šablonai. Mokoma pasirinkti tinkamą skaidrių maketą ir dizaino (apipavidalinimo) šabloną.

Teksto maketavimas skaidrėje. Mokoma rašyti, formatuoti ir komponuoti tekstą numatyto maketo ir dizaino skaidrėje; pereiti nuo vienos skaidrės prie kitos.

Darbas su skaidrėmis. Mokoma įterpti naują skaidrę; pažymėti, kopijuoti, įklijuoti, pašalinti, pertvarkyti skaidrių eilės tvarką pateiktyje.

Pateikties demonstravimas kompiuteriu. Mokiniai mokomi valdyti pateikties demonstravimą kompiuteriu: pradėti ir baigti pristatymą, skaidrę pakeisti kita/ankstesne naudojant klaviatūros klavišus ar pele.

Skaidrių spausdinimas. Mokoma spausdinti skaidres lape (po vieną arba po kelias).

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Informacijos tvarkymas kompiuteriu

Saugus elgesys kompiuterių klasėje. Kasmet mokslo metų pradžioje surengiamas

saugaus darbo kompiuterių klasėje ir naudojimosi internetu instruktažas. Primenama, kad privalu daryti pertraukėles, per kurias reikia atlikti nuovargį šalinančius mankštos pratimus.

Darbo vietos įrengimas. Mokiniai mokomi įsirengti darbo kompiuteriu vietą. Mokoma parinkti vaizduoklio, klaviatūros ir pelės išdėstymą ant stalo (spausdintuvo, skaitytuvo, garso kolonėlių ir pan.), stalo ir kėdės aukščius.

Elektroninis programos žinynas. Mokiniai mokomi išsikviesti elektroninį kompiuterinės programos žinyną pagrindinio meniu komanda *Pagalba (Help)* arba funkcinio klavišu *F1*. Mokoma naudotis programos žinyne.

Hierarchinė informacijos struktūra. Mokiniai supažindinami su hierarchinės informacijos laikymo kompiuteryje struktūros sudarymo principais. Mokoma taikyti hierarchinę informacijos laikymo kompiuteryje struktūrą sukurtiems failams ir aplankams saugoti. Mokoma saugoti (įrašyti, kopijuoti) informaciją įvairiose laikmenose: standžiajame diske, diskelyje, atmintuke.

Failų pakavimas (archyvavimas) ir išpakavimas. Mokoma dirbti su pasirinkta failų archyvavimo programa: pakuoti, išpakuoti failus ir aplankus.

Kompiuterių virusai. Nurodomi keli informacijos ir duomenų apsaugos būdai. Supažindinama su kompiuterių viruso sąvoka, aptariami virusų plitimo būdai ir jų veikimo padariniai.

Antivirusinės programos ir kompiuterio apsauga nuo virusų. Išvardijamos priemonės, kurios sumažina kompiuterių virusų patekimo

į kompiuterį galimybes. Mokiniai mokomi naudotis pasirinkta antivirusine programa: patikrinti failą (aplanką), laikmeną, visą kompiuterį, atnaujinti antivirusinės programos virusų aprašų bazę.

Autorių teisės ir neteisėtas programinės įrangos naudojimas. Mokiniai supažindinami su Lietuvos teisės aktais, reglamentuojančiais duomenų ir kompiuterio programų naudojimą ir apsaugą; autorių teisėmis, jie mokomi skirti programinę įrangą pagal platinimo licencijas.

Elektroninės paslaugos. Supažindinama su elektroninės paslaugos sąvoka, aptariama viešųjų elektroninių paslaugų paskirtis ir nauda, parodomi keli elektroninių paslaugų pavyzdžiai: virtualūs muziejai, enciklopedijos, žodynai, vertimo sistemos, duomenų saugyklos ir pan. Mokoma pasinaudoti bent viena pasirinkta elektronine paslauga.

Tekstinių dokumentų kūrimas, tvarkymas ir spausdinimas

Tekstų (simbolių), pastraipų tvarkymas. Mokiniai mokomi taikyti sudėtingesnius simbolių formatus: retinti ar tankinti tekstą, naudoti viršutinio, apatinio indekso, pabraukimo efektus; rašyti tekstą vienos, pusantros ar dviejų eilučių intervalu.

Paveikslų ir teksto padėtis. Mokoma įterpti į tekstą iliustracijas ir nustatyti reikiamą maketą (eilutinis, kvadratas, iš šonų, už teksto, priešais tekstą).

Standartinių figūrų braižymas. Mokoma braižyti linijas ir geometrines figūras nau-

dojant braižymo priemones. Mokiniai mokomi keisti brėžinių dydį, spalvinti figūras.

Objektų įterpimas. Mokoma rašyti tekstą teksto langelyje, keisti teksto langelio foną, rėmelių stilių, spalvą; pašalinti foną, rėmelius. Mokoma įterpti į tekstą matematinės formules ir nustatyti reikiamą maketą (eilutinis, kvadratas, iš šonų, už teksto, priešais tekstą).*

Lentelių sudarymas, formatavimas. Mokoma sukurti kelių eilučių ir stulpelių lentelę, pažymėti visą lentelę, jos stulpelius, eilutes, langelius. Mokoma pritaikyti sukurta lentelę savo reikmėms: suvienodinti, pakeisti lentelės stulpelių plotį ir eilučių aukštį; sulieti ir perskirti lentelės langelius; pakeisti lentelės langelių fono spalvą, kraštinių stilių, storį, spalvą, „paslėpti“ lentelės kraštines. Galima parodyti, kaip automatiškai formatuoti paprastą lentelę.

Tekstinio dokumento, jo dalies spausdinimas. Mokiniai mokomi peržiūrėti parengtą spaudinį prieš spausdinant, išspausdinti dokumento dalį: atverstą puslapį, kelis puslapius iš eilės ir pavienius.

Internetas ir jo paslaugos

Naršyklės adresynas. Mokoma interneto svetainės adresus išsaugoti naršyklėje tam skirtoje svetainių adresų saugykloje – adresyne (*bookmarks* arba *favorites*).

Išplėstinė paieška žiniatinklyje. Informacijos paieškai mokiniai mokomi naudoti žodžių junginius (frazes). Mokoma atlikti išplėstinę informacijos paiešką, tikslinti užklausą.

Kodų lentelės. Lietuvoje naudojamos kodų lentelės (koduotės). Mokoma pasirinkti tinkamą lietuvių kalbai (gimtajai kalbai) koduotę naršant, skaitant (rašant) elektroninius laiškus.

Laiškai su priedu. Parodoma, kaip prie laiško pridėti priedą (failą) ir jį pašalinti. Aptariami siunčiamų laiškų priedų dydžiai. Primenama, kaip peržiūrėti, įrašyti gautų laiškų priedus.

Interneto pokalbiai, elektroninių žinučių rašymas, siuntimas. Mokoma saugiai pasinaudoti pasirinkta pokalbių svetaine arba (ir) bendravimo programa: paleisti programą, taisyklinga lietuvių (gimtąja) kalba rašyti žinutes pasirinktam abonentui, atsakyti į gautas žinutes, saugiai dalyvauti pokalbyje.

Elektroninio bendravimo etikos taisyklės. Mokiniai pratinami laikytis saugaus ir tvarkingo bendravimo taisyklių. Jiems primenama, kad atskleisti kitiems asmeninę informaciją (vardą, pavardę, mokyklą, namų adresą, telefono numerį ir pan.) gali būti pavojinga. Itin daug dėmesio skiriama mokinių saugumui.

Duomenų apdorojimas ir pateikimas skaičiuokle**

Duomenų lentelė. Diagramos. Mokiniai mokomi kurti duomenų lentelę: į lentelės langelius įrašyti duomenis, formules su aritmetinėmis operacijomis, formules koreguoti, kopijuoti. Mokoma iš duomenų lentelės nubraižyti stulpelinę (juostinę, skritulinę*) dia-

gramą. Mokiniai mokomi sudaryti funkcijos $y = kx + b$ reikšmių skaičiavimo lentelę ir braižyti šios funkcijos grafikus naudodami taškinę diagramą.

Duomenų rikiavimas. Mokiniam paaiškinama duomenų rikiavimo rakto sąvoka. Mokoma rikiuoti duomenis (skaičius ir tekstą) didėjimo ir mažėjimo (abėcėlės) tvarka pagal vieną rikiavimo raktą.*

Skaičiuoklės dokumento, diagramos spausdinimas. Mokoma išspausdinti skaičiuokle parengtas lenteles (vieno puslapio skaičiuoklės dokumentą) ir atskirai diagramą.

Pateikčių rengimas ir pristatymas

Teksto maketavimas skaidrėje. Mokoma rašyti, formatuoti ir komponuoti tekstą skaidrėje; pridėti naujų skaidrių elementų ir juos šalinti.

Objektų įkėlimas į skaidrę. Mokiniai mokomi įterpti į skaidrę paveikslą, lentelę ir diagramą; įkelti kitų pateikčių skaidres į savo pateiktį.

Loginė pateikties struktūra, pateikties demonstravimas. Mokoma planuoti ir rengti pristatymą, parengtą pateiktį demonstruoti ir

komentuoti. Mokiniai mokomi parengti pristatymo kalbą, savarankiškai demonstruoti pateiktį tiesiog iš kompiuterio ir komentuoti.

Spausdinimo galimybės pateikčių rengyklėje. Mokoma spausdinti skaidres (po vieną arba po kelias puslapyje), ruošinius, pastabas.

Pastaba

* Gebėjimas ugdomas atsižvelgiant į ugdymo mokinio asmenybę, poreikius ir galimybes.

** Šios veiklos srities gebėjimų galima neugdyti.

INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS

labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Atsižvelgiant į specialiuosius mokinių ugdymosi poreikius plėtoti labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokinių bendruosius gebėjimus bei sudaryti sąlygas įgyti žinių, gebėjimų ir išsiugdyti vertybių, kurios padėtų jiems saugiai naudotis kompiuterinėmis technologijomis, savarankiškai gyventi žinių visuomenėje bei pasiekti kuo aukštesnių mokymosi rezultatų.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Siekdami informacinių technologijų ugdymo tikslo, pasinaudodami įvairiopa visapusiška pagalba, labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniai turėtų:

- atpažinti savo kasdienio gyvenimo situacijose naudojamus kompiuterijos ir informacinių ir komunikacinių technologijų objektus;
- savo kasdienėje veikloje saugiai naudotis informacinių ir komunikacinių technologijų

techninėmis bei programinėmis priemonėmis;

- teisėtai taikyti informacines technologijas ieškodami informacijos, ją apdorodami, taikydami, sklisdami;
- gebėti saugiai komunikuoti IKT priemonėmis;
- įgyti patyrimo ir praktinių įgūdžių, kurie padėtų jiems ateityje savarankiškai dalyvauti visuomenės gyvenime;
- ugdytis vertybines nuostatas, nusiteikimą mokytis.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Informacijos tvarkymas kompiuteriu	<p>Laikytis saugaus darbo kompiuteriu taisyklių.</p> <p>Nusakyti pagrindinius kompiuterio įtaisus ir jų paskirtį.</p> <p>Tinkamai įjungti ir išjungti kompiuterį bei vaizduoklį (garsiakalbius).</p> <p>Naudotis pele: taisyklingai ją laikyti, nuvesti pelės žymeklį į reikiamą vietą ekrane, spustelėti kairįjį klavišą, naudojantis pele pertempti objektą iš vienos vietos į kitą.</p> <p>Naudotis klaviatūra: skirti pagrindinius klavišus (<i>Enter</i>, <i>Shift</i>, <i>tarpas</i>, <i>Delete</i>, <i>Backspace</i>), perjungti klaviatūros kalbą.</p>	<p>Laikytis saugaus darbo kompiuteriu, darbo ir poilsio režimo taisyklių.</p> <p>Tinkamai naudotis klaviatūra, pele, spausdintuvu, išorine informacijos laikmena (diskelis, atmintukas).</p> <p>Sukurti aplanką, saugoti failus aplanke.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, išsaugoti savo darbo rezultatus išorinėje informacijos laikmenoje.</p> <p>Stengtis taisyklingai vartoti kompiuterijos ir informacinių technologijų terminus, sąvokas.</p>	<p>Laikytis saugaus darbo kompiuteriu, darbo ir poilsio režimo taisyklių, sutvarkyti savo darbo kompiuteriu vietą.</p> <p>Tinkamai naudotis klaviatūra, pele, spausdintuvu, daugialypės terpės projektoriumi, išorine informacijos laikmena (diskelis, atmintukas).</p> <p>Sukurti aplanką, išsaugoti failus aplanke.</p> <p>Stengtis taisyklingai vartoti kompiuterijos ir informacinių technologijų terminus, sąvokas.</p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
<p>1. Informacijos tvarkymas kompiuteriu</p>	<p>Skirti failą ir aplanką. Padedant mokytojui ar draugams, išsaugoti savo darbo rezultatus kompiuterio aplanke.</p> <p>Stengtis taisyklingai vartoti kompiuterijos ir informacinių technologijų terminus, sąvokas.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, paleisti mokinio amžiui skirtas ugdymo programas, naudotis (žaisti) jomis.</p> <p>Pateikti kompiuterių taikymo pavyzdžių kasdienėje žmogaus veikloje.</p>	<p>Paleisti ir naudotis (žaisti) šiam amžiui skirtomis įvairiomis kompiuterinėmis ugdymo programomis.</p> <p>Pateikti kompiuterių taikymo pavyzdžių įvairiose profesijose.</p>	<p>Išvardyti informacijos ir duomenų apsaugos būdus. Padedant mokytojui ar draugams, naudotis antivirusine programa.</p> <p>Skirti mokamas ir nemokamas kompiuterio programas. Stengtis teisėtai naudoti kompiuterio programas ir kitų autorių darbus.</p> <p>Papasakoti, kaip taikomas kompiuteris mokinio gyvenime. Suvokti, kad kompiuteris skirtas ne vien žaidimams.</p>
<p>2. Piešimas kompiuteriu</p>	<p>Susirasti ir paleisti grafikos rengyklę, atverti esamą piešinio failą.</p> <p>Piešimui naudoti skirtingas piešimo priemones.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, įrašyti sukurtą piešinį į kompiuterio aplanką, išspausdinti piešinį.</p>	<p>Keisti pasirinktų piešimo priemonių savybes.</p> <p>Kopijuoti, iškirpti piešinio dalį, įdėti ją į kitą vietą, atlikti simetrines transformacijas (pasukti, apversti).</p> <p>Įrašyti sukurtą piešinį į kompiuterio aplanką, išspausdinti piešinį.</p>	<p><i>Gebėjimai ugdomi integruotai kitų dalykų pamokose.</i></p>
<p>3. Tekstinių dokumentų kūrimas, tvarkymas ir spausdinimas</p>	<p>Atverti tekstinį failą, sukurti naują dokumentą. Padedant mokytojui ar draugams, jį įrašyti į aplanką, išspausdinti nedidelį dokumentą.</p> <p>Rengti paprastus tekstus klaviatūra pagal teksto rašybos taisykles: rinkti mažąsias ir didžiąsias raides, skyrybos ir kitus klaviatūroje esančius ženklus.</p> <p>Formatuoti simbolius (tekstą), lygiuoti pastraipas.</p> <p>Nustatyti teksto kalbą ir naudotis rašybos tikrinimo priemonėmis.*</p>	<p>Nustatyti reikiamas puslapio paraštes, padėti.*</p> <p>Įterpti į tekstą paveikslus, keisti jų dydį, lygiuotę.</p> <p>Kopijuoti ir iškirpti teksto fragmentą, įterpti jį kitoje dokumento vietoje.</p> <p>Šalinti pažymėtą teksto fragmentą.</p> <p>Sudaryti kelių eilučių ir stulpelių lentelę, pele keisti stulpelių plotį ir eilučių aukštį.</p> <p>Rinkti tekstą lentelės langeliuose.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, išspausdinti nurodytas dokumento dalis: dabartinį puslapį, kelis puslapius iš eilės, pavieniui.</p>	<p>Pastraipoje rašyti tekstą vienos, pusantros ar dviejų eilučių intervalu.</p> <p>Standartinių figūrų braižymo priemonėmis braižyti linijas ir geometrines figūras, keisti brėžinių dydį, spalvinti figūras.</p> <p>Pavaizduoti duomenis lentelėmis, keisti lentelės kraštines, taikyti langeliams foną.</p> <p>Savarankiškai spausdinti tekstinį dokumentą, jo dalį.</p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
4. Internetas ir jo paslaugos	<p>Atpažinti ir paleisti naršyklę.</p> <p>Atverti tinklalapį (svetainę) pagal pateiktą adresą, naršyti žiniatinklyje.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, ieškoti informacijos paieškos sistema.</p> <p>Skirti interneto svetainės ir elektroninio pašto adresus, pateikti adresų pavyzdžių.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, kopijuoti pasirinktą tinklalapyje esantį tekstą, įrašyti iliustraciją kompiuterio aplanke.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, prisijungti prie elektroninio pašto dėžutės, sukurti, išsiųsti naują, perskaityti gautą elektroninį laišką, pašalinti laišką.</p> <p>Saugiai bendrauti su pažįstamais ir nepažįstamais žmonėmis elektroninėje erdvėje.</p>	<p>Padedant mokytojui ar draugams, ieškoti informacijos paieškos sistema.</p> <p>Naršyti žiniatinklyje, išsaugoti aplankytų interneto svetainių adresus.</p> <p>Įrašyti pasirinktą tinklalapyje esančią informaciją, iliustraciją kompiuterio aplanke.</p> <p>Prisijungus prie elektroninio pašto dėžutės, atverti elektroninio laiško priedą, jį išsaugoti.</p> <p>Bendrauti laikantis bendravimo tinklu etikos taisyklių, papasakoti, kokius pavojus gali sukelti nesaugus elektroninis bendravimas.</p>	<p>Ieškoti informacijos paieškos sistema.</p> <p>Pasirinkti tinkamą lietuvių kalbai (savo gimtajai kalbai) koduotę naršant, skaitant (rašant) laiškus elektroniniu paštu.</p> <p>Prisegti priedą prie siunčiamo laiško.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, saugiai prisijungti prie žiniatinklio pokalbių kanalo.</p> <p>Bendrauti laikantis saugumo ir bendravimo tinklu etikos taisyklių.</p>
5. Konstravimas kompiuteriu (pavyzdžiui, naudojant Logo)**	<p>Susirasti ir paleisti konstravimo sistemą, atverti sukurtą failą.</p> <p>Naudojantis konstravimo sistemos piešimo priemonių juosta, taikyti darbo su grafikos rengykle igūdžius.</p> <p>Keisti piešinio dydį, jo rodymo mastelį.</p> <p>Pasinaudoti kitomis grafikos rengyklėmis sukurtais piešiniais.</p> <p>Nukopijuoti kadra, įterpti jį reikiamoje vietoje, redaguoti, pašalinti.</p> <p>Kurti naujus objektus.</p> <p>Keisti objektų padėtį ekrane.</p> <p>Keisti objektų savybes ir išvaizdą.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, pasirinkti projektą, suplanuoti jo rengimą ir jį parengti.</p>	<p>Aprašyti kelių komandų procedūras, jas vykdyti.</p> <p>Naudoti sukurtas procedūras naujai aprašomose procedūrose.</p> <p>Paaiškinti animacijos principą, kadro sąvoką.</p> <p>Naudoti animacijos rengyklėje esančius standartinius paveikslus su kadrais objekto judesiui sukurti.</p> <p>Užrašyti procedūras objektams judėti.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, projekte naudoti kelis judančius objektus.</p> <p>Pasirinkus projektą, parengti jo ruošinį (numatant pagrindines dalis, projekto įgyvendinimo būdus).</p> <p>Pristatyti baigtą projektą.</p>	<p><i>Gebėjimai ugdomi integruotai kitų dalykų pamokose.</i></p>

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
7. Pateikčių rengimas ir pristatymas		<p>Susirasti ir paleisti pateikčių rengyklę, atverti sukurta pateiktį, įrašyti failą į pasirinktą laikmeną.</p> <p>Pateikties skaidrei parinkti tinkamą numatytąjį maketą.</p> <p>Pasirinkti dizaino šabloną ir jį taikyti rengiant pateiktį.</p> <p>Skaidrėje rinkti tekstą, įkelti į skaidrę paveikslą.</p> <p>Įterpti naują skaidrę, kopijuoti, šalinti skaidres, pereiti nuo vienos skaidrės prie kitos.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, valdyti pateikties demonstravimą kompiuteriu: pradėti ir baigti pristatymą, skaidrę pakeisti kita/ankstesne naudojant klaviatūros klavišus ar pele.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, demonstruoti ir komentuoti pateiktį.</p>	<p>Formatuoti simbolius (tekstą) skaidrėje, lygiuoti pastraipas.</p> <p>Stengtis savarankiškai valdyti pateikties demonstravimą ir komentuoti pateiktį.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, kurti pateiktį, atsižvelgiant į pagrindinius reikalavimus, keliamus loginei pateikties struktūrai.</p> <p>Padedant mokytojui ar draugams, spausdinti pateiktį, ruošinius (po vieną arba po kelias skaidres lape).</p>

* Gebėjimas ugdomas atsižvelgiant į ugdomo mokinio asmenybę, poreikius ir galimybes.

** Šios veiklos sritys gebėjimų galima neugdyti.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Informacijos tvarkymas kompiuteriu

Higienos, ergonominės ir techninės saugaus darbo kompiuteriu sąlygos. Mokiniai supažindinami su saugaus darbo kompiuteriu taisyklėmis, tinkamu darbo ir poilsio režimu, nuovargį šalinančių pratimų kompleksu.

Darbo kompiuteriu pradžia. Mokoma tinkamai įjungti ir išjungti kompiuterį, naudo-

tis pele, klaviatūra.

Pagrindiniai kompiuterio įtaisai, jų paskirtis. Aptariami pagrindiniai kompiuterio įtaisai (procesorius, atmintinė, diskelių ir kompaktinių diskų skaitymo įtaisas, vaizduoklis, klaviatūra, pelė, spausdintuvas, garso kolonėlės (ausinės su mikrofonu)), nusakoma jų paskirtis, taisyklingai pavadinama.

Veiksmai su programomis. Nagrinėjama konkrečios programos (skaičiuoklio, naršyklės, elektroninio pašto programos, grafikos,

tekstų rengyklių) paskirtis, mokoma paleisti programą, naudotis slankijuostėmis. Parodoma, kaip išsaugoti savo darbo rezultatus kompiuteryje (pavyzdžiui, *Mano dokumentai* aplanke) Mokiniai mokomi atverti jiems pažįstamas ugdymo programas, jomis naudotis.

Informacijos naudojimo tinkluose etiniai principai, interneto keliami pavojai. Aptariami bendravimo elektroniniu būdu etiniai principai, išaiškinama, kokie pavojai gali kilti naršant internete ir kaip jų išvengti. Kalbama

apie programinės įrangos ir privatumo nesaugumą, kompiuterių virusus, nepageidautinus laiškus (*spam*); aptariamose situacijose, verčiančios jaustis nejaukiai; įvairaus pobūdžio apgaulių padariniai. Mokiniai mokomi atitinkamai reaguoti ir elgtis šiose situacijose.

Kompiuteriai kasdieniame gyvenime.

Aptariama kelios žmonių veiklos sritys, kuriose plačiai naudojami kompiuteriai, jų svarba kasdienei mokinių veiklai.

Piešimas kompiuteriu

Grafikos rengyklė. Nagrinėjama konkreti grafikos rengyklė, mokoma pagrindinių veiksmų su programos langais: atverti, užverti, naudotis slankjuostėmis. Mokoma darbo su grafikos (piešinio) failu: sukurti, įrašyti į kompiuterio aplanką, prasmingai pavadinti, šalinti.

Pagrindinės grafikos rengyklės priemonės. Mokoma piešti piešinius pieštuku, teptuku ir kitomis grafikos rengyklės priemonėmis, nuspalvinti, naudotis trintuku, keisti šių priemonių formą, spalvą.

Piešiniai. Mokoma piešti piešinius naudojant linijas ir įvairias figūras; keisti šių priemonių savybes: formą, spalvą, dydį.

Piešinių spausdinimas. Parodoma, kaip peržiūrėti piešinį kuriant jį ir prieš spausdinant, padedant mokytojui ar draugams, išspausdinti sukurtą piešinį.

Tekstinių dokumentų kūrimas, tvarkymas ir spausdinimas

Tekstų rengyklė. Nagrinėjama konkreti tekstų rengyklė, mokoma pagrindinių veiksmų su programos langais: atverti, užverti, naudotis slankjuostėmis. Mokoma pagrindinių veiksmų su tekstų rengyklės failais: sukurti, įrašyti, prasmingai pavadinti, šalinti.

Nedidelių (iki puslapio) tekstų rinkimas. Mokiniai mokomi rinkti mažąsias ir didžiąsias raides, skyrybos ir kitus klaviatūroje esančius ženklus. Rekomenduojama rinkti nedidelius tekstus, mokyti mokinius laikytis teksto rinkimo taisyklių: tarpų naudojimas, lietuviškos kabutės, brūkšniai ir brūkšneliai, pastraipos pirmosios eilutės įtrauka, antraštė. Mokiniai mokomi nustatyti teksto kalbą, automatiškai tikrinti sukurto teksto rašybą ir gramatiką; galima parodyti, kaip pele taisyti žodyje padarytas rašybos klaidas*.

Pagrindiniai teksto elementai ir jų tvarkymas: simbolis, pastraipa. Mokiniai mokomi keisti teksto šriftą, šrifto stilių (pusjuodis, kursyvas), dydį, spalvą; lygiuoti pastraipas.

Tekstinio dokumento spausdinimas. Parodoma, kaip keisti teksto vaizdavimo mastelį, peržiūrėti dokumentą rengimo metu ir prieš spausdinant, padedant mokytojui ar draugams, išspausdinti sukurtą tekstinį dokumentą.

Internetas ir jo paslaugos

Pagrindinės sąvokos, naršyklės paskirtis. Mokiniais paaiškinama naršyklės paskir-

tis ir toliau mokoma naršyti žiniatinklyje.

Informacijos paieška. Parodoma, kaip ieškoti informacijos naudojantis informacijos paieškos sistema: pasirenkama viena paieškos sistema, aptariama, kaip parinkti tinkamus reikšminius žodžius, kur juos įrašyti, kaip juos peržiūrėti.

Informacijos įrašymas. Mokiniai mokomi pasinaudoti internete teikiama informacija savo reikmėms: tinklalapyje esantį tekstą, jo dalį kopijuoti, paveikslą ar nuotrauką įrašyti į kompiuterio aplanką.

Elektroninis paštas. Laiškų siuntimas, gavimas. Supažindinama su elektroninio pašto programa (žiniatinklio paštu). Paaiškinamas skirtumas tarp tinklalapio ir elektroninio pašto dėžutės adreso struktūros, mokoma juos vizualiai skirti.

Padedant mokytojui ar draugams, kiekvienas mokinys sukuria žiniatinklio pašto dėžutę, užrašo naudotojo vardą ir prisijungimo slaptažodį. Mokoma prisijungti prie elektroninio pašto dėžutės, peržiūrėti jos turinį. Geriausia pasirinkti tokią programą (sistemą), kuri leidžia iš karto rašyti lietuviškai ir užtikrina, kad visi laišakai matysis neiškraipyti.

Padedant mokytojui ar draugams, mokiniai rašo, išsiunčia naujus laiškus, skaito, atsako į gautą laišką, pašalina laišką. Laiško tekstui taisyklingai atvaizduoti mokiniai mokomi naudotis lietuvių kalbai (ir savo gimtajai kalbai) tinkamomis koduotėmis.*

Elektroninio bendravimo etikos taisyklės. Mokiniai pratinami laikytis saugaus ir tvarkingo bendravimo taisyklių, su jais apta-

riamos elektroninio bendravimo etikos normos. Mokiniamis paaiškinama, kad atskleisti kitiems asmeninę informaciją (vardą, pavardę, mokyklą, namų adresą, telefono numerį ir pan.) gali būti pavojinga. Itin daug dėmesio skiriama saugumui.

Konstravimas kompiuteriu (pavyzdžiui, naudojant Logo)**

Kompiuterinė konstravimo sistema. Nagrinėjama konkreti kompiuterinė konstravimo sistema. Aptariamos pagrindinės atverto programos lango dalys, jų paskirtis. Mokoma sukurti failą, įrašyti jį į pasirinktą aplanką, prasmingai pavadinti, pašalinti. Primenami pagrindiniai veiksmai su grafikos rengykle, mokiniai mokomi atpažinti konstravimo sistemoje esančias piešimo priemones, pateiktas priemonių juostose.

Konstravimo sistemos objektų savybės, paprasčiausios objektų valdymo ir jų savybių keitimo komandos. Mokoma konstravimo sistemoje kurti naujus objektus, keisti jų savybes naudojant parinkčių langą. Mokoma kompiuteriui suprantama kalba objektams užrašyti paprasčiausių komandų (judėjimo, posūkių, spalvos, dydžio keitimo).

Procedūrų aprašymas ir taikymas. Parodoma, kaip pritaikoma *kartojimo komanda* (žinomo kartojimų skaičiaus ciklas). Paaiškinama *procedūros* sąvoka, nurodoma paskirtis, nagrinėjamos jos aprašymo taisyklės, paaiškinama, kaip *kreiptis* į procedūrą. Mokoma aprašyti nesudėtingas kelių komandų

procedūras ir jas naudoti kitose procedūrose*.

Statinio projekto parengimas. Mokoma suplanuoti ir parengti nesudėtingą projektą (piešinį) naudojant įvairius anksčiau nupieštus ar aplanke rastus piešinius. Mokoma kurti naujus objektus, keisti objektų savybes, vykdyti valdymo komandas ir aprašyti naujas procedūras: padedant mokytojui ar draugams, pasirinkti projekto temą, parengti ruošinį, numatyti pagrindines jo dalis ir projekto realizavimo būdus, parengti projektą, jį pristatyti klasėje.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Informacijos tvarkymas kompiuteriu Saugus elgesys kompiuterių klasėje.

Kasmet mokslo metų pradžioje surengiamas saugaus darbo kompiuterių klasėje ir naudojimosi internetu instruktažas. Pabrėžiama, kad privalu daryti pertraukėles, per kurias reikia atlikti nuovargį šalinančius mankštos pratimus.

Pagrindiniai kompiuterio įtaisai, jų paskirtis. Apibūdinamos informacijos laikmenos (diskelis, atmintukas, standusis diskas), nusakoma jų paskirtis, taisyklingai pavadinama. Išvardijamos įvairių laikmenų talpos. Mokiniai supažindinami su baito, kilobaito, megabaito ir gigabaito informacijos matavimo vienetais, aptariama, kiek kokios rūšies informacijos (tekstas, grafika) galima įrašyti į įvairias laikmenas. Mokiniai mokomi sieti matavimo vienetus tarpusavyje.*

Failai ir aplankai. Parodoma, kaip sukurti, prasmingai pavadinti, pervardinti, šalinti aplanką; į jį įrašyti darbo rezultatus. Mokiniai mokomi kopijuoti sukurtus failus (aplankus) į diskelį, atmintuką.

Kompiuteriai įvairiose profesijose. Aptariama kelios profesijos, kuriose plačiai naudojami kompiuteriai, plačiau nagrinėjama viena iš tokių profesijų.

Piešimas kompiuteriu

Pagrindinės grafikos rengyklės priemonės. Mokoma pasirinkti ir keisti piešinio lapo dydį, piešti piešinius pieštuku, teptuku ir kitomis grafikos rengyklės priemonėmis, nuspalvinti, naudotis trintuku, keisti šių priemonių savybes: formą, spalvą.

Piešiniai. Mokoma piešti simetrinius ir asimetrinius piešinius (pavyzdžiui, ornamentus) naudojant linijas ir įvairias figūras; keisti šių priemonių savybes: formą, spalvą, dydį.

Pagrindiniai veiksmai su piešinio fragmentais. Mokoma pažymėti, nukopijuoti, iškirpti, pašalinti piešinio fragmentą, įterpti jį kitoje piešinio vietoje, atlikti pasukimo ir apvertimo transformacijas.

Piešinių spausdinimas. Mokoma keisti piešinio vaizdavimo mastelį, peržiūrėti piešinį kuriant jį ir prieš spausdinant, padedant mokytojui ar draugams, išspausdinti sukurtą piešinį.

Tekstinių dokumentų kūrimas, tvarkymas ir spausdinimas

Puslapio paraštės ir padėtis. Mokoma nustatyti ir pakeisti puslapio paraščių plotį, pakeisti puslapio padėtį (gulsčias, stačias).*

Paveikslų iš galerijos (ir failo) įterpimas. Mokiniai mokomi įterpti į tekstą paveikslus iš galerijos ir kompiuterinės laikmenos (failo), keisti jų dydį, lygiuotę.

Nedidelių tekstų tvarkymas. Mokiniai mokomi nukopijuoti ir iškirpti teksto fragmentą, įterpti jį į kitą dokumento vietą, pašalinti (pele ir kontekstinio meniu komandomis ar meniu juostos mygtukais).

Lentelių sudarymas. Mokoma sukurti kelių eilučių ir stulpelių lentelę, pele pakeisti lentelės stulpelių plotį ir eilučių aukštį. Mokiniai mokomi rinkti tekstą lentelės langelyje, jį formatuoti: keisti teksto šriftą, šrifto stilių (pusjuodis, kursyvas), dydį, spalvą.

Tekstinio dokumento, jo dalies spausdinimas. Mokiniai mokomi peržiūrėti parengtą spaudinį prieš spausdinant, padedant mokytojui ar draugams, išspausdinti dokumento dalį: atverstą puslapį, kelis puslapius iš eilės ir pavienius.

Internetas ir jo paslaugos

Informacijos paieška. Primenama, kaip ieškoti informacijos naudojantis informacijos paieškos sistema. Mokoma naršyti, išiminti aplankytų interneto svetainių adresus.

Informacijos įrašymas. Mokiniai mokomi

pasinaudoti internete teikiama informacija savo reikmėms: tinklalapyje esantį tekstą, jo dalį kopijuoti, paveikslą ar nuotrauką įrašyti informacijos laikmenoje reikiamame aplanke.

Elektroninis paštas. Laiškas su priedu. Primenama, kaip prisijungti prie elektroninio pašto dėžutės, kaip rašyti, išsiųsti naujus laiškus, atsakyti į gautą laišką, pašalinti laišką. Paaškinama, kad kartu su elektroniniu laišku galima siųsti kitus failus – priedus. Parodoma, kaip peržiūrėti, įrašyti gautų laiškų priedus.

Elektroninio bendravimo etikos ir saugumo taisyklės. Mokoma saugiai, taisyklinga lietuvių (gimtąja) kalba bendrauti elektroninėje erdvėje. Su mokiniais aptariami pavojai, kurie gali tykoti internete: tai informacijos, programinės įrangos nesaugumas (kompiuterių virusai), privatumo nesaugumas; situacijos, verčiančios jaustis nejaukiai; įvairaus pobūdžio apgavystės; nepageidautini laiškai (*spam*), su mokiniais aptariama, kaip jie turi elgtis esant tokioms situacijoms.

Konstravimas kompiuteriu (pavyzdžiui, naudojant Logo)**

Procedūrų aprašymas ir taikymas. Primenama *procedūros* sąvoka, jos paskirtis, aprašymo taisyklės, *kreipinio* į procedūrą sąvoka. Mokoma aprašyti nesudėtingas kelių komandų procedūras ir jas naudoti kitose procedūrose.

Animacijos rengyklė. Primenama grafikos rengyklės pagrindinių piešimo priemonių paskirtis, parodoma, kaip jos reiškiamos konkrečioje animacijos rengyklėje. Pabrėžiamas

grafikos rengyklių (animacijos rengyklės ir, pavyzdžiui, programos „Paint“) panašumas, kuriamų failų tapatumai ir skirtumai. Parodoma, kaip konkrečioje animacijos rengyklėje keisti piešinio dydį, rodymo mastelį. Mokoma kurti nedidelius judančius paveikslėlius (kaukes), naudojant animacijos rengyklės kadru tvarkytuvę, nukopijuoti sukurtą paveikslėlį ar jo kadra, įterpti jį į reikiamą vietą, redaguoti (siekiant sukurti judantį vaizdą), pašalinti.

Animuoto projekto rengimas ir pristatymas. Mokoma suplanuoti ir parengti nesudėtingą animuotą projektą, objektų judesiui imituoti naudojant animacijos rengyklę sukurtus paveikslėlius. Nagrinėjama, kaip užrašomos procedūros objektams judėti, kaip greitinaimas ar lėtinamas objektų judėjimas. Mokoma kurti procedūras su judesiu, naudoti jas savo animuotuose projektuose. Mokoma parengtus projektus pristatyti klasėje (projekto planavimas, įgyvendinimas, rezultatas).

Pateikčių rengimas ir pristatymas

Darbo pateikčių rengyklėje pradžia. Mokoma paleisti pateikčių rengyklę ir baigti darbą su programa, padedant mokytojui ar draugams, įrašyti sukurtą failą į pasirinktą aplanką, laikmeną. Išvardijamos pagrindinės programos lango sritys, aptariama pateikties paskirtis.

Skaidrių maketai ir dizaino šablonai. Mokoma pasirinkti tinkamą skaidrių maketą ir dizaino (apipavidalinimo) šabloną.

Teksto maketavimas skaidrėje. Mokoma

rašyti, formatuoti ir komponuoti tekstą numatyto maketo ir dizaino skaidrėse; pereiti nuo vienos skaidrės prie kitos.

Darbas su skaidrėmis. Mokoma įterpti naują skaidrę; kopijuoti, įklijuoti, pašalinti esančias, pertvarkyti skaidrių eilės tvarką pateiktyje.

Pateikties demonstravimas kompiuteriu. Parodoma, kaip valdyti pateikties demonstravimą kompiuteriu: pradėti ir baigti pristatymą, skaidrę pakeisti kita/ankstesne naudojant klaviatūros klavišus ar pele. Mokoma komentuoti pateiktį.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Informacijos tvarkymas kompiuteriu

Saugus elgesys kompiuterių klasėje. Kasmet mokslo metų pradžioje surengiamas saugaus darbo kompiuterių klasėje ir naudojimosi internetu instruktažas. Primenama, kad privalu daryti pertraukėles, per kurias reikia atlikti nuovargį šalinančius mankštos pratimus. Mokoma tvarkyti darbo kompiuteriu vietą.

Failai ir aplankai. Parodoma, kaip sukurti, prasmingai pavadinti, pašalinti aplanką. Mokoma saugoti (įrašyti, kopijuoti) failus aplanke, diskelyje, atmintuke.

Kompiuterių virusai. Nurodomi keli informacijos ir duomenų apsaugos būdai. Supažindinama su kompiuterių viruso sąvoka, aptariami virusų plitimo būdai. Išvardijamos priemonės, kurios sumažina kompiuterių viru-

sų patekimo į kompiuterį galimybes.

Antivirusinės programos ir kompiuterio apsauga nuo virusų. Mokiniai mokomi naudotis pasirinkta antivirusine programa: patikrinti failą (aplanką), laikmeną, visą kompiuterį, atnaujinti antivirusinės programos virusų aprašų bazę.

Programinės įrangos rūšys. Piratavimas. Paaiškinama, kad yra mokamos ir nemokamos kompiuterių programos, pateikiama jų pavyzdžių. Aptariama piratavimo sąvoka, piratavimo padariniai.

Kompiuteriai mokinio gyvenime. Aptariamos kelios mokinio veiklos, kuriose naudojami kompiuteriai, jų svarba kasdienei mokinio veiklai.

Tekstinių dokumentų kūrimas, tvarkymas ir spausdinimas

Tekstų (simbolių), pastraipų tvarkymas. Mokiniai mokomi rašyti tekstą vienos, pusantros ar dviejų eilučių intervalu.

Standartinių figūrų braižymas. Mokoma braižyti linijas ir geometrines figūras naudojant braižymo priemones. Mokiniai mokomi keisti brėžinių dydį, spalvinti figūras.

Lentelių sudarymas, formatavimas. Mokoma sukurti kelių eilučių ir stulpelių lentelę, suvienodinti, pakeisti lentelės stulpelių plotį ir eilučių aukštį; sulieti ir perskirti lentelės langelius; pakeisti lentelės langelių fono spalvą, kraštinių stilių, storį, spalvą, „paslėpti“ lentelės kraštines. Galima parodyti, kaip automatiškai formatuoti paprastą lentelę.

Tekstinio dokumento, jo dalies spausdinimas. Mokiniai mokomi peržiūrėti parengtą spaudinį prieš spausdinant, išspausdinti dokumento dalį: atverstą puslapį, kelis puslapius iš eilės ir pavienius.

Internetas ir jo paslaugos

Informacijos paieška žiniatinklyje. Mokiniai mokomi naršyti žiniatinklyje, informacijos paieškai naudoti žodžių junginius (frazes). Parodoma, kaip atlikti išplėstinę informacijos paiešką, tikslinti užklausą.*

Lietuvoje naudojamos kodų lentelės (koduotės). Mokoma pasirinkti tinkamą lietuvių kalbai (gimtąjai kalbai) koduotę naršant, skaitant (rašant) elektroninius laiškus.

Laiškai su priedu. Parodoma, kaip prie laiško pridėti priedą (failą) ir jį pašalinti. Aptariami siunčiamų laiškų priedų dydžiai. Primenama, kaip peržiūrėti, įrašyti gautų laiškų priedus.

Interneto pokalbiai, elektroninių žinučių rašymas, siuntimas. Parodoma, kaip paleisti pasirinktą pokalbių programą, padedant mokytojui ar draugams, taisyklinga lietuvių (gimtąja) kalba rašyti žinutes pasirinktam abonentui, atsakyti į gautas žinutes, saugiai dalyvauti pokalbyje.

Elektroninio bendravimo etikos taisyklės. Mokiniai pratinami laikytis saugaus ir tvarkingo bendravimo taisyklių. Jiems primenama, kad atskleisti kitiems asmeninę informaciją (vardą, pavardę, mokyklą, namų adresą, telefono numerį ir pan.) gali būti pavojinga.

Itin daug dėmesio skiriama mokinių saugumui.

Pateikčių rengimas ir pristatymas

Teksto maketavimas skaidrėje. Mokoma rašyti, formatuoti ir komponuoti tekstą skaidrėje; pridėti naujų skaidrių elementų ir juos šalinti.

Objektų įkėlimas į skaidrę. Mokiniai mokomi įterpti į skaidrę paveikslą, lentelę ir diagramą; įkelti kitų pateikčių skaidres į savo pateiktį.

Loginė pateikties struktūra, pateikties demonstravimas. Paaiškinama, kaip planuoti ir rengti pristatymą, parengtą pateiktį demonstruoti ir komentuoti. Mokiniai mokomi pareng-

ti pristatymo kalbą, savarankiškai demonstruoti pateiktį tiesiog iš kompiuterio ir komentuoti.

Spausdinimo galimybės pateikčių rengyklėje. Parodoma, kaip spausdinti skaidres (po vieną arba po kelias puslapyje), ruošinius.

Pastaba

* Gebėjimas ugdomas atsižvelgiant į ugdymo mokinio asmenybę, poreikius ir galimybes.

** Šios veiklos srities gebėjimų galima neugdyti.

**KŪNO
KULTŪRA**

8.

TURINYS

8. KŪNO KULTŪRA /201

Bendrosios nuostatos /203

Ugdymo tikslas /203

Ugdymo uždaviniai žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams /203

Ugdymo uždaviniai labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams /203

KŪNO KULTŪRA žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams /207

Mokinių gebėjimų raida /207

Turinio apimtis. 5–6 klasės /207

Turinio apimtis. 7–8 klasės /208

Turinio apimtis. 9–10 klasės /208

KŪNO KULTŪRA labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams /209

Mokinių gebėjimų raida /209

Turinio apimtis. 5–6 klasės /209

Turinio apimtis. 7–8 klasės /210

Turinio apimtis. 9–10 klasės /210

KŪNO KULTŪRA

Specialiųjų poreikių mokiniams

BENDROSIOS NUOSTATOS

Kūno kultūros ugdymas pagrindinėje mokykloje tampa tikslingu, reikšmingu mokiniui procesu, glaudžiai siejama su bendrąja kultūra. Kūno kultūra apima emocinę ir psichinę, judėjimo ir pažinimo sritis, ugdo ne tik judesių kultūrą ir bendrąsias žmogaus vertybes, bet ir pilietinę socialinę, verslumo, skaitmeninio raštingumo kompetencijas, gyvenimo įgūdžius. Ugdant bendruosius ir specialiuosius judėjimo, sveikatos stiprinimo ir tausojimo gebėjimus daugėja galimybių reikštis asmens fiziniam ir kūrybiniam aktyvumui bei individualumui.

Paauglystės laikotarpiu itin svarbu lavinti adaptacinius ir socialinius mokinių gebėjimus, derinti psichosomatinę brandą ir interesus, ugdyti fizinės saviraiškos ir judėjimo poreikius. Kūno kultūra yra ta sritis, kurioje į šią veiklą linkę mokiniai dažniausiai patiria mokymosi sėkmę. Mokiniai išitraukia į mokymosi turinio kūrybą, greičiau išvysta savo veiklos rezultatą ir suvokia jo prasingumą.

Darbas pagal bendrąją kūno kultūros programą didina mokinių pasitikėjimą savimi, skatina fizinio aktyvumo poreikį, nusiteikimą ieškoti, bandyti ir rasti fizinio ugdymosi įvairovę, skatina mokinius būti fiziškai aktyvius ne

tik per kūno kultūros pamokas mokykloje, laisvalaikiu, bet ir baigus mokyklą, visą gyvenimą.

UGDYMO TIKSLAS

Kūno kultūros tikslas – ugdyti mokinių sveikatą stiprinančio fizinio aktyvumo nuostatas bei gebėjimus ir sistemingo fizinio aktyvumo įpročius.

UGDYMO UŽDAVINIAI ŽEMŲ INTELEKTINIŲ GEBĖJIMŲ (RIBOTO INTELEKTO) MOKINIAMS

Siekdami kūno kultūros ugdymo tikslo mokiniai:

- ugdosi sveikatą stiprinančio fizinio aktyvumo poreikį, sveikatos tausojimo, mankštintis ir sporto gebėjimus, mokosi savistabos, savikontrolės ir saviugdos įgūdžių;
- lavina motoriką ir kūno laikyseną, patiria judėjimo džiaugsmą, ugdosi judesių kultūrą, tenkina natūralų poreikį judėti, įtvirtina saugaus elgesio nuostatas bei nelaimingų atsitikimų prevencijos įgūdžius;
- pagal savo galimybes mokosi suprasti ir įvaldyti sporto šakų techniką ir taktiką, ugdosi bendravimo, bendradarbiavimo komandoje ir grupėje nuostatas bei elgesį;

- pagal savo galimybes patiria judėjimo formų įvairovę, siejamą su fizinės ištvermės didinimu, judesių kultūros gerinimu, sveikatos stiprinimu ir saviraiškos galimybėmis.

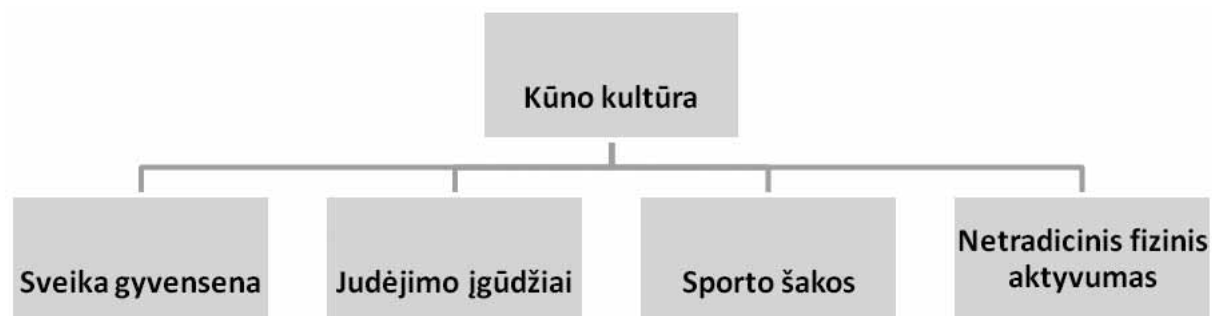
UGDYMO UŽDAVINIAI LABAI ŽEMŲ INTELEKTINIŲ GEBĖJIMŲ (NEŽYMIAM SUKURIAMO INTELEKTO) MOKINIAMS

Siekdami kūno kultūros ugdymo tikslo mokiniai:

- ugdosi sveikatą stiprinančio fizinio aktyvumo poreikį, sveikatos tausojimo, mankštintis ir sporto gebėjimus, mokosi savistabos ir saugaus elgesio įgūdžių;
- lavina motoriką ir kūno laikyseną, patiria judėjimo džiaugsmą, mokosi judėjimo įgūdžių, tenkina natūralų poreikį judėti, mokosi saugaus elgesio taisyklių bei nelaimingų atsitikimų prevencijos įgūdžių;
- pagal savo galimybes mokosi įvaldyti sporto šakų techniką ir taktiką, ugdosi bendravimo, bendradarbiavimo komandoje ir grupėje nuostatas;
- pagal savo galimybes išbando judėjimo formų įvairovę, siejamą su sveikatos stiprinimu ir judėjimo džiaugsmu.

Struktūra

Kūno kultūros dalyko schema

Kūno kultūra apima šias sritis:

- **Sveika gyvensena** (savęs pažinimas, savikontrolė, fizinis aktyvumas, sveika mityba, žinios apie neigiamą alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų poveikį sveikatai).

- **Judėjimo įgūdžiai** (taisyklinga laikysena, taisyklingas kvėpavimas, judėjimo gebėjimai: bėgimo, nešimo, stūmimo, ridenimosi, ropojimo, pusiausvyros išlaikymo) ir intelektualiniai įgūdžiai (dėmesio sutelkimas, pasitikėjimas savo jėgomis);

- **sporto šakos** (lengvoji atletika, judrieji žaidimai, sportiniai žaidimai, bendroji gimnastika, slidinėjimas, spartusis žygis, turizmas, plaukimas, orientavimosi sportas);

- **netradicinis fizinis aktyvumas** (mokinių amžių atitinkančios netradicinės, neolimpinės sporto šakos: sportiniai šokiai, aerobika, riedlenčių sportas, riedučių sportas, šaškės, šachmatai, smiginis, kėgliai, svarsčių kilnojimas, joga, kovos menai, lėkščiasvydis ir kt.).

Didaktinės nuostatos

Pagrindinėje mokykloje mokiniai taiko ir tobulina pradinėje mokykloje įgytus judėjimo įgūdžius. Mokiniai turi patirti įvairias fizinio aktyvumo rūšis. Sudaromos sąlygos ne tik susitelkti į keletą veiklos rūšių ir išsiugdyti specialiuosius gebėjimus, reikalingus gyvenime, bet ir pažinti save, įtvirtinti stipriąsias savo ypatybes, tenkinti judėjimo poreikius, atskleisti pomėgius.

Kūno kultūra pagrindinėje mokykloje siekiama padėti mokiniams įgyti gyvenime reikalingų įgūdžių, būtinų įvairioms fizinio aktyvumo formoms patirti.

Svarbu skirti dėmesio visiems ugdymo proceso etapams: planavimui, organizavimui ir vertinimui.

Planavimas

Bendroji programa nubrėžia pagrindines

gaires mokytojams, planuojantiems mokinių ugdymą ir mokymą(si). Planuojant numatoma, ko ir kaip mokinius mokyti, kaip mokiniai parodys, ko išmoko, ir kaip bus vertinami. Todėl planuojant labai svarbu atsižvelgti į kiekvieno mokinio gebėjimus, išmokimo lygį ir poreikius (ką jau žino, supranta, geba, kokias turi nuostatas), mokymosi stilius ir polinkius, mokymosi vietą ir laiką.

Planuojama koncentruoti, metams, pusmečiui arba trimestrai, pamokai, laikantis koncentruoto principo: įgytos žinios, gebėjimai, nuostatos kaskart plėtojami vis aukštesniu lygiu pagal sudėtingumą ir tvirtumą. Koncentruoto principas lengvai įgyvendinamas žvelgiant į ugdomasias veiklas (sveika gyvensena, judėjimo įgūdžiai, sporto šakos ir netradicinis fizinis aktyvumas) kaip sudedamąsias ugdymo proceso dalis. Ciklui kartojantis mokiniai gali suvokti kūno kultūros pamokas kaip nenutrūkstamą mokymąsi, įgytų žinių ir gebėjimų tobulinimą. Tokių ciklų gali sudaryti viena pamoka arba jų serija,

įgyvendinama per įvairios trukmės laiką. Kitas svarbus planavimo aspektas – integravimas. Integruojant mažinami mokymosi krūviai, padedama ugdytis žinių taikymo gebėjimus, mokiniams sudaromos galimybės parodyti kitų dalykų mokymosi rezultatus.

Organizavimas

Kūno kultūros pamokų veiksmingumas labai priklauso nuo tinkamo mokinių veiklos organizavimo. Mokytojas, atsižvelgdamas į pamokos uždavinius, turinį ir vietą, turi taip organizuoti mokinių veiklą, kad pamokos laikas būtų panaudotas kuo racionaliau. Mokinių veiklos organizavimo būdai kūno kultūros pamokose apima mokinių valdymo metodus, darbo formas (mokinių paskirstymo fiziniams pratimams atlikti būdus) ir darbo tvarkos metodus (fizinių pratimų atlikimo eiga). Siekdamas ugdyti mokymosi kokybę mokytojas pratimus rodo pats, naudoja vaizdinę medžiagą arba pagal galimybę taiko informacinių technologijų priemones.

Mokinių valdymo būdai turi atitikti daktikos reikalavimus ir pamokos uždavinių turinį. Darbo formos priklauso nuo pamokos uždavinių ir turinio, mokinių amžiaus ir gebėjimų, fizinio parengtumo, pamokos vietos ir inventoriaus. Kūno kultūros pamokose užduotims atlikti taikomi frontalusis, grupinis ir individualusis metodai. Fizinių pratimų atlikimo organizavimo metodai nustato mokinių, tiesiogiai vykdančių užduotis, darbo tvarką. Dažniausiai vienas metodas yra išskaidomas

į galimus variantus arba jie yra sujungiami ir nustatomi užduočių vykdymo būdai.

Mokymosi veikla turėtų būti organizuojama taip, kad mokiniai bendrautų ir bendradarbiautų, geriau suvoktų užduotį aiškindamiesi individualiai su mokytoju, kuo dažniau patirtų sėkmę ir teigiamų emocijų. Užduotys diferencijuojamos ir individualizuojamos atsižvelgiant į individualias mokinio galias, suvokimo galimybes, fizinio parengtumo lygį, t. y. vengiama per sunkių, atskiram mokiniui ar grupei neįveikiamų užduočių ir lygiai taip pat – per lengvų, nereikalingų užduočių. Rekomenduojama sudaryti mokiniams kuo daugiau galimybių patiems pasirinkti užduotis, atsižvelgiant į jų gebėjimus, suvokimo galimybes, fizinį parengtumą, fizinį pajėgumą, polinkius, siekiamus mokymosi uždavinius.

Išskirtinę reikšmę turi socialinių įgūdžių, visuotinių vertybių, žinių, praktinių mokėjimų ir gyvenime reikalingų įgūdžių ugdymas.

Sporto šakų mokymosi tikslais parengtas slidinėjimo, turizmo, plaukimo ir orientavimo sporto programas vykdo mokyklos, turinčios tam palankias sąlygas arba galinčios pasinaudoti šalia esančia materialine baze (baseinu, tinkama vietoje, trasomis ir kt.). Spartusis žygis palankiomis oro sąlygomis rekomenduojamas kaip slidinėjimo alternatyva.

Rekomenduojama kuo daugiau pamokų organizuoti gryname ore: lauko aikštyne, parke, miške ir kt. Mokytojas privalo užtikrinti mokinių saugą, išmokyti juos laikytis saugaus

elgesio taisyklių ir reikalavimų.

Kūno kultūros pamokų organizavimo vieta turi atitikti asmens saugos ir higienos normų reikalavimus.

Specialiosios medicininės fizinio pajėgumo grupės mokiniams, dalyvaujantiems pamokose kartu su pagrindinės grupės mokiniais, pratimai ir fizinis krūvis skiriamas pagal gydytojų rekomendacijas. Jeigu mokytojas dėl tam tikrų priežasčių (netinkamos kvalifikacijos ar pan.) negali garantuoti šiems mokiniams tinkamos pagalbos, siūloma kvieisti specialistus. Šios grupės mokinių pasiekimai pažymiais nevertinami.

Parengiamosios fizinio pajėgumo grupės mokiniams fiziniai pratimai taikomi atsižvelgiant į sveikatos sutrikimus, neskiriama pratimų, galinčių sukelti ligų paūmėjimą.

Fiziškai silpnesniems mokiniams siūloma taikyti individualias užduotis, siekiant ugdyti ir įtvirtinti stipriąsias jų ypatybes, kurios suteiktų galimybę patirti sėkmę, didintų motyvaciją ir pasitikėjimą savo jėgomis.

Bendrojoje kūno kultūros programoje pateikiamos tik svarbiausios kūno kultūros turinio gairės. Kūno kultūros mokytojas gali koreguoti atskiros veiklos srities turinį pagal mokinių poreikius, polinkius ir gebėjimus.

Vertinimas

Kiekvienam žmogui būdingi savi brandos

tempai. Dažnai to paties amžiaus vaikai skiriasi fiziniu išsivystymu, sveikata, fiziniu pajėgumu ir fiziniu parengtumu. Mokinys turi žinoti, kodėl, kaip ir už ką jis yra vertinamas. **Prigimtiniai** fiziniai gebėjimai negali tapti vertinimo kriterijumi.

Kiekvienas mokinys gali siekti fizinio tobulėjimo, ugdydamasis savo judėjimo gebėjimus ir fizinį parengtumą, todėl vertinama ne rezultatas, bet remiantis įgytomis žiniomis ir asmeniniais gebėjimais pasiekta pažanga. Vertinant fizinius mokinių gebėjimus, būtina atsižvelgti į individualias kiekvieno mokinio galimybes.

Kūno kultūros ugdyimo procese taikomas diagnostinis (nustatyti esamą padėtį), formuojamasis (padėti mokytis), sumavimo (apžvelgti tai, kas išmokta) vertinimas. Itin svarbus yra formuojamasis vertinimas, norint išsaugoti mokymosi motyvaciją, teigiamą požiūrį į kūno kultūrą, pasiekti, kad kiekvienas mokinys atskleistų kuo daugiau savo galių, skatinti patirti fizinio aktyvumo poveikį pačiam mokiniui, jo sveikatos stiprinimui ir fizinio pajėgumo didinimui.

Informacija, kaip mokiniams sekasi siekti asmeninės pažangos, gaunama rudenį ir pavasarį atliekant fizinio parengtumo testus. Testų rezultatai pažymiais **nevertinami**, jie parodo, ar mokinys padarė asmeninę pažangą. Ši informacija rodo asmeninius fizinio parengtumo pokyčius, padeda mokiniui geriau pažinti savo tobulintinus gebėjimus ir stipriąsias ypatybes.

Vertinimas turi skatinti siekti asmeninės pažangos.

Specialiosios medicininės fizinio pajėgumo grupės mokiniai vertinami „įskaityta“ arba „neįskaityta“.

Vertinant **parengiamosios** fizinio pajėgumo grupės mokinius būtina atsižvelgti į individualias jų galimybes.

Fizinis ugdymas(is) – tai mokinio ir mokytojo partnerystės, kūrybinio bendradarbiavimo rezultatas.

Mokymosi aplinka

Mokymosi aplinka gali būti natūrali ir specialiai suorganizuota, tačiau svarbu edukacinis jos poveikis ir edukacinė nauda mokiniui. Sportiniams mokinių gabumams pasireikšti svarbi saugi aplinka. Kūno kultūros pamokos vyksta gryname ore ir sporto salėje. Rekomenduojama kuo daugiau pamokų rengti gryname ore, siekiant grūdinti organizmą, stiprinti sveikatą, pratinti organizmą prie įvairių atmosferos, oro temperatūros, atmosferos slėgio, triukšmo pokyčių.

Kiekvienas mokinys konkrečią mokymosi aplinką suvokia individualiai, priima ne kaip tokią, kokia ji yra ar kokią mes ją kuriame, bet kaip jis geba ją suvokti remdamasis jau turima patirtimi. Mokinių įgūdžiai ir mokymosi stilius yra skirtingi, todėl kuriant lanksčią, į mokinį orientuotą mokymosi aplinką būtina įvertinti individualius mokinių skirtumus: sveikatą, fizinį parengtumą, turimą patirtį, požiūrį į mokymąsi, mokymosi poreikius, motyvaciją ir individualų mokymosi stilių.

Aplinka, kurioje sportuojama, turi būti

funkcionaliai, saugi ir higieniška, patalpa, priemonės, įranga, reikmenys ir kt. turi būti ergonomiški, tvarkingi, patalpos tinkamai apšviestos, vėdinamos, nekenksmingos sveikatai, jose turi būti palaikoma optimali temperatūra, įrengti dušai.

Pagrindiniai kriterijai tinkamai mokymosi aplinkai sukurti:

- esant palankioms oro sąlygoms, pamokas rengti gryname ore, taikant ne vien programoje nurodytas veiklas, bet ir kitas judėjimo formas, pavyzdžiui, pasivaikščiojimą;
- numatyti pamokoje tokias veiklas, kurios teiktų mokiniams galimybę išreikšti ir tobulinti stipriąsias savo ypatybes;
- veiklos naujumas, prasmingumas, įdomumas;
- taikyti metodus, kurie skatintų veikti, mokytų bendrauti, bendradarbiauti ir gerbti kito nuomonę;
- pabrėžti, kad vertinimas priklauso nuo pastangų, aktyvumo, pažangos ir noro tobulėti;
- mokymo ir lavinimo kūrybingumas;
- užduočių individualizavimas ir diferencijavimas;
- palankus tvarkaraštis;
- ugdymo turinį ir higienos sąlygas atitinkanti sporto bazė.

Mokymosi aplinka turi būti organizuota taip, kad mokinys galėtų asmeniškai tobulėti (saugus sporto inventorių, sporto įranga, galimybė naudotis vaizdinėmis priemonėmis arba šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis ir t. t.).

KŪNO KULTŪRA

žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Sveika gyvensena	Žinoti paauglystėje vykstančius kūno pokyčius; būti fiziškai aktyviam.	Pastebėti savo fizinio tobulėjimo požymius; suvokti fizinio aktyvumo svarbą fizinei, dvasinei ir socialinei sveikatai; tausoti savo ir kitų sveikatą.	Žinoti apie sveikatos stiprinimo būdus; vengti veiksmų, skatinančių alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimą.
2. Judėjimo įgūdžiai	Atlikti judesių junginius, pratimų kompleksus, technikos veiksmus.	Atlikti koordinuotus ir asimetrinius judesius.	Atlikti raumenų grupių lavinimo pratimų kompleksus.
3. Sporto šakos	Atlikti greitumo ir išvermės, šoklumo ir taiklumo lavinimo pratimus; žaisti judriuosius žaidimus ir pasirinktą sportinį žaidimą; važinėti rogutėmis; šliuožti slidėmis; daryti pagrindinius plaukimo pasirinktu būdu veiksmus vandenyje.	Atlikti greitumo ir išvermės lavinimo pratimus, šuolius ir metimus; žaisti pasirinktą sportinį žaidimą; šliuožti slidėmis lygioje vietovėje; plaukti pasirinktu būdu.	Atlikti greitumo, išvermės, jėgos lavinimo pratimus; šokti į tolį iš vietos ir įsibėgėjus; mesti kamuoliuką įsibėgėjus; žaisti sportinius žaidimus; šliuožti slidėmis; plaukti pasirinktu būdu.
4. Netradicinis fizinis aktyvumas	Pagal savo gebėjimus atlikti fizinės veiklos judesius.	Atlikti pasirinktą fizinę veiklą.	Savarankiškai atlikti pasirinktą fizinę veiklą.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Sveika gyvensena. Paauglystėje kylančios problemos. Asmeninio fizinio tobulėjimo žingsniai. Visavertės mitybos svarba paauglio sveikatai ir darbingumui. Neigiamo požiūrio į alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimą ugdymas.

Judėjimo įgūdžiai. Taisyklinga kūno laikysena ir taisyklingas kvėpavimas. Cikliniai (bėgimas, ėjimas ir kt.), acikliniai (metimai, šuoliai, žaidimai), simetriniai ir asimetriniai judesiai. Fizinį pratimų įvairovė ir mokinių gebėjimas atlikti saugius mankštos pratimus.

Sporto šakos. Saugaus elgesio taisyklės. Bėgimas iš aukšto starto; specialieji bėgimo

pratimai; išvermės bėgimas pasirinkta sparta; šuolis į tolį iš vietos ir įsibėgėjus. Judrieji ir sportiniai žaidimai; kamuoliuko metimas iš vietos ir įsibėgėjus. Statinė ir dinaminė pusiausvyra ant gimnastikos suolelio; saugūs akrobatikos pratimai ir bendrosios gimnastikos pratimai su įrankiu. Važinėjimasis rogutėmis; čiuožimas čiuožynėmis; šliuožimas slidėmis ar čiuožimas

pačiūžomis. Spartusis žygis; natūralių gamtinių kliūčių įveikimas. Naudojimas kompasu. Saugaus elgesio vandenyje ir prie vandens taisyklės. Skatinimas mokytis plaukti.

Netradicinis fizinis aktyvumas. Netradicinio fizinio aktyvumo veiklos formos (pavyzdžiui, virvės traukimas, lėkščiasvydis, rankų lenkimas ir pan.).

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Sveika gyvensena. Sveikatos tausojimo bei stiprinimo būdai. Sveikų maisto produktų pasirinkimo galimybės. Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų neigiamas poveikis paauglio organizmui ir jų nesuderinamumas su sportu.

Judėjimo įgūdžiai. Taisyklinga žmogaus laikysena (pratimai taisyklingai laikysenai išsaugoti ir raumenims stiprinti, klaidos atliekant pratimus su sunkmenomis, pavyzdžiui, kilnojant svarsčius, pernešant svarmenis ir kt.). Kvėpavimo pratimai. Koordinuoti ir asimetriniai judesiai ir jų taikymas (pavyzdžiui, keičiant šokdynės ilgį, kamuolių svorį, dydį ir pan.). Pratimai fizinėms ypatybėms (lankstumui, jėgai, greitumui, šoklumui, pusiausvyrai, išstvermei ir kt.) lavinti. Testai fiziniam parengtumui (vikrumui, jėgai, lankstumui, pusiausvyrai) nustatyti.

Sporto šakos. Saugaus elgesio taisyklės. Bėgimas iš aukšto starto 30 m, 50 m; specialieji bėgimo pratimai; išstvermės bėgimas tinkama sparta; šuolis į tolį iš vietos ir išibėgėjus; kamuoliuko metimas išibėgėjus. Sportiniai žaidimai laikantis taisyklių. Saugūs bendrosios gimnastikos pratimai su įrankiais arba ant prietaisų (su kamuoliu, šokdyne, lazda, ant gimnastikos suolelio, skersinio); statinės ir dinaminės pusiausvyros pratimų (ant apversto gimnastikos suolelio ar kitos neaukštos saugios pakylės, įtūpsto, pritūpimo, judesių rankomis, su kamuoliu, pristatomu žingsneliu ir pan.) atlikimas. Čiuožimas pačiūžomis, čiuožynėmis arba šliuožimas slidėmis lygioje vietovėje; važinėjimas rogutėmis. Spartusis žygis raižyta vietovė įveikiant kliūtis. Naudojimas kompasu ir žemėlapiu. Saugus elgesys vandenyje ir prie vandens. Mokymasis plaukti.

Netradicinis fizinis aktyvumas. Supratimo apie fizinio aktyvumo formų įvairovę ugdymas.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Sveika gyvensena. Organizme vykstantys procesai fizinio krūvio metu (širdies darbas, kraujotaka, raumenų nuovargis, atsigavimas). Visavertės mitybos svarba. Neigiami alkoholio,

tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo padariniai.

Judėjimo įgūdžiai. Laikyseną koreguojantys pratimai. Taisyklingas kvėpavimas. Tempimo pratimai. Jėgos ugdymo pratimai.

Sporto šakos. Saugaus elgesio taisyklės. Tolygus bėgimas; 50 m, 60 m bėgimas iš žemo starto didžiausiu greičiu; estafetinis bėgimas; bėgimas patogia sparta nepereinant į žingsniavimą; šuolis į tolį išibėgėjus; kamuoliuko metimas išibėgėjus. Parengiamieji judrieji žaidimai; sportinių žaidimų taisyklės. Akrobatikos ir pusiausvyros pratimai su įrankiais; gimnastika (pratimai fizinėms ypatybėms, pavyzdžiui, jėgai, lankstumui ir t.t. ugdyti), šokinėjimas per ilgą ir trumpą šokdyne įvairiais būdais (pavyzdžiui, poromis, įbėgant ir t.t.). Šliuožimas slidėmis kalvotoje vietovėje; čiuožimas pačiūžomis; žiemos žaidimai su rogutėmis, čiuožynėmis ir pan. Spartusis žygis įveikiant pasitaikančias gamtines kliūtis, keičiant spartą, kryptį. Orientavimasis vietovėje pagal žemėlapi. Saugus elgesys prie vandens ir vandenyje. Mokymasis plaukti ir (arba) plaukimas pasirinktu būdu.

Netradicinis fizinis aktyvumas. Fizinės veiklos programų, padedant mokytojui, įgyvendinimas.

KŪNO KULTŪRA

labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Sveika gyvensena	Žinoti paauglystėje vykstančius kūno pokyčius; būti fiziškai aktyviam.	Tausoti savo ir kitų sveikatą.	Žinoti neigiamas alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo pasekmes.
2. Judėjimo įgūdžiai	Padedant mokytojui, saugiai atlikti judesių junginius, pratimų kompleksus.	Padedant mokytojui, saugiai atlikti koordinuotus ir asimetrinius judesius.	Padedant mokytojui, saugiai atlikti raumenų grupių lavinimo pratimų kompleksus grupėje.
3. Sporto šakos	Padedant mokytojui, saugiai atlikti greitumo ir ištvermės, šoklumo ir taiklumo lavinimo pratimus; pagal savo galimybes saugiai žaisti judriuosius žaidimus ir sportinį žaidimą; važinėti rogutėmis; šliuožti slidėmis; padedant mokytojui, saugiai atlikti pagrindinius plaukimo veiksmus vandenyje.	Padedant mokytojui, saugiai atlikti greitumo ir ištvermės lavinimo pratimus, šuolius ir metimus; pagal savo galimybes saugiai žaisti sportinį žaidimą; žaisti žiemos žaidimus; šliuožti slidėmis lygioje vietovėje; padedant mokytojui, saugiai plaukti parankiausiu būdu.	Padedant mokytojui, saugiai atlikti greitumo, ištvermės, jėgos lavinimo pratimus; šokti į tolį iš vietos ir įsibėgėjus; mesti kamuoliuką įsibėgėjus; pagal savo galimybes saugiai žaisti sportinius žaidimus; šliuožti slidėmis nelygioje vietovėje; padedant mokytojui, saugiai plaukti parankiausiu būdu.
4. Netradicinis fizinis aktyvumas	Pagal galimybes, padedant mokytojui, saugiai atlikti patinkančios fizinės veiklos judesius.	Pagal galimybes, padedant mokytojui, ugdytis netradicinio fizinio aktyvumo įgūdžius.	Pagal galimybes, padedant mokytojui, ugdytis netradicinio fizinio aktyvumo įgūdžius ir saugiai atlikti patinkančią fizinę veiklą.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Sveika gyvensena. Paauglystėje kylančios problemos. Asmeninio fizinio tobulėjimo

žingsniai. Visavertės mitybos svarba paauglio sveikatai ir darbingumui. Neigiamo požiūrio į alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimą ugdymas.

Judėjimo įgūdžiai. Saugus elgesio taisy-

klės. Taisyklinga kūno laikysena ir taisyklingas kvėpavimas. Cikliniai (bėgimas, ėjimas ir kt.), acikliniai (metimai, šuoliai, žaidimai), simetriniai ir asimetriniai judesiai. Saugiai atliekami mankštos pratimai.

Sporto šakos. Saugaus elgesio taisyklės. Bėgimas iš aukšto starto; specialieji bėgimo pratimai; ištvermės bėgimas pasirinkta sparta; šuolis į tolį iš vietos ir įsibėgėjus. Individualūs ir komandiniai veiksmai žaidžiant judriuosius ir sporto žaidimus; kamuoliuko metimas iš vietos ir įsibėgėjus. Statinė ir dinaminė pusiausvyra ant gimnastikos suolelio; saugūs akrobatikos pratimai ir bendrosios gimnastikos pratimai su saugiu įrankiu. Važinėjimas rogutėmis; čiuožimas čiuožynėmis; šliužimas slidėmis ar čiuožimas pačiūžomis. Spartusis žygis; natūralių gamtinių kliūčių įveikimas. Saugaus elgesio vandenyje ir prie vandens taisyklės. Skatinimas mokytis plaukti.

Netradicinis fizinis aktyvumas. Saugaus elgesio taisyklės. Saugios netradicinio fizinio aktyvumo veiklos formos (pavyzdžiui, lėkščiasvydis, rankų lenkimas ir pan.).

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS

Sveika gyvensena. Sveikatos tausojimas. Fizinis aktyvumas pagal sveikatos būklę. Sveikų maisto produktų pasirinkimas. Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų neigiamas poveikis paauglio organizmui.

Judėjimo įgūdžiai. Taisyklinga žmogaus laikysena (pratimai taisyklingai laikysenai išsaugoti ir raumenims stiprinti, klaidos atliekant pratimus sunkmenomis, pavyzdžiui, kilnojant svarsčius, pernešant svarmenis

ir kt.). Kvėpavimo būdai ir kvėpavimo pratimai. Koordinuoti ir asimetriniai judesiai (pavyzdžiui, keičiant šokdynės ilgį, kamuolių svorį, dydį ar pan.). Pratimai fizinėms ypatybėms (lankstumui, jėgai, greitungui, šoklumui, pusiausvyrai, ištvermei ir kt.) lavinti. Testai fiziniam parengtumui (vikrumui, jėgai, lankstumui, pusiausvyrai) nustatyti.

Sporto šakos. Saugaus elgesio taisyklės. Bėgimas iš aukšto starto 30 m, 50 m; specialieji bėgimo pratimai; ištvermės bėgimas tinkama sparta; šuolis į tolį iš vietos ir įsibėgėjus; kamuoliuko metimas įsibėgėjus. Sportiniai žaidimai pagal galimybę taikant išmokus technikos veiksmus (stovėsenas, judėjimo būdus ir t. t.). Saugūs ir koordinuoti bendrosios gimnastikos pratimai pagal galimybes su įrankiais arba ant prietaisų (su kamuoliu, šokdyne, lazda, ant gimnastikos suolelio); statinės ir dinaminės pusiausvyros pratimų (ant apversto gimnastikos suolelio ar kitos neaukštos saugios pakyls, įtūpsto, pritūpimo, judesiu rankomis, su kamuoliu, pristatomu žingsneliu ir pan.) atlikimas. Čiuožimas pačiūžomis, čiuožynėmis arba šliužimas slidėmis lygioje vietovėje; važinėjimas rogutėmis. Spartusis žygis raižyta vietovė įveikiant kliūtis. Saugus elgesys vandenyje ir prie vandens. Mokymasis plaukti.

Netradicinis fizinis aktyvumas. Fizinio parengtumo ugdymas saugiais netradiciniais fizinio aktyvumo būdais.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS

Sveika gyvensena. Fizinė galių (valios, pasitikėjimo savimi) ugdymas. Savijauta fizinio krūvio metu (širdies darbas, raumenų nuovargis, atsigavimas). Visavertės mitybos svarba. Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo padariniai.

Judėjimo įgūdžiai. Laikyseną koreguojantys pratimai. Taisyklingas kvėpavimas (visuminio kvėpavimo svarba, kvėpavimo pratimai). Tempimo pratimai. Jėgos ugdymo pratimai.

Sporto šakos. Saugaus elgesio taisyklės. Tolygus bėgimas; 50 m, 60 m bėgimas iš žemo starto didžiausiu greičiu; estafetinis bėgimas; bėgimas patogia sparta nepereinant į žingsniavimą; šuolis į tolį įsibėgėjus; kamuoliuko metimas įsibėgėjus. Parengiamieji judrieji žaidimai; sportiniai žaidimai. Saugūs akrobatikos ir pusiausvyros pratimai su įrankiais; gimnastika (pratimai fizinėms ypatybėms, pavyzdžiui, jėgai, lankstumui ir t. t. ugdyti), šokinėjimas per ilgą ir trumpą šokdynę įvairiais būdais (pavyzdžiui, poromis, įbėgant ir t. t.). Šliužimas slidėmis kalvotoje vietovėje; čiuožimas pačiūžomis; žiemos žaidimai su rogutėmis, čiuožynėmis ir pan. Spartusis žygis įveikiant pasitaikančias gamtines kliūtis, keičiant spartą, kryptį. Orientavimasis vietovėje. Saugus elgesys prie vandens ir vandenyje. Mokymasis plaukti ir (arba) plaukimas parankiu būdu.

Netradicinis fizinis aktyvumas. Fizinio parengtumo ugdymas saugiais netradiciniais fizinio aktyvumo būdais.

TECHNOLOGIJOS

9.

TURINYS

9. TECHNOLOGIJOS /211

TECHNOLOGIJOS žemų intelektinių
gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams /213

Ugdymo tikslas /213

Ugdymo uždaviniai /213

Mokinių gebėjimų raida /213

Turinio apimtis. 5–6 klasės /214

Turinio apimtis. 7–8 klasės /218

Turinio apimtis. 9–10 klasės /221

TECHNOLOGIJOS labai žemų intelektinių
gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto)

mokiniams /222

Ugdymo tikslas /222

Ugdymo uždaviniai /222

Mokinių gebėjimų raida /222

Turinio apimtis. 5–6 klasės /223

Turinio apimtis. 7–8 klasės /226

Turinio apimtis. 9–10 klasės /229

TECHNOLOGIJOS

žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Technologinio ugdymo tikslas – sudaryti prielaidas žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokiniams išsiugdyti technologinio raštingumo pagrindus, t. y. puoselėti vertybines nuostatas ir įgyti bendruosius technologinius gebėjimus, būtinus kiekvienam šiuolaikiniam žmogui, gebėti naudotis nesudėtingomis technologijomis, patirti kūrybinį džiaugsmą.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Įgyvendinant technologijų ugdymo tikslą, mokiniai mokosi:

- suprasti technologijų naudą kasdieniame gyvenime, darbinėje veikloje ir rūpintis savo technologinių gebėjimų plėtra;
- bendradarbiauti tarpusavyje ir, konsultuojant pedagogui, stebėti kasdienio gyvenimo aplinką, ją aptarti ir toje aplinkoje veikti;
- saugiai atlikti darbo procesus;
- paprasčiausiose situacijose saugiai prižiūrėti buitinę technologinę aplinką, orientuotis rinkoje kaip vartotojai;
- nesudėtingais atvejais savarankiškai ar konsultuodamiesi, pažinti medžiagų savybes, jas pritaikyti dirbiniuose, pasirinkti tinkamas darbo ir technologines priemones, saugiai dirbti.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Žemų intelektinių gebėjimų (riboto intelekto) mokinių gebėjimai pateikti lentelėje koncentrais (kas dveji metai). Ugdytini technologiniai mokinių pasiekimai pateikti keturiose technologinio ugdymo veiklos srityse – **projektavimo, informacijos rinkimo ir naudojimo, medžiagų pažinimo, technologinių procesų, jų rezultatų pateikimo ir vertinimo.**

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Projektavimas	Stebėti aplinką, procesus joje ir atpažinti panašumus (analogijas), konsultuojant pedagogui, pateikti idėjų, ką panašaus galima pagaminti.	Stebėti aplinką ir procesus joje, pedagogui konsultuojant ir / ar padedant, paaiškinti, ką panašaus galima sukurti, kaip įgyvendinti ir pristatyti pagamintą produktą.	Stebėti aplinką ir procesus joje, pedagogui padedant: formuluoti klausimus, padedančius išsiaiškinti aktualius aplinkoje vykstančius procesus; pateikti idėjų kūrybai, pasirinkti geriausią sprendimą ir / ar produktą.
2. Informacija	Rasti paprastą informaciją nurodytuose informacijos šaltiniuose, ją fiksuoti ir panaudoti kuriant gaminius.	Paprastais atvejais pedagogui konsultuojant ir / ar padedant, nustatyti, kokios informacijos reikės gaminiui pagaminti, surastą informaciją atsirinkti, panaudoti pristatant gaminius.	Nurodytuose informacijos šaltiniuose susirasti nesudėtingą, aiškiai pateiktą informaciją, ją kaupti, papildyti, pedagogui padedant, apibendrinti ir pateikti rašytine forma, panaudoti pristatant gaminį.

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
3. Medžiagos	Pateikti kelis paprasčiausius medžiagų pavyzdžius, taikomus buitinėje aplinkoje, pedagogui padedant, nurodyti medžiagų savybes, paaiškinti, kaip taupiai naudoti medžiagas.	Pateikti kelis paprastus medžiagų, taikomų buitinėje aplinkoje, pavyzdžius, pedagogui konsultuojant ir / ar padedant, nurodyti medžiagų savybes ir kaip jomis pasinaudoti, kaip taupiai naudoti medžiagas.	Pedagogui konsultuojant, klasifikuoti buitinėje aplinkoje naudojamas medžiagas, nusakyti jų savybes ir jas panaudoti gaminamuose gaminiuose.
4. Technologiniai procesai ir jų rezultatai	Pedagogui konsultuojant ir / ar padedant: paprasčiausiais atvejais numatyti kuriamo gaminio darbo operacijas, atrinkti darbo priemones, medžiagas, organizuoti darbo vietą, saugiai gaminti, paaiškinti, kuo įdomus gaminamas gaminy.	Pedagogui konsultuojant ir / ar padedant: paprastais atvejais numatyti, kokia seka bus gaminamas gaminy; kokias darbo operacijas reikės atlikti; atrinkti darbo priemones ir medžiagas; organizuoti darbo vietą; saugiai gaminti gaminius, atlikus darbus sutvarkyti darbo vietą.	Pedagogui konsultuojant ir / ar padedant: atlikti nesudėtingus technologinius procesus, atrinkti darbo priemones, medžiagas, organizuoti darbo vietą, saugiai, nuosekliai, kokybiškai gaminti gaminius. Savais žodžiais paaiškinti, kuo gaminy skiriasi nuo idėjos.

TURINIO APIMTIS

Nesvarbu, pagal kurią technologijų programą organizuojamas ugdymo procesas, bendrieji mokinių projektavimo, informacijos paieškos, jos kaupimo ir pritaikymo, medžiagų pažinimo, technologinių procesų atlikimo ir jų apibendrinimo pasiekimai (žinios, gebėjimai)

yra tokie patys, skiriasi tik atitinkamos programos specifiniai turinio elementai: dirbiniai, projektų problematika, medžiagos, darbo operacijos ar informacijos paieškos objektai (pavyzdžiui, mokymams apie mitybą (M), mokiniai ieško informacijos apie maisto produktus, jų sudėtį; mokymams apie tekstilę (T) – ieško informacijos apie tekstilės medžiagas, jų

savybes; nagrinėdami konstrukcines medžiagas (K) – apie medienos arba metalų savybes; mokymams apie elektronikos (E) – apie elektronikos elementus ir mazgus). Todėl planuojant ugdymo procesą rekomenduojama atsižvelgti į lentelėje pateiktus mokinių pasiekimus ir technologijų srities programos turinio apimtį.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Darbo priemonės, įranga. Saugus darbas su medžiagomis, darbo priemonėmis ir įranga*(M, T, K, E).

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	kopijavimas / rašymas; pagal M, T, K, E: darbas su priežiūrai skirtomis cheminėmis medžiagomis; darbo priemonių, įrangos priežiūra; saugus ir tinkamas darbo priemonių, įrangos naudojimas.

Mityba

Virtuvė. Švara ir higiena virtuvėje

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas; šveitimas, plovimas, skalavimas, sausinimas, valymas, vėdinimas ir kt.

Mitybos režimas. Sveika mityba. Pusryčiai ir vakarienė

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	analogų kopijavimas, eskizavimas; rašymas, skaičiavimas.

Kiaušiniai, pieno produktai, grūdinės kultūros, vietinės daržovės bei vaisiai, laikymas

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas; šviežumo požymių nustatymas; informacijos ant pakuotės skaitymas.

Šaltieji ir karštieji patiekalai, jų gamybos technologijos

Mokinių veiklos sritys:	technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	naudotis darbo priemonėmis; svėrimas, pirminis paruošimas: rūšiavimas, plovimas, valymas; smulkinimas, pjaustymas, plakimas, įmušimas, įmaišymas, virimas, kepimas, troškinimas, apipavidalinimas, degustavimas.

Stalo įrankiai, indai ir stalo tekstilė pusryčių, pavakarių ir vakarienės stalui. Etiketės

Mokinių veiklos sritys:	informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas; servetėlių lankstymas, stalo padengimas, indų bei įrankių sudėliojimas, patiekalų patiekimas, elgesys prie stalo, aptarnavimas, indų nurinkimas.

Tekstilė

Tekstilės tradicijos šiuolaikinėje aplinkoje

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	eskizavimas, kopijavimas; rašymas / darbas kompiuteriu.

Pluoštai. Verpalai, siūlai. Natūralios tekstilės medžiagos, audiniai, jų savybės ir panaudojimas

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas / darbas kompiuteriu; bandymai: ardymas, pešiojimas, drėkinimas, lyginimas, siuvimas rankiniu būdu, kirpimas, tempimas, akių ardymas, siūlų vijimas.

Tekstilės dirbinių asortimentas. *Pasirinktinai*: nesudėtingų aksesuarų, interjero detalių, žaislų, krepšių su rankdarbių detalėmis arba be jų gamyba

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	kopijavimas, rašymas / darbas kompiuteriu; tinkamas darbo priemonių naudojimas; matavimas; brėžinių kopijavimas; audinio drėkinimas, lyginimas, lankstymas; detalių kirpimas, detalių jungimas: daigstymas bei kraštų sutvarkymas, paprastos ir palenkiamosios siūlės siuvimas rankomis; siūlų karpymas, kilpų siuvimas, užsegimo juostų siuvimas. Pasirinktinai: nėrimas arba mezgimas (detalių kraštų mažinimas, didinimas, sujungimas susiuvant / sumezgant / suneriant, pritvirtinimas, apdaila) arba siuvinėjimas.

Skalbinių priežiūra

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas / darbas kompiuteriu; dėmių šalinimas; skalbimas, standinimas, skalavimas, džiovinimas, drėkinimas, lyginimas, lankstymas.

Konstrukcinės medžiagos**Konstrukcinių medžiagų ir gaminių iš jų reikšmė šiuolaikinei aplinkai**

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; medžiagos.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	eskizavimas, kopijavimas; rašymas / darbas kompiuteriu.

Konstrukcinių medžiagų asortimentas, jų savybės. Gaminių iš konstrukcinių medžiagų asortimentas

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; medžiagos.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	eskizavimas; rašymas / darbas kompiuteriu; konstrukcinių medžiagų skėlimas, pjovimas, drožimas, šlifavimas, grėžimas rankiniu būdu, kalimas vinimis, veržimas medsraigčiais, varžtais, tiesinimas, lenkimas, skylių išmušimas, poliravimas, dažymas.

Pasirinktina: aksesuarų, interjero detalių, buities įrankių, žaislų ir kt. kopijavimas, gamyba naudojant rankinį apdirbimą

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	eskizavimas, kopijavimas; rašymas / darbas kompiuteriu; darbo priemonių saugus naudojimas; matavimas, ruošinio parinkimas, drožimas, karpymas, lankstymas, grėžimas, šlifavimas, vaškavimas, dažymas, dildymas, kalinėjimas, kljavimas, jungimas vinimis, medsraigčiais, varžtais.

Gaminių iš konstrukcinių medžiagų vartojimo sąlygos, priežiūra

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas / darbas kompiuteriu; paviršių šveitimas, plovimas, dezinfekavimas; apsauginių sluoksnių šluostymas, padengimas, blizginimas.

Elektronika**Buitinės technikos ir elektronikos panaudojimas**

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	kopijavimas; rašymas / darbas kompiuteriu.

Elementarios elektrinės grandinės jungimas

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas / darbas kompiuteriu; elementų jungimas.

Saugus buitinės technikos ir namų elektronikos eksploatavimas bei priežiūra

Mokinių veiklos sritys:	informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas / darbas kompiuteriu; valdymas, valymas.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS**Darbo priemonės, įranga. Saugus darbas su medžiagomis, darbo priemonėmis ir įranga* (M, T, K, E)**

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	kopijavimas/ rašymas; pagal M, T, K, E: darbas su priežiūrai skirtomis cheminėmis medžiagomis; darbo priemonių, įrangos priežiūra; saugus ir tinkamas darbo priemonių, įrangos reguliavimas, priežiūra, saugus ir tinkamas naudojimas.

Mityba**Mažos ir didelės virtuvės**

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	virtuvės įrangos palyginimas; eskizavimas / braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu.

Saikinga, sveika mityba (dietinė mityba, pusgaminiai). Pietų valgiaraštis

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu, skaičiavimas.

Mėsa, žuvis, paukštiena, konditerijos gaminiai, jų asortimentas, laikymas

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; produktų šviežumo požymių nustatymas; produktų laikymas.

Šaltieji ir karštieji patiekalai, desertai, jų gamybos technologijos

Mokinių veiklos sritys:	technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	įrangos valdymas; pjaustymas, pertrynimas, išmušimas, įtrynimas, formavimas, įmušimas, išsukimas, iškočiojimas, apibarstymas, puošimas, virimas, kepimas, troškinimas, šutinimas; degustavimas.

Stalo įrankiai, indai pietų stalui, stalo tekstilė, stalo aksesuarai

Mokinių veiklos sritys:	informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; servetėlių lankstymas, stalo padengimas, puošimas; indų bei taurių dėliojimas, patiekalų patiekimas; aptarnavimas; indų nurinkimas.

Tekstilė

Sintetinės tekstilės medžiagos: pluoštai, verpalai, siūlai, audiniai ir jų panaudojimas

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; bandymai: deginimas, ardymas, pešiojimas, drėkinimas, lyginimas, siuvimas rankiniu ir mašininu būdu, kirpimas ir t. t.

Tekstilės dirbinių asortimentas, jų gamybos technologijos. *Pasirinktina*: interjero detalių, aksesuarų, rankinių (su nėrimo, mezgimo, siuvinėjimo rankdarbių detalėmis arba be jų) arba tradicinių tautodailės dirbinių gamyba

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	piešimas / eskizavimas / kopijavimas / braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; darbo priemonių parinkimas; matavimas; brėžinių kopijavimas; audinio drėkinimas, lyginimas, lankstymas konstruoti; iškarų išdėstymas ant audinio, kontūrų žymėjimas, detalių kirpimas; detalių jungimas; daigstymo, apmėtymo, kilpinio, apsukinio, kryžminio dygsnių, mašininio peltakio siuvimas rankomis; susiūtinės, siūlėjamosios uždėtinės siūlės, siūlių siuvimas siuvamąja mašina; siūlų nukarpymas; lyginimas. <i>Pasirinktina</i> : nėrimas; mezgimas; detalių kraštų apvalinimas, sujungimas susiuvant / sumezgant / suneriant; pritvirtinimas; siuvinėjimas; aplikacijos siuvimas; kilpelių / raukinių / kišenių / dekoratyvinių siūlių siuvimas.

Tekstilės dirbiniai interjere, drabužių priežiūra

Mokinių veiklos sritys:	informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; sausas ir drėgnas valymas / siurbimas, skalbimas, standinimas, lyginimas; drabužių smulkių defektų taisymas: kilpelių pakėlimas, siūlių susiuvimas, užtrauktukų pakeitimas, atirusių palankų palenkimas, atirusios kišenės siuvimas ir kt.

Konstruktinės medžiagos

Konstruktinių medžiagų pritaikymo galimybės. Tradicinių konstrukcinių medžiagų mechanizuotas apdirbimas

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	kopijavimas / braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; bandymai: pjovimas, šlifavimas, lakavimas, vaškovimas, poliravimas, dažymas.

Gaminių iš konstrukcinių medžiagų asortimentas. *Pasirinktina:* aksesuarų, interjero detalių, įrankių / jų detalių, tradicinių tautodailės dirbinių projektavimas ir gamyba

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	piešimas / eskizavimas / braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; darbo priemonių parinkimas; matavimas, išklotinių kopijavimas ant ruošinio, pjovimas, grėžimas, šlifavimas, lakavimas, vaškavimas, poliravimas, dažymas, kniedijimas, dildymas.

Interjero gaminių ir apdailos medžiagų priežiūra

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas / braižymas / darbas kompiuteriu; įvairių medžio / metalo / plastmasinių paviršių šluostymas, apsauginių sluoksnių padengimas, blizginimas; smulkių defektų tvarkymas; sienų, lubų, langų, durų priežiūros darbai: sausasis / drėgnasis valymas, sausinimas, blizginimas; tapetų / keraminių plytelių / plastikinių dailylenčių asortimento aptarimas.

Elektronika

Pagrindiniai elektronikos gaminių elementai ir naudojamos technologinės medžiagos

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu.

Namų elektronikos gaminiai ir jų valdymas. *Pasirinktina:* apšvietimas, buto šildymas ir jo valdymas (reguliuojamieji laikmačiai ir t. t.); buitiniai gaminiai su elektronikos elementais (nuotolinis valdymas ir t. t.)

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	eskizavimas / kopijavimas / braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; nesudėtingų schemų kopijavimas.

Elektrinių schemų projektavimas ir montavimas. *Pasirinktina:* apšvietimas, buto šildymas ir jo valdymas (reguliuojamieji laikmačiai ir t. t.).

Mokinių veiklos sritys:	informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; schemų kopijavimas, sujungimas.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS**Privalomo integruoto technologijų programos kurso turinio apimtis**

Lietuvos ūkio šakų pažinimas.

Mokinių pasirenkamų technologijų programų turinio apimtis

* Mokiniai, pedagogo konsultuojami ir / ar padedami gali rinktis ne tik programą, bet ir projektuojamus gaminius, darbo operacijas, todėl programų turinys nedetalizuojamas. Patartina pasinaudoti žemesniosiose klasėse

išmoktomis darbo operacijomis, įgyta darbų planavimo ir organizavimo patirtimi ir naudoti įvairesnių jų derinių. Mokinių veikla orientuota į projektinio darbo metodą pagal srityje pasirinktą tematiką, bet pati veikla pedagogo kontroliuojama ir intensyviai stebima.

Darbo priemonės, įranga. Saugus darbas su medžiagomis, darbo priemonėmis ir įranga* (M, T, K, E, GT)

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	kopijavimas / rašymas; pagal M, T, K, E, GT: darbas su priežiūrai skirtomis cheminėmis medžiagomis; darbo priemonių, įrangos priežiūra; saugus ir tinkamas darbo priemonių, įrangos reguliavimas, priežiūra, saugus ir tinkamas naudojimas.

Mityba

Turizmo, viešbučių, viešojo maitinimo ūkio šakoje teikiamos paslaugos ir gaminama produkcija.
Mityba kaimo turizmo sodyboje. Patiekalai pagal poilsiautojų poreikius.
Mitybos paveldas ir verslai.
Valgiaraštis, trumpi patiekalų gamybos aprašai. Stalo estetika. Aptarnavimo (elgesio) kultūra.

Tekstilė

Pramoniniai tekstilės gaminiai.

Buitiniai tekstilės gaminiai.

Taikomosios tekstilės amatai, dirbiniai.

Konstrukcinės medžiagos

Buitinės paskirties gaminiai, gaminami statybos ir medžio apdirbimo pramonėje.
Buitiniai gaminiai iš konstrukcinių medžiagų.
Taikomieji amatai ir dirbiniai iš konstrukcinių medžiagų (medis, keramika, metalas).

Elektronika

Buitinės paskirties gaminiai, gaminami energetikos, elektrotechnikos ir elektronikos, telekomunikacijų ūkio šakoje.
Elektrinių schemų kopijavimas, montavimas.
Elektronika buityje.

Gaminių dizainas ir technologijos

Buitinės paskirties gaminiai, gaminami pasirinktoje ūkio šakoje.
Pramoninių gaminių dizainas.

TECHNOLOGIJOS

labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams

UGDYMO TIKSLAS

Technologinio ugdymo tikslas – sudaryti prielaidas labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokiniams išsiugdyti technologinio raštingumo elementus, t. y. puoselėti vertybines nuostatas ir bendruosius technologinius gebėjimus, būtinus kiekvienam žmogui šiuolaikiniame pasaulyje jo artimiausioje aplinkoje, gebėti kaip vartotojui saugiai naudotis buitįje taikomomis technologijomis, patirti kūrybinį džiaugsmą.

UGDYMO UŽDAVINIAI

Igyvendinant technologijų ugdymo tikslą, mokiniai mokosi:

- suprasti technologijų naudą kasdieniame gyvenime ir rūpintis savo technologinių gebėjimų plėtra;
- bendradarbiauti tarpusavyje ir, konsultuojant pedagogui, stebėti artimiausią aplinką, ją aptarti ir toje aplinkoje veikti;
- saugiai elgtis buitinėje technologinėje aplinkoje ir saugiai atlikti paprasčiausius darbus;
- paprasčiausiose situacijose orientuotis rinkoje kaip vartotojai, siekdami išlikti sveiki ir taupiai naudoti išteklius;

- pažinti būtiniausias medžiagų savybes, kaip jas pritaikyti, kokius darbo įrankius ir kaip naudoti.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Labai žemų intelektinių gebėjimų (nežymiai sutrikusio intelekto) mokinių gebėjimai pateikti lentelėje koncentrais (kas dveji metai). Ugdytini technologiniai mokinių pasiekimai pateikti keturiose technologinio ugdymo veiklos srityse – **projektavimo, informacijos rinkimo ir naudojimo, medžiagų pažinimo, technologinių procesų, jų rezultatų pateikimo ir vertinimo.**

Veiklos sritys	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Projektavimas	Pedagogo padedamas, atsako į klausimus apie gaminius savo artimiausioje aplinkoje.	Pedagogo padedamas, nukopijuoja (atkartoja) pateiktus paprasčiausius pavyzdžius ir / ar detales.	Pedagogo padedamas, savais žodžiais paaiškina, kuo įdomūs pateikti paprasčiausių gaminių pavyzdžiai, nukopijuoja juos.
2. Informacija	Pedagogo padedamas, paprasčiausiais atvejais randa aiškiai pateiktą informaciją.	Pedagogo padedamas, paaiškina, kokia pateikta informacija įdomi, kaip ją galima panaudoti.	Pedagogo padedamas, paprastais atvejais įvertina, kokia pateikta informacija svarbi ir kaip ją galima kaupti.

3. Medžiagos	Pedagogo padedamas, paprasčiausiai atvejais panaudoja medžiagas gaminamas gaminius.	Pedagogo padedamas, savais žodžiais paaiškina, kuo skiriasi kelios dažniausiai naudojamos medžiagos.	Pedagogo padedamas, savais žodžiais paaiškina, kuo panašios gaminiui gaminti pateiktos medžiagos ir kokie jų pranašumai.
4. Technologiniai procesai ir jų rezultatai	Naudodamas pedagogo atrinktas darbo priemonės, medžiagas, pedagogo padedamas ir stebimas, saugiai atlieka paprasčiausias darbo operacijas.	Naudodamas pedagogo atrinktas darbo priemonės ir medžiagas, pedagogo padedamas, atlieka darbo operacijas; atlikęs darbus sutvarko darbo vietą.	Naudodamas pedagogo atrinktas darbo priemonės ir medžiagas, pedagogo padedamas ir stebimas, saugiai atlieka nesudėtingas darbo operacijas, sutvarko darbo vietą.

TURINIO APIMTIS

Nesvarbu, pagal kurią technologijų programą organizuojamas ugdymo procesas, mokinių projektavimo, informacijos paieškos, jos kaupimo ir pritaikymo, medžiagų pažinimo, technologinių procesų atlikimo ir jų apibendrinimo pasiekimai yra tokie patys, skiriasi tik

atitinkamos programos turinio apimtis: dirbiniai, projektų problematika, medžiagos, darbo operacijos ar informacijos paieškos objektai (pavyzdžiui, mokymamiesi apie mitybą (M), mokiniai ieško informacijos apie maisto produktus, jų sudėtį; mokymamiesi apie tekstilę (T) – ieško informacijos apie tekstilės medžiagas, jų savybes; nagrinėdami konstrukcines

medžiagas (K) – apie medienos arba metalų savybes; mokymamiesi elektronikos (E) – apie elektronikos elementus ir mazgus). Todėl planuojant ugdymo procesą reikia atsižvelgti į pateiktus mokinių pasiekimus ir technologijų srities programos turinio apimtį.

TURINIO APIMTIS. 5–6 KLASĖS

Darbo priemonės, įranga. Saugus darbas su medžiagomis, darbo priemonėmis ir įranga*(M, T, K, E)

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	kopijavimas/ rašymas; pagal M, T, K, E: darbas su priežiūrai skirtomis cheminėmis medžiagomis; darbo priemonių, įrangos priežiūra; saugus ir tinkamas darbo priemonių, įrangos naudojimas.

Mityba

Virtuvė. Švara ir higiena virtuvėje

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas; šveitimas, plovimas, skalavimas, sausinimas, valymas, vėdinimas ir kt.

Mitybos režimas. Sveika mityba. Pusryčiai ir vakarienė

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	analogų kopijavimas, eskizavimas; rašymas, skaičiavimas.

Kiaušiniai, pieno produktai, grūdinės kultūros, vietinės daržovės bei vaisiai, laikymas

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas; šviežumo požymių nustatymas; informacijos ant pakuotės skaitymas.

Šaltieji ir karštieji patiekalai, jų gamybos technologijos

Mokinių veiklos sritys:	technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	naudotis darbo priemonėmis; svėrimas, pirminis paruošimas: rūšiavimas, plovimas, valymas; smulkinimas, pjaustymas, plakimas, įmušimas, įmaišymas, virimas, kepimas, troškinimas, apipavidalinimas, degustavimas.

Stalo įrankiai, indai ir stalo tekstilė pusryčių, pavakarių ir vakarienės stalui. Etiketės

Mokinių veiklos sritys:	informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas; servetėlių lankstymas, stalo padengimas, indų bei įrankių sudėliojimas, patiekalų patiekimas, elgesys prie stalo, aptarnavimas, indų nurinkimas.

Tekstilė**Tekstilės tradicijos šiuolaikinėje aplinkoje**

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	eskizavimas, kopijavimas; rašymas / darbas kompiuteriu.

Pluoštai. Verpalai, siūlai. Natūralios tekstilės medžiagos, audiniai, jų savybės ir panaudojimas

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas / darbas kompiuteriu; bandymai: ardymas, pešiojimas, drėkinimas, lyginimas, siuvimas rankiniu būdu, kirpimas, tempimas, akių ardymas, siūlų vijimas.

Tekstilės dirbinių asortimentas. *Pasirinktinai*: nesudėtingų aksesuarų, interjero detalių, žaislų, krepšių su rankdarbių detalėmis arba be jų gamyba

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	kopijavimas, rašymas / darbas kompiuteriu; tinkamas darbo priemonių naudojimas; matavimas; brėžinių kopijavimas; audinio drėkinimas, lyginimas, lankstymas; detalių kirpimas, detalių jungimas: daigstymas ir kraštų sutvarkymas, paprastos ir palenkiamosios siūlės siuvimas rankomis; siūlų karpymas, kilpų siuvimas, užsegimo juostų siuvimas. <i>Pasirinktinai</i> : nėrimas arba mezgimas (detalių kraštų mažinimas, didinimas, sujungimas susiuvant / sumezgant / suneriant, pritvirtinimas, apdaila) arba siuvinėjimas.

Skalbinių priežiūra

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas / darbas kompiuteriu; dėmių šalinimas; skalbimas, standinimas, skalavimas, džiovinimas, drėkinimas, lyginimas, lankstymas.

Konstrukcinės medžiagos

Konstrukcinių medžiagų ir gaminių iš jų reikšmė šiuolaikinei aplinkai

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; medžiagos
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	eskizavimas, kopijavimas; rašymas / darbas kompiuteriu.

Konstrukcinių medžiagų asortimentas, jų savybės. Gaminių iš konstrukcinių medžiagų asortimentas

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; medžiagos.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	eskizavimas; rašymas / darbas kompiuteriu; konstrukcinių medžiagų skėlimas, pjovimas, drožimas, šlifavimas, grėžimas rankiniu būdu, kalimas vinimis, veržimas medsraigčiais, varžtais, tiesinimas, lenkimas, skylių išmušimas, poliravimas, dažymas.

***Pasirinktinai*: aksesuarų, interjero detalių, buities įrankių, žaislų ir kt. kopijavimas, gamyba naudojant rankinį apdirbimą**

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	eskizavimas, kopijavimas; rašymas / darbas kompiuteriu; darbo priemonių saugus naudojimas; matavimas, ruošinio parinkimas, drožimas, karpymas, lankstymas, grėžimas, šlifavimas, vaškavimas, dažymas, dildymas, kalinėjimas, klįjavimas, jungimas vinimis, medsraigčiais, varžtais.

Gaminių iš konstrukcinių medžiagų vartojimo sąlygos, priežiūra

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas / darbas kompiuteriu; paviršių šveitimas, plovimas, dezinfekavimas; apsauginių sluoksnių šluostymas, padengimas, blizginimas.

Elektronika**Buitinės technikos ir elektronikos panaudojimas**

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	kopijavimas; rašymas / darbas kompiuteriu.

Elementarios elektrinės grandinės jungimas

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas / darbas kompiuteriu; elementų jungimas.

Saugus buitinės technikos ir namų elektronikos eksploatavimas bei priežiūra

Mokinių veiklos sritys:	informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas / darbas kompiuteriu; valdymas, valymas.

TURINIO APIMTIS. 7–8 KLASĖS**Darbo priemonės, įranga. Saugus darbas su medžiagomis, darbo priemonėmis ir įranga* (M, T, K, E)**

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	kopijavimas/ rašymas; pagal M, T, K, E: darbas su priežiūrai skirtomis cheminėmis medžiagomis; darbo priemonių, įrangos priežiūra; saugus ir tinkamas darbo priemonių, įrangos reguliavimas, priežiūra, saugus ir tinkamas naudojimas.

Mityba

Mažos ir didelės virtuvės

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	virtuvės įrangos palyginimas; eskizavimas / braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu.

Saikinga, sveika mityba (dietinė mityba, pusgaminiai). Pietų valgiaraštis

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu, skaičiavimas.

Mėsa, žuvis, paukštiena, konditerijos gaminiai, jų asortimentas, laikymas

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; produktų šviežumo požymių nustatymas; produktų laikymas.

Šaltieji ir karštieji patiekalai, desertai, jų gamybos technologijos

Mokinių veiklos sritys:	technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	įrangos valdymas; pjaustymas, pertrynimas, išmušimas, įtrynimas, formavimas, įmušimas, išsukimas, iškočiojimas, apibarstymas, puošimas, virimas, kepimas, troškinimas, šutinimas; degustavimas.

Stalo įrankiai, indai pietų stalui, stalo tekstilė, stalo aksesuarai

Mokinių veiklos sritys:	informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	braižymas/rašymas / darbas kompiuteriu; servetėlių lankstymas, stalo padengimas, puošimas; indų bei taurių dėliojimas, patiekalų pateikimas; aptarnavimas; indų nurinkimas.

Tekstilė

Sintetinės tekstilės medžiagos: pluoštai, verpalai, siūlai, audiniai ir jų panaudojimas

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; bandymai: deginimas, ardymas, pešiojimas, drėkinimas, lyginimas, siuvimas rankiniu ir mašininu būdu, kirpimas ir t. t.

Tekstilės dirbinių asortimentas: jų gamybos technologijos. Pasirinktinai: interjero detalių, aksesuarų, rankinių (su nėrimo, mezgimo, siuvinėjimo rankdarbių detalėmis arba be jų) arba tradicinių tautodailės dirbinių gamyba

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	piešimas / eskizavimas / kopijavimas / braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; darbo priemonių parinkimas; matavimas; brėžinių kopijavimas; audinio drėkinimas, lyginimas, lankstymas konstruoti; iškarpu išdėstymas ant audinio, kontūrų žymėjimas, detalių kirpimas; detalių jungimas; daigstymo, apmėtymo, kilpinio, apsukinio, kryžminio dygsnių, mašininio peltakio siuvimas rankomis; susiūtinės, siūlėjamosios uždėtinės siūlės, siūlių siuvimas siuвамaja mašina; siūlų nukarpymas; lyginimas. <i>Pasirinktinai:</i> nėrimas; mezgimas; detalių kraštų apvalinimas, sujungimas susiuvant / sumezgant / suneriant; pritvirtinimas; siuvinėjimas; aplikacijos siuvimas; kilpelių / raukinių / kišenių / dekoratyvinių siūlių siuvimas.

Tekstilės dirbiniai interjere, drabužių priežiūra

Mokinių veiklos sritys:	informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; sausas ir drėgnas valymas/siurbimas, skalbimas, standinimas, lyginimas; drabužių smulkių defektų taisymas: kilpelių pakėlimas, siūlių susiuvimas, užtrauktukų pakeitimas, atirusių palankų palenkimas, atirusios kišenės siuvimas ir kt.

Konstrukcinės medžiagos

Konstrukcinių medžiagų pritaikymo galimybės. Tradicinių konstrukcinių medžiagų mechanizuotas apdirbimas

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	kopijavimas / braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; bandymai: pjovimas, šlifavimas, lakavimas, vaškavimas, poliravimas, dažymas.

Gaminių iš konstrukcinių medžiagų asortimentas. Pasirinktinai: aksesuarų, interjero detalių, įrankių / jų detalių, tradicinių tautodailės dirbinių projektavimas ir gamyba

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	piešimas / eskizavimas / braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; darbo priemonių parinkimas; matavimas, išklotinių kopijavimas ant ruošinio, pjovimas, grėžimas, šlifavimas, lakavimas, vaškavimas, poliravimas, dažymas, kniedijimas, dildymas.

Interjero gaminių ir apdailos medžiagų priežiūra

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	rašymas / braižymas / darbas kompiuteriu; įvairių medžio / metalo / plastmasinių paviršių šluostymas, apsauginių sluoksnių padengimas, blizginimas; smulkių defektų tvarkymas; sienų, lubų, langų, durų priežiūros darbai: sausasis / drėgnasis valymas, sausinimas, blizginimas; tapetų / keraminių plytelių / plastikinių dailylenčių asortimento aptarimas.

Elektronika**Pagrindiniai elektronikos gaminių elementai ir naudojamos technologinės medžiagos**

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu.

Namų elektronikos gaminiai ir jų valdymas. *Pasirinktina:* apšvietimas, buto šildymas ir jo valdymas (reguliuojamieji laikmačiai ir t.t.); būtiniai gaminiai su elektronikos elementais (nuotolinis valdymas ir t. t.)

Mokinių veiklos sritys:	projektavimas; informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	eskizavimas / kopijavimas / braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; nesudėtingų schemų kopijavimas.

Elektrinių schemų projektavimas ir montavimas. *Pasirinktina:* apšvietimas, buto šildymas ir jo valdymas (reguliuojamieji laikmačiai ir t. t.).

Mokinių veiklos sritys:	informacija; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	braižymas / rašymas / darbas kompiuteriu; schemų kopijavimas, sujungimas.

TURINIO APIMTIS. 9–10 KLASĖS**Privalomo integruoto technologijų programos kurso turinio apimtis**

Lietuvos ūkio šakų pažinimas.

Mokinių pasirenkamų technologijų programų turinio apimtis

* Mokiniai, pedagogo padedami, gali rinktis ne tik programą, bet ir projektuojamus gaminius, todėl programų turinys nedetalizuojamas. Patartina pasinaudoti žemesniosiose

klasėse išmoktomis darbo operacijomis, įgyta darbų planavimo ir organizavimo patirtimi ir naudoti įvairesnių jų derinių. Mokinių veikla orientuota į projektinio darbo metodą pagal srityje pasirinktą tematiką, bet pati veikla pedagogo padedama ir intensyviai stebima.

Darbo priemonės, įranga. Saugus darbas su medžiagomis, darbo priemonėmis ir įranga* (M, T, K, E, GT)

Mokinių veiklos sritys:	informacija; medžiagos; technologiniai procesai ir jų rezultatai.
Veiksmai ir / arba darbo operacijos:	kopijavimas / rašymas; pagal M, T, K, E, GT: darbas su priežiūrai skirtomis cheminėmis medžiagomis; darbo priemonių, įrangos priežiūra; saugus ir tinkamas darbo priemonių, įrangos reguliavimas, priežiūra, saugus ir tinkamas naudojimas.

Mityba

Turizmo, viešbučių, viešojo maitinimo ūkio šakoje teikiamos paslaugos ir gaminama produkcija.

Mityba kaimo turizmo sodyboje. Patiekalai pagal poilsiautojų poreikius.

Mitybos paveldas ir verslai.

Valgiaraštis, trumpi patiekalų gamybos aprašai.

Stalo estetika. Aptarnavimo (elgesio) kultūra.

Tekstilė

Pramoniniai tekstilės gaminiai.

Buitiniai tekstilės gaminiai.

Taikomosios tekstilės amatai, dirbiniai.

Konstruktinės medžiagos

Buitinės paskirties gaminiai, gaminami statybos ir medžio apdirbimo pramonėje.

Buitiniai gaminiai iš konstrukcinių medžiagų.

Taikomieji amatai ir dirbiniai iš konstrukcinių medžiagų (medis, keramika, metalas).

Elektronika

Buitinės paskirties gaminiai, gaminami energetikos, elektrotechnikos ir elektronikos, telekomunikacijų ūkio šakoje.

Elektrinių schemų kopijavimas, montavimas.

Elektronika buityje.

Gaminių dizainas ir technologijos

Buitinės paskirties gaminiai, gaminami pasirinktoje ūkio šakoje.

Pramoninių gaminių dizainas.

**PAGRINDINIO UGDYMO BENDRŲJŲ PROGRAMŲ PRITAIKYMO REKOMENDACIJOS
specialiųjų poreikių žemų ir labai žemų intelektinių gebėjimų mokinių ugdymui**

2010-08-25. Tiražas 1500 egz.

Išleido Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius
Spausdino UAB „Sapnų sala“, S. Moniuškos g. 21, LT-08121 Vilnius